

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALIKARNASSOS TARİHİ VE SİKKELERİ

BİLGENUR ALIŞ

2501120149

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. ALİYE EROL-ÖZDİZBAY

İSTANBUL-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : BİLGENUR ALIŞ Numarası : 2501120149
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : TARİH / ESKİÇAĞ TARİHİ Danışmanı : DOÇ. DR. ALİYE EROL ÖZDİZBAY
Tez Savunma Tarihi : 09.09.2019 Saati : 11:30
Tez Başlığı : "Halikarnassos Tarihi ve Sikkeleri "

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. OĞUZ TEKİN		Kabul
2- DOÇ. DR. ALİYE EROL ÖZDİZBAY		Kabul
3- DR. ÖGR. ÜYESİ DERYA ÇİĞİR DİKYOL		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DR. ÖGR. ÜYESİ Y. GÜRKAN ERGİN		
2- DR. ÖGR. ÜYESİ EVREN ŞAR İŞBİLEN		

ÖZ

HALIKARNASSOS TARİHİ VE SİKKELERİ

BİLGENUR ALIŞ

Bu yüksek lisans tezinin amacı, antik Karia bölgesi kentlerinden biri olan Halikarnassos'un (Günümüzde Muğla ilinin Bodrum ilçesi) tarihini ve sikkelerini, antik yazarlar, modern kaynaklar, arkeolojik kalıntılar ve yayımlanan yazıtlar ile sikkeler ışığında aydınlatmaya çalışmaktır. Kentin Eskiçağ tarihi ele alındıktan sonra, yayımlanmış olan tüm sikkeler bir araya getirilerek bir katalog oluşturulmaya çalışılmıştır. Sikkeler tiplerine göre ayrılarak incelenmiş, ayrıca kentte bulunan kültürle olan ilişkileri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karia, Dor, Halikarnassos, Sikke, Kült.

ABSTRACT

THE HISTORY AND COINAGE OF HALIKARNASSOS

BİLGENUR ALIŞ

The purpose of this post graduate thesis is try to enlighten the history and coins of Halikarnassos (today it is known as Bodrum district of Muğla province), one of the cities of the ancient Caria region, in the light of the ancient writers, modern sources, archaeological remains and published inscriptions and coins. After addressing the ancient history of the city, all the published coins were brought together and it was tried to prepare a catalogue. The coins were analyzed according to their types and their relations with the cults in the city were evaluated.

Key Words: Caria, Dor, Halicarnassus, Coins, Cult.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans hayatım boyunca desteğini esirgemeyen ve bu tez çalışmasının hazırlanmasında önemli katkıları bulunan tez danışmanım ve değerli hocam Doç. Dr. Aliye Erol-Özdizbay'a ve bu tez konusunu almamda yardımcı olan değerli hocam Prof. Dr. Oğuz Tekin'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezin kaynak araştırması esnasında her türlü destek ve imkânı sağlayan İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü (DAI), Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA) ve Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi (ANAMED) çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışmam süresince manevi destekleriyle yanımda olan ve beni motive eden Aysun Şengül'e, ve çalışmalarım esnasında her türlü yardımı yapan kardeşlerim Zülal Alış ve Bengü Alış'a çok teşekkür ederim.

İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
LEVHALAR LİSTESİ	x
TABLolar LİSTESİ.....	xxi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xxii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxiii

GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMALARIN TARİHÇESİ VE KAYNAKLAR

1.1. Antik Kaynaklar	3
1.2. Gezginler ve Araştırmacılar	5
1.3. Modern Kaynaklar.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ COĞRAFYASI

2.1. Coğrafi Konumu.....	9
2.2. Dağlar ve Ovalar	10
2.3. İklim ve Tarımsal Faaliyetler	11

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENTİN YAPILARI VE KALINTILARI

3.1. Mausolleion	14
3.2. Antik Tiyatro	17
3.3. Kentin Surları	18
3.4. Myndos Kapısı	18
3.5. Salmakis Çeşmesi.....	19
3.6. Kent Agorası.....	19
3.7. Gizli Liman.....	19

3.8.	Ares Kutsal Alanı	20
3.9.	Apollon Kutsal Alanı.....	20
3.10.	Türkkuyusu Tapınağı	21
3.11.	Andron.....	21
3.12.	Antik Stadion.....	21
3.13.	Bouleuterion	21
3.14.	Gymnasion.....	22
3.15.	Kütüphane	22
3.16.	Demeter Kutsal Alanı	22
3.17.	Nekropoller.....	22

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HALIKARNASSOS TARİHİ

4.1.	Kentin Adı ve Kuruluşu	24
4.2.	Klasik Dönem Tarihi	26
4.2.1.	Pers Dönemi Öncesi	26
4.2.2.	Pers Dönemi	31
4.3.	Hellenistik Dönem.....	38
4.4.	Roma Cumhuriyeti Dönemi	48
4.5.	Roma İmparatorluk Dönemi.....	50

BEŞİNCİ BÖLÜM

HALIKARNASSOS SİKKELERİ

5.1.	Sikke Tipleri	54
5.1.1.	Tanrılar, Tanrıçalar ve Kahramanlar	55
5.1.1.1.	Apollon	55
5.1.1.2.	Artemis.....	56
5.1.1.3.	Asklepios	56
5.1.1.4.	Athena.....	56
5.1.1.5.	Hekate	57
5.1.1.6.	Helios	58
5.1.3.7.	Herakles	58

5.1.1.8.	Nike.....	58
5.1.1.9.	Poseidon.....	59
5.1.1.10.	Tykhe	60
5.1.1.11.	Zeus.....	60
5.1.2.	Mitolojik Figürler ve Atribüleri	61
5.1.2.1.	Basileion-Isis'in Başlığı.....	61
5.1.2.2.	Ketos	62
5.1.2.3.	Kithara	62
5.1.2.4.	Lir.....	63
5.1.2.5.	Pegasus.....	64
5.1.2.6.	Sadak, Yay ve Gürz	64
5.1.2.7.	Trident.....	65
5.1.2.8.	Tripod.....	65
5.1.3.	İmparatorlar, Kişiler ve Personifikasyonlar	65
5.1.3.1.	Herodotos.....	65
5.1.3.2.	Homonoia.....	66
5.1.3.3.	İmparatorlar	67
5.1.3.4.	Kadın Figürü	68
5.1.3.5.	Figürler.....	68
5.1.4.	Hayvanlar	68
5.1.4.1.	Baykuş	68
5.1.4.2.	Kartal	69
5.1.4.3.	Keçi.....	69
5.1.5.	Bitkiler	69
5.1.5.1.	Defne Çelengi	69
5.1.6.	Diğer Tipler.....	69
5.1.6.1.	Yıldız Rozet	70
5.2.	Birimler	70
5.2.1.	Klasik Dönem Sikkeleri	70
5.2.2.	Hellenistik Dönem Sikkeleri	73
5.2.3.	Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri	75
5.3.	Lejantlar.....	79
5.3.1.	Klasik Dönem Sikkeleri	79

5.3.2.	Hellenistik Dönem Sikkeleri	80
5.3.3.	Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri	80

ALTINCI BÖLÜM

KATALOG

6.1.	Klasik Dönem Sikkeleri	82
6.2.	Hellenistik Dönem Sikkeleri	94
6.3.	Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri	141
SONUÇ		159
KAYNAKÇA		165
EKLER		184
EK 1. MEMUR/MAGİSTRAT İSİMLERİ LİSTESİ		184
LEVHALAR		188

LEVHALAR LİSTESİ

- Lev. 1 – Harita 1** Batı Anadolu’da yer alan Karia Bölgesini gösteren harita. Koca-Akça, “Antik Karya’nın Başkenti Halikarnassos’da Kent Planlama Anlayışı”, **Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C. 18, S. 40, Muğla, 2017, s. 43.
- Lev. 2 – Harita 2** Günümüz Bodrum ilçesini gösteren harita. Carstens, “The Sepulchral Landscape of the Halikarnassos Peninsula in Hellenistic Times”, **Hellenistic Karia**, Bordeaux, 2010, s. 332.
- Lev. 3 – Plan 1** Halikarnassos kent planı. Vitruvius, 2018, s. 85.
- Lev. 4 – Çizim 1** Mausolleion Planı. Vitruvius, 2018, s. 85.
- Lev. 5 – Resim 1** Mausolleion’un çatısı üzerinde yer alan dört atlı arabaya ait at. Jenkins, I., **Greek Architecture and Its Sculpture**, Cambridge, 2006, s. 224.
- Lev. 6 – Resim 2** Mausolos ve eşi Artemisia’nın heykelleri. Jenkins, 2006, s. 221.
- Lev. 7 – Resim 3** Maussolleion’un çatısı süsleyen aslan heykellerinden biri. Ashmole, B., **Architect and Sculptor in Classical Greece**, New York, 1972, s.154.
- Lev. 8 – Resim 4** Mausolleion’un etrafını saran frizlerden bir kısmı. Jenkins, 2006, s. 221.
- Lev. 9 – Resim 5** Günümüze kadar gelen Antik Tiyatro. Türe, A., **Karia’dan Bugüne Bodrum**, Yapı Endüstrisi Yay., 2006, s. 43.
- Lev. 10 – Sikke 2.2** Pecunem 27 (2015), 284
- Lev. 10 – Sikke 3.1** Numismatik Naumann 57 (2017), 287
- Lev. 10 – Sikke 4.1** SNG Keckman I, 919
- Lev. 10 – Sikke 5.10** CNG EA354 (2015), 170
- Lev. 10 – Sikke 6.2** Savoca, blue auction 2 (2017), 381; 17 (2017), 226

Lev. 10 – Sikke 7.2	SNG Kayhan II , 1615
Lev. 10 – Sikke 8.3	LAC 51 (2016), 104
Lev. 10 – Sikke 9.1	Roma 13 (2017), 332
Lev. 10 – Sikke 10.8	CNG EA286 (2012), 122.
Lev. 10 – Sikke 11.4	CNG EA320 (2014), 158
Lev. 10 – Sikke 13.1	NN 56 (2017), 247
Lev. 10 – Sikke 14.1	Berlin: Imhoof-Blumer 1883, 466, n 44, Taf. J, 20; Traite, 423, n 697
Lev. 10 – Sikke 15.2	Pecunem 37 (2015), 275.
Lev. 10 – Sikke 16.1	SNG Kayhan II , 1616
Lev. 10 – Sikke 17.3	Pecunem 27 (2015), 287.
Lev. 10 – Sikke 18.2	SNG Kayhan I , 760
Lev. 10 – Sikke 19.3	Roma 13 (2017), 328; 15 (2018), 261
Lev. 10 – Sikke 21	Waddington, 2356
Lev. 10 – Sikke 22	Heritage 3056 (2017), 30067
Lev. 11 – Sikke 23.11	Lanz 131 (2006 (Sammlung Karl), 133
Lev. 11 – Sikke 24.6	Private
Lev. 11 – Sikke 25.1	SNG Von Aulock , 2528= SNG Von Aulock , 8089
Lev. 11 – Sikke 26	SNG Keckman I , 44
Lev. 11 – Sikke 27	SNG Keckman I , 45
Lev. 11 – Sikke 28	SNG Keckman I , 46

- Lev. 11 – Sikke 29.2** Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 145
- Lev. 11 – Sikke 30.2** **Weber, Asia**, Pl.229, 6503
- Lev. 11 – Sikke 31.1** Waddington, 2360
- Lev. 11 – Sikke 33** **SNG Kayhan I**, 767
- Lev. 12 – Sikke 34.1** Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 146
- Lev. 12 – Sikke 35** Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 147; Hirsch 306 (2015), 1830
- Lev. 12 – Sikke 36.1** NN 27 (2015), 286
- Lev. 12 – Sikke 37.1** CNG EA320 (2014), 159
- Lev. 12 – Sikke 41.1** cbg.fr, bgr_286753 (online in 2018)
- Lev. 12 – Sikke 42.1** **SNG Kayhan I**, 762
- Lev. 12 – Sikke 43.2** Lanz 131, Sammlung Karl (2006), 139; G. Hirsch 163 (1989),408
- Lev. 12 – Sikke 44** **SNG von Aulock**, 2527
- Lev. 12 – Sikke 45.1** **SNG Ashmolean XI**, 189
- Lev. 12 – Sikke 46.6** Roma EA56 (2019), 402
- Lev. 12 – Sikke 47.2** Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 142
- Lev. 12 – Sikke 48.1** **SNG von Aulock**, 8088
- Lev. 13 – Sikke 49** Boston Suppl. 1950-1963, 193
- Lev. 13 – Sikke 50** Waddington, 2364

- Lev. 13 – Sikke 52.1** Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 138; GM 46 (1989), 282
- Lev. 13 – Sikke 53.1** Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 141
- Lev. 13 – Sikke 54.1** Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 143
- Lev. 13 – Sikke 55.1** CNG EA346 (2015), 167
- Lev. 13 – Sikke 57** **SNG von Aulock**, 8086
- Lev. 13 – Sikke 58.1** **SNG von Aulock**, 2530
- Lev. 13 – Sikke 59.2** Waddington, 2374
- Lev. 13 – Sikke 60.1** MMD 13 (2003), 415 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- Lev. 13 – Sikke 61.2** Waddington, 2362
- Lev. 13 – Sikke 62** **SNG von Aulock**, 8090
- Lev. 14 – Sikke 63.1** **SNG von Aulock**, 8091
- Lev. 14 – Sikke 64** **SNG Keckman I**, 53
- Lev. 14 – Sikke 65.1** Lanz 131 (2006, Sammlung Karl)
- Lev. 14 – Sikke 66** NN 30 (2015), 225
- Lev. 14 – Sikke 70** NN 34 (2015), 382

- Lev. 14 – Sikke 71**   NN 27 (2015), 288
- Lev. 14 – Sikke 74.1**   SNG Ashmolean XI, 191
- Lev. 14 – Sikke 75.5**   SNG Kayhan II, 1618
- Lev. 14 – Sikke 80**   SNG Kayhan I, 766
- Lev. 14 – Sikke 81**   CGB 31 (2007), v31_0072
- Lev. 14 – Sikke 82.2**   SNG Ashmolean XI, 205
- Lev. 14 – Sikke 83**   NN 20 (2014), 323
- Lev. 14 – Sikke 84.1**   SNG Cop. Caria, 351
- Lev. 14 – Sikke 85**   SNG Cop. Caria, 368 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- Lev. 14 – Sikke 86.1**   SNG Cop. Caria, 370 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- Lev. 15 – Sikke 87.3**   SNG Ashmolean XI, 199
- Lev. 15 – Sikke 88.7**   SNG Kayhan I, 774
- Lev. 15 – Sikke 89.3**   SNG Ashmolean XI, 209
- Lev. 15 – Sikke 90**   SNG Ashmolean XI, 207
- Lev. 15 – Sikke 91.1**   SNG von Aulock, 2532
- Lev. 15 – Sikke 92**   SNG Ashmolean XI, 212; Feuarent 08/07/1919
(Ready), 465 part

- Lev. 15 – Sikke 93.1**   **SNG von Aulock, 8079**
- Lev. 15 – Sikke 94.3**   **SNG Kayhan I, 779**
- Lev. 15 – Sikke 95.5**   **SNG Kayhan I, 770**
- Lev. 15 – Sikke 96**   **SNG Ashmolean XI, 202**
- Lev. 15 – Sikke 97**   **SNG von Aulock, 8082**
- Lev. 15 – Sikke 98.1**   **SNG von Aulock, 8083**
- Lev. 16 – Sikke 99.2**   **MMD 13 (2003) (Righetti), 417**
- Lev. 16 – Sikke 100.2**   **NN 4 (2013), 201**
- Lev. 16 – Sikke 101.1**   **SNG Keckman I, 42**
- Lev. 16 – Sikke 102.1**   **SNG Keckman I, 47**
- Lev. 16 – Sikke 103.3**   **Luynes 2707**
- Lev. 16 – Sikke 104**   **SNG Ashmolean XI, 210**
- Lev. 16 – Sikke 105.6**   **SNG Kayhan I, 773**
- Lev. 16 – Sikke 106**   **SNG Ashmolean XI, 195**
- Lev. 16 – Sikke 107.1**   **CNG EA395 (2015), 93**
- Lev. 16 – Sikke 112.1**   **SNG Cop. Caria, 344**

- Lev. 16 – Sikke 115.3** NN 14 (2014), 343
- Lev. 16 – Sikke 116.4** Waddington, 2372
- Lev. 17 – Sikke 117.2** Waddington, 2373
- Lev. 17 – Sikke 118** SNG Cop. Caria, 365
- Lev. 17 – Sikke 119.1** SNG Cop. Caria, 366
- Lev. 17 – Sikke 120.1** SNG Cop. Caria, 371
- Lev. 17 – Sikke 121** SNG Cop. Caria, 372
- Lev. 17 – Sikke 122.2** SNG Ashmolean XI, 206
- Lev. 17 – Sikke 123.1** SNG Cop. Caria, 375
- Lev. 17 – Sikke 124.1** SNG Cop. Caria, 376
- Lev. 17 – Sikke 125.1** SNG Cop. Caria, 377
- Lev. 17 – Sikke 126.1** Roma 4 (2012), 1728
- Lev. 17 – Sikke 127.1** SNG Cop. Caria, 379
- Lev. 17 – Sikke 128** SNG Ashmolean XI, 203
- Lev. 18 – Sikke 129.1** SNG Ashmolean XI, 213
- Lev. 18 – Sikke 130.1** SNG Ashmolean XI, 215
- Lev. 18 – Sikke 131.1** SNG Ashmolean XI, 216

- Lev. 18 – Sikke 132**   **SNG Ashmolean XI, 217**
- Lev. 18 – Sikke 134.2**   **Roma EA 12 (2014), 515**
- Lev. 18 – Sikke 135.2**   **SNG Kayhan I, 772**
- Lev. 18 – Sikke 139.1**   **Waddington, 2371**
- Lev. 18 – Sikke 142.2**   **Weber, Asia, Pl.230, 6511**
- Lev. 18 – Sikke 143**   **SNG Kayhan I, 769**
- Lev. 18 – Sikke 144**   **SNG Kayhan I, 771**
- Lev. 18 – Sikke 145**   **SNG Kayhan I, 775**
- Lev. 18 – Sikke 146**   **SNG Kayhan I, 776**
- Lev. 19 – Sikke 147**   **SNG Kayhan I, 777**
- Lev. 19 – Sikke 148**   **SNG Ashmolean XI, 193**
- Lev. 19 – Sikke 149**   **SNG Kayhan I, 781**
- Lev. 19 – Sikke 150.1**   **CNG EA234 (2010), 86; Lanz 131, Sammlung Karl (2006), 151**
- Lev. 19 – Sikke 151**   **Savoca blue auction 10 (2018), 623**
- Lev. 19 – Sikke 152**   **Auctiones 60 (2018), 20**
- Lev. 19 – Sikke 153**   **Aurea Numismatika, EA16 (2018), 108**

- Lev. 19 – Sikke 156** Roma EA32 (2017), 432
- Lev. 19 – Sikke 157.1** Roma EA12 (2014), 515
- Lev. 19 – Sikke 158.1** P 634 (=Wa 2375)
- Lev. 19 – Sikke 159.1** P 635 (=Wa 2376)
- Lev. 19 – Sikke 160.1** Lindgren 648
- Lev. 20 – Sikke 161** **BMC Caria**, 83
- Lev. 20 – Sikke 162.3** MM Deutschland 13, Righetti 3, 9 Oct. 2003, lot 418
- Lev. 20 – Sikke 163.3** P 640
- Lev. 20 – Sikke 164.2** CNG 105, 10 May 2017, lot 375
- Lev. 20 – Sikke 165.1** Göttingen CR 47.10
- Lev. 20 – Sikke 166.1** CNG The Coin Shop 862191
- Lev. 21 – Sikke 167** **SNG Cop. Caria**, 381
- Lev. 21 – Sikke 168.2** P 642
- Lev. 21 – Sikke 169.1** P 643
- Lev. 21 – Sikke 170.1** MG 311/62
- Lev. 21 – Sikke 171** C SNG, 4718 (Leake)
- Lev. 21 – Sikke 172** Yale, 2011.155.1
- Lev. 21 – Sikke 173.1** **BMC Caria**, 85
- Lev. 22 – Sikke 174** Private coll. CGT = CNG Electronic Auction 350 (06/05/2015), 357

- Lev. 22 – Sikke 175**   Leypold I, no. 821 = G. Hirsch 188 (22/11/1995), 712
- Lev. 22 – Sikke 176.1**   Schefold, Bildnisse, pp. 172-3, no. 23 (rev.) and p. 221
- Lev. 22 – Sikke 177**   B Fox
- Lev. 22 – Sikke 178**   Wa 2381
- Lev. 22 – Sikke 179.2**   P 646
- Lev. 22 – Sikke 180.1**   L 1973-1-4-9
- Lev. 22 – Sikke 181**   Prowe III, 1237
- Lev. 22 – Sikke 182.1**   P 648
- Lev. 22 – Sikke 183.2**   B: I-B
- Lev. 22 – Sikke 184.1**   Wa 2383,
- Lev. 23 – Sikke 185.2**   P: 649
- Lev. 23 – Sikke 186**   **SNG Robert** 514
- Lev. 23 – Sikke 187.1**   **SNG Von Auclock**, 2533
- Lev. 23 – Sikke 188.3**   B Fox
- Lev. 23 – Sikke 189.1**   L 1937-6-6-45
- Lev. 23 – Sikke 190.2**   Wa 2385
- Lev. 24 – Sikke 196.2**   **Franke-Nolle**, 1997, 637
- Lev. 24 – Sikke 201.10**   Leipzig
- Lev. 24 – Sikke 202.4**   V: GR 31893

Lev. 24 – Sikke 203.8 SNG Righetti, 965

Lev. 25 – Sikke 204.3 Schulman NY, 6 June 1969, lot 1724 (Mabbott)

Lev. 25 – Sikke 205.4 V: GR 32725

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1, s.77: İmparator ve hanedan üyelerinin sikkelerin ön yüzündeki tip çeşitliliği.

Tablo 2, s. 78: İmparator ve hanedan üyelerine ait sikkelerin ön ve arka yüz tip listesi.

GRAFİKLER LİSTESİ

- Grafik 1, s. 71:** Klasik dönem gümüş sikkelerin ağırlık aralıklarına göre sayısal dağılımı.
- Grafik 2, s. 72:** Klasik dönem bronz sikkelerin ağırlık aralıklarına göre sayısal dağılımı.
- Grafik 3, s. 72:** Klasik dönem gümüş sikkelerin çaplarının aralıklarına göre sayısal dağılımı.
- Grafik 4, s. 73:** Klasik dönem bronz sikkelerin çaplarına göre sayısal dağılımı.
- Grafik 5, s. 74:** Hellenistik dönem gümüş sikkelerin ağırlık aralıklarına göre sayısal dağılımı.
- Grafik 6, s. 74:** Hellenistik dönem bronz sikkelerin ağırlık aralıklarına göre sayısal dağılımı.
- Grafik 7, s. 75:** Hellenistik dönem gümüş sikkelerin çaplarına göre sayısal dağılımı.
- Grafik 8, s. 75:** Hellenistik dönem bronz sikkelerin çaplarına göre sayısal dağılımı.
- Grafik 9, s. 78.** Sikkelerin çap birimlerinin aritmetik ortalaması.
- Grafik 10, s. 79.** Sikkelerin ağırlık birimlerinin aritmetik ortalaması.

KISALTMALAR LİSTESİ

Genel Kısaltmalar

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
A.y.	Arka yüz
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
g.	Gram
Kat.	Katalog
Lev.	Levha
mm.	Milimetre
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
No.	Numara
Ö.y.	Ön yüz
S.	Sayı
s.	Sayfa
Suppl.	Supplement
v.d.	Ve diğerleri
Vol.	Volume
Yak.	Yaklaşık
Yay.	Yayınları
Yy.	Yüzyıl

Bibliyografik Kısaltmalar

AJA:	American Journal of Archaeology
AST:	Araştırma Sonuçları Toplantısı
AnSt:	Anatolian Studies
BAR:	British Archaeological Reports
BSA:	British School at Athens
CAH:	The Cambridge Ancient History
Hesperia:	Hesperia. Journal of the American School of Classical Studies at Athens.
HNO:	Historia Numorum Online
JHS:	The Journal of Hellenic Studies
KST:	Kazı Sonuçları Toplantıları
RE:	Paulys Real-Encyclopaedie der Classischen Altertumswissenschaft
RPC:	Roman Provincial Coinage
SNG:	Sylloge Nummorum Graecorum
TAD:	Tarih Araştırmaları Dergisi
TAY:	Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri
TTK:	Türk Tarih Kurumu
ZPE:	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

GİRİŞ

Bu tezin amacı Halikarnassos kentinin Eskiçağ tarihini ele aldıktan sonra, online ve basılı kaynaklarda yayımlanmış olan sikke kataloglarından faydalanarak kentin sikkelerini değerlendirmek ve kentin bilinen tarihine katkı sağlamaya çalışmaktır.

Halikarnassos kenti, günümüzde Muğla ilinin Bodrum ilçesinde yer almaktadır. M.Ö. 12. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yerleşimin olduğu bilinen kent, “Halikarnassos” adını M.Ö. 10. yüzyılda Dorların iskanı ile aldığı düşünülmektedir. Bu tarihten itibaren Roma İmparatorluk dönemine kadar varlığını sürdüren kentin geç dönemlerine ilişkin bilgiler oldukça sınırlıdır.

Tez çalışmasının ilk aşamasında kütüphane çalışmaları yapılarak, antik ve modern literatür taranmıştır. Halikarnassos’un Eskiçağ tarihi ile ilgili önemli bilgileri veren antik yazarlardan özellikle Herodotos, Strabon, Arrianos ve Diodorus’un eserlerinden çokça faydalanılmıştır. Antik kaynaklardan sonra başta Real-Encyclopaedie, Halicarnassian Studies, Cambridge Ancient History kaynakları ve modern literatür incelenmiştir. Ayrıca kent ile ilgili bilgi verebilecek numismatik kaynaklar da gözden geçirilmiştir.

Halikarnassos, ilk kez 1826 yılında Laborde ve ardından 1835 yılında Charles Texier tarafından ziyaret edilmiştir. Kentte ilk arkeolojik çalışmalar ise 1856 yılında Charles Thomas Newton ile başlamıştır. Newton ilk olarak Mylasa kapısı yakınında birkaç mezar kazdıktan sonra 1857’de dünyanın yedi harikasından biri olan ünlü Mausolleion’un sahasında kazılar gerçekleştirmiştir. 1865 yılında G.M.A. Biliotti Mausolleion sahasında kazılara devam etmiş ve az miktarda heykel açığa çıkarmıştır. 1887 yılından itibaren W.R. Paton, Asarlık nekropolünde kazıya başlamış ve J.L. Myres ile 1893-94 yıllarında bölgeye yaptıkları seyahatlerin sonucunda Karia’nın topografik bir incelemesini yayınlamışlardır.

Özellikle epigrafik çalışmalarda bulunan G.E. Bean ve J.M. Cook, 1950’lerin başında yazılı kaynaklara dayanarak yerleşim yerlerini tanımlayan çalışmalarda bulunmuşlardır.

Bodrum'da 1966 yılından itibaren Danimarkalı arkeologlar çalışmıştır. İlk olarak K. Jeppesen'in yaptığı Mausolleion kazıları sonrasında klasik ve geç dönemlerle ilgili araştırma ve kazılar P. Pedersen yönetiminde Danimarka Halikarnassos Projesi ve Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi iş birliği ile yapılmaya başlanmış ve yapılan araştırmaların sonuçları "Halicarnassian Studies I. II. III. IV. V. VI." kaynaklarında toplanmıştır.

Halikarnassos kentinde Türk arkeologlarından ilk olarak 1963-64 yılları arasında Y. Boysal kazılar yürütmüştür. 1980'li yılların sonunda A. Tırpan, 1990'lı yıllarda E. Varinlioğlu ve 1990'ların sonunda itibaren A. Diler halen bölgede çalışmalarını sürdürmektedir.

Kentin ilk olarak antik kaynakları, coğrafi yapısı, bölge ve iklim özellikleri ele alınmış, ardından klasik dönemlerden Roma İmparatorluk dönemi de dahil tarihçesi üzerinde durulmuş ve ardından kent sikkeleri değerlendirilmiştir.

Klasik dönemlerden Roma İmparatorluk dönemleri de dahil değerlendirilen Halikarnassos sikkeleri içerisinde Hekatomnos dönemi sikkeleri ve Büyük İskender adına bastırılan sikkeler çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

Online ve basılı sikke katalogları detaylı bir şekilde taranarak, sikkeler derlenmiştir. Oluşturulan katalogda kente ait olduğu bilinen ilk sikke M.Ö. 490-480 yıllarına ve son sikke ise İmparator III. Gordianus dönemine aittir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMALARIN TARİHÇESİ VE KAYNAKLAR

1.1. Antik Kaynaklar

Antik Çağ eserlerinde Halikarnassos hakkında bilgilere çokça rastlanmaktadır. Kent hakkındaki bilgilere Antik Çağ tarihçilerinden özellikle kendisi de Halikarnassoslu olan Herodotos'un *Historiai* adlı eserinden ulaşılmaktadır. Herodotos bu eserinin *I. 144, 175; II. 178; III. 4, 7; VII. 99; VIII. 104* bölümlerinde Halikarnassos hakkında bilgiler aktarmaktadır.

Herodotos¹, Dor Heksapolis²'inde Apollon onuruna düzenlenen törenlerde kazanılan ödüllerin tapınak dışına çıkarılmadan tanrıya adak olarak sunulduğundan ve Halikarnassoslu Agasikles'in kazandığı ödülü evine götürmesiyle Dor Heksapolis'ine üye olan Lindos, Ialysos, Kameiros, Kos ve Knidos kentlerinin Halikarnassos kentini üyelikten çıkardıkları ve tapınağın kapılarını ona kapatıp cezalandırdıklarından bahsetmektedir.

Pedasa'nın konumu hakkında bilgi veren Herodotos³, Pedasisliler'in Halikarnassos'un ötesinde, kıyıda içeride oturduklarından söz etmiştir. Bu halkın, kendilerinin ya da komşularının başına sıkıcı bir durum geleceği zaman, Athena rahibesinin sakalının çıktığını söyledikleri ve bunun başlarına üç kez geldiğini aktarmaktadır.

Herodotos⁴, Mısır'da oldukça rağbet gören Hellenion tapınağından bahsederken, bu tapınağı içlerinde Halikarnassos'unda bulunduğu Dor, Ion ve Aiol'dan dokuz kentin yapımını üstlendiğini, ticari temsilciler gönderdiklerini ve sadece bu kentlerin tapınak üzerinde hak sahibi olduğunu vurgulamaktadır.

---

¹ Herodotos, **Tarih**, (Çev. Müntekim Ökmen), İstanbul, 2012, I.144.

² Heksapolis "Altı Kent" ve Pentapolis "Beş Kent" anlamlarına gelmektedir. Halikarnassos birlikten çıkarılınca "Dor Pentapolis'i olarak adlandırılmıştır.

³ Herodotos, I.175.; VIII.104.

⁴ Herodotos, II.178.

Mısır'ın yabancı askerler birliğinde olan ve Herodotos⁵'un yetenekli bir danışman ve iyi bir asker olduğunu vurguladığı Halikarnassoslu Phanes'in Mısır hükümdarı Amasis'in yönetiminden hoşnut olmadığını, Mısır'a karşı sefer başlatan Pers imparatoru Kambyses'in hizmetine girmek için kaçtığını ve Kambyses'in Mısır'a giderken çölü nasıl aşacağı konusunda Halikarnassoslu Phanes'in önemli bilgiler vermiş olduğunu aktarmaktadır.⁶

Herodotos⁷, Salamis Deniz Savaşı'na beş gemi ile katılan Karia kralı Artemisia hakkında övgü dolu sözler söylemiş, baba tarafından Halikarnassoslu olduğunu vurguladığı Artemisia'nın Yunan seferine katılan bütün müttefikler içinde krala en iyi fikirleri verenin o olduğundan bahsetmiştir.

Strabon⁸, Homeros⁹'un verdiği bilgiyi de örnek göstererek Kariyalıların Leleglerden ayrı bir halk olduğundan bahsederek, Leleg topraklarının Akhilleus tarafından saldırıya uğramasıyla bu halkın Karia'ya göç ederek Halikarnassos civarını ele geçirdiklerini aktarmıştır.

Halikarnassos'un iç kısmında, Pedasa olarak adlandırılan bir kent vardır ve bu kent ile birlikte bu topraklardaki toplamda sekiz kentte Leleglerin iskân ettiğinden ve kısa zamanda çoğalarak Karia'da Myndos ve Bargylia'ya kadar olan toprakları kendilerine katıp, Pisidia'nın da büyük bir kısmını ele geçirmiş olduklarını vurgulayan Strabon¹⁰, sonradan dağıldıklarını, Mausolos'un sekiz kentin altısını tek bir kent olacak şekilde Halikarnassos ile birleştirdiğini ve sadece Myndos ve Syangela'yı bıraktığını aktarmakta ve bunların daha önce Herodotos'un da bahsettiği "*kendilerinin veya komşularının başına talihsizlik gelince, Athena rahibesinin sakalının çıkacağını söyleyen Pedasisliler*" olduğundan bahsetmiştir.

---

⁵ Herodotos, III 4.

⁶ Herodotos, III.7.

⁷ Herodotos, VII.99.

⁸ Strabon, **Geographika**, (Çev. Adnan Pekman), İstanbul, 2012, XIII.1.58-144.

⁹ Homer, **Iliad**, (translated by Augustus T. Murray), Harvard University Press, London, 2003, X.412.

¹⁰ Strabon, XIII.1.59-145.

Miletos kentinin ününden bahseden Strabon¹¹, kentin Halikarnassos gibi Büyük İskender'e karşı koyduğu ve zorla ele geçirildiğinden ve daha öncesinde de Persler tarafından zapt edildiğinden dolayı bahtsız olduğunu vurgulamaktadır.

Rhodos halkı hakkında bilgi aktaran Strabon¹², onların Halikarnassos, Knidos ve Kos halkı gibi Dor olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca kentin en önemli yapısı olan Mausolleion'u hakkında bilgi vermekte ve Karia kralı Hekatomnos'un soyu ile Büyük İskender'in Halikarnassos'u ele geçirdikten sonra Ada'ya teslim ettiğini aktarmaktadır.

Kentin coğrafi özellikleri ve doğal yapısı hakkında önemli bilgiler aktaran Vitruvius¹³ ayrıca Mausolleion yapıtından övgüyle söz etmektedir. Mausolleion hakkında bilgiye ulaştığımız diğer bir antik çağ yazarı Pausanias¹⁴, Kraliçe Artemisia'nın Salamis Deniz Savaşı'na katıldığından da bahsetmektedir. Arrianos¹⁵, Büyük İskender'in Halikarnassos'u kuşatmasını detaylı bir şekilde aktarmış ve Diodorus¹⁶ da Arrianos'un anlattıklarına paralel olarak kuşatmanın farklı bir şekilde seyrettiğinden bahsetse de kuşatmayla ilgili eserinde detaylı bilgilere yer vermiştir.

1.2. Gezinler ve Araştırmacılar

Halikarnassos kentinden kalan kalıntılar, 17.yy'dan itibaren buraya uğrayan gezginlerin dikkatini çekmiştir.¹⁷ Ulaşabildiğimiz kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre kent 1826'da Laborde, 1835'de Charles Texier tarafından ziyaret edilmiştir.¹⁸ Kentte ilk Arkeoloji çalışmaları 1856 yılında Charles Thomas Newton ile başlamıştır. Dünyanın yedi harikasında biri olarak bilinen Mausolleion'a ait olduğu düşünülen kalıntıların 1846 yılında Newton'ın eski eserler bölümünde asistan olarak çalıştığı

---

¹¹ Strabon, XIV.1.7.; XIV.2.16-17.

¹² Strabon, XIV.2.6.

¹³ Vitruvius, **Mimarlık Üzerine**, (Çev. Çiğdem Dürüşken), İstanbul, 2018, II.8.11.

¹⁴ Pausanias, **Description of Greece**, (Çev. W.H.S. Jones), Harvard University Press, London, 2006, III.11.3.

¹⁵ Arrianos, **İskender'in Seferleri**, (Çev. Meriç Mete), İstanbul, 2005, I.20-23.

¹⁶ Diodoros Sikulus, **Diodorus of Sicily in Twelve Volumes**, Vol. VIII., 17.24.4-6; 17.25.1-5., (translated by C. Bradford Welles), Harvard University Press, London, 2004.

¹⁷ Newton – Pullan, **A History of Discoveries at Halicarnassus, Cnidus and Branchidae**, 1862, s.79.

¹⁸ Özden, S. – Aksan, M. "Halikarnassos" **Yunan-Roma/Psidia-Karia**, TAY 7., İstanbul, Ocak 2007.

British Museum'a getirilmiştir. Kalıntıların Mausolleion'a ait olup olmadığını araştırmak isteyen Newton, 13 Nisan 1855'te Bodrum'u ziyaret edip, incelemelerde bulunmuş ve 1856 yılında, altı hafta boyunca Mylasa kapısı yakınlarında birkaç mezar kazmıştır. 1 Ocak 1857 yılında ise Mausolleion sahasında kazılara başlamıştır.¹⁹ 1865 yılında ise G. M. A. Biliotti Mart ve Ağustos ayları arasında Mausolleion'ı kazın ikinci kişisi olmuştur. Biliotti kazı esnasında Mausolleion'a ait az miktarda heykel açığa çıkarmıştır.²⁰

Halikarnassos kentinin kazılarına 1886 sonbaharında veya 1887'de W.R. Paton devam etmiştir. Asarlık nekropolünü kazın Paton, Şubat 1887'de yarımadanın batısında yer alan Geriş köyü mahallesinde çok dikkat çekici bir mezarın parçasını bulmuştur.²¹ 1893 ve 1894 yıllarında Paton ve J.L. Myres bölgeye yapmış oldukları seyahatlere dayanarak 1896'da Karia'nın topografik bir incelemesini yayınlamışlardır.²²

1921 yılının yazında A. Maiuri ve G. Guidi, Karia'da keşif gezisi yapmışlardır. Guidi, Halikarnassos'un kuzeyinde yer alan Iasos'u ziyaret etmiş, Türkbükü ve Gümüşlük'teki kaya mezarlarının incelemesini yapmıştır.²³

G.E. Bean ve J.M. Cook, 1950'lerin başında Paton ve Myres'in çalışmalarının rehberliğinde Halikarnassos'ta bir araştırma yapmışlardır. Geniş bir epigrafik çalışma yapan Bean ve Cook, eski yazılı kaynaklara göre yerleşim yerlerinin tanımlaması üzerine çalışmışlardır.²⁴

1962 yılında yerel çiftçiler tarafından Halikarnassos'ta bulunan, Miken Uygarlığına ait seramikler, G.F. Bass'a gösterilmiş; incelemeler sonucunda seramiklerin Müsgebi / Ortakent'teki bir nekropolden geldiği ortaya konmuştur.²⁵

---

¹⁹ Carstens, A.M., "Tombs of the Halikarnassos Peninsula – The Late Bronze and Early Iron Age", **Halicarnassian Studies V.**, (Ed. Poul Pedersen), Denmark, 2008, ss. 56.

²⁰ Waywell, G.B., **The Free-Standing Sculptures of the Mausoleum at Halicarnassus in the British Museum**, Published by British Museum, 1978, s. 1.

²¹ Carstens, 2018, s.56.

²² Paton, W.R. – Myres, J.L., "Karian Sites and Inscriptions" **JHS 16**, 1896, ss.188-271.

²³ Carstens, 2018, s.56.

²⁴ Bean, G.E.- Cook, J.M., "The Halicarnassus Peninsula", **BSA 50**, 1955, ss. 85-171.; Carstens, 2018, s.57.

²⁵ Carstens, 2018, s.57.

Ankara Üniversitesi Profesörü Y. Boysal, 1963 ve 1964 yıllarında bütün nekropolü kazmış ve kazı ile ilgili raporlar yayınlamıştır.²⁶

W. Radt, Halikarnassos'un kuzey ve doğu alanlarında araştırmalar yapmıştır. Özellikle Arkaik dönemdeki Alazeytin, Gökçeler ve Karadağ yerleşimlerin incelemiş, mimari kalıntıların arkeolojik özelliklerine odaklanmıştır.²⁷

1966 yılından itibaren Bodrum'da Danimarkalı arkeologlar çalışmıştır. İlk olarak K. Jeppesen yönetiminde Mausolleion yeniden kazılmaya başlanmıştır ve çalışmalar yürütülmüştür.²⁸ Sonraki klasik ve geç dönemlerle ilgili araştırma ve kazılar, P. Pedersen yönetiminde, Danimarka Halikarnassos Projesi ve Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi iş birliği ile yapılmaya devam edilmektedir. 1994 yılında kazı ekibinden altı kişi malzemelerin yayına hazırlanması için çalışmıştır.²⁹ Bugün pek çok araştırmacının yararlandığı "Halicarnassian Studies I. II. III. IV. V. VI."³⁰ kaynakları bu araştırmaların bir sonucudur.

Halikarnassos'ta Boysal'dan sonra çalışan Türk arkeologlar arasında 1980'li yılların sonlarında A. Tırpan³¹ ve 1990'larda E. Varinlioğlu³² bulunmaktadır. 1990'ların sonunda özellikle Lelegler üzerine çalışmalar yürüten A. Diler³³, halen bölgedeki çalışmalarını sürdürmektedir.

1.3. Modern Kaynaklar

²⁶ Boysal, Y., **Milli Eğitim Bakanlığı Müsgebi Kazısı 1963 Yılı Kısa Raporu**, Türkad 13/2, 1964, ss.81-85.; **1964 Müsgebi Kazıları Hakkında Kısa Rapor**, Türkad 14, 1965, ss. 123-126.

²⁷ Radt, W., **Siedlungen und Bauten auf der Halbinsel von Halikarnassos: unter besonderer Berücksichtigung der archaischen Epoche**, Tübingen, 1970.

²⁸ Jeppesen, K., **The Maussolleion at Halikarnassos: Reports of the Danish Archaeological Expedition to Bodrum**, 1: The Sacrificial Deposit, 1981.; 2: The Written Sources, 1986; 4: The Quadrangle, 2000.; 5: The Superstructure, 2002.

²⁹ Pedersen, P. "Excavations and Research in Halikarnassos 1994", **KST 17 II.**, Ankara, 29 Mayıs-2 Haziran, 1995, s. 242.

³⁰ Pedersen, P.-Isager, J., **Halicarnassian Studies I.** 1994.; **II.** 1997.; **III.** 2004.; **IV.** 2005.; **V.** 2008.; **VI.** 2006.

³¹ Tırpan, A., "Myndos ve Theangela", **AST 5**, 1987, ss. 167-190.

³² Varinlioğlu, E., "Karia'da Araştırmalar 1998", **AST 17 I.**, 1995, ss. 235-236.

³³ Diler, A., "Damlıboğaz/Hydai ve Leleg Yarımadası Araştırmaları 2001", **AST 20**, 2003, ss. 11-22.; Diler, A., Bodrum Yarımadası Leleg yerleşimleri, Mylasa/Damlıboğaz ve çevresi yüzey araştırması-2002, **AST 21**, 2004, ss. 143-154.

Çalışmanın ana kaynağını Koray Konuk önderliğinde tüm Karia bölgesi kentlerine ait sikkelerin bir araya toplanarak sunulduğu **Historia Numorum Online**: <http://hno.huma-num.fr/> sitesi oluşturmaktadır. Halikarnassos kentinin klasik dönemlerden Roma İmparatorluk dönemine değin tüm sikke tiplerinin barındığı bu site hem sikke tipleri hem de katalog çalışmasında başvuru ana kaynak niteliğindedir. Roma İmparatorluk dönemi sikkeleri için başvuru ana kaynak ise **RPC Online**: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/> kataloğudur. Sikkeler için başvuru diğer kaynaklar arasında SNG serilerinden **Aulock Heft 17, Cop. Caria, Hunterian Museum, Keckman, Leake, München, Muğla Museum, Kayhan I, Kayhan II, Tübingen ve von Aulock** katalogları bulunmaktadır. Bunların dışında **Ashton, Head, Franke-Nolle, Hirsch, Luynes, Muharrem Kayhan, Okray Collection, Sadberk Hanım Museum, Waddington ve Weber Asia** gibi kataloglardan da faydalanılmıştır.

Kentin tarihi ve yapıları gibi çalışmanın diğer kısımlarında kullanılan ana kaynaklar ise **Real-Encyclopaedie** ve **Cambridge Ancient History** gibi Eskiçağ Tarihi hakkında temel başvuru kaynaklarıdır. Ayrıca Halikarnassos tarihi hakkında kazı ve araştırmaların sonucunda ortaya çıkan **Halicarnassian Studies** serileri ile **Anatolian Studies** ve **The Journal of Hellenic Studies** incelenmiş, Bean'ın **Karia**, Hornblower'ın **Mausolus** ve Newton'ın **Travels and Discoveries in the Levant** eserleri gibi pek çok modern kaynağa başvurulmuştur.

Halikarnassos kentinde gerçekleştirilen kazı ve araştırmaların yer aldığı, “Kazı Sonuçları Toplantısı” ve “Araştırma Sonuçları Toplantısı” raporları gözden geçirilmiştir.

Epigrafik çalışmaların yer aldığı **Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik**'ten Halikarnassos'un yazıtlarıyla ilgili “The Pride of Halicarnassus. Editio Princeps of an Inscription from Salmakis” ve “The Pride of Halicarnassus” makaleleri incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ COĞRAFYASI

2.1. Coğrafi Konumu

Halikarnassos, Anadolu'nun güneybatısında yer alan Karia Bölgesinin en önemli şehirlerinden olup, bölgenin güneybatı ucunda yer almaktadır. Kent, Kos adasının karşısında yer alan geniş bir körfezin içindedir. Coğrafi olarak 37°20 kuzey enleminde 27°25 doğu boylamında yer almaktadır (Harita 1).

Antik çağda Knidos ve Miletos arasındaki yer alıp, kıyı bölgesinin başlıca kenti olan Halikarnassos³⁴, günümüzde Ege Bölgesi'nin, Muğla iline bağlı Bodrum ilçesinde bulunan Kuzeybatı, Batı ve Güney'de Ege Denizi ile çevrili olan bir yarımada şeklindedir (Harita 2). Kuzeyde dağlarla çevrili olan Halikarnassos'u Vitruvius³⁵ bir tiyatroya benzetir; *“Mausolos Mylasa'da doğduğu halde, Halikarnassos'un doğal olarak tahkim edilmiş bir yer, elverişli bir ticaret merkezi ve kullanışlı bir liman olduğunu anlayınca, sarayını buraya kurdu. Halikarnassos'un doğası bir tiyatronun kavisini andırır”* (Plan 1).

Ege Denizi'nin kapısı durumunda olan Halikarnassos, son derece iyi korunmuş bir kentti.³⁶ Coğrafi özelliklerinin de katkısıyla kent planlama konusunda Halikarnassos, bölgedeki çağdaş kentlerden çok farklı olduğu konusunda genel bir görüş bulunmaktadır. Karia kralı Mausolos'un da başkenti Halikarnassos'a taşınmasında coğrafi özelliklerinin de etkisi bulunmaktadır. Uzun yıllar boyunca Halikarnassos'un yerleşimi ve genel olarak Hekatomnoslar Karia'nın şehir planlaması, eski Yunan şehir planlaması tarihinde çok özel ve önemli bir rol üstlenmiştir.³⁷

---

³⁴ Bean-Cook, 1955, s.95.

³⁵ Vitruvius, II.8.11.

³⁶ Özsait, M., “Anadolu'da Hellenistik Dönem”, **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi II.**, İstanbul, 1982, s. 285.

³⁷ Pedersen, P., “Town Planning in Halicarnassus and Rhodes”, **Archaeology in the Dodecanese**, Copenhagen, 1988, s. 98.

Coğrafi konumu itibariyle Halikarnassos, kolayca savunulabilecek bir konumda bulunmaktadır. Kentin bu doğal korumaya sahip coğrafi avantajı sayesinde kuşatmalarda kolayca savunulabilmesini sağlamıştır. Halikarnassos'a Karia içinden giden, dağ yamacı içinden dar bir geçitle ulaşılmaktadır. Ayrıca bu yol kentin ticaretini de önemli derecede etkilemektedir.³⁸ Büyük ve ticari açıdan da oldukça elverişli bir limana sahiptir.³⁹

Halikarnassos kentinin coğrafi yapısı ile ilgili Akarca; kentin küçük bir ada ve iki kısma ayrılmış genişçe bir koyun içinde yer aldığından bahsetmektedir. Koyun batısında yer alan kısımda Göktepe olarak adlandırılan sivri bir tepe bulunduğu ve kentin bu tepenin eteğine kurulmuş olduğunu söylemektedir. Günümüzde ise kentin koyun ortasına yayılmış konumda olduğunu aktarmaktadır.⁴⁰

2.2. Dağlar ve Ovalar

Halikarnassos'un içinde bulunduğu bölge olan Karia coğrafi olarak oldukça dağlık bir bölgedir. Kuzeyde Doğu-Batı yönlerinde uzanıp Lydia bölgesiyle sınırı çizen, 1820 m yüksekliğinde Messogis (Aydın) dağı, Kuzeydoğu'da Phrygia ile sınırı oluşturan, 2308 m yükseklikteki Salbakos (Babadağ) dağı ve Batı uçta da 1370 m yüksekliğinde Latmos (Beşparmak) dağı ve son olarak 1073 m yükseklikteki Grion (Kazıklı ve Paşalı) dağı bölgenin dağlarını oluşturmaktadırlar.⁴¹ Karia Bölgesinin en verimli ovası Maiandros (Menderes) ovasıdır. Bölgenin diğer düzlüklerini Marsyas (Çine) ovası, Karpuzlu ovası ve Mylasa (Milas) ovası oluşturmaktadır.⁴²

Günümüz Bodrum ilçesinin batısında Menteşe Yöresi, kuzeyinde Güllük Körfezi, güneyinde ise Gökova Körfezi yer almaktadır.⁴³ Topografik yapısı dalgalı olan bölge, derin vadilerle ayrılmış olup, akarsuların taşıdığı alüvyonlar sonucunda dar

---

³⁸ Magie, 2003, s. 65.

³⁹ Texier, C., **Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi**, Cilt.III, (Çev. Ali Suat), Ankara, 2002, s. 220.

⁴⁰ Akarca, A., **Yunan Arkeolojisinin Ana Çizgileri I. – Şehir ve Savunması**, Ankara, 1998, s. 215.

⁴¹ Küçükören, C., **Ege'de Bir Anadolu Uygarlığı- Karia**, İstanbul, 2005, s. 17.; Sevin, a.g.e. s. 110.

⁴² Sevin, a.g.e., s. 110.

⁴³ Muğla (Bodrum) Gumbet Mahallesi Asarlık Mevkii, İskele (Denize Girme ve Güneşlenme) Amaçlı Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Mart 2018, s.5.

kıyı ovalarına sahip olmuştur. Dalgalı olan yapı, sahilden iç kesimlere doğru yükselmektedir. Dağların denize dik uzanması nedeniyle bölgenin kıyı şeridinde topografya girinti ve çıkıntılardan oluşmuş ve bu durum tüm kıyı boyunca küçük koyların ortaya çıkmasını sağlamıştır.⁴⁴

2.3. İklim ve Tarımsal Faaliyetler

Karia coğrafyasında, Doğudaki dağlık kesim ile Batıdaki kıyı şeridi ile ikiye ayrılan bölgede farklı iklim özellikleri izlenmektedir. Bölgenin kıyı kesiminde ve iç bölgenin alçak yerlerinde Akdeniz iklimi görülmektedir. Denizden uzak ve yüksek kesimlere doğru gidildikçe özellikle Doğu kısmında karasal iklime rastlanır.⁴⁵ Günümüz Bodrum ilçesinde de tipik Akdeniz iklimi görülmektedir. Yazları sıcak ve kurak, bahar ve kış aylarında ise ılıman bir havaya sahiptir. Bölgede ortalama sıcaklık 18-19 derece seyirlerinde olup, kış aylarında sıcaklıklar 10 derece altına düşmemekte ve yaz aylarında, beş ay boyunca çok az yağış görülmekte ve ortalama sıcaklık 25 derece civarındadır.⁴⁶

Akdeniz ikliminin görüldüğü Karia bölgesinde bitki örtüsü de bu iklimin koşullarına bağlı olduğundan 1-2 metre boyundaki küçük ağaç ya da çalılar yaygındır. İç kesimlerde ve yükseklerde ise daha çok step görülmektedir.

Antik Karia bölgesinde ekilebilir tarım arazisi oldukça sınırlı olduğundan çoğu kentin halkı Ege Denizi'nde balıkçılık yaparak geçimini sağlamıştır. Halikarnassos ve Myndos, diğer Karia kentlerine oranla daha verimli topraklara sahip olduklarından, şarap üretimi yapmışlar, incir ve diğer meyvelerin de olduğu zengin meyve bahçelerine sahip olmuşlardır. Bu kentler günümüzde dahi incir ve diğer meyveleri yetiştirmek bakımından verimli arazilere sahiptirler.⁴⁷ Şarap üretimi ile zeytin ağaçlarının da

---

⁴⁴ Özkan, G., "Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanılarak Golf Sahaları İçin Yer Seçimi; Bodrum Yarımadası Örneği", **Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Isparta, 2018, s. 27-28.

⁴⁵ Sevin, **a.g.e.**, s. 110.

⁴⁶ Özkan, **a.g.e.**, s. 22.

⁴⁷ Magie, D., **Anadolu'da Romalılar II: Batı Anadolu ve Zenginlikleri**, (Çev. Nezh Başgelen – Ömer Çapar), Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul, 2002, s. 39.; Magie, D., **Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ I-II.**, Princeton, 1950, s. 51.

yaygın olduğu Halikarnassos'ta zeytinyağı üreticiliğinin de oldukça yaygın olduğu bilinmektedir.

Halikarnassos'ta tahılların yanı sıra, üzüm ve zeytin bölgenin en değerli tarım ürünlerini oluşturmaktaydı ve bunlar için inşa edilen teraslar önemli kalıntılar arasındadır. Özellikle yağ ve şarap üretiminin izleri bölgenin yerli halkı Lelegler'in yaşadığı döneme kadar gitmektedir. Araştırmalarda yapıların içindeki ve etrafındaki presler veya pres kurulumları ve tarımsal teraslar birçok tarımsal yapının varlığını ortaya koymaktadır. Yapılan kazı ve yüzey araştırmaları sonucunda Lelegler döneminde şarap ve yağ üretiminde kullanılan teknolojilerin Bizans döneminden sonra değişmiş olduğunu göstermektedir.⁴⁸

Yazılı belgeler, Karia'da üretilen incir'in Roma'ya ihraç edildiğini göstermektedir.⁴⁹ Ayrıca kıyı Karia kentlerinde üretilen şarapların MÖ 4. yy'da bile Atina'da ünlü olduğu bilinmektedir.⁵⁰ Strabon⁵¹, “*Ampelos dağı civarındaki bütün adalarda, ada olmayan komşu ülkelerin çoğunda, örneğin Khios, Lesbos, Kos adalarında en iyi şaraplar elde edilmesine rağmen Samos adasında iyi şarap çıkmaz. .... Knidos ve Smyrna ve diğer daha az önemli yerler, hem zevk vermek hem de tıbbi amaç için kullanılan çok iyi cins şarap elde ederler*”. Strabon'un doğrudan ismini vermediği fakat komşu ülkeler olarak bahsettiği yerlerin arasında Halikarnassos da bulunmaktadır.

Yarımadanın Güneyinde Leleg dönemi ve sonraki dönemlere ilişkin yağ ve şarap üretimi hakkında değerli bilgiler sunan pek çok kalıntı ele geçmiştir. Yağ ve şarap üretimi için gerekli olan tarımsal yapılar, teraslar ve presler bölgenin kıyı yerleşimlerinde ve Kuzey bölgesine oranla Güney bölgesindeki topraklarda daha çok görülmektedir. Yarımadanın Kuzeyinde ise yine önemli şarap presleri, işleme haznesi

---

⁴⁸ Diler, A., “Olive Oil and Wine Production of the Halikarnassos Peninsula in Karia”, **Olive Oil and Wine Production in Anatolia During Antiquity, Symposium Proceedings**, Mersin, 2008, s. 135-174.

⁴⁹ Pliny, **Natural History**, XV.21. (translated by H. Rackham), Harvard University Press, London, 2004.

⁵⁰ Diler, **a.g.m.**, s. 138.

⁵¹ Strabon, XIV.1.15

ve işleme haznesinin altında meyve suyunu doldurmak için kap kalıntıları ile zeytin kırma havzaları ve ağırlık taşları da bölgedeki üretimin göstergeleridir.⁵²

---

⁵² Diler, **a.g.m.**, s. 135-174.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENTİN YAPILARI VE KALINTILARI

3.1. Mausolleion

Dünyanın yedi harikasından biri olarak gösterilen Mausolleion⁵³ (Çizim 1), Halikarnassos'un en ünlü ve görkemli yapısı olup, bir mezar anıtıdır. M.Ö. 355/53 yılları sırasında Mausolos döneminde yapımına başlanan⁵⁴ Mausolleion, Idrieus döneminde ancak tamamlanabilmiştir.⁵⁵

Antik Çağ yazarlarından Plinius, *Naturalis Historia* eserinde Mausolleion'dan ayrıntılı olarak bahsetmiş ve bu eser Mausolleion hakkındaki en önemli kaynaklar arasında gösterilmektedir. Plinius⁵⁶; “*Scopas'ın rakip ve çağdaşları, Bryaxis, Timotheus ve Leochares idi. Bunların tümünü bir arada tartışmalıyız, çünkü Mausolleion'un kabartmalarını ortaklaşa yonttular. Bu, 107. olimpiyatın 2. yılında ölen Karia Kralı Mausolos için eşi Artemisia'nın yaptırdığı mezardır. Bu sanatçılar, özel olarak yapıyı Dünyanın Yedi Harikasından biri yapmakla sorumlu idiler. Yapı, kuzey ve güney kenarlarda 63 ayak uzunlukta, cephelerde daha kısa olup toplam çevresi 440 ayaktır. 25 kübitlik bir yüksekliğe çıkar ve 36 sütunla çevrilidir. Sütun halkasına Yunanca “*pteron*” yani kolonad derler. Doğu kenarındaki kabartmaları*

⁵³ Mausolleion ile ilgili pek çok çalışma yapıldığı çok fazla kaynakça bulunmaktadır. Bu yüzden araştırmamızda ancak bazılarında bahsedebileceğiz. Ayrıntılı bilgi için **Bkz.** Carstens, A.M., **Karia and the Hekatomnids**, BAR International Series 1943, Oxford, 2009, s. 65-74.; Jeppesen, K., “What did the Mausolleion look like?”, **Architecture and Society in Hecatomnid Caria**, (Ed. T. Linders-P. Hellström), Uppsala, 1989, ss. 15-22.; Jeppesen, K., “The Mausoleum at Halicarnassus: sculptural decoration and architectural background”, **Sculptors and Sculpture of Caria and the Dodecanese**, (Ed. Jenkins – G.B. Waywell), British Museum Press, 1997, ss. 42-48.

⁵⁴ Cook, Mausolleion'un yapımına Mausolos'un ölümünden sonra başlanıldığını tartışmaktadır. **Bkz.:** Cook, B.F., **Relief Sculpture of the Mausoleum at Halicarnassus**, Oxford University Press, 2005, s. 2.

⁵⁵ Hellström, P., “Architecture. Characteristic building-types and particularities of style and techniques. Possible implications for Hellenistic architecture”, (Ed. Isager, J.), **Hecatomnid Caria and the Ionian Renaissance, Halicarnassian Studies I**, (Acts of the International Symposium at the Department of Greek and Roman Studies, Odense University, 28-29 Kasım 1991), 1994, s. 38.; Bean ve Hamilton bu işi Artemisia'nın tamamladığını söyler, Bean, 2000, s. 99.; Hamilton, W. J., **Researches in Asia Minos, Pontus, and Armenia with Some Account of Their Antiquities and Geology**, Vol. I. London, 1840, s. 30.; Hellström ve Ruzicka İdrieus'un bu işi tamamladığı fikrindedir, Ruzicka, S., **Politics of a Persian dynasty: The Hecatomnids in the fourth century B.C.**, University of Oklohama, 1992, s. 104; Hellström, 1994, s. 38-39.; Cook, Ada veya Idrieus zamanında tamamlandığını düşünmektedir, Cook, 2005, s. 2.; Boysal ise Artemisia öldükten sonra yapının yarım kalmaması için heykeltıraşların bitirdiğini söyler, Boysal, Y. **Grekl Klasik Devir Heykeltıraşlığı**, Ankara, 1966, s. 80.

⁵⁶ Pliny, XXXVI.4.7.

Scopas, kuzeydekileri Bryaxis, güneydekileri Timotheus ve batıdakileri Leochares yontmuş; işleri bitmeden kral ölmüştü. Bu işi kendi sanatsal becerilerinin şanlı bir anıtı sayarak bitinceye dek çalışmayı kesmediler. Ustalıkları bugün bile birbiriyle yarışmakta. Beşinci bir sanatçı da katılmıştır. Kolonadın üstü, 24 basamakla tepeye doğru daralan ve yüksekliği alt kısma eşit bir piramit olduğundan zirvede Pythis'un yaptığı mermer bir dört atlı araba vardı. Bunun eklenmesiyle, yapının tümü 140 ayaklık bir yüksekliğe erişir” şeklinde bahsetmektedir. Vitruvius, Pausanias ve Strabon Halikarnassos'ta bulunan Mausolleion'un yedi harikadan biri olduğunu ve Artemisia tarafından kocası adına yapılmış bir anıt olduğunu aktarmaktadır.⁵⁷

Mausolleion, yaklaşık olarak 220x110 m boyutlarında bir alanın kuzeydoğu köşesine inşa edilmiştir. Yapının ölçüleri 38.25x32.50 m olup, 28 m yüksekliğindeki bir taban üzerinde, 9x11 sütunlu bir peripteros⁵⁸ tarafından çevrelenmiştir. Yapıyı çevreleyen sütun dizisi içerisinde cella⁵⁹, sütunlar üzerinde yükselen Ion planlı çatı ve çatının üzerinde piramit benzeri, eğilimli bir inşa ve en üstünde de heykeller yer almaktaydı.⁶⁰ Dikdörtgen olarak ifade edilebilecek yapıyı çevreleyen sütunlar, Plinius'da bahsettiği gibi 36 adet olarak bilinmekte, onun üzerinde yer alan piramit 24 basamaktan oluşmaktaydı.⁶¹ Piramit'e karşıdan bakılınca havada asılı gibi görünmekte ve aslan heykelleriyle çevrelenmiş bir şekildedir.⁶² En üstte yer alan heykeller ise, dört atın çektiği arabayı kullanan Mausolos ve Artemisia yontularından oluşmaktaydı. Yapının bloklarında yeşil kireçtaşı kullanılmıştır.⁶³

Günümüze Mausolleion'un sadece temel kalıntısı gelebilmiştir. Yapılan çalışmalarda kalıntının doğu tarafında 8,6 metre olan tam uzunluğu ile kuzey kesiminde 10 metrelik bölümü açığa çıkarılmıştır. Bu yapı ile ele geçen Roma mozaïği de kalıntının bu evrede halen kullanımda olduğunu kanıtlamaktadır.⁶⁴

⁵⁷ Vitruvius, II.8.11.; Strabon, XIV.2.16.; Pausanias, XVI.2-5.

⁵⁸ Yapının çevresinin tamamen tek sıra sütun dizisiyle çevrelendiği plan tipidir.

⁵⁹ Yunan tapınaklarında görülen ve yalnızca din adamlarının girebildiği kutsal bir alan.

⁶⁰ Öncü, Ö.E., “M.Ö. 4. Yüzyıl Karia İmar Programında Mimarlar ve Mimari Atölye”, **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, 8(3), Ordu, Kasım 2008, s. 678.

⁶¹ Bean, 1987, s. 120. Maussoleion'un görünümü hakkında ayrıntılı bilgi için **Bkz.** Dinsmoor, W.B., **Architecture of Ancient Greece**, London, 1950, s. 256-261.

⁶² Ruzicka, a.g.e, s. 53.

⁶³ Hornblower, S., **Mausolus**, Oxford, 1982, s. 6.

⁶⁴ Diler, 2007 s. 26.

Mausolleion'un dört bir yanında dönemin en ünlü heykeltıraşları olan Bryaxis, Leokhares, Scopas ve Timotheos tarafından yapılan kabartma frizler vardır. Yapıtın dünyanın yedi harikasından biri sayılmasındaki en önemli neden olarak bu frizler gösterilmektedir.⁶⁵

Mezar anıtının 19.yy.'ın ortalarında yapılan ilk araştırmaları ve restorasyonları Plinius'un bahsettiklerine dayanıyordu. 1850'li yıllarda Newton'un British Museum için yaptığı kazılarda mezarın yeri tanımlanmış ve arkeolojik çalışmalara zemin hazırlamıştır.⁶⁶ 1857-1862 yıllarında Newton'un yaptığı kazılarda mimari kalıntılar ve heykel öğeleri açığa çıkmıştır.⁶⁷ 1865 yılında Biliotti'nin yaptığı kazıda az miktarda heykel çıkartılmıştır.⁶⁸ 1966-1972 yıllarında Danimarka Aarhus Üniversitesi'nden Kristian Jeppesen ve ekibi yapının arkeolojik kazılarını üstlenmişlerdir. Jeppesen döneminde tabanın aşağısında kayanın içinde kazılan bir odadan pek çok kalıntı ortaya çıkmıştır.⁶⁹ Bugün Poul Pedersen başkanlığındaki Danimarkalı ekip Mausolleion'da arkeolojik kazı ve araştırmaları sürdürmektedir.

Yaklaşık 1500 yıl ayakta kalmış, ilerleyen yıllarda 1402'de bölgeye gelen şövalyeler yapının yıkılmış olduğunu görürler.⁷⁰ Günümüzde British Museum'da Newton tarafından çıkarılan kalıntılar ve Saint Jean şövalyeleri tarafından bir kısmı Bodrum Kalesi'nin yapımında kullanılmak için alınan Mausolleion kabartmaları sergilenmektedir.⁷¹ Müzede yer alan kalıntılar arasında piramidal çatı üzerinde yer alan dört atlı arabaya ait at heykeli (Resim 1), Mausolos ve karısı Artemisia'nın heykelleri (Resim 2), piramidal çatıyı süsleyen aslan heykelleri (Resim 3) ve Mausolleion'un etrafını saran yukarıda bahsedilen frizlerden bir kısmı (Resim 4)

---

⁶⁵ Bean, 2000, s. 100.

⁶⁶ Hellström, P., **Gnomon, Kritische Zeitschrift für die gesamte Klassische Altertumswissenschaft**, The Mausolleion at Halikarnassos. Reports of the Danish archaeological expedition to Bodrum. Vol. 5.: K. Jeppesen, "The superstructure. A comparative analysis of the architectural, sculptural, and literary evidence", Aarhus, 2002.", Band 79, 2007, s. 238.

⁶⁷ Newton – Pullan, **a.g.e.**, s. 24-50.; Detaylı bilgi için **Bkz.** Newton, C.T., **Travels and Discoveries in the Levant**, London, 1865.

⁶⁸ Waywell, 1978, s. 1.

⁶⁹ Kalıntılar için **Bkz.**, Jeppesen, K., - Hojlund, F., - Aaris-Sorenson, K., **The Sacrificial Deposit**, Copenhagen, 1981, s. 82-83.

⁷⁰ Bean, 1987, s. 121.; Bean, 2000, s. 100.; Umar, **a.g.e.**, s. 125.

⁷¹ Bean, 2000, s. 95.

bulunmaktadır. Kabartmalardan yalnız iki tanesi Bodrum Müzesinde sergilenmektedir.

3.2. Antik Tiyatro

Tiyatro, kentin Kuzeyinde bulunan Göktepe'nin Güney yamacında bulunmaktadır. M.Ö. 4 yy.'a tarihlenen yapı, Mausolleion yapısının karşısında yer almaktadır. Tarih boyunca pek çok kez tadilat ve yenileme gören tiyatro, Roma İmparatorluk Çağı öncesi tiyatrolarının özelliklerini taşımaktadır.⁷² Teatron (cavea), orkestra ve skene bölümlerinden oluşan Tiyatro'nun oturma basamakları ortadan geçen yolla enine ikiye ayrılmış, bir alt ve bir üst Cavea'dan oluşmaktadır. Oturma basamaklarını birbirinden ayıran ve dikine uzanan ara basamaklara Kerkides denmektedir. Alt Cavea'da 11 Kerkides ve üst Cavea'da 20 Kerkides bulunmaktadır. Tüm yapının çapı, yaklaşık 110 metredir (Resim 5). 45-50 arasında oturma sırası olduğu tahmin edilen tiyatronun yaklaşık 10.000 kişi kapasiteli olduğu düşünülmektedir.⁷³

Sahne binası bölümü tiyatronun ortasında bulunmakta ve oturma basamaklarına uygun şekilde yapılmıştır. Dikdörtgen planlı ve iki kattan oluşan sahne binasında Antik Çağ'da şarkılarla birlikte oynanan oyunlar sergilenmekteydi. İki bölümden oluşan yapının orkestraya bakan kısmında bir sahne önü podyumu, onun arkasında ise oynanacak oyuna göre değişen portatif dekor levhalarının asıldığı skene bölümü yer alıyordu. Günümüzde sahne binasının alt bölümü sağlam kalmışken, üst bölümü ise harap haldedir.⁷⁴

1960'lı yılların sonlarına doğru yapıyı Profesör Serdaroğlu açığa çıkarmış ve 1974 yılında kazmaya başlamıştır. 1976'da restorasyonu başlayan tiyatronun çalışmaları 1985'te kaynak yetersizliğinden kesintiye uğramış. 2000 yılında başlatılan geniş çaplı restorasyon sayesinde 2003 yılında yapı halka açılmıştır.⁷⁵

---

⁷² Diler, 2007, s. 26.

⁷³ Pedersen, P. – Isager, S., “The Theatre at Halikarnassos – and Some Thoughts on the Origin of the Semicircular Greek Theatre. With an appendix ‘The Inscription from the Theatre at Halikarnassos’”, **The Architecture of the Ancient Greek Theatre**, Vol. 17, Athens, 2015, s. 294-95.

⁷⁴ Diler, 2007, s. 27.

⁷⁵ Pedersen, – Isager, **a.g.m.**, s. 294.

3.3. Kentin Surları

Halikarnassos kentinin günümüze ulaşan en önemli kalıntıları arasında Satrap Mausolos döneminde (M.Ö. 4. yy. ortaları) yapılan surlar bulunmaktadır. Sur duvarları yaklaşık 7 km'lik bir uzunluğa ve 2 m genişliğe sahip olup, farklı malzemeler ve duvar işçiliği ile yapılmıştır. Kullanılan taşlar genellikle sur duvarının geçtiği yere özgü taşlardan oluşmaktadır. Kireçtaşı, tuf taşı, trakit ve beyaz andezit kullanılan taşlar arasındadır. Surlar, çift duvar arasına küçük taşlar, toprak ve moloz dolgunun doldurulmasıyla inşa edilmiştir.⁷⁶ Rektangonal yani dikdörtgen şeklinde kesilen büyük taşların, düzgün bir sırayla üst üste yerleştirilmesiyle oluşan sur duvarları görkemli yapılardır.⁷⁷

Sur duvarları, savunma sisteminin güçlendirilmesi için kentin gerçek yerleşiminden çok daha geniş alanı içine alacak şekilde planlanmıştır. Bu bakımdan Anadolu'da ilk uygulanan kentlerden biri de Halikarnassos'tur. Surun çevrelediği kentin ana kapıları Doğuda Mylasa ve Batıda Myndos Kapısı olmak üzere Doğu-Batı hattında uzanan bir caddenin iki ucunda yer almaktadır. Bu kapılardan halen ayakta kalabilen Myndos kapısıdır. Antik dönemde bu kapıya Tripylon⁷⁸ yani Üçlü kapı dendiği düşünülmektedir. Kentin sur kalıntıları günümüzde harap halde de olsa bazı yerlerde görünür vaziyettedir. 19. yy.'da yapılan arkeolojik kazı ve araştırmalar sayesinde kentin sur sistemi ve izlediği güzergâh hakkında bilgi edinebilmekteyiz.⁷⁹

3.4. Myndos Kapısı

Günümüzde Bodrum Turgut Reis caddesinin batı yakasında yer alan ve Halikarnassos'un antik dönemde batıdaki kapısı olan Myndos Kapısı'nın kalıntıları günümüze ulaşmıştır. Kalıntıların olduğu bölgede yapılan kazı çalışmaları sayesinde kapının üç bölümden oluştuğu anlaşılmış ve yanlarda yer alan iki büyük kule ile korunduğu düşünülmektedir. 1998 yılında yapılan kazılarla açığa çıkarılan bağlantı duvarlarının kuzey ve güneyinde 2,50 metre genişliğinde birer kapı tespit edilmiştir.

---

⁷⁶ Diler, 2007, s. 22.

⁷⁷ Umar, a.g.e., s. 121.

⁷⁸ Bkz. Arrianos, I.22.

⁷⁹ Diler, 2007, s. 23.

Bu kapıların bulunması sayesinde Halikarnassos'un batısında yer alan kapının antik dönemde Tripylon olarak adlandırıldığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu kapılar, kente ani yapılan saldırılar sırasında kullanılmış olabileceği düşünülen potern⁸⁰ yapılarıdır. Antik çağda Halikarnassos kentine Myndos Kapısı'ndan girince kent merkezinden geçen önemli bir yol bulunuyor ve yolun sonu ise Mylasa Kapısı'na ulaşıyormuş. Ancak Mylasa Kapısı'ndan günümüze hiçbir kalıntı ulaşmamıştır.⁸¹

3.5. Salmakis Çeşmesi

Antik yazarlardan Vitruvius⁸²'un bahsettiği Salmakis Çeşmesi, Halikarnassos'un Batı kesiminde yer almaktadır ve yeri günümüzde askeriye plajı içinde bulunan kalıntılar ile saptanmıştır. Herodotos⁸³ da ünlü Salmakis Çeşmesi'nden bahsederken oradan su içenlerin onları kadınsı yaptığını söyleyen düşüncüyü eleştirmektedir.

Merkezi bölümünün Hellenistik dönemde yapıldığı düşünülen yapının orta kısmında tespit edilmiş Hellenistik döneme tarihlenen yazıtta Halikarnassos'un önemli kişilerinden bahsedilmektedir. Yapıya ait çeşitli kalıntılar bulunmasına karşın henüz detaylı olarak araştırma yapılmamıştır.⁸⁴

3.6. Kent Agorası

Halikarnassos kentinin meydanını oluşturan agoranın yeriyile ilgili olarak agoranomion yazıtı ve Diocletianus dönemine ait fiyat listesi yazıtı sayesinde bilgi edinilmiştir. Bu yazıtlara göre liman yakınında yer alan Mausolleion terasının hemen doğu tarafında yer aldığı düşünülmektedir. Ancak bölgede herhangi bir kazı yapılmadığından yeri tam olarak tespit edilmemiştir.⁸⁵

3.7. Gizli Liman

---

⁸⁰ Şehir surlarında bir hendeğe açılan gizli kapı.

⁸¹ Diler, 2007, s. 23.

⁸² "...Tepenin en sağındaysa, Venus ve Mercurius'un tapınağı bulunur; Salmacis pınarının hemen yanında", **Bkz.** Vitruvius, II.8.11.

⁸³ Herodotos, XIV.2.16.

⁸⁴ Diler, 2007, s. 29.

⁸⁵ Diler, 2007, s.30.

Antik çağ yazarlarından Vitruvius⁸⁶,tan öğrendiğimize göre Halikarnassos kent gizli bir limana sahiptir. Bu liman, Mausolos'un donanmasının büyük limanın içinde gizlemek amacıyla yaptırdığı bir liman olarak bilinmektedir. Artemisia döneminde liman Rhodoslulara karşı işlevsel olarak kullanılmış ve savaşta galip gelinmesini sağlamıştır. Gizli Liman'dan günümüze hiçbir kalıntı kalmamış olup, yerinin nerede olduğu ile ilgili birçok düşünce ileri sürülmüştür. Son zamanlarda da Pedersen, limanın Zephyrion'un altında yer aldığı ve kalenin güney tarafında günümüzde de görülen küçük bir koydan çıkışının olduğunu öne sürmüştür.⁸⁷

3.8. Ares Kutsal Alanı

Ares (Mars) kutsal alanının yeri hakkında Vitruvius⁸⁸ şöyle bahsetmiştir; *“Halikarnassos'un doğası bir tiyatronun kavisini andırır. Bu yüzden en alt kısma, limanın yanına forum inşa edildi; yukarı, kavisin ortalarına doğru, yani bir tiyatronun basamaklarının arasındaki yatay geçide denk gelecek noktaya çok geniş bir meydan yapıldı, bu meydanın ortasına da Mausolleion inşa edildi; öyle muhteşem bir işçilikle yapıldı ki bu, adını Dünyanın Yedi Harikası arasına yazdırdı. Kavisin tepesinde, tam ortada Mars tapınağı yer alır”*. Bu alanda bulunan teras 105 m genişliği ile oldukça güzel bir duvar işçiliğine sahiptir. Ayrıca alanda birkaç mermer yapı malzemesi ve sütun parçası kalıntısına rastlanmıştır.⁸⁹

Newton, bu sitedeki yapılan kazılar ile eski gezginlerin Mars tapınağını buraya yerleştirmekte yanılmadıklarını aktarmış ve tapınağın devasa kült heykelinin Leochares veya Timotheus tarafından yapılmış olduğundan bahsetmiştir.⁹⁰

3.9. Apollon Kutsal Alanı

Apollon kutsal alanının, Bodrum Kalesi'nin üst tarafında olduğu düşünülmektedir. Bu alanda bulunan bazı yazıt ve mimari parçaların tapınağın burada olduğunu göstermektedir. Yayınlanan iki farklı yazıt kutsal alanın olduğunu kanıtlar

---

⁸⁶ Vitruvius, II.8.14-15.

⁸⁷ Diler, 2007, s. 30.

⁸⁸ Vitruvius, II.8.11.

⁸⁹ Diler, 2007, s. 27.

⁹⁰ Newton – Pullan, **a.g.e.**, s. 266-270.

niteliktedir. Bu yazıtlar kutsal alan sınır taşı ile bronz heykelin kaidesinden oluşmaktadır. Özellikle kaidede kutsal alanın kaplamalı bir avluya sahip olduğundan bahsedilmektedir. Günümüzde Apollon tapınağına ait buluntular Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.⁹¹

3.10. Türkkuyusu Tapınağı

Bodrum ilçesinin Türkkuyusu dolaylarında ele geçen bir takım mimari parçalar neticesinde bu alanda bir tapınak olduğu düşünülmüştür. Tapınağın yeri ve kime adanmış olduğu tespit edilememiştir.⁹²

3.11. Andron

Halikarnassos'ta Zeus Akraios'a adanan bir andron olduğu Bodrum Kalesi'nde ele geçen bir yazıt vasıtasıyla öğrenilmiştir. Yazıtta Pyrpon'un oğlu Melas'ın Zeus Akraios'a bir andron ve içindekileri adadığı geçmektedir. "İçindekiler" kısmı Labraunda Andron B adak yazıtında Mausolos'un "andron ve içindekiler" adaması ile benzeşmektedir. Yazıtın karakterleri incelendiğinde yazıtın, M.Ö. 4. yüzyılın ikinci dönemine ait olduğu anlaşılmıştır.⁹³

3.12. Antik Stadion

Halikarnassos'ta yer alan Stadion'un bugün Bodrum Türk Kuyusu Mahallesi sınırları içinde bulunan Sanayi sitesinde yer aldığı bilinmektedir. Günümüzde üzeri modern yapılarla kaplı olan Stadion'un önceki yıllarda yapılan kazılar ile ortaya çıkarılan oturma sıralarının kalıntıları Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.⁹⁴

3.13. Bouleuterion

Antik şehirlerin kamu binası, kent meclisi olan Bouleuterion'un Halikarnassos'ta M.Ö. 4. yüzyılın sonuna doğru Ptolemaioslar döneminden kaldığı

---

⁹¹ Diler, 2007, s. 28.

⁹² Diler, 2007, s. 30.

⁹³ Diler, 2007, s. 30.

⁹⁴ Diler, 2007, s. 31.

yazıtlar aracılığıyla bilinmekle birlikte yeri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.⁹⁵

3.14. Gymnasion

Halikarnassos'ta Hellenistik döneme tarihlenen iki yazıt bulunmuş ve bu yazıtlardan Philippeion olarak adlandırılan bir Gymnasion'ın varlığını öğreniyoruz. Ancak bölgede yapıya ait kalıntılar bulunamamıştır.⁹⁶

3.15. Kütüphane

Karia'da bulunan Roma Dönemine ait bir yazıtta kentte bir kütüphane olduğu yazmaktadır. Bu kütüphanenin M.S. 2. yüzyılın ilk yarısında Halikarnassos'ta olduğunu Aphrodisias'ta ele geçen bir kent devleti kararnamesi belgelemektedir.⁹⁷ Ancak kütüphane hakkında bundan başka bir bilgi günümüze ulaşmadığı için yeri de bilinmemektedir.

3.16. Demeter Kutsal Alanı

Demeter kutsal alanı, Hekatomnoslar döneminden önceki bir devre aittir. 1850'lerde C. Newton'ın bölgede yaptığı kazılarda M.Ö. 480-350 yılları arasına tarihlenen terrakottalar bulunmuştur.⁹⁸

3.17. Nekropoller

Halikarnassos'un nekropol alanları kent surlarının dışında yer almaktadır. Ünlü Göktepe kaya mezarları, Göktepe'nin eteğinde ve tiyatronun üst kısmında yer almaktadır.⁹⁹ 2009 yılında yapılan yüzey araştırmaları sırasında Gümbet Beldesi'nin sınırları içinde bulunan Akberrak Sitesi'nde yan yana sıralanan çok sayıda kaya oyuğu

---

⁹⁵ Diler, 2007, s. 30.

⁹⁶ Diler, 2007, s. 31.

⁹⁷ Poulsen, B., "Halikarnassos during the Imperial period and Late Antiquity", **Labraunda and Karia: Proceeding of the International Symposium Commemorating Sixty Years of Swedish Archaeological Work in Labraunda**, Stockholm, November 20-21, 2008, s. 428.

⁹⁸ Diler, 2007, s. 30.

⁹⁹ Diler, 2007, s. 31.

basit mezarlar da bulunmuştur.¹⁰⁰ Çoğu modern yapıların altında yer alan nekropoller için sistemli bir kazı çalışması yürütülmemiştir. Kazılan tek mezar günümüzde Bodrum'da yer alan Gima Süpermarket'in içinde korunmaktadır. Ayrıca kentin kuzey doğusunda M.Ö. 4. yy.'la tarihlenen ve Karia prensesi satrap Ada'ya ait olduğu düşünülen bir mezar da açığa çıkarılmıştır.¹⁰¹

---

¹⁰⁰ Diler, A., "Bodrum Yarımadası Leleg Yerleşimleri Adalar, Aspat, Kissebükü (Anastasioupolis), Mylasa Damlıboğaz (Hydai), Pilavtepe ve Sedir Adası Yüzev Araştırmaları-2009", **AST 28**, Cilt III., 2010, ss. 187-206.

¹⁰¹ Diler, 2007, s. 31.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HALIKARNASSOS TARİHİ

4.1. Kentin Adı ve Kuruluşu

Antik kaynakların çoğunda geçen ve Yunanca *‘Αλικαρνασσός*¹⁰² olarak yazılan Halikarnassos’un kelime anlamının nereden geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bazı kaynaklarda “ss” içeren hecelerle biten yer isimlerinin, örneğin Halikarnassos ve Larissa, klasik zamanlarda güneybatı Anadolu’da yaygın olup, Yunanistan ve Girit’te de görüldüğü vurgulanmıştır. Boğazköy tabletlerinde “-assas”, (muhtemelen “assas” veya “asas” olarak telaffuz edilmekte) “-andas” veya “-antas” gibi benzer ekler bulunmuştur. “-assas” isimleri bulunan yerlerden bazılarının kesinlikle Luwi dilinin konuşulduğu bölgeler olduğu söylenmektedir.¹⁰³ Bir diğer kaynaktan; Latin yazılarında “Halicarnassus” olarak verilen kentin adının Hellen yazılarında “Alikarnassos” olarak verildiği açıklanmıştır. Hellen dilinde anlamının olmaması dolayısıyla ismin Luwi dilinden veya Karia dilinden geldiği düşünülmektedir. Sondaki “-assos” ekinin “Yerleşim” anlamına gelen “-assa”dan gelmiş olabileceği savunulmakta ve Ali-K(uwa)-Arna-(a)ssa ögelerinde oluşup, “Denizin (deniz kıyısının)-kutlu-pınar havuzu-kenti” anlamına geldiğine değinilmektedir. Burada bahsi geçen pınar havuzunun, kentin yanı başında bulunan ünlü Salmakis/Bardakçı Pınarının birikme havuzu olduğu öne sürülmektedir.¹⁰⁴

Halikarnassos kentinin kuruluşuna dair antikçağ yazarlarının aktarmış olduğu bilgiler az olmakla birlikte net değildir. Kentin kuruluşuyla ilgili ilk bilgileri Herodotos ve Strabon’dan edinmekteyiz. Herodotos¹⁰⁵’a ve Strabon¹⁰⁶’a göre Halikarnassoslular Dor ırkı olup, Troizen’den gelmektedirler. Pausanias¹⁰⁷ da bu bilgiyi desteklemekle birlikte kentin Troizen’den gelen Anthes’in oğlu Aetion’un soyundan gelenler

---

¹⁰² Zgusta, L., **Kleinasiatische Ortsnamen**, Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg, 1984, § 44-7, s. 62.

¹⁰³ Crossland, R.A., “Immigrants from the North”, **Early History of the Middle East, CAH Vol.I, Part.II.**, Cambridge University Press, 2008, s.848-849.

¹⁰⁴ Umar, B., **Karia**, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1999, s. 112.

¹⁰⁵ Herodotos, VII.99.

¹⁰⁶ Strabon, XIV. 2.6.223.

¹⁰⁷ Pausanias, Vol.II. 30.9.

tarafından kurulduğunu söyler. Vitruvius¹⁰⁸, Dor kolonisinin Argos ve Troizen'den gelen ortak bir koloni olduğunu belirtmektedir. Halikarnassos'ta bulunan bir yazıtta, Poseidon rahiplerinin bir listesi açığa çıkartılmıştır. Liste, Poseidon'un oğlu Telamon ile başlamaktadır. Telamon'un oğlu Halcyoneus ve sonrasında kentin kurucusu olarak gösterilen torunu Anthes¹⁰⁹ ise yedinci sırada gelmektedir. Halikarnassos'un kuruluşu ile ilgili bu tutarsızlıkların Dor kolonisinin ardışık göçlerle gelmiş olabileceğini düşündürmektedir.¹¹⁰

Halikarnassos kentinin kuruluşu ile ilgili günümüz modern kaynaklarının çoğunda neredeyse aynı bilgiler yer almaktadır. Verilen bilgilere göre; Halikarnassos'a gelen koloni, Peloponnesos'un batı kıyısında yer alan Troizen'den, Anthes veya onun soyundan biri önderliğinde gelen Dor kolonisi idi.¹¹¹ Bu bilgi yukarıda değindiğimiz Halikarnassos'ta bulunan yazıttaki bilgiyi destekler niteliktedir.

M.S. 26 yılında Roma'ya, İmparator Tiberius'a bir tapınak kurma ayrıcalığına sahip olmak amacıyla gönderilen Halikarnassos elçileri, kentleri Halikarnassos'un 1200 yıl boyunca hiç deprem yıkımı yaşamadığından bahsetmişlerdir.¹¹² Bu bilgiyi göz önünde bulundurursak; Dorlar'ın Yunanistan'a yayılışlarını M.Ö. 1100 sıralarında tamamladıkları düşünüldüğünde¹¹³, Strabon¹¹⁴'un M.Ö. 11. yüzyıl başlarında Atina kralı Kodros'un ölümünde Knidos ve Halikarnassos kentlerinin henüz kurulmamış olduğunu söylemesi, kentin M.Ö. 1000 sıralarında kurulduğunu düşündürmektedir. Eskiçağ yazarlarının Halikarnassos'u Yunanistan'ın Troizen bölgesinden gelenlerin ve

---

¹⁰⁸ Vitruvius, II.8.12.

¹⁰⁹ Troizen'den gelen koloninin lideri Anthes'in rahip listesinde isminin Anthas olarak geçtiği yazmaktadır. Bkz. Bürchner, "Halikarnassos" *RE*, VII 2, XIV. G-H, 1970, s. 2255-2256.

¹¹⁰ Newton – Pullan, *a.g.e.*, s.9.

¹¹¹ Magie, D., *Anadolu'da Romalılar III: Batı Anadolu Kent Devletleri*, (Çev. Ömer Çapar-Nezih Başgelen), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s. 258.; Jones. A.H.M., *The Cities of The Eastern Roman Provinces*, Oxford, 1971, s.28.; Gates, C. *Ancient Cities: The Archaeology of Urban Life in the Ancient Near East and Egypt, Greece, and Rome*, New York, 2011, s. 283.; Sevin. V. *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, TTK Yayınları, Ankara, 2001, s.122.; Bean, G.E., *Karia*, (Çev. Burak Akgüç), İstanbul, 1987, s. 116.; Diler, A. *Muğla Kültür Envanteri I.: Bodrum Kentsel Sit Halikarnassos*, Muğla Üniversitesi, 2007, s.17.; Akurgal, E. *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul, 2007, s. 406.; Bean, G., *Eskiçağda Menderes'in Ötesi*, (Çev. Pınar Kurtoğlu), İstanbul, 2000, s. 95.

¹¹² Tacitus, *The Annals*, Book IV.(translated by John Jackson), Harvard University Press, London, 2006, IV.55.

¹¹³ Bean, 1987, s.116.

¹¹⁴ Strabon, XIV.2.6.

Knidos'u da Spartalıların kurduğunu¹¹⁵ söylemeleri de bu durumu desteklemektedir. Bu konu kentin tarihi kısmında tekrar tartışılacaktır.

Troizen'den gelen Dor kolonisi tarafından kurulmuş olan Halikarnassos'un bugün Bodrum kalesi olarak bildiğimiz yeri, Zephyrion olarak anılıyordu ve kentin ilk işgal edilen yeri idi. Burada yaşayan yerli halk, Dorlar geldikten sonra iç kesimdeki yüksek yerlere yerleştiler.¹¹⁶ Bölgenin yerli halkı Lelegler ve Kariyalılar ile karışan Dorlar zamanla homojen bir nüfus oluşturmuştur.¹¹⁷ Sosyo-kültürel açıdan değerlendirildiğinde Dorların baskın olması Halikarnassos'un Dor karakterini öne çıkarmış ve kent bu sebeple daha çok Dor kenti olarak anılmıştır.¹¹⁸

Karia bölgesinde yer alan Dor kentlerinin bir birlikleri bulunuyordu. Bu birliğin adı "Heksapolis" idi. Herodotos'un bu birlik hakkında aktardığı bilgiye göre; *"Triopion tapınağına öbür Dor halklarının yaklaşmaması için titiz bir dikkat gösterirlerdi; hatta kendi aralarında tapınağına karşı saygısızlık gösterenler çıkarsa, onları da içeriye almazlardı. Apollon adına düzenlenen törenlerde kazananlara eskiden bronz üçayaklar verilirdi ödül olarak; bunu kazanan, alıp tapınaktan dışarıya çıkaramaz, tanrıya adak olarak orada bırakırdı. Halikarnassoslu Agasikles adında birisi, bu adeti umursamamış, kazandığı üçayağı evine götürmüş, duvara asmıştı. Bunun üzerine öbür beş kent, Lindos, Ialysos, Kameiros, Kos ve Knidos, altıncısına, Halikarnassos'a tapınağın kapılarını kapatmışlardı. Onlar da onu işte böyle cezalandırmışlardı."*¹¹⁹. Herodotos'un aktardığı bu bilgi ve kentin kuruluşu ile ilgili bahsettiğimiz diğer bilgiler ışığında Halikarnassos'un kuruluşundaki Dor etkisi izlenebilmektedir.

4.2. Klasik Dönem Tarihi

4.2.1. Pers Dönemi Öncesi

¹¹⁵ Tekin, O. **Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş**, İstanbul, 2011, s. 59. Burchner, "Halikarnassos" **RE**, VII 2, XIV. G-H, 1970, s. 2255.

¹¹⁶ Sevin, **a.g.e.**, 122. Zephyrion için **Bkz.** Strabon, XIV.2.16.

¹¹⁷ Sevin, **a.g.e.**, 122.

¹¹⁸ Taşdöner, K., "Karia Kenti Halikarnassos: Hellenistik Dönem ve Öncesi Siyasal Tarihi", **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.1, S.1, Adıyaman, Aralık 2008, s. 98.

¹¹⁹ Herodotos, I.144.

Halikarnassos'un Pers dönemi öncesi tarihine değinmeden önce vereceğimiz bilgilerin netlik kazanması bakımından öncelikle Karia bölgesinin erken tarihine değinilecektir. Kentin içinde yer aldığı Karia bölgesinin ilk yerlileri ve erken tarihi hakkındaki bilgiler belirsizlik içindedir. Herodotos ve Strabon Karialılar'ın eskiden Lelegler olarak bilindiklerini, adalarda yaşadıklarını ve Minos'un egemenliğine tabi olduklarından bahsetmektedirler. Sonraları Hellenler yani Ion ve Dor'ların adaları ellerinden almalarıyla anakaraya göç etmişlerdir. Ancak Karialılar bunun gerçekliğini reddederek anakaranın yerlisi olduklarını ve hep Karialılar olarak adlandırıldıklarını iddia etmektedirler. Buna örnek olarak da “*Mylasa'da Karia Zeus'una ait çok eski bir tapınak gösterirler ki, buraya kardeş uluslar olarak Mysialılar ve Lydialılar da kabul edilirdi; zira diyorlar, Lydos ve Myros, Kar'ın kardeşleriydiler. Bu iki ulus bundan ötürü kabul ediliyordu; ama başka soylardan olanlar, Karia dili konuşsalar bile, bu tapınağa sokulmazlardı*” bu durumu gösterdiklerini aktarmaktadırlar.¹²⁰

Karialılar ve Lelegler'in aynı ırk olduklarından şüphe duyulmasına kanıt olarak Thukydides¹²¹, Delos adasının Atina tarafından tasfiye edilmesi sırasında adadaki tüm mezarların ve mahkûmların yarısından fazlasının silahlarının türü ve gömülme düzeni ile Karialı olduklarının tespit edildiğini aktarmaktadır. Ancak günümüz modern arkeolojisi ile bunların Karialı değil, Girit ve Miken nitelikleri taşıdığı anlaşılmıştır.¹²²

Miletos ve Phthires dağıını elinde bulunduran Karialılar'dan bahseden Homeros¹²³, onları “kaba konuşmalı” ve Troyalılar'ın yandaşı olarak göstermektedir. Herodotos¹²⁴ da Miletos, Myus ve Priene kentlerinin Karia bölgesinde olduğunu ve aynı dili konuştuklarından bahsederek Homeros'un vermiş olduğu bilgiyi doğrular görülmektedir.

Karialılar'ın en eski sakinleri arasında gösterilen Lelegler, bir zamanlar Laconia'da yaşayan ve yöresel bir göçebe olan Pelasglar'a benzetilmektedir. Karialılar ve Lelegler çoğu kez aynı oldukları gösterilmiş olsa da başlangıçta farklı oldukları kesin olarak görülmektedir. Lelegler de Karialılar gibi korsanlardı ve Minos tarafından

¹²⁰ Herodotos, I.171.; Strabon, XIV.2.27.

¹²¹ Thukydides, **Peoponnesian War**, (translated by Richard Crawley), 1974, I.8.

¹²² Bean, 1987, s. 9.

¹²³ Homer, II.866.

¹²⁴ Herodotos, II.142.

adalardan çıkarılmış olmalıdır.¹²⁵ Homeros¹²⁶, Lelegler'in Karialılar gibi Troialılar'ın yanında yer aldıklarından bahsetmektedir.

Verilen bilgilere göre Lelegler'in Karialılar'a bağlı olduğunu ancak aynı ırk olmadıklarını göstermektedir. Pausanias¹²⁷, Lelegler'in kısmi olarak Karialılar'ın bir kolu olarak gösterir.

Karia kenti olan Halikarnassos'a yerleşenler hakkında ilk bilgilere Strabon'dan ulaşmaktayız. Strabon, Lelegler'in Karialılar'dan ayrı bir halk olduğunu, Aineias'a bağlı halk ve Kilikyalılar halkı arasında bir yerde yaşadıklarından bahseder. Bununla birlikte Akhilleus¹²⁸ tarafından toprakları işgal edilince Karia'ya göç ederek Halikarnassos olarak adlandırılan bölgeyi ele geçirmişler ve buraya yerleşmişlerdir.¹²⁹ Bu bilgiye göre; Halikarnassos'un ulaşabildiğimiz kaynaklarca ilk yerleşimini Lelegler gerçekleştirmişti diyebilmekteyiz.

Troia savaşından sonra Aiol, Ion ve Dor göçleri başlamış ve M.Ö. 10. yy.'da Batı Anadolu'ya ve adalara yerleşmişlerdir.¹³⁰ Antik yazarlara göre; Halikarnassoslular Dor ırkı olup, Peloponnesos'un batı kıyısında yer alan Troizen'den, Anthes veya onun soyundan biri önderliğinde gelmişlerdir.

M.S. 26 yılında İmparator Tiberius'a tapınak kurma ayrıcalığı elde etmek için Roma'ya gönderilen Halikarnassoslu elçiler, kentlerinin dayanıklılığını göstermek için 1200 yıl boyunca Halikarnassos'un hiçbir deprem yaşamadığını vurgulamışlardır. Dor'ların Yunanistan'ı ele geçişi M.Ö. 1200 / 1150 dolaylarında olduğu ve Anadolu'ya gelişleri M.Ö. 10. yy'da gerçekleştiğine göre, Troia savaşının hemen sonrasında (M.Ö. 13. yy'ın ikinci yarısı) Lelegler'in bölgeye gelip yerleştiği ve Dor'lar bölgeyi ele geçirmesine rağmen bir kısmının orada kaldığını göstermektedir.

Strabon¹³¹'un bahsettiği; Atina kralı Kodros'un ölümünde (M.Ö. 11. yy. başlarında) Knidos ve Halikarnassos kentlerinin henüz kurulmamış olması, kentin

---

¹²⁵ Newton – Pullan, **a.g.e.**, s. 6.

¹²⁶ Homer, X.412.

¹²⁷ Pausanias, VII.2.8.

¹²⁸ Troia savaşında adı geçen yarı tanrı, güçlü savaşçı (M.Ö. yak. 13. yy. ikinci yarısı).

¹²⁹ Strabon, XIII.1.58.

¹³⁰ Bean, 1987., s.13.; Tekin, 2011, s. 58.

¹³¹ Strabon, XIV.2.6.

“Halikarnassos” adını muhtemelen sonradan aldığını düşündürmektedir. Sevin’e göre de bölgenin yerli halkı olan Lelegler ve Kariyalılar ile karışan Dorlar zamanla homojen bir nüfus oluşturmuştur.¹³² Daha önce de bahsettiğimiz gibi sosyo-kültürel açıdan değerlendirildiğinde Dorların baskın olması Halikarnassos’un Dor karakterini öne çıkarmış ve kent bu sebeple daha çok Dor kenti olarak bilinmiştir.¹³³

Dorlar, Anadolu’da yerleştikleri bölgelerde durumlarını güçlendirmek için “Dor Heksapolis”i olarak bilinen bir birlik kurmuşlardır. Altı Dor kentinin bir araya gelerek kurduğu birlikte Halikarnassos, Knidos, Lindos, Kos, Kameiros ve Ialysos yer almaktadır. Birliğe üye olan kentler, Knidos’ta Apollon adına düzenlenen şenliklerde bir araya geliyorlardı. Bu şenliklerde kazanılan ödüllerin tapınak dışına çıkarılmaları yasaktı ve tanrıya adak olarak sunulurdu. Herodotos¹³⁴’un aktardığına göre bir gün Halikarnassoslu Agasikles, kazandığı ödülü evine götürüp, duvara asınca, birliğe üye olan kentler onu üyelikten çıkarmışlardır.¹³⁵ Ancak bu olay sadece bir bahane sunarak Halikarnassos’u Dor Heksapolis’inden çıkarmak için yapılmıştır. Halikarnassos’un birlikten çıkarılmasının asıl nedeni olarak kenttin gittikçe Ion etkisi altında kalması gösterilmektedir. Kentin Ionlaştığına örnek olarak, Herodotos’un ve amcası şair Panyasis’in yazılarında Ion dilini kullanmaları gösterilebilir.¹³⁶ Ayrıca M.Ö. 454 yılından biraz önceki bir tarihte Lygdamis ile kentte yer alan iki Yunan topluluğu ile mülkiyet haklarını kapsayan bir antlaşma yapılmış ve bu antlaşma Ioncadır.¹³⁷

Persler, M.Ö. 546 yılında Lydia’nın başkenti Sardes’i ele geçirdikten sonra kıyı bölgesinde yer alan tüm Yunan kentlerini boyunduruk altına almışlardır. Bu olaydan altmış yıl kadar sonra Pers savaşları başlamıştır. Halikarnassos, bu sırada tiranlar tarafından yönetiliyordu ve hüküm sürdüğü bilinen ilk haneden Lygdamis hanedanıydı. Lygdamis’in kızı Artemisia, Pers kralı Kserkses’in Yunanistan seferi

---

¹³² Sevin, V. *a.g.e.*, 122.

¹³³ Taşdöner, **a.g.m.**, s. 98.

¹³⁴ Herodotos, I.144.

¹³⁵ Sherwin-White, S.M., **Ancient Cos: An historical study from the Dorian settlement to the Imperial period**, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1978, s. 30.; Hamilton, 1840, s. 36.; Cramer, J.A., **Asia Minor II: A geographical and historical description of Asia Minor**, Oxford, 1971, s. 177.; Cook, J.M., **The Greeks in Ionia and the East**, London, 1970, s. 30.; Babelon, E., **Traité des monnaies grecques et romaines**, C.2, 2.Bölüm, Bologna, 1907, s. 419.

¹³⁶ Bean, 1987, s. 116.

¹³⁷ Magie, 2003, s. 8.

sırasında Halikarnassos'ta babasının halefi olarak hüküm sürüyor ve kraliçe Artemisia¹³⁸ olarak biliniyordu. Artemisia, M.Ö. 480 yılında Kserkses'in yanında yer alarak Salamis Deniz Savaşı'na beş gemiden oluşan bir donanma ile katılmış ve komutanlık yapmıştır.¹³⁹ Sefer sırasında Pers kralı Kserkses'e fikirleriyle danışmanlık yaparak yardımcı olmuştur. Herodotos¹⁴⁰, savaşa katılan Artemisia'dan övgüyle söz eder; “*Öbür kaptanları saymıyorum, saymanın yararı yok. Yalnız Artemisia'yu özellikle anmak istiyorum, onun bir kadın olduğu halde Yunanistan seferine katılmış olmasını hayranlıkla karşılıyorum; kocası ölmüştü, oğlu küçüktü, tiranlığı kendisi yönetiyordu; girişken ruhu, erkekçe korkusuzluğu, onu gereği olmadığı halde, sefere katılmaya sürüklemiştir. Adı Artemisia'ydı; Lygdamis'in kızıydı, baba tarafından Halikarnassoslu, ana tarafından Giritliydi. Halikarnassosluların, Koshuların, Nisyrosluların ve Kalydnosluların başına geçmişti. Beş gemi getirmişti ve bütün donanmada Sidonlu denizcilerden sonra en ünlü gemiler onunkilerdi; bütün müttefikler içinde krala en iyi fikirler veren oydu. Şunu da söyleyeyim ki, komuta ettiğini söylediğim sitelerin hepsi de Dor ırkındandır; Halikarnassoslular Troizen'den, öbürleri Epidauros'dan gelmedirler*”.

Yunan seferi sırasında Kserkses, bir deniz savaşına girip girmeme konusunda komutanların düşüncelerini almış ve sadece Artemisia deniz savaşına katılma fikrine karşı çıkmıştır. Buna neden olarak da deniz güçlerinin Yunanlar'a nazaran zayıf olmasını öne sürmüş ve deniz savaşına girilmesinin yersiz olduğunu söylemiştir. Kserkses, Artemisia ile aynı görüşte olsa da çoğunluk deniz savaşından yana olduğu için savaşmaya karar vermiştir.¹⁴¹ Beş donanma ile savaşa katılan Artemisia'nın savaş esnasında bir Atina gemisi peşine düşmüştür. Müttefik gemilerinin hemen önünde olması ve düşmana en yakın geminin kendisinininki olması nedeniyle Artemisia farklı bir taktik deneyerek durumu kendi lehine çevirmiştir. Kendi komuta ettiği gemilerden biri olan Kalynda gemisinin üzerine giderek gemiyi batırmıştır. Kraliçe Artemisia'nın bunu hangi niyetle yaptığı bilinmese de bu durum hayatını kurtarmıştır. Kalynda

¹³⁸ Artemisia, Halikarnassos kraliçesi olarak gösterilmektedir. **Bkz.** Pausanias, III.11.3.

¹³⁹ Mellink, M., “Anatolia”, **The Persian Empire, CAH Vol.IV.**, Part.I., Cambridge University Press, 2008, s. 215.; Newton - Pullan, **a.g.e.**, s. 18-19.; Thomson, G., **Tarih Öncesi Ege I**, İstanbul, 1988, s. 207.; Sevin, **a.g.e.**, s. 122.; Bean, 1987, s. 117.

¹⁴⁰ Herodotos, VII.99.

¹⁴¹ Herodotos, VIII.68.69.

gemisine saldırdığını gören Atinalılar, Artemia'nın gemisini Yunan gemisi sanarak, peşini bırakmış ve olayı uzaktan izleyen Kserkses'de onun düşman gemisini batırdığını düşünerek Artemisia ile tekrar gurur duymuştur. Kalynda gemisinden tek bir kişinin bile sağ kurtulamaması Artemisia'nın yararına olmuş ve bu durum gizli olarak kalmıştır.¹⁴² Bu olaydan sonra Kserkses, sonraki savaşlarıyla ilgili artık gözünde daha çok yükselmiş olan Artemisia'nın fikirlerini sordu. Bizzat savaşa katılmaması konusunda öğüt veren Artemisia'yı dinleyen kral Kserkses, piç çocuklarını Artemisia'nın bakımına vermiş ve Hermotios adında biriyle birlikte onları Ephesos'a göndermiştir.¹⁴³

Kraliçe Artemisia'nın ölümünden sonra oğlu Psyndalis, sonra da onun oğlu II. Lygdamis tiranlığa çıkmıştır. II. Lygdamis, baskıcı yönetim izlemiş ve onun döneminde tarihçi Herodotos, yaşadığı kent Halikarnassos'u terk ederek Samos'a gitmiştir.¹⁴⁴ M.Ö. 454/3 yıllarında Halikarnassos, Attika-Delos Deniz Birliği'ne üye olarak alınmış ve Peloponnossos Savaşı'nın sonuna kadar üye olarak kalmıştır.¹⁴⁵ Kent birliğe üye olduğu dönemler bir talanton civarında vergi ödemekteydi ki bu durum o zamanlarda orta derecede bir refaha sahip olduğunu göstermektedir.¹⁴⁶ M.Ö. 431 yılında başlayan Peloponnessos Savaşı boyunca Halikarnassos, Atina müttefikleri arasında yer almıştır.¹⁴⁷

4.2.2. Pers Dönemi

M.Ö. 4. yy.'da Halikarnassos'da birçok alanda tatmin edici değişimler meydana gelmesini sağlayan bir gelişim olmuştur. Bu gelişim, Karia bölgesinin M.Ö. 395 yılında Pers kralı tarafından atanan bir satrap tarafından yönetilmeye başlamasıdır. Bu satrap, Mylasa kentinin önde gelen ailelerinden Hekatomnos'dur.¹⁴⁸ Pers

---

¹⁴² Herodotos, VIII.87.88.

¹⁴³ Herodotos, VIII.101.102-103-104.

¹⁴⁴ Sevin, **a.g.e.**, s. 122.

¹⁴⁵ Bean-Cook, 1955, s. 95-96.; Hansen - Nielsen, **a.g.e.**, s. 1115.

¹⁴⁶ Bean, 1987, s. 118.

¹⁴⁷ Hornblower, **a.g.e.**, s. 28.; Cook, J.M., "Cnidian Peraea and Spartan Coins", **JHS** Vol.81, 1961, s.71.

¹⁴⁸ Newton -Pullan, **a.g.e.**, s. 29-31.; McNicoll, A.W., **Hellenistic Fortifications From the Aegean to the Euphrates**, Oxford, 2007, s. 15.

İmparatorluğunun çöküşüne kadar devam eden bu ailenin yönetim dönemine politik bir ifade olarak “Hekatomnoslar Dönemi” denilmektedir.¹⁴⁹

Hekatomnos döneminde Pers imparatorluğunun başında zayıf karakteriyle bilinen kral Artakserkses Mnemon bulunmakta ve kardeşi Kyros ile savaş halinde olduğundan İmparatorluk dağınık bir durumdadır. Bundan dolayı İmparatorluğun her bölgesinde art arda bağlılığı azalan halklar görülmektedir. Bu dönemde kral Artakserkses, Kıbrıs'ta Salamis kralı Evagoras'a karşı bir sefer planlamış ve Karia satrapı Hekatomnos'u filosunun komutanlığına atanmıştır. Hekatomnos, Perslere karşı uzun süredir rahatsızlık duyduğundan dolayı Artakserkses'e yardım etmekte başarısız olmuş ve aynı zamanda gizlice paralı askerler yetiştirmesi için Evagoras'a para vermiştir. Pers imparatorluğuna karşı Hekatomnos'un bu ihanetinin cezasız kaldığı düşünülmektedir¹⁵⁰ ve antik tarihçi Isokrates¹⁵¹'ten M.Ö. 380'de hala yaşadığını öğrenmekteyiz.

Hekatomnos, M.Ö. 377'de ölünce geride üç oğlu, Mausolos, Idrieus ve Pixodarus ile iki kızı Artemisia ve Ada'yı bırakmıştır.¹⁵² Başa en büyük oğlu Mausolos geçmiştir. M.Ö. 377- 353 yılları arasında hüküm süren satrap Mausolos, Halikarnassos'u oldukça geliştirmiştir. Mausolos dönemi Karia'da ve özellikle Halikarnassos'ta yeni bir çağa işaret ediyordu. Mausolos, başa geçer geçmez ilk yaptığı yeniklerden biri başkenti Mylasa'dan Halikarnassos'a taşımasıydı.¹⁵³ Vitruvius¹⁵⁴ bu konuda düşüncelerini “*Mausolos Mylasa'da doğduğu halde, Halikarnassos'un doğal olarak tahkim edilmiş bir yer, elverişli bir ticaret merkezi ve kullanışlı bir liman olduğunu anlayınca, sarayını buraya kurdu*” şeklinde ifade etmiştir. Karia siyaseti bağlamında Halikarnassos tarafsız bir yerdi. Halikarnassos yarımadasının güney kıyılarında karışık bir Yunan ve Karia nüfusu mevcuttu ancak Yunan siyasi kurumları bulunmaktaydı ve en son Lygdamid hanedanından sonra

---

¹⁴⁹ Hornblower, **a.g.e.**, s. 1-2.

¹⁵⁰ Newton – Pullan, **a.g.e.**, s. 33-36.

¹⁵¹ Isocrates, **Vol. I. Panegyricus**, (translated by George Norlin), Harvard University Press, London, 2000, IV.162.

¹⁵² Strabon, XIV.2.17

¹⁵³ Bean- Cook, 1955, s. 96.; Jones, **a.g.e.**, s. 32.; Hansen M.H.-T.H. Nielsen, **An Inventory of Archaic and Classical Poleis**, Oxford University Press, 2004, s. 1108.

¹⁵⁴ Vitruvius, II.8.11.

şehirde bir hanedan geleneği bulunmamaktaydı. Ayrıca en önemlisi de Halikarnassos'un kolayca savunabilmesiydi. Kent, kolay geçiş vermeyen tepeler ile çevriliydi, deniz tarafında Batı'da Salmakis ve Doğu'da Zephyra yükseklikleriyle korunuyordu.¹⁵⁵ Kentte Mausolos tarafından tamamen yeni, ortogonal bir şehir planı göz önüne alınarak, tapınaklar, bir satrapal saray, eşsiz bir mezar anıtı, bir tiyatro ve gymnasium inşa edilmiştir.¹⁵⁶

Yunan kültürünün Karia bölgesine yoğun bir şekilde nüfuz etmesi Mausolos döneminde olmuştur.¹⁵⁷ Mausolos, Halikarnassos'ta, Yunan tarzında modern bir şehir ve saray yaratmak istemişti. Şehrin etrafına yerleştirilen kuleleri çevreleyen 3,5 mil civarında sur yaptırarak, şehir alanını büyük ölçüde genişletti. Limanın Doğu'sunda yer alan Zephyra burnuna saray yaptırdı ve limanı daraltarak, sarayın hemen yanına kıyıdan dışarı doğru uzayan küçük, gizli bir liman yaptırdı. Aslında bu saray gizli limanı ile bir kale ve cephanelik görevi görüyordu.¹⁵⁸ Mausolos, günümüzde hala kalıntıları bulunan surlarla genişlettiği Halikarnassos'sun nüfusunu civarda bulunan altı Leleg kentinin halklarını taşıyarak artırdı. Strabon¹⁵⁹, Mausolos'un sekiz Leleg kentinden Syangela ve Myndos dışındaki altı¹⁶⁰ kenti Halikarnassosla birleştirdiğini aktarmaktadır. Bu olay *synoikismos*¹⁶¹ politikasıdır ve amacı hem ekonomik hem de askeriydi.¹⁶²

Pedersen'e göre; Mausolos, İon Rönesansı'nın temsilcilerinden olup, bu kültürel akımı yaptırdığı inşaatlar ile şekillendirmiştir.¹⁶³ Bunun başta Halikarnassos olmak üzere Karia kentlerinde yaptırdığı anıtsal yapılarda görüldüğünü ifade

---

¹⁵⁵ Ruzicka, **a.g.e.**, s. 33-34.; McNicholl, **a.g.e.**, s. 16.

¹⁵⁶ Pedersen, P., "The City Wall of Halikarnassos", **Hellenistic Karia** (Ed. R. Van Bremen – J. Mathieu Carbon), Bordeaux, 2010, s. 274.

¹⁵⁷ Tekin, O., "Satraplar Anadolu'su", **Anadolu'nun Arkeoloji Atlası 2: Özel Sayı**, (Ed. Necmi Karul), İstanbul, 2012/01, s. 237.

¹⁵⁸ Ruzicka, **a.g.e.**, s. 34.

¹⁵⁹ Strabon, XIII.1.59.

¹⁶⁰ Bu kentler; Termera, Madnasa, Side, Uranium, Telmessos ve Pedasa idi. Ruzicka, **a.g.e.**, s. 35. Plinius bu kentleri Halikarnassos ile birleştirenin Makedonya kralı Büyük İskender olduğunu söyler, **Bkz.** Pliny, V.29.5.

¹⁶¹ Birden çok küçük yerleşimin daha büyük tek bir kent oluşturmak için birleştirilmesi işlemi. Siyasi bir birliğin kurulmasının amaçlandığı hallerde kentlerin mevcut durumları değişmezdi.

¹⁶² McNicholl, **a.g.e.**, s. 16.; Jones, **a.g.e.**, s. 32.

¹⁶³ Pedersen, P., "The Ionian Renaissance and Some Aspects of its Origin within the Field of Architecture and Planning", **Halicarnassian Studies I**. (Ed. Poul Pedersen), 1994, s. 32.

etmektedir. Mausolos, bu yapıların inşasına ekonomik kaynakların önemli bir kısmını ayırmıştır. Bu yapılar; Halikarnassos'taki Mausolleion, Ares tapınağı, Labraunda'daki Zeus tapınağı ve Amyzon'da yer alan Artemis kutsal alanıdır.¹⁶⁴

Mausolos, Hekatomnos'un kullandığı ön yüzünde aslan başı veya pençesi, arka yüzünde ise rozet veya yıldız bulunan "Miletos" tarzı sikkeleri bastırmaya devam etti. Sikkelerdeki HEKA yazısını MA ile değiştirdi.¹⁶⁵ Halikarnassos'ta ise babası zamanında bastırılmaya başlanan Rhodos tarzında drahmi sikke serisini devam ettirdi.¹⁶⁶ Bu serinin ön yüzünde geleneksel olarak Halikarnassos sikkelerinde görülen Apollon'un ışın taçlı başı ve arka yüzünde Hekatomnos'un tetradrahmilerinde görülen Zeus Labrandos simgesi bulunuyordu.¹⁶⁷ Bu sikke serisinde Mausolos Apollon'un başına defne çelengi ekleterek değişiklik yapmıştır.¹⁶⁸

M.Ö. 366/5 yıllarında Kuzey Ege'deki operasyonlar için yüz gemi gönderen Mausolos'un bu donanmasının temellerinin M.Ö. 391/0'da Hekatomnos tarafından başlatıldığı düşünülmektedir. Yüz gemiden oluşan bu donanma Halikarnassos'taki büyük limanda bulunan gizli iç limanda yer alıyordu. Bu sayede herhangi bir saldırıya karşı deniz sahası korunmakta, liman nakliye hatları ve liman kentleri güvende tutulmaktaydı.¹⁶⁹

Pers yönetimin altında hareket eden Mausolos, Perslere karşı sadık bir yönetici olarak davranmış ve yönettiği bölgeye karşı da her anlamda yenilik getiren bir kral gibi hareket etmiştir. Kendi döneminde siyasi ve askeri başarıları da bulunan Mausolos, M.Ö. 365 yılında Pers otoritesi altında Assos'ta bağımsızlığını ilan eden Ariobarzanes'in üzerine yüz gemiden oluşan donanması ile gidip, kenti kuşatmıştır.¹⁷⁰ Ayrıca uzak bir kent olan Erythrai'yi himayesi altına almış¹⁷¹ ve Güney tarafında ise

---

¹⁶⁴ Pedersen, 1994, s. 12

¹⁶⁵ Ruzicka, **a.g.e.**, s. 36.

¹⁶⁶ Konuk, K., "Coinage and Identities Under the Hekatomnids", **4th Century Karia Defining a Karian Identity Under the Hekatomnids, Varia Anatolica XXVIII.**, (Ed. Oliver Henry), İstanbul, 2013, s. 107.

¹⁶⁷ Newton - Pullan, **a.g.e.**, s. 50.; Ruzicka, **a.g.e.**, s. 36.

¹⁶⁸ Konuk, 2013, s. 108.

¹⁶⁹ Ruzicka, **a.g.e.**, s. 39.

¹⁷⁰ Newton - Pullan, **a.g.e.**, s. 43-44.; McNichol, **a.g.e.**, s. 182

¹⁷¹ Bayburtluoğlu, C., **Erythrai: Coğrafya-Tarih-Kaynaklar-Kalıntılar**, 1975, s. 73; Ruzicka, **a.g.e.**, s. 72.

Perikles'in hükümdarlığında olan, Lykia bölgesini ele geçirmek için girişimlerde bulunmuş ve kontrol altına almıştır.¹⁷²

Az sayıda tarihi anekdot ve bildirimler, Mausolos'un karakteri hakkında çok olumlu bir izlenim vermemektedir. Yetersiz sayılabilecek kaynaklardan edinilen bilgilere göre çağdaşları olan satraplar gibi cesur, kurnaz ve vicdansız bir despot olarak tanımlanmaktadır.¹⁷³

Mausolos, M.Ö. 377 – 353 yılları arasındaki 24 yıllık yönetim süresince Halikarnassos'ta pek çok kültürel ve siyasal yapı ve eser bırakmıştır. Bu yapıların en görkemli ve büyüğü hiç kuşkusuz ki bir mezar anıtı olan Mausolleion'dur. Antik dünyanın yedi harikasından biri olarak gösterilen Mausolleion'un arkeolojik kazı ve araştırmaları günümüzde halen devam etmektedir.¹⁷⁴

Mausolos'un çocuk sahibi olmadığından dolayı ölümünden sonra yönetimi hem eşi hem kız kardeşi olan Artemisia¹⁷⁵ almıştır.¹⁷⁶ Artemisia iki yıl yönetimde kalmış ve bu süreçte Rodoslular ile mücadele etmiştir. Vitruvius'un aktardığına göre Mausolos'un ölümünden sonra Karia'yı bir kadının yönetmesinden rahatsız olan Rodoslular krallığı ele geçirmek için donanmalarını yola çıkardılar. Durumu öğrenen Artemisia, kürekçilerini ve donanmasını saldırıya hazır hale getirerek Zephyrion sarayının yanında yer alan küçük gizli limanda saklanmalarını ve halkın da surların tepesine konumlanmalarını emretti. Rodoslular büyük limana demirledikleri vakit Artemisia'nın emriyle halk donanmayı alkışlayarak kenti teslim edeceklerini söyledi. Bunun üzerine Rodoslular gemilerini limanda öylece bırakıp, kente girdiklerinde, Artemisia gizli limandan denize açılan kanalla donanmasını çıkartıp büyük limana getirtti. Askerlerini gemilerden karaya çıkartan Artemisia, onları Rodosluların boş bıraktıkları donanmalarını limandan açığa çekti ve kaçacak yerleri kalmayan Rodosluların kentte etraflarını kuşatarak bozguna uğrattı. Devamında Rodos donanmasına kendi askerlerini yerleştirerek Rodos'a yöneldi. Rodoslular yaklaşmakta

---

¹⁷² Hornblower, **a.g.e.**, s. 182; Bean, G.E., **Eskiçağ'da Lykia Bölgesi**, (Çev. Hande Kökten), İstanbul, 1998, s. 27.

¹⁷³ Newton – Pullan, **a.g.e.** s. 50-51.

¹⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için **Bkz.** s. 14.

¹⁷⁵ Hekatomnid sülalesindeki aile içi evlilik için, Hornblower, **a.g.e.**, s.358-363.

¹⁷⁶ Strabon, XIV.2.17.

olan defne dallarıyla sarmalanmış donanmalarını gördükleri vakit, askerlerinin zaferle döndüklerini düşünerek Artemisia ve askerlerini kente aldılar. Kentin önde gelenlerini öldürerek kenti ele geçiren Artemisia, Rodos'ta bu zaferin üzerine bir anıt yaptırdı. Anıt, biri kendi diğeri Rodosluları temsil eden iki ayrı bronz heykelden oluşmakta ve kendi heykelini Rodos kentini köle yaptığını gösterir şekilde tasvir ettirdi. Sonraları Rodoslular özgürlüklerini kazandıkları vakit bu heykeli *abaton*¹⁷⁷ olarak adlandırmış ve kendi dini inançları nedeniyle de heykeli yıkamamışlardır.¹⁷⁸

Artemisia'nın diğeri bir faaliyeti eşi Mausolos'un başlattığı Mausolleion yapısının bitmemiş olan inşaatını devam ettirmektir. Ancak bu görkemli anıt mezarın tamamlandığını göremeden vefat etmiş ve usta sanatçılar yapının inşasına devam etmişlerdir.¹⁷⁹

Artemisia'nın M.Ö. 350 yılında ölümünden sonra yönetime Idrieus geçti. Idrieus döneminde de Mausolleion yapısının çalışmaları devam etmiş ve muhtemelen onun döneminde tamamlanmıştır.¹⁸⁰

Isokrates¹⁸¹, Idrieus'u Batı Anadolu'nun en başarılı yöneticisi olarak tanımlamaktadır. M.Ö. 346 yılında Pers kralı Artakserkses Okhus, isyan eden Mısır, Fenike ve Kıbrıs'ın geri kazanılması için hazırlıklar yaptı. Idrieus'ta ona destek vererek 40 savaş gemisi ve 8000 paralı askerlerden oluşan bir birlik gönderdi. Bu sayede Kıbrıs tekrar Pers otoritesi altına alındı.¹⁸² Sardes'e kadar kuzey bölgesi ve Sakız Adası yine M.Ö. 346'da satraplığa dahil edildi. Mausolos gibi Idrieus'da orada sivil ve dini yapıların inşasını üstlendi.¹⁸³ Ancak Pers kralı ile dostane ilişkileri uzun sürmediği biliniyor.¹⁸⁴ Idrieus ile en yüksek noktaya ulaşan Karia hanedanlığının gücü Persler tarafından büyük ölçüde azaltıldı.¹⁸⁵

---

¹⁷⁷ Girişin yasak olduğu kutsal alan.

¹⁷⁸ Vitruvius, II.8.14-15.; Newton – Pullan, **a.g.e.**, s. 51-52.; Bean, 1987, s. 121-122.

¹⁷⁹ Newton – Pullan, **a.g.e.**, s. 55-56.

¹⁸⁰ Ruzicka, **a.g.e.**, s. 104; Hellström, **a.g.m.**, s. 38-39.;

¹⁸¹ Isocrates, **To Philip**, 103.

¹⁸² Newton – Pullan, **a.g.e.**, s. 57.

¹⁸³ McNicholl, **a.g.e.**, s. 16.

¹⁸⁴ Isocrates, M.Ö. 346'da Idrieus'un Perslere karşı olumsuz bir tutum gösterdiğini aktarıyor. **Bkz.** Isocrates, **To Philip**, V.103.

¹⁸⁵ Newton – Pullan, **a.g.e.**, s. 58.

Idrieus, Mausolos gibi çok nadir bulunan sikkeler bastırdı ve aile geleneklerine uygun olarak kız kardeşi Ada ile evlendi.¹⁸⁶ Yedi yıl yönetimde kalan Idrieus, M.Ö. 344/3 tarihinde vefat etmiş yerine Ada geçmiştir.¹⁸⁷

M.Ö. 344/3 yılında yönetime geçen Ada, M.Ö. 341/0 yılında kardeşi Piksodaros tarafından sürgüne gönderilinceye kadar dört yıl boyunca yönetimde kalmıştır.¹⁸⁸ Piksodaros tarafından Halikarnassos'tan uzaklaştırılan Ada, Alinda kentine yerleşti ve Piksodaros ablasının orada kalmasına izin verdi.¹⁸⁹

Piksodaros, Mausolos döneminde hakimiyet altına alınan Lykia bölgesinin yönetimine devam etmiştir. Ksanthos'ta ele geçen bir yazıtta Karia ve Lykia bölgelerinin satrapı olarak anılmıştır.¹⁹⁰ Standart Apollon/Zeus Labrandos tiplerinde kendi adına Hekatomnos sikkeleri bastırmıştır.¹⁹¹ Piksodoras, ağabeyleri gibi evlenebileceği bir kız kardeşi olmadığından Kappadokialı Aphenis adında soylu bir kadınla evlenmiş ve Ada¹⁹² ismini verdikleri bir kızları olmuştur.¹⁹³

M.Ö. 340/39 yıllarında Makedonya kralı II. Phillippos Anadolu'yu ele geçirmek üzere planlar yapmaktaydı. M.Ö. 340'ların ortasında ise Idrieus'un yüzlerce paralı askeri Kıbrıs'a sevk etmesi, Hekatomnosların askeri kaynaklarını önemli ölçüde azaltmıştı. Makedonyalı kral, askeri gücüne güveniyor ve Piksodoras'ın askeri yetersizliğini farkında olarak karşı koyamayacağını düşünüyordu. Bu dönemde Persler iç karışıklık içerisinde olduğundan Piksodoras yardım da talep edemiyordu.¹⁹⁴ Tüm bu vaziyet içinde Piksodoras, Phillippos ile bir ittifak kurmak amacıyla kızı II. Ada'nın Phillippos'un oğlu Arrhidaeus ile evliliğini teklif etmiştir. Phillippos bir evlilik bağı ile Karia bölgesine hâkim olabileceğinden teklife sıcak bakmıştır ancak diğer oğlu İskender, evliliğin kendisi ile yapılması gerektiğini savunduğundan bu evlilik

---

¹⁸⁶ Newton – Pullan, **a.g.e.**, s. 57.

¹⁸⁷ Diodorus, XVI.69.1.; Strabon, XIV.2.17.

¹⁸⁸ Diodorus, XVI.69.2.; McNicholl, **a.g.e.**, s.16.; Hornblower, **a.g.e.**, s. 45; Ruzicka, **a.g.e.**, s. 123.

¹⁸⁹ Ruzicka, **a.g.e.**, s. 126.

¹⁹⁰ Hornblower, **a.g.e.**, s. 46-47; Ruzicka, **a.g.e.**, s. 127.

¹⁹¹ Ruzicka, **a.g.e.**, s. 126-127; Konuk, 2013, s. 109-110.

¹⁹² Buradan itibaren Hekatomnos'un kızı Ada ile karışmaması adına II. Ada olarak anılacaktır.

¹⁹³ Strabon, XIV.2.17.; Hornblower, **a.g.e.**, s. 49.

¹⁹⁴ Ruzicka, **a.g.e.**, s. 130.

gerçekleşmemiştir.¹⁹⁵ Piksodoras, Makedonya birliklerinin Karia'ya girmeden önce anlaşmaya varabilirse belki ölene kadar yönetimde kalabileceğini düşünüyordu ancak anlaşma gerçekleşmemiş¹⁹⁶ ve II. Philippos, M.Ö. 336'da Aigai'de öldürülmüş ve yerine oğlu İskender geçmiştir.¹⁹⁷

Pers yanlısı olan Piksadaros, ülkeyi birlikte yönetmek için bir satrap gönderilmesini talep etmiştir.¹⁹⁸ Pers kralı Artakserkses'in öldürülmesi üzerine iç karışıklık yaşayan Persler, III. Dareios'un başa geçmesiyle tekrar düzene kavuşmuşlardır.¹⁹⁹ Dareios, başa geçince Piksodoros'un da talebi üzerine M.Ö. 334'te Orontobates adında bir satrapı Halikarnassos'a göndermiş ve Orontobates, Piksodoros'un kızı II. Ada ile evlenmiştir. Evlilikten kısa bir süre sonra Piksodoros, M.Ö. 336/5 yılında vefat etmiş²⁰⁰, onun ölümüyle birlikte Hekatomnos sülalesinin yönetimi sona ermiş ve muhtemelen Karia ve Lykia satraplığına Dareios tarafından Batı Anadolu'yu güvende tutması için Orontobates atanmıştır.²⁰¹

Yönetimi tek başına ele alan Orontobates, geleneği sürdürerek, klasik -ön yüzünde Apollon başı ve arka yüzünde ayakta Zeus Labrandos- Hekatomnos sikkeleri bastırmıştır.²⁰² Anadolu'yu hakimiyet altına almak için yola çıkan Makedonya kralı Büyük İskender'e karşı bölgesini savunmak için savaş hazırlıklarına yapmaya başladı.

4.3. Hellenistik Dönem

Persler, Daskyleion'da, yaklaşmakta olan Büyük İskender'e karşı savaş planı yapmak için konseyde toplanmışlardı. Konseye Halikarnassos satrapı Orontobates katılmamış ama tamamen pasif durumda olmayıp, savaşa karşı donanmayı ve askeri güçleri hazırlamaktan sorumluydu. M.Ö. 334 yılının bahar aylarında Dareios tarafından Anadolu'nun Pers kuvvetleri komutanı olarak atanan Memnon,

---

¹⁹⁵ Plutarch, *Lives, Alexander*, X, (translated by Bernadotte Perrin), Vol. VII. Harvard University Press, London, 2005.

¹⁹⁶ Ruzicka, *a.g.e.*, s. 131.

¹⁹⁷ Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1947, s. 401.

¹⁹⁸ Strabon, XIV.2.16.

¹⁹⁹ Ruzicka, *a.g.e.*, s. 132.

²⁰⁰ Piksodoros'un ölüm tarihi konusundaki netlik için **Bkz.** Hornblower, *a.g.e.*, s.50.

²⁰¹ Hornblower, *a.g.e.*, 50; Ruzicka, *a.g.e.*, s. 132-133.

²⁰² Ruzicka, *a.g.e.*, s. 135.

Orontobates'e destek için kuvvetleriyle birlikte Halikarnassos'a geldi.²⁰³ Memnon ve Orontobates, kenti savunmak için savaş hazırlıkları yaparak, aşılması güç bir savunma ağı kurmuşlardı.²⁰⁴ Karia satrapı Orontobates'e göre Memnon daha üstün bir generaldi ve Büyük İskender'in yolu üzerindeki kentleri terk eden paralı askerleri Halikarnassos'a getirmiş, surları sağlamlaştırmış ve limanların girişini donanma ile kapatmıştı.²⁰⁵ Bu sırada Piksodaros tarafından sürgüne gönderilen kardeşi Ada, Büyük İskender'e haber göndererek, elinden alınmış olan yönetimi geri vermesi için ona iş birliği teklif ederek Alinda kentini teslim etti.²⁰⁶

Büyük İskender, Miletos'u ele geçirdikten sonra Halikarnassos'a yöneldi. Halikarnassos, Karia'daki kralların sarayının bulunduğu ve iç kalelerle donatılmış en büyük kenti²⁰⁷ ve muhtemelen İskender kentin ihtişamının farkındaydı. Halikarnassos'a yaklaşan İskender ve ordusu uzun bir kuşatma olacağı için kentin yaklaşık bir km uzağında kamp kurmuşlardı. Kuşatmanın ilk gününde İskender Mylasa kapısına yaklaştığı sırada kentin içinden saldırı gerçekleşmiş fakat İskender'in askerlerinin vermiş olduğu karşılıkla geri çekilmişlerdir. Birkaç gün geçtikten sonra Makedonyalı kral Halikarnassos'a giriş için daha uygun bir yer bakmak amacıyla kentin Myndos'a doğru uzanan tarafına ilerlemiştir. Ayrıca İskender, Myndos kentinin ani bir baskınla ele geçirebileceğini düşünmekteydi. Ele geçirebilirse Halikarnassos'un düşmesi daha da kolaylaşacaktı. Makedonyalılar kuşatma için hazırlıksız olmalarına rağmen saldırıya geçmiş ve kalelerden birini devirdilerse de Halikarnassos tarafından gelen deniz yardımı ile de geri püskürtülmüşlerdir. Myndos'un ani bir saldırı ile ele geçirilemeyeceğini uzun bir kuşatma gerektiğini fark eden İskender, Halikarnassos kuşatmasına devam etmiştir.²⁰⁸

---

²⁰³ Ruzicka, **a.g.e.**, s. 136-138.

²⁰⁴ Bean, 1987, s. 122.

²⁰⁵ Bosworth, A.B., **Büyük İskender'in Yaşamı ve Fetihleri: Fetih ve İmparatorluk**, (Çev. Hamit Çalışkan), Ankara, 2005, s. 66-67.

²⁰⁶ Strabon, XIV.2.17.

²⁰⁷ Diodorus, XVII.23.4-5.

²⁰⁸ Arrianos, I.20.

Halikarnassos'un İskender tarafından kuşatılmasını Antik Çağ tarihçilerinden Arrianos ve Diodorus'tan öğrenmekteyiz. Her iki tarihçinin anlatılarında bazı farklılıklar olduğundan aktarılanları karşılaştırarak ilerleyeceğiz.

Arrianos, İskender'in Halikarnassos kentini kuşatırken ilk olarak kentin önünde Halikarnassoslular'ın kazdığı 15 metre genişlikte ve 7,5 metre derinlikteki hendeği toprakla doldurmuş ve böylece saldırı kulelerini kente daha çok yaklaştırarak surları savunulara ok ve mızraklar atılabileceğini planladığını aktarmaktadır. İskender kentin kulelerini ve savunma mekanizmalarını ateşe vermek için gece saldırısında bulunmuş ancak Halikarnassoslular tarafından geri püskürtülmüşlerdir. Çatışma esnasında Makedonyalı Neoptolemos, III. Dareios'un safına geçmiş ve öldürülmüştür. Ayrıca onunla Persler'den 170 kişi öldürülmüş, Makedonyalılar'dan ise 16 kişi öldürülürken, 300 kişi yaralanmıştır.²⁰⁹

Diodorus'un aktarımına göre; İskender, kente yakın bir mesafede kampını kurarak, zorlu bir kuşatma için harekete geçmiştir. İlk olarak kuşatma makineleri ile surlara saldırılar yapılmış ve ardından askerlerin korunması için hendekleri doldurmuştur. Dövücü mancınıklar ile kulelere ve kuleler arasındaki sur duvarlarına atışlar yaparak, surun bir kısmını yıkmıştır. Fakat Memnon'un emrinde bulunan çok sayıdaki birlikler sayesinde İskender yenilgiye uğramıştır. Kentten dışarı çıkan Halikarnassoslular, Makedonyalılar'ın kuşatma makinelerini ateşe vermiş ve Makedonyalılar, kentin önünde gerçekleşen muhabere yığıtçe savaşmalarına rağmen Persler sayı bakımından fazla olmakla birlikte ateş gücünün avantajına da sahiptiler. Memnon'un emrindeki komutanlar, zafer arzularıyla ön saflarda yerlerini alarak, gayretle mücadele eden askerlere ödülleri verileceğini söylemişlerdir. Her iki tarafında zafer arzusu çok yüksekti ancak sonunda Makedonyalılar'dan bazıları kapıların önünde öldürülmüşlerdir. Öldürülenler arasında önde gelen ailelerden Neoptolemos adında bir asker de yer almaktadır. Tüm bunlara rağmen İskender'in ordusu iki kule ve iki duvarı yıkmışlardır.²¹⁰

---

²⁰⁹ Arrianos, I.20.

²¹⁰ Diodorus, XVII.24.4-6.; XVII.25.1-5.

Anlatılara göre Arrianos, Makedonyalılar'ın başarılı olduğunu söylerken, Diodorus, Persler'in başarısını aktarmaktadır. Ayrıca, Neoptolemos adındaki kişinin Arrianos, Pers tarafına geçtiğini iletirken, Diodorus, Makedonyalılar safında yer aldığını vurgulamaktadır.

Arrianos; İskender'in ilk kuşatmasından birkaç gün sonra Makedonya ordusunda Perdikkas'ın komutası altında bulunan iki *hoplita*²¹¹ kimin daha cesur olduğu konusunda kavgaya tutuşmuş ve şarabın da etkisiyle silahlarını kuşanıp, Mylasa Kapısı'ndan surlara saldırmaya karar vermişlerdir. Amaçları düşmana saldırmak değil kendi yiğitliklerini ispatlamaktır. Halikarnassoslu askerler sura yaklaşmakta olan bu iki düşüncesiz askere saldırmışlar fakat bu iki asker, yanlarına gelenleri katlederek, uzaktakilere kargı atmışlardır. Bunun sonucu olarak da askerlere saldıranların sayısı artmış ve Perdikkas'ın diğer askerleri bu iki askere destek olmak için gelmiş ve çatışma ciddileşmiştir. Saldırıya destek vermek isteyen Halikarnassoslular Makedonyalılar tarafından püskürtülerek, kente çekilmişlerdir. Bu çatışma esnasında, Halikarnassos kenti neredeyse ele geçirilecekti çünkü bu esnada surlar gözetleme altında değildi ve iki kule çömüş durumdaydı. Eğer tüm Makedon ordusu saldırıda bulunsaydı kenti ele geçirebileceklerdi. Ayrıca üçüncü kule ciddi hasar görmüştü ve saldırı devam etseydi yıkılabilirdi. Fakat Halikarnassoslular, çöken surun yerine kenti korumak için iç tarafta hilal şeklinde bir duvar örmüşlerdi.²¹²

Diodorus ise olayı farklı aktararak; Perdikkas'ın askerleri sarhoş olup, surlara çılgınca bir gece saldırısı yapmışlardır. Memnon, Makedonyalı askerlerin beceriksizliğini görüp, çok fazla askerle üstlerine giderek çoğunu öldürmüş ve bu durum öğrenilince çok sayıda Makedonyalı yardım için koşmuş ve büyük bir mücadele yaşanmıştır. İskender yanındaki askerlerle geldiği vakit ise Halikarnassoslular sur içine çekilmişti. İskender, bir haberci aracılığıyla surların önünde ölen askerleri toplamak için ateşkes talep etmiştir. Pers tarafında savaşan Atinalılardan Ephialtes ve Thrasybulus, talebi kabul etmemesi ve cenazeleri teslim etmemesini önermiş olsalar da Memnon talebi kabul etmiştir.²¹³ Bu olaydan sonra konseyde toplanan

---

²¹¹ Tam teçhizatlı piyade askeri.

²¹² Arrianos, I.21.

²¹³ Diodorus, XVII.25.5-6.

komutanlardan Ephialtes kenti Makedonyalılar alana kadar beklememeleri gerektiğini söyleyerek bir saldırı talep etti. Memnon, Ephialtes'in kendisini kanıtlamak için istekli olduğunu ve cesaretinden ve bedensel gücünden dolayı büyük ümitlerle, talebini kabul etti. Ephialtes, iki bin askeri toplayarak, yarısına yanan meşaleler vermiş ve diğerlerini düşmanı karşılayacak şekilde düzene sokarak bütün kapıları tamamen açtırmıştır. Şafak vakti geldiğinde bir grubu kuşatma için, diğer grubu yangın çıkartmak amacıyla kuşatma makinelerini ateşlemek için kullandı. Kendisi ile kalan birlikler ile de yangını söndürmek için uğraşan Makedonyalılara saldırdı. İskender, bu olay üzerine ordusundaki en iyi askerlerden oluşan birlik ile saldırıya karşı durmuş, yangını söndürmek ve kuşatma makinelerini kurtarmak adamlarını göndermiştir. Her iki tarafta da şiddet sesleri yükselmiş, tarafların mücadele ruhu nedeniyle müthiş bir mücadele başlamıştır. Makedonyalılar yangının yayılmasını engellemiş fakat Ephialtes'in adamları savaşta avantaj sağlamış ve kendisi de pek çok düşman askerini öldürmüştür. Persler, surun yıkılan bölmesinin hemen ardına yeni inşa ettikleri duvarın tepesinden Makedonyalıların çoğunu yoğun ok atışı ile katletmişlerdir. Birçok Makedonyalının düştüğü ve çoğunun da ok atışlarından dolayı geri çekildikleri sırada Memnon yanında güçlü askerleri ile savaşa girmiş ve bu durum karşısında İskender çaresizliğe kapılmıştır. Ancak tam o sırada yaşları nedeniyle savaş görevinden muaf tutulmuş ve Phillippos zamanında çok hizmet etmiş ve zafer kazanmasını sağlamış yaşlı Makedonyalılar cesaretlerini göstererek savaşa katılmışlardır. Kalkanları ile safları kapatarak, kendisini muzaffer sanan Persler ile yüzleşerek, Ephialtes'i ve askerlerini öldürmeyi başardılar ve geri kalanlar kente sığınmak zorunda kaldılar. Makedonyalılar kaçan düşmanla birlikte surların içine girmiş ancak İskender'in emriyle borazancı onları geri çağırma sesi ile çağırdı ve kamplarına çekildiler.²¹⁴

Arrianos'un iki Makedonyalı sarhoş askerin saldırısından sonraki olayları aktarışı ise Diodorus'a göre farklıdır. Ona göre olayın ertesi günü İskender kuşatma makineleri ile sura gelmiş, Halikarnassoslular makineleri ateşe vermek için harekete geçmişler ancak İskender'i gördükleri vakit silahlarını bırakarak kent surları içine kaçmışlardır. Ancak çatışmanın ilk sıralarında üstün taraf Halikarnassos'ta idi çünkü

---

²¹⁴ Diodorus, XVII.26.1. vd.

yüksek zeminde olmaları işlerini kolaylaştırıyordu. İskender'in askerleri hem cepheden hem de daha önce açılan gediğin her iki yanından ok ve mızrak atışı yapıyorlardı. Gedik açılan yere yeni yapılan sur duvarına saldıran İskender, kentin çok sert karşı koymasıyla karşılaşmış ve ayrıca kentten ikinci bir grup da Myndos Kapısı'ndan İskender'in ordusuna saldırmıştır. Kenttekiler, Makedonyalıların saldırı makinelerini yakmak ve onları geri püskürtmek için alevli oklar gibi yanıcı maddeler atmakta olsalar da bizzat İskender'in komuta ettiği birlik tarafından sert bir karşı saldırıya maruz kalmışlar ve tekrar kentin içine çekilmişlerdir. Bu saldırı esnasında her iki tarafta da kayıplar eşit şekilde orantılıydı. Askerlerin bazıları Makedonyalılarla birebir savaşarak ölmüş, bazıları ise saldırı ile devrilen sur duvarının altında kalmıştır. Duvarların yıkılması ile kente geçit yeri iyice daraldığından askerler buradan geçip, kurtulamamıştı. Myndos Kapısı'ndan yapılan saldırıyı Addaeus ve Timander birliklerini komuta eden Makedonyalı kraliyet muhafızı komutanı Ptolemaios karşılamış ve saldırıyı kolayca geri çevirmiştir. Bu tarafta da kente geri çekilen Halikarnassoslu ve Persli askerler zorluk yaşamıştır. Çünkü kente geri dönerken hendeklerin üzerine konulan daracık köprü yıkılmış ve çoğu hendeye yuvarlanarak, arkadaşları altında ezilerek can vermişlerdir. En kötüsü de Makedonyalıların kente girişini engellemek için kentlilerin erkenden kapıyı kapatmaları üzerine dışarıda kalanlar Makedonyalılar tarafından duvarların dibinde öldürülmüşlerdir. Bu kuşatma esnasında Halikarnassos neredeyse İskender'in eline geçmek üzereydi fakat İskender kentin kendisinin teslim olmasını istediğinden geri çekilme borusunu çaldırarak askerleri çağırmıştır. Bu çatışmada Halikarnassos tarafından bin kişi ölürken, İskender'in tarafında Ptolemaios, okçuların komutanı olan Klearkhos ve bin kişiden oluşan piyade birliğinin komutanı Adaios'un da aralarında olduğu kırk civarında kişi ölmüştür.²¹⁵

Diodorus'un anlatısında Epihaltes'in Makedonyalılara saldırdığını, pek çok Makedonyalının öldüğünü hatta İskender'in çaresizliğe kapıldığını ve yaşlı Makedonyalılar'ın desteğiyle kurtulduklarını öğrenmekteyiz. Arrianos'a ise, İskender

---

²¹⁵ Arrianos, I.22.

ve ordusunun Halikarnassos'u tekrar kuşatmaya geldiğini, Halikarnassos tarafından bin kişinin ve Makedonya tarafından kırk kişinin öldüğünü aktarmaktadır.

Diodorus'a göre bu çatışmadan sonra Memnon generalleriyle bir toplantı düzenleyerek kenti terk etmeye karar vermiştir. En iyi adamlarını yeterli erzak ile akropolis'te bırakmış, ordunun geri kalanını ve stoklanan malları Kos adasına götürmüştür. Şafak vakti İskender, durumu öğrenince kenti yıkamış, kaleyi güçlü bir sur ve hendeklerle sarmıştır.²¹⁶

Arrianos ise çatışmadan sonra Halikarnassos'un başında olan Orontobates ve Memnon'un toplantı yaparak, surun düşmesi, askerlerin çoğunun ölmesi ve çoğunun da yaralanarak sakatlanması üzerine daha fazla kenti savunamayacaklarına karar verdiklerini aktarmaktadır. Orontobates ve Memnon, kendi yaptıkları ahşap kuleleri, silah depolarını ve surun yanındaki evleri ateşe vermişlerdir. Bu olay üzerine Perslerin bir kısmı Zephyrion ve Salmakis iç kalelerine saklanmışlardır. İskender, Orontobates ve Memnon'un emri altında kenti ateşe verenleri öldürmüş ve evlerinde yakalanan Halikarnassos halkını bağışlanmasını emretmiştir. İskender kentin tamamını ele geçirip, iç kalelere dokunmayarak, dış kenti yıldıktan sonra, Ptolemaios'un emri altındaki 3000 Hellen piyadesini ve 200 süvariye kentte bırakmıştır. Son olarak Karia'nın tamamını Hekatomnos'un kızı Ada'ya teslim etmiştir.²¹⁷

Strabon; İskender, Ada ile yaptığı anlaşmaya sadık kalarak, iç kaleler dışında kenti ele geçirdiğinde onu Karia kraliçesi olarak atamış ve onu iç kalelerin kuşatılmasıyla görevlendirmiştir. Ada, kişisel düşmanlığının da etkisiyle iç kaleleri kısa sürede ele geçirmiştir.²¹⁸

İskender, Halikarnassos'u kuşatmadan önce Ada'nın ona teslim ettiği Alinda kentini de Ada'ya geri vermiş ve kendisini manevi oğlu olarak görmesine izin vermiştir.²¹⁹ Halikarnassos kentinin tapınaklarından, kentin sur kapılarından başlayıp kenti bir ucundan diğer ucuna bağlayan ana caddesinden ve sarayı gibi pek çok

---

²¹⁶ Diodorus, XVII.27.5-7.

²¹⁷ Arrianos, I.23.

²¹⁸ Strabon, XIV.2.17.

²¹⁹ Tekin, 2011, s. 130.

özelliğinden oldukça etkilenen İskender, Aleksandria kentinin yapımında Halikarnassos göz önünde bulundurularak imar faaliyetleri gerçekleştirmiştir.²²⁰

İskender M.Ö. 323 yılında Babylon'da (Babil) öldüğü vakit ardında imparatorluğu yönetmek üzere bir varis bırakmamıştı. Bu yüzden *Diadokhoi* (ardılları) adı verilen generalleri imparatorluğunu yönetmek için kendi aralarında yönetim paylaşımı yapmışlardır. Yönetime atanacak generaller arasında adı en çok anılanlar Perdikkas, Ptolemaios, Seleukos, Lysimakhos, Antipatros, Krateros ve Antigonos'dı. Toprakların paylaşımı konusunda anlaşamayan generaller sürekli savaşmışlardır. Anadolu topraklarının yönetimi için özellikle Seleukoslar ile Ptolemaioslar en az beş kez savaş yapmışlardı.²²¹

İskender'in Anadolu üzerindeki siyasetinin temelinde Pers İmparatorluğu'nun yönetim sistemine benzer bir sistem oluşturmak vardı. Ephesos'daki Pers garnizonu kenti terk edip, kent teslim olunca İskender orada demokrasiyi tekrar kurmuş ve bundan sonraki özgürleşen tüm Yunan kentlerinin demokrasiye geçmesini emretmiştir. Ephesos'u satraplıktan kurtarıp, kentlerin vergi ödemesine son vermiştir. Ancak bunun karşılığında kentler devam eden savaşa mali yardımda bulunacaklardı. Panhellenik²²² propaganda kapsamında İskender kendisini "Hellen kentlerinin özgürleştiricisi" ilan ettiyse de kentler tamamen özgürlüklerine kavuşmamışlardı.²²³ İskender'den sonra gelen generalleri de aynı misyon ile hareket etmişlerdir. Anadolu'da Yunan kentlerini özgür kılacağını ilk ilan eden General Antigonos'tu. Antigonos, M.Ö. 319'da tüm Yunan kentlerini özgür ve otonom ilan etmiştir.²²⁴ Muhtemelen Halikarnassos'da otonom kentler arasında yer alıyordu. M.Ö. 310 yılında Mısır topraklarında hüküm süren general I. Ptolemaios, Antigonos'a savaş ilan ederek Kilikia bölgesinin bir kısmını ele geçirmiş ancak Antigonos'un oğlu Demetrios, ele geçirilen bölgeyi geri almıştır. M.Ö. 309'da ise I. Ptolemaios Lykia bölgesinin bazı

---

²²⁰ Pedersen, 1994, s. 16.

²²¹ Tekin, 2011, s. 139-140.

²²² Hellen birliği.

²²³ Gabrielli, M., "Büyük İskender ve Makedon Ordusu", **Anadolu'nun Arkeoloji Atlası 2: Özel Sayı**, Necmi Karul (Ed.), İstanbul, 2012/01, s. 275.

²²⁴ Kaya, M.A., "Eskiçağ'da Efes'in Bağımsızlığı", **Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu**, 4-6 Eylül 1997, İzmir 1998, s. 23.

kentlerini ele geçirmiştir.²²⁵ Plutarkhos'tan öğrendiğimize göre aynı zamanda Halikarnassos'u da kuşatmış fakat Demetrios'un yardımıyla kent kurtulmuştur.²²⁶ Bu durum Antigonos'un M.Ö. 319'da tüm Yunan kentlerine özgürlüklerini verdiğini ilan etmesiyle muhtemelen Halikarnassos'un da özgürlüğüne kavuştuğunu göstermektedir.

M.Ö. 301 yılında Ipsos savaşı²²⁷nda Antigonos ölmüş ve bu savaşa kadar generallerin aralarında yaptıkları barış antlaşmalarında kent devletlerin özgürlüğünü içeren maddeler yer alsa da uygulanmamıştır.²²⁸ Savaştan zaferle ayrılan ve Anadolu'ya hâkim olmak için sürekli mücadele eden Seleukoslar, savaştan kısa bir süre sonra Anadolu'nun önemli bir kısmına sahip olmuştur. Batı Anadolu'nun egemenliği ise Lysimakhos'taydı ve muhtemelen Halikarnassos da onun egemenliğindeydi. M.Ö. 281'de Seleukos ve Lysimakhos arasında yapılan Korupedion savaşında Lysimakhos ölmüş ve Seleukos Karadeniz'in kıyıları dışında tüm Anadolu'ya egemen olmuştur. Fakat bir yıl sonra ölmüş ve onun ölümüyle birlikte İskender'in topraklarını generallerin varisleri yönetmeye başlamış ve Seleukos'un yerine de oğlu I. Antiokhos geçmiştir.²²⁹

M.Ö. 280/79 yılında I. Antiokhos ile Mısır'da egemenlik süren II. Ptolemaios arasındaki mücadelede II. Ptolemaios galip çıkmış ve Karia'nın kıyı kentlerini ele geçirmiştir. Bu kentler arasında Halikarnassos, Miletos ve Myndos bulunmaktaydı.²³⁰ Halikarnassos, M.Ö. III. yüzyıl başlarında Ptolemaiosların egemenliği altına giren kent, yüzyılın sonuna kadar Ptolemaiosların müttefiki konumundadır.²³¹ Ptolemaioslar, Sidon kralı Philokles aracılığı ile Halikarnassos, Miletos ve Myndos'a yargıçlar göndermişlerdir. Bu durum Philokles döneminde Ptolemaioslar egemenliğini

---

²²⁵ Tekin, 2011, s. 140.

²²⁶ Plutarch, Demetrius, IX.VII.

²²⁷ **Bkz.** Tekin, 2011, s. 146-147.; Tekin, O., **Eski Yunan Tarihi**, İstanbul, 2007, s. 113-135.

²²⁸ Taşdöner, **a.g.m.**, s. 102.

²²⁹ Tekin, 2011, s. 144.

²³⁰ Shear, T.L., **Kallias of Sphettos and the revolt of Athens in 286 B.C.**, Hesperia Supplements Vol. 17, 1978, s. 44.; LaBuff, J., **Polis Expansion and Elite Power in Hellenistic Karia**, London, 2016, s. 35

²³¹ M.Ö. 197 yılında Halikarnassos Ptolemaioslar'ın egemenliğindedir ve III. Antiokhos ile yapılan savaşta Rhodosluların yardımı ile kurtulabilmiştir. **Bkz.** Livy, **History of Rome**, (translated by Evan T. Sage), Harvard University Press, London, 2004, 33.20.; Magie, 2003, s. 67-68.; Magie, 1950, s. 929.

göstermektedir.²³² II. Ptolemaios veya ondan sonraki kral döneminde kral Ptolemaios ve tanrı Apollon onuruna stoa inşa ettirdikleri bilinmektedir.²³³

Roma Cumhuriyeti, M.Ö. II. yüzyıldan itibaren Anadolu topraklarında söz sahibi olmaya başlamıştır. Makedonya kralı V. Philippos, Ptolemaiosların Anadolu'daki topraklarına göz dikmiş ve M.Ö. 202'de Lysimakheia ve Kalkhedon'u ele geçirmiş, Kios'u yağmalamış ve Thassos'u köleleştirmiştir. V. Philippos daha sonra M.Ö. 201'de Batı Asya'da operasyonlar düzenleyerek Kuzey Pergamon'daki Thebe'den Güney Karia'daki Knidos'a kadar pek çok bölgeyi işgal etmiştir.²³⁴ Bu durum üzerine Pergamon ve Rodos, Roma Cumhuriyeti'nden yardım istemişlerdir. Yardım talebi üzerine M.Ö. 200'de Roma Makedonya'ya savaş açmıştır. II. Makedonya Savaşı olarak bilinen bu savaş yaklaşık üç yıl sürmüştür ve M.Ö. 197'de Makedonyalılar'ın yenilmesiyle son bulmuştur. Savaştan sonra yapılan antlaşmanın maddeleri arasında Makedonya'nın Yunanistan ve Küçük Asya'daki eski Yunan kentlerinin özgürlüklerini tanınması da yer almaktaydı.²³⁵ Gerçekten de Halikarnassos'u, M.Ö. 196 yılında Miletos ve Magnesia arasındaki çatışmayı durdurmak için aracılık yapan özgür bir kent olarak görmekteyiz.²³⁶ II. Makedonya savaşı esnasında Seleukosların başında yer alan kral III. Antiokhos, Ptolemaiosların hakimiyeti altında bulunan Anadolu topraklarının güney sahillerini ele geçirmek amacıyla harekete geçmiştir.²³⁷ III. Antiokhos, Karia kentleri Halikarnassos, Myndos, Kaunos ve Samos'u ele geçirme planı müttefikleri Rhodoslular tarafından engellenmiştir.²³⁸ Rhodoslular bu kentlere askeri yardım yapıyorlardı.²³⁹

Roma Cumhuriyeti, Seleukoslar'ın güçlenmesinden ve Anadolu'ya göz dikmelerinden rahatsızlık duyuyordu. Roma Cumhuriyeti'nin uyarılarına rağmen III.

---

²³² Magie 1950, s. 926.; Shear, 1978, s. 44.

²³³ Magie, 1950, s. 929. Bean bu durumu şöyle aktarmaktadır: “*Halikarnassoslular, Apollon'a bir stoa adayan Mısırlı II. Ptolemaios'un himayesi altına girdiler*” Bean, 2000, s. 103.

²³⁴ Ma, J., **Antiochos III and the Cities of Western Asia Minor**, Oxford University Press, 1999, s. 76.

²³⁵ Tekin, 2011, s. 203-204.

²³⁶ Magie 1950, s. 946.; Reger, G., “The Relations Between Rhodes and Caria from 246 to 167 BC”, **Hellenistic Rhodes: Politics, Culture and Society**, (Ed. V. Gabrielsen ve diğerleri), Aarhus University Press, 1999, s. 89.

²³⁷ Reger, **a.g.m.**, s. 87.

²³⁸ LaBuff, **a.g.e.**, s. 38.

²³⁹ Livius, 33.20.; Ma, **a.g.e.**, s. 84.

Antiokhos, Aitoller'in daveti üzerine M.Ö. 192'de Yunanistan'a gidince Roma Cumhuriyeti savaş ilan etmiş ve M.Ö. 191'de III. Antiokhos'un ordusunu bozguna uğratmıştır. Kısa süre sonra Yunanistan'dan Anadolu topraklarına geçen III. Antiokhos'un peşinden Romalılar'da Anadolu'ya gelmiş, iki ordu Sipylos Dağı yakınında yer alan Magnesia bölgesinde karşılaşmıştır. Büyük bir mücadele sonrasında III. Antiokhos M.Ö. 190'da ağır bir yenilgi almıştır.²⁴⁰ Magnesia Savaşı olarak adlandırılan bu savaştan sonra M.Ö. 188'de yapılan Apameia Barışı ile Anadolu'da III. Antiokhos'a karşı gelen ve Roma Cumhuriyeti'ne yardım eden kentlere özgürlük verilmiştir.²⁴¹ Halikarnassos'un Roma komutanının isteğini üzerine gemi ve diğer ihtiyaçlarını karşılaması Halikarnassos'un da özgür kentler arasında yer aldığını göstermektedir.²⁴²

4.4. Roma Cumhuriyeti Dönemi

Halikarnassos, M.Ö. 190 yılından itibaren siyasal olarak bağımsız bir kent devleti statüsünde olmuştur ve Roma Cumhuriyeti'nin müttefiki olarak kalmıştır. Kentin bu statüsü M.Ö. 129 yılında vasiyet üzerine Roma'nın Asia Eyaleti'ni kurduğu zamana²⁴³ kadar devam etmiştir. Topraklarını Roma'ya vasiyet eden Pergamon kralı III. Attalos idi.²⁴⁴ Halikarnassos bu tarihten itibaren Roma'nın Asia Eyaleti içerisinde yer almıştır. Roma Cumhuriyeti, M.Ö. 190 yılında itibaren Anadolu'da söz sahibi olsa da Anadolu'nun hiçbir yerinin M.Ö. 129'dan önce tamamen Roma yönetimi altına girmediğini söyleyebiliriz.²⁴⁵ Asia Eyaleti'ni kurması için Roma, M. Aquillius'u

---

²⁴⁰ Tekin, 2011, s. 204-205.; Demircioğlu, **Roma Tarihi. 1/1. Menşelerden Akdeniz Havzasında Hakimiyet Kurulmasına Kadar**, Ankara, 1953, s. 334-338.

²⁴¹ Bean, 2000, s. 103.; Magie, 1950, s. 958.; Magie, D., **Anadolu'da Romalılar: M.Ö. III. ve II. Yüzyıllarda Batı Anadolu**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007, s. 43.

²⁴² Magie, D., "Rome and the City-States of Western Asia Minor from 200 to 133 B.C.", **AnSt.** (presented to William Hepburn Buckler), Manchester, 1939, s. 170

²⁴³ Tekin, 2011, s. 219.

²⁴⁴ Demircioğlu, **a.g.e.**, s. 413.

²⁴⁵ Magie, 2007, s. 61.

görevlendirmiş ve onun *provincia*²⁴⁶'sı yani bulunduğu kıtanın adı Asia olduğu için eyalette bu ad ile anılmıştır.²⁴⁷

Asia Eyaleti, Roma tarafından atanan sömürgeci ve baskıcı yöneticiler yüzünden zor zamanlar geçirmiştir. M.Ö. 88 yılında Pontus Kralı VI. Mithradates Eupator, tüm Küçük Asia'yı idaresi altında tutma isteği ile Asia Eyaleti'ne girmiştir. Roma güçleri kendisini durdurabilecek güçte değildi ve Roma idaresinden memnun olmayan Yunan şehirleri de Mithradates'i kurtarıcı olarak görmüşlerdir.²⁴⁸ Bu olay üzerine Roma ile VI. Mithradates arasında M.Ö. 88-85 yılları arasında I. Mithradates Savaşı yaşanmıştır.²⁴⁹ Savaş Roma'nın galip gelmesi ile son bulmuş ve Halikarnassos'un da içinde yer aldığı Asia Eyaleti tekrar Roma'nın yönetimi altına girmiştir.

M.Ö. 80 yılında kötü bir üne sahip olan Verres²⁵⁰, Halikarnassos'tan çok güzel heykeller çıkarmış²⁵¹ ve kenti yağmalamıştır. M.Ö. 60/2 yılında Halikarnassos eski ihtişamını kaybetmiştir ancak o sıralarda Asya valisi olan hatip Cicero'nun kardeşi Quintus Cicero kenti restore etmiştir.²⁵²

M.Ö. 44 yılında Iulius Caesar'in ölümü ile Roma'da iç savaşlar başlamış ve eyaletler büyük sıkıntılar altında kalmıştır. Caesar'i öldüren Brutus ve Cassius, hemen sonrasında eyaletlerden para ve asker toplamak amacıyla doğuya yönelmişler ancak Caesar'i öldürenlere karşı ayaklanma başlatan Marcus Antonius'un devlet düzenini sağlamak için *Triumvir'lik*²⁵³ oluşturmasıyla M.Ö. 42'de yapılan Philippi savaşında Brutus ile Cassius yenilgiye uğramışlardır. Savaştan sonra Roma toprakları Antonius

---

²⁴⁶ Provincia kelimesinin kökeni, bir coğrafi bölgeyi yönetmek için atanan üst düzey Roma magistratının görev tanımıdır fakat zamanla "eyalet" anlamında kullanılmıştır. **Bkz.** Tekin, 2011, s. 219.

²⁴⁷ Kaya, M.A., "Anadolu'da Roma Egemenliği (M.Ö. 205-25)", **Doğu-Batı Dergisi**, Sayı.49, 2009, s. 208.; Kaya, M.A., "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", **TAD**, XXIV, 2005, s.15.

²⁴⁸ Atlan, S., **Roma Tarihi'nin Ana Hatları: I. Kısım Cumhuriyet Devri**, TTK, Ankara, 2014, s. 147-148.; Bean, 1987, s. 21.

²⁴⁹ Savaşla ilgili ayrıntılı bilgi için **Bkz.** Tekin, 2011, s. 210.

²⁵⁰ Gaius Verres, yolsuzluklarıyla ün yapmış Sicilya valisidir.

²⁵¹ Cicero, **The Verrine Orations**, Vol. I., Book VII, (translated and Ed. D.R. Shackleton Bailey) Harward University Press, London, 2002, II.1.19.49.

²⁵² Cicero, **Letters to Quintus**, Book XXVIII., 1.1.25.; Poulsen, 2008, s. 425.; Bean, 2000, s. 103.

²⁵³ İkinci Triumvir'lik. **Bkz.** Tekin, 2011, s. 216-217.

ile kuzeni Octavianus arasında bölüşülmüş ve doğu tarafı Antonius'a kalmışsa da bu durum eyaletlerin sıkıntılarını gidermemiştir.²⁵⁴

Asia Eyaleti, M.Ö. 41/39 yılında Parth ordusunun da kumandanlığını yapan eski Roma senatörü Quintus Labienus önderliğinde Partlar tarafından istila edilmiş, Labienus, “*Bundan böyle ben de kendimi Karia imparatoru ilan ediyorum*”²⁵⁵ demiştir. Marcus Antonius önderliğinde büyük bir ordu bölgeyi istiladan kurtarmıştır.²⁵⁶

4.5. Roma İmparatorluk Dönemi

M.Ö. 30/1’de yapılan Actium savaşından zaferle çıkan Octavianus, M.Ö. 27 yılında Augustus unvanı ile Roma İmparatoru olmuştur. Roma İmparatorluğu’nun kurulmasıyla birlikte eyaletlerin sıkıntıları giderilmeye başlanmıştır. İmparator Augustus, özellikle sıkıntılı günler geçirmiş olan Karia’ya büyük yardımlar yapmış, barış dönemi ile kentlerin sorunlarına çözümler getirilmiştir. Halikarnassos’un da içinde yer aldığı kentler, “Roma Halkının dostu ve yandaşı” olarak tanımlanmış ve kendi içlerinde özgür hareket etme hakkına sahip olmuşlardır. Cumhuriyet döneminde yaşanan zorbalık ve yolsuzluklar İmparatorluk döneminde son bulmuş ve kentler zenginleşmiştir.²⁵⁷ M.Ö. 27 yılında kentin güzel günler geçirdiği Halikarnassos’ta bulunan bir yazıtta geçmektedir:²⁵⁸

*“Babadan kalma ve bütün insan soyunun kurtarıcısı olan Zeus, sadece istekleri yerine getirmekle kalmamış, bunun yanında tüm insanların umutlarını gerçekleştirmiştir; karada ve denizde barış, şehirlerde düzenli gelişme, uyum ve refah için tüm nimetler fazlasıyla verilmiştir”.*²⁵⁹

Ele geçen bazı yazıtlarda, M.S. 1. yüzyılın başlarında Halikarnassos’ta Drakon ya da onun soyundan gelenlerden oluşan zengin ve güçlü bir ailenin varlığı söz

---

²⁵⁴ Bean, 1987, s. 21.

²⁵⁵ Strabon, XIV.2.24.

²⁵⁶ Kaya, 2009, s. 228.

²⁵⁷ Bean, 1987, s. 22-23.

²⁵⁸ Bean, 2000, s. 103.

²⁵⁹ Bean, 2000, s. 103.

konusudur. M.Ö. 11'e ait bir kararnamede ise Drakon'un oğlu Philodemos'tan ve onun kente yaptığı çeşitli yararlarından bahsedilmekle birlikte o dönemde yaşanan dengesiz politik durum nedeniyle ekonomik sıkıntılar çekildiği bilinmektedir. O dönemde Philodemos, adına yaptırılan üç heykel ile onurlandırılmıştır. Drakon ailesinin tanınmış bir üyesi olan Melanthios tarafından neredeyse birbirinin aynısı olan iki ithaf yazıtı, palaestranın koruyucu tanrıları olan Hermes ve Herakles'in spor salonuna konulmuş olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca Melanthios'un Mausolleion'un yakınında bulunan bir yazıtta da onurlandırıldığı bilinmektedir.²⁶⁰

Drakon'dan ve Halikarnassos'un mali sorunlarından bahseden önemli bir kararnamede; Augustus'a ve büyük olasılıkla Gaius ile özdeşleşmesi gereken ve *princeps iuventutis* olarak nitelendirilen bir "Caesar"a yapılan sunular geçmektedir. Kos'ta bulunan ve "Halikarnassos'ta Kaisarea" olarak adlandırılan Iulius-Claudius kararnamesi ile bu yazıt, bir Kaisareion²⁶¹'un varlığını ve Iulius-Claudius hanedanıyla ilgili bir İmparatorluk kültürünün varlığını gösterdiği düşünülmektedir.²⁶² Halikarnassos'un Iulius-Claudius dönemi sırasında mali açıdan iyi durumda olduğunu M.S. 26 yılında Tiberius'a bir tapınak yapmak amacıyla izin alan kentler arasında görerek anlıyoruz.²⁶³

Halikarnassos'un yazıtlardan anlaşıldığı üzere İmparatorluk döneminde kuzey kesiminde yer alan bir tiyatroya ve doğu kesiminde yer alan büyük bir stadyuma sahip olduğu kesin olarak bilinmektedir. Ayrıca, Aphrodisias'ta ele geçen bir kent devleti kararnamesi, M.S. 2. yüzyılın ilk yarısında Halikarnassos'taki bir kütüphaneyi belgelemekte ve bir Antoninuslar Dönemine ait bir yazıtta ise 2. yüzyıl boyunca Halikarnassos'ta özel bir evin varlığı kanıtlanmaktadır. Aynı dönemlerde ve daha sonraki yıllarda da kentin Batı burnunda yer alan Salmakis Çeşmesi bölgesinde kapsamlı bir yeniden yapılanma gözlemlenmiştir.²⁶⁴

---

²⁶⁰ Poulsen, 2008, s. 426-427.

²⁶¹ Antik Roma'da imparatorların tapınmaları veya ibadetleri için ayrılan yapı.

²⁶² Poulsen, 2008, s. 427.

²⁶³ Yukarıda bahsedilmiştir. **Bkz.** s.26.

²⁶⁴ Poulsen, 2008, s. 427-428.

Halikarnassos kentinde, imparatorluk ailesinin üyelerini onurlandıran heykeller sergilenmiş ve bunların en erken örnekleri İmparator Tiberius ve oğlu Drusus için yapılanlardır. Kent halkı tarafından Augustus ve muhtemelen Apollon Arkhegetes kültü rahipleri için onursal bir yazıt dikilmiştir. Bu durum Apollon'un Augustus'un koruyucu tanrısı olarak göstermektedir. Büyük olasılıkla imparator Tiberius'un heykellerini taşıyan yapılardan gelen iki yazıt, Halikarnassos'ta tescil edilmiştir. Bunlardan biri 1865 yılında G.M.A Biliotti tarafından Mausolleion sahasındaki kazılar esnasında kurtarılmış ancak diğerinin kesin kaynağı bilinmemektedir.²⁶⁵

St. Peter Kalesi'ndeki bir duvara yerleştirilmiş beyaz mermer kabartması, bir kılıcın üstünde yuvarlak bir kalkanı temsil etmektedir. Kalkan, imparator Claudius ve tanrıça Artemis'e ithaf edilmiş bir yazıt taşımaktadır. Flavius döneminde Halikarnassos halkı tarafından yeni Hera olarak onurlandırılan Iulia Sabina Augusta, bir heykel ile temsil edilmektedir. Kesin olarak 2. yüzyıla atfedilen sadece iki onurlandırma yazıtı vardır. Biri Hadrianus Olympios (M.S. 130 yılında) ve diğeri Antoninus Pius'adır. Bununla birlikte aynı yüzyılda İmparatoriçe Sebaste Afrodit Demosia'ya ithaf edilmiş küçük bir sunak da olabileceği düşünülmektedir.²⁶⁶

Roma İmparatorluğu döneminde Halikarnassos'taki gladyatör oyunları hem yazıtlarda hem de kabartmalarda doğrulanmıştır. Buna ilişkin olarak M.S. 2. yüzyıla tarihlenen bir kabartma, Ἀμαζών ve Ἀχιλλία isimlerinde serbest bırakılan iki kadın gladyatörün tasvirine sahiptir, ayrıca 2. yüzyıla ait başka bir kabartma ise Ἴλαρος adında tek bir gladyatörü temsil etmektedir. Stephanos adlı bir gladyatör tarafından Nemesis'e yapılan ithaf; Halikarnassos'un imparatorluk döneminde bu tanrıça için bir tapınağa sahip olduğunu göstermesi açısından önemlidir.²⁶⁷

İmparatorluğun ilerleyen zamanlarında, M.S. 3. yüzyılda başa geçen imparatorların yönetimde kısa süreli kalışları nedeniyle imparatorluğun zayıflamasına doğal olarak eyaletlerdeki kentlerin zayıflamasına yol açmıştır. Yüzyıl ortalarında meydana gelen veba salgını da zayıflamayı ve sorunları artırmıştır. M.S. 293'te

---

²⁶⁵ Poulsen, 2008, s. 428.

²⁶⁶ Poulsen, 2008, s. 428.

²⁶⁷ Poulsen, 2008, s. 429.

İmparator Diocletianus'un yeni bir yönetim ve eyalet sistemi oluşturmasıyla Karia ayrı bir eyalet statüsü almıştır.²⁶⁸

Geç Antik Dönem'de muhtemelen M.S. 301 ile 305 yılları arasında kentte, Aurelius Marcellus *praes. prov. Cariae* tarafından diktirilen Tetrarkh'lara yapılan bir onurlandırma yazıtı bulunmaktadır. Bu döneme ait ayrıca Diocletianus fermanının bir parçası vardır.²⁶⁹

Halikarnassos'ta imparatorluk döneminde, imparator Nero döneminden itibaren basılan sikkelerin III. Gordianus dönemi itibariyle sona erdiği bilinmektedir. Bu dönem sikkelerinin çoğunun arka yüzünde Athena, Zeus Akraios, Apollon, Homonoia ve Nike gibi tanrı betimlemeleri mevcuttur. Bu betimlemeler, o dönemde Halikarnassos'un mevcut tanrıları ve kültleri hakkında bilgiler sunabilmesi açısından önemlidirler. Severus hanedanlığı döneminde Kos ile Halikarnassos arasında Homonoia sikkesi bastırılmış.²⁷⁰

Halikarnassos'un Roma İmparatorluk dönemindeki durumu hakkında bilgi veren kaynaklar oldukça sınırlıdır. Ancak Roma'nın Cumhuriyet dönemi ile İmparatorluk dönemi arasında Halikarnassos'un durumu karşılaştırıldığında İmparatorluk döneminin daha sakin ve her açıdan iyi geçtiği bilinmektedir.

---

²⁶⁸ Bean, 1987, s. 23.

²⁶⁹ Poulsen, 2008, s. 429.

²⁷⁰ Poulsen, 2008, s. 429.

BEŞİNCİ BÖLÜM

HALIKARNASSOS SİKKELERİ

Halikarnassos kentine ait en erken sikkelerin M.Ö. 5. yy.'a ait az miktarda basılan gümüş sikkeler olduğu bilinmektedir. Kentte, M.Ö. 4. yy. itibari ile bronz sikkeler de basılmaya başlanmış²⁷¹ ve gümüş sikkeler basılmaya devam edilmekle birlikte yoğunluk olarak bronz sikkelerin basımı devam etmiştir.

Halikarnassos'un M.Ö. 5. yy.'da kendi sikkelerini basan bir darphaneye sahip olduğu bilinmektedir. M.Ö. 480'de Kserkses'in yenilgisinin ardından kent darphanesini kapattığı ve M.Ö. 400'lerde tekrar açtığı ve bu yüzden M.Ö. 480-400 tarihleri arasında para basmadığı yönünde bazı kaynaklarda bilgilere ulaşılmaktadır.²⁷² Ancak Koray Konuk²⁷³ yönetiminde hazırlanan ve tüm Karia bölgesi sikke tiplerinin toplandığı en güncel kaynak olma özelliği taşıyan Historia Numorum Online²⁷⁴ sitesinde Halikarnassos sikke tiplerinin M.Ö. 480-400 arasında da devam ettiği görülmektedir.

Kente ait olduğu bilinen ve M.Ö. 5. yy.'la tarihlenen ilk sikke örneğinin ön yüzünde Halikarnassos sikkelerinde sık sık karşılaştığımız Pegasus protomu ve arka yüzünde düzensiz incus içinde Keçi protomu (Kat. Nr. 2) yer almaktadır.

Kent sikkelerinin katalog düzenlemesi Klasik Dönem, Hellenistik Dönem ve Roma İmparatorluk Dönemi başlıkları altında ayrı olarak yapılmıştır. Sikke tipleri değerlendirmesinin yapılacağı bu bölümde ise bir ayırım yapılmadan önyüz ve arka yüz tiplerine genel olarak değinilecek ve tiplerin içerisinde hangi dönemlerde ve ne şekilde tasvir edildiklerine yer verilecektir.

5.1. Sikke Tipleri

---

²⁷¹ Tekin, O., **Antik Nüsmatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağlar)**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1977, s. 97.; Head, B.V., **A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum: Caria, Cos, Rhodes, Etc.**, (Ed. Arnaldo Forni), Bologna, 1964, s. liv.

²⁷² Head, **a.g.e.**, s. liv.; Babelon, **a.g.e.**, s. 424.

²⁷³ Bordeaux Üniversitesi Ausonius Enstitüsü Öğretim Üyesi, Prof. Dr. Koray Konuk

²⁷⁴ <http://hno.huma-num.fr/browse> 11.05.2019

5.1.1. Tanrılar, Tanrıçalar ve Kahramanlar

5.1.1.1. Apollon

Apollon²⁷⁵, eski Yunan mitolojisinde müziğin, sanatın ve ışığın tanrısı olarak bilinmektedir. Tanrı Zeus ve Leto'nun birlikteliğinden meydana gelmiş olup, tanrıça Artemis'in de ikiz kardeşidir. Halikarnassos'un Klasik, Hellenistik ve Roma İmparatorluk dönemi de dahil tüm dönem sikkelerinde sıkça rastlanmaktadır.

Halikarnassos yazıtlarında, kutsal mülkiyetin satışıyla ilgili bir yazıttan anlaşıldığı üzere Apollon, Halikarnassos'ta en az bir tane tapınağa sahiptir. Ayrıca kentte “Αρχηγεσία”²⁷⁶ adı verilen oyunların varlığı, bir Apollon kültürünün varlığına işaret etmektedir.²⁷⁷

Halikarnassos'ta Apollon kültürünün varlığı yazıtların dışında da sikkelerde yoğun şekilde kullanılmasından anlaşılmaktadır. Klasik dönem sikkelerinin ön yüzünde iki farklı tip kullanılmıştır. Birinci tipte sağa veya sola bakan defne çelenkli Apollon başı (Kat. Nr. 17) görülmekte, ikinci tipte ise defne çelenği içinde cepheden görünen yüzü hafifçe sağa dönük (Kat. Nr. 18) olarak görülmektedir. Hellenistik dönem sikkelerinin ön yüzünde klasik dönem tiplerine benzer tiplerden farklı olarak defne çelenkli sağa bakan başı, omzunda sadak ve yay (Kat. Nr. 25) ile tasvir edilmiştir.

Apollon'un Halikarnassos sikkelerinin arka yüzünde betimlenmesi sadece Roma İmparatorluk döneminde olmuştur. Bu dönemde dört farklı tipte karşımıza çıkan Apollon ilk olarak Hadrianus dönemi sikkelerinde görülmektedir. Hadrianus döneminde iki farklı şekilde tasvir edilen Apollon ilk tipte ayakta, sol elinde lir ve sağ elinde Plektrum tutar vaziyette (Kat. Nr. 167), ikinci tipte Apollon Telmiseus ayakta, kafası sola ve sağ elinde defne dalı (Kat. Nr. 171) ile görülmektedir. Antoninus Pius dönemi sikkesinde ise yine ayakta ve elinde defne dalı (Kat. Nr. 179) bulunmaktadır. Caracalla dönemine ait bir sikkede Apollon ve Asklepios birlikte ayakta durur

²⁷⁵ Hesiodos, **The Homeric Hymns and Homerica**, (translated by Hugh G. Evelyn – White), London : William Heinemann; New York: The Macmillan Co. 1914, s. 145.

²⁷⁶ Apollon Archegetes onuruna düzenlenen Arkhegesia oyunu.

²⁷⁷ Lloyd-Jones, H., “The Pride of Halicarnassus”, **ZPE.**, 1999, s. 10.

vaziyette, Apollon'un elinde lir ile Plektrum ve Asklepios elinde yılanlı asa tutar (Kat. Nr. 197) şekilde tasvir edilmiştir. Son olarak III. Gordianus dönemine ait sikkede Apollon ayakta, önünde sunak, elinde patera ile lir tutar vaziyettedir (Kat. Nr. 203).

5.1.1.2. Artemis

Doğa ve av tanrıçası olan Artemis, Apollon'un kız kardeşi ve Zeus ile Leto'nun kızıdır.²⁷⁸ Anadolu'dan Mezopotamya'ya, Mısır'a, Ege Adalarıyla Girit'e kadar bütün Akdeniz kıyılarını kaplayan bu tanrıça kültü, toprak ve bereketi simgelemekte olup, her çağ ve her bölgede farklı adlarla ve farklı şekillerde tapınım görmüştür.²⁷⁹

Halikarnassos'ta M.Ö. 220-180 yılları arasında Hellenistik dönem sikkelerinde karşılaştığımız Artemis tek tipte görülmektedir. Sikkelerin ön yüzünde yer alan Artemis, defne çelenkli başı sağa doğru ve omzunda sadak ve yay (Kat. Nr. 28) şeklinde tasvir edilmiştir.

5.1.1.3. Asklepios

Asklepios, Apollon'un oğlu olup, Yunan dünyasının hekim tanrısı olarak bilinmektedir. Romalılar bu tanrıya Aesculapius adıyla tapınmışlardır.²⁸⁰

Kent sikkelerinde üç tipte ortaya çıkan Asklepios, Roma İmparatorluk döneminde, Lucius Verus dönemine ait sikkenin arka yüzünde ayakta, başı sola dönük ve elinde yılanlı asa tutar (Kat. Nr. 183) vaziyettedir. İkinci bir tipte ise ön yüzünde Caracalla ve Geta'nın bulunduğu sikkenin arka yüzünde ayakta Apollon ve Asklepios bulunmaktadır. Apollon'un elinde lir ve Plektrum, Asklepios elinde ise yılanlı asa (Kat. Nr. 197) mevcuttur. Yine ön yüzünde Caracalla ve Geta'nın olduğu sikkede Asklepios kızı Hygeia ile ayakta (Kat. Nr. 198) görülmektedir.

5.1.1.4. Athena

Tanrıça Athena, Zeus ile adı Yunanca akıl ve düşünme gücü anlamına gelen Metis'in kızıdır.²⁸¹ Zekâ, strateji ve savaş tanrıçası olarak bilinen ve On iki Olympos

²⁷⁸ Momford, M.P.O.- Lenardon, R.J., **Classical Mythology**, Oxford University Press, 2007, s. 201.

²⁷⁹ Erhat, A., **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 56.

²⁸⁰ Erhat, **a.g.e.**, s. 62.

²⁸¹ Hesiodos, **a.g.e.**, s. 143.

tanrısından biri olan tanrıça Athena, babası Zeus'un kafasından savaş silahlarıyla çıkmış yani doğmuştur.²⁸²

Halikarnassos kentinde Athena kültünün var olduğu epigrafik kaynaklardan anlaşılmaktadır. Kaynaklara göre; Halikarnassos kentinin kuruluş efsanesinde rol oynayan tanrıça Athena, Pegasus'a binerek Halikarnassos kentine ilk kolonileri getirmiştir.²⁸³

Kent sikkelerinde ön yüzünde sadece Hellenistik dönemde görülen Athena, iki farklı tipte tasvir edilmiştir. İlkinde sorguçlu miğferi ile sağa bakan başı (Kat. Nr. 61) ve diğer tipte noktalı bordür içinde yine sorguçlu miğferi ile sağa bakan başı (Kat. Nr. 68) bulunmaktadır.

Hellenistik dönem sikkelerinin arka yüzünde sıkça görülen Athena genellikle miğferi ve dökümlü üstü ile başı sağa (Kat. Nr. 42) şeklinde betimlenmiştir.

Roma İmparatorluk dönemi sikkelerinde ise sıkça tapınak içinde, kalkanla ve mızraklı terminal figürü ile betimlenmektedir. Bu tipler; İmparator Nero (Kat. Nr. 159), Hadrianus (Kat. Nr. 170), Antoninus Pius (Kat. Nr. 177), Antoninus Pius veya Marcus Aurelius dönemi (Kat. Nr. 185) ve III. Gordianus (Kat. Nr. 205) dönemlerinde görülmektedir. İmparatorluk dönemi sikkelerinde görülen diğer bir tipte ise Athena, sorguçlu miğferi ve aegis giysili büstü ile tasvir edilmiştir. Bu tipe; imparator Traianus (Kat. Nr. 162), Hadrianus (Kat. Nr. 169) ve Antoninus Pius (Kat. Nr. 175) dönemlerinde rastlanmaktadır.

5.1.1.5. Hekate

Hekate, hiçbir efsaneye konu olmayan ve Olympos tanrılarıyla ilişkisi bulunmayan, gizemli bir tanrıçadır. Titanlar arasında Güneş soyundan olan tanrıların

---

²⁸² Hesiodos, **a.g.e.**, s. 147.; Erhat, **a.g.e.**, s. 65.

²⁸³ Santini, M., "Bellerophon, Pegasus and the Foundation of Halikarnassos. Contributions to the Study of the Salmakis Inscription", **Studi Classici E Orientali**, **LXIII**. 2017, Pisa University Press, s. 131-132.; Isager, S., "The Pride of Halicarnassus. Editio Princeps of an Inscription from Salmakis", **ZPE.**, 1998, s. 14.

soyundan gelen Hekate, Asterie'nin kızıdır. Asterie, Koios ile Phoibe'nin kızıdır. Asterie, Perses ile birleşip Hekate'yi doğurmuştur.²⁸⁴

Kentin sikkeleri arasında Hekate tek bir tipte görülmektedir. Roma İmparatorluk, Hadrianus dönemine ait bu sikkede Hekate üç yüzü ve ellerinde meşale tutar vaziyette (Kat. Nr. 166) betimlenmiştir.

5.1.1.6. Helios

Helios, Hyperion ve Theia'nın oğlu olup, güneş tanrısı olarak bilinmektedir.²⁸⁵ Titanlar soyundan gelen Helios, doğal bir güç olarak görülmekte ve bundan dolayı güneşin ta kendisi sayılmaktadır. Yakışıklı, güçlü kuvvetli bir delikanlı olarak tasvir edilen Helios'un başı ışın tacı ile çevrilidir.²⁸⁶

Halikarnassos'un Hellenistik dönem sikkelerinin sadece ön yüzlerinde karşılaştığımız Helios genellikle ışın taçlı olarak betimlenmiştir. İki farklı tipte görülen Helios ilk tipte, noktalı bordür içinde cepheden başı hafifçe sağa (Kat. Nr. 45) ve ikinci tipte ışın taçlı başı sağa (Kat. Nr. 89) şeklinde görünmektedir.

5.1.1.7. Herakles

Herakles, güçlü bir karakter olarak insanın doğaya karşı olan mücadelesini simgelemektedir. Grek boylarının ve özellikle Dor'ların kahramanlık anlayışlarını üzerinde toplayan Herakles, onlar için bir ulusal kahraman konumundadır. Annesi Alkmene ve babası Zeus olan Herakles ölümlüdür.²⁸⁷

Halikarnassos kentinin Hellenistik dönem sikkelerinin ön yüzünde karşılaşılan Herakles iki farklı tipte görülmektedir. İlk tipte aslan postu başlıklı ve sakalsız başı sağa (Kat. Nr. 82) ve ikinci tipte noktalı bordür içinde aslan postu başlıklı sakalsız başı sağa (Kat. Nr. 84) olarak tasvir edilmiştir.

5.1.1.8. Nike

---

²⁸⁴ Erhat, **a.g.e.**, s. 125.

²⁸⁵ Woodard, R.D., **The Cambridge Companion to Greek Mythology**, Cambridge University Press, 2009, s. 87.

²⁸⁶ Erhat, **a.g.e.**, s. 133.

²⁸⁷ Erhat, **a.g.e.**, s. 137-138.

Nike, Hesiodos'a göre Pallas ile Okeanos'un kızı Styks'ın kızıdır.²⁸⁸ Zafer tanrıçası olarak bilinen Nike, kanatları olan ve hızlı uçan bir kız olarak resmedilir.²⁸⁹ Halikarnassos sikkelerinde tanrıça Nike, Roma İmparatorluk dönemi sikkelerinin arka yüzünde görülmektedir. Tek tipte karşımıza çıkan Nike, kanatlı olarak ayakta, sağ elinde çelenk ve sol elinde palmye ile tasvir edilmiştir. Bu tipe Traianus (Kat. Nr. 163), Marcus Aurelius ve Lucius Verus'un ön yüzünde birlikte yer aldığı sikkede (Kat. Nr. 182) ve Commodus dönemi (Kat. Nr. 190) sikkesinde rastlanmaktadır.

5.1.1.9. Poseidon

Kronos ile Rheia'nın oğlu ve Zeus'un erkek kardeşi olan Poseidon, tanrılar arasında denizin hâkimi sayılmakta ve aynı zamanda atların da yaratıcısı olarak bilinmektedir. Denizin efendisi olan Poseidon Amphitrite ile evlidir ve denizin altında görkemli bir saraya sahiptir. "Dünyayı Sarsan" olarak adlandırılan Poseidon genellikle Trident adı verilen üçlü bir mızrak taşır ve onunla istediği yeri sarsarak, paramparça edebilmektedir.²⁹⁰

Halikarnassos'ta ele geçen yazıtta; kentin kurucusu olarak kabul gören Anthes, tanrı Poseidon ve Alkyone'nin oğlu olarak gösterilmektedir. Bir zamanlar Troizen'in kralı olan Anthes, krallığından ayrılarak Küçük Asya'ya gelmiş ve Halikarnassos'u kurmuştur. Anthes, babası Poseidon'un kültürünü de yanında getirmiş ve Halikarnassos'ta torunları tanrının rahipleri olarak çalışmaya devam etmişlerdir.²⁹¹

Kent sikkelerinde sadece Hellenistik dönemde karşılaştığımız Poseidon betimlemesi ön yüzlerde görülmektedir. Noktalı bordür içinde başı sağa (Kat. Nr. 73) doğru olarak ilk defa M.Ö. 200-100 tarihleri arasında tasvir edilen Poseidon, toplamda dört farklı tipte kullanılmıştır. İkinci bir tipte diademli²⁹² başı sağa (Kat. Nr. 91), üçüncü tipte sadece başı sağa (Kat. Nr. 93) ve son olarak dördüncü tipte çelenk içinde diademli başı sağa (Kat. Nr. 124) olarak görülmektedir.

²⁸⁸ Hesiodos, **a.g.e.**, s. 107.

²⁸⁹ Erhat, **a.g.e.**, s. 217.

²⁹⁰ Hamilton, E., **Mythology: Timeless Tales of Gods and Heroes**, 2003, s. 28-29.

²⁹¹ Isager, **a.g.m.**, s. 14-15.

²⁹² Diadem, Antik çağda hükümdarların otoritelerini göstermek için başlarına taktıkları veya bağladıkları beyaz kurdela.

5.1.1.10. Tykhe

Tykhe, Okeanos'un kızlarından biri olup, kader, şans ve umulmayan başarı tanrıçasıdır. Tykhe sıklıkla elinde bereket boynuzu, bir gemi dümeni veya yuvarlanan bir küre üzerinde kanatlı olarak betimlenmiştir.²⁹³

Septimus Severus dönemine ait bir tipin arka yüzünde tasvir edilen Tykhe, bir tapınak içinde, elinde cornucopia ve önünde sunak (Kat. Nr. 193) şeklinde görülmektedir.

5.1.1.11. Zeus

Tanrıların tanrısı, tanrıların babası ve en büyüğü olan Zeus, Kronos ile Rhea'nın en küçük oğludur. Tanrıça Rhea, çocuklarını doğurur doğurmaz yutan kocası Kronos'tan dolayı Zeus'u doğurduğu zaman onu korumak için Girit'te bir mağaraya kapatmıştır ve onun kurtulmasını sağlamıştır.²⁹⁴ Zeus, büyüdüğü zaman babası Kronos'a karşı isyan ederek, yuttuğu bütün kardeşlerini kurtarmıştır.²⁹⁵ Zeus, kurtardığı kardeşlerinden Poseidon ve Hades ile dünyanın yönetimini paylaşmıştır. Buna göre Poseidon denizlerin tanrısı, Hades yeraltının tanrısı ve kardeşlerinden daha fazla güce sahip olan Zeus ise tanrıların tanrısı sıfatı ile baş tanrı olmuş ve gökyüzü olayları onun yönetimine kalmıştır. Olympos'ta oturan Zeus, tüm hava olaylarını, dünyayı hatta denizi de yönetmektedir.²⁹⁶

Salmakis yazıtında Zeus'un Halikarnassos'ta doğduğunu ve o zamana kadar Rhea tarafından doğmuş her önceki çocuğunu yuttuğu gibi onu da yutmaya kararlı olan babası Kronos'tan hayatını kurtaranın yerli Halikarnassoslular olduğu anlatılmaktadır.²⁹⁷ Bilginin doğruluğu tartışılır olsa da Halikarnassos kentinde Zeus kültürünün varlığını açıkça ortaya koymaktadır.

Halikarnassos sikkelerinin ön yüzünde Zeus betimlemesine M.Ö. 200-100 tarihlerinde basılan bir sikkede rastlanmaktadır. Sikkenin ön yüzünde beliren Zeus'un

---

²⁹³ Erhat, **a.g.e.**, s. 288-289.

²⁹⁴ Erhat, **a.g.e.**, s. 293-294.

²⁹⁵ Woodard, **a.g.e.**, 2009, s. 88-89.

²⁹⁶ Hamilton, 2003, s. 27.

²⁹⁷ Santini, **a.g.m.**, s. 8, 12.

defne çelenkli başı sağa doğru (Kat. Nr. 78) betimlenmiştir. Bu tip, Halikarnassos'un Hellenistik dönem sikkelerindeki Zeus'un betimlendiği tek sikkedir.

Roma İmparatorluk dönemi sikkelerinin arka yüzünde karşılaşılan Zeus dört farklı tipte görünmektedir. İlkinde Zeus Akraios sakallı bir şekilde ayakta ve her iki yanında dallarında bir kuş bulunan ağaç ile tasvir edilmiştir. Bu tipe İmparator Traianus (Kat. Nr. 161), Hadrianus (Kat. Nr. 165), Antoninus Pius (Kat. Nr. 173), Commodus (Kat. Nr. 186-187), Caracalla (Kat. Nr. 194) ve III. Gordianus. (Kat. Nr. 201) dönemlerinde rastlanmaktadır. İkinci tipte, ön yüzünde Caracalla ve Geta'nın yer aldığı Kos ile Homonia sikkesinin arka yüzünde Zeus, Hera²⁹⁸ ile ayakta ve yine her iki yanında kuş bulunan bir ağaç (Kat. Nr. 196) ile tasvir edilmiştir. Kat. Nr. 165'in dışında Hadrianus dönemi sikkesinin arka yüzünde yine aynı tipte görünen Zeus Akraios'un bulunduğu sikkede COS III lejantı (Kat. Nr. 172) yer almaktadır.

Üçüncü Zeus tipi ilk olarak İmparator Nero dönemi sikkelerinde görülmekte ve bu tipte Zeus Akraios? ayakta ve karşıya bakarak (Kat. Nr. 160) tasvir edilmiştir. Aynı tipte sikkeler Antoninus Pius (Kat. Nr. 178) ve Septimius Severus (Kat. Nr. 191-192) dönemlerinde de görülmektedir. Dördüncü tipte ise Geta döneminde Zeus Labrandos tetrastyle tapınak içinde (Kat. Nr. 199) görünmektedir.

5.1.2. Mitolojik Figürler ve Artribüler

5.1.2.1. Basileion-Isis'in Başlığı

Basileion, Isis'in artribülerinden biri olup, başına taktığı taçtır. Halikarnassos'un Hellenistik dönem sikkelerinin tek bir tipinde karşılaştığımız basileion, noktalı bordür içerisinde yer almaktadır (Kat. Nr. 78). Bu tipin ön yüzünde ise defne çelenkli başı ile Zeus bulunmaktadır.

Hellenistik dönemde M.Ö. 309 yıllarında Mısır'ın Anadolu'nun güneybatısında ve çevresindeki adalarda etkin olmaya başlamasıyla Mısır tanrıları da bölgede görülmeye başlamıştır. Mısır kültü Karia bölgesinde ilk olarak M.Ö. 3. yüzyıl başlarında Halikarnassos, Bargylia, Rhodos, Kos ve Kartpatros kentlerinde

---

²⁹⁸ Zeus'un kız kardeşi ve eşidir. Tanrıların kraliçesi olarak bilinir. **Bkz.** Erhat, **a.g.e.**, s. 135-136.

görülmüştür. Ayrıca Halikarnassos'da Isis'e adanmış bir yazıt ele geçmiştir.²⁹⁹ Bu yazıt, kente Isis kültü olduğunun kanıtı niteliğindedir.

5.1.2.2. Ketos

Ketos, Yunancada balina gibi büyük deniz canlıları için kullanılan bir ifadedir. Mitolojiye göre; Ketos, toprağın deniz ile birleşiminden meydana gelmiştir ve aynı anne ve babadan olan kardeşi Phorkys'e âşık olup, Graia'lar ve Gorgo'ları doğurmuştur.³⁰⁰ Hesiodos, Ketos'dan bahsederken onun bir de yılan meydana getirdiğine değinmiştir.³⁰¹

Halikarnassos sikkelerinde Ketos tipleri klasik dönem sikkelerinde iki farklı şekilde görülmektedir. İlk tipte Ketos ağız açık bir şekilde sağa doğru dönük olarak tasvir edilmiştir (Kat. Nr. 7). Diğer bir tipte ise, daire incus içinde çatallı kuyruğu ve pelvik yüzgeci ile tam boy olarak tasvir edilmiştir (Kat. Nr. 9).

Halikarnassos sikkelerinde Ketos'un görülmesinin M.Ö. 499-494 yıllarında İon isyanı ile başladığı düşünülmektedir. M.Ö. 499'da başlayan isyana kısa süre sonra destek veren Kariyalılar, Persler tarafından ağır şekilde mağlup edilmişlerdir. Sikkelerdeki Ketos tasvirinin Halikarnassos tarafından M.Ö. 499-497 yıllarında Perslere karşı koyabilmek için savaş ekipmanını karşılayabilmek ve asker ödemelerini gerçekleştirmek için bastırılmış olabileceği düşünülmektedir.³⁰²

5.1.2.3. Kithara

Kithara, kurban ve zafer törenlerinde, kutsal ve özel günler için çalınan bir müzik aletidir. Apollon, Kithara'nın yaratıcısı olarak kabul edilmekte ve bu yüzden özellikle Apollon'un atribüsü olarak ona adanmış kutlamalarda çalınan telli bir çalgı aleti olarak bilinmektedir.³⁰³

---

²⁹⁹ Magie, D. "Egyptian Deities in Asia Minor in Inscriptions and Coins", **AJA**, Vol. 57, 1953, s.163-171.

³⁰⁰ Erhat, **a.g.e.**, s. 172.

³⁰¹ Hesiodos, **a.g.e.**, s. 103..

³⁰² Ashton, R. – Konuk, K., "The Ketos Coins of Karia", **Karia Arkhaia; la Caria, des origines a la periode pre-hekatomide**, (Ed. Olivier Henry- Koray Konuk), İstanbul, 2019, s. 266.

³⁰³ Çelik, S., "Apollon ve Müzik", **Doktora Tezi**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, İzmir, 2008, s. 12-69.

Halikarnassos kentinde daha önceden de bahsettiğimiz gibi Apollon kültü bulunmakta ve buna bağlı olarak Kithara'nın da kent için önemli bir çalgı olduğu düşünülmektedir. Kentin Klasik dönemden başlayarak Hellenistik dönem içinde de sikke tiplerinin çoğunun arka yüzünde Kithara'nın betimlendiğini görmekteyiz. İlk olarak M.Ö. 400 yılında defne çelengi içinde tasvir edilen Kithara (Kat. Nr. 15), Hellenistik dönemde dört veya beş telli (Kat. Nr. 25-26) olarak tasvir edilmiştir.

Kithara'yı sikkelerin arka yüzünde ana sembol olarak görmenin dışında, ana sembolün Kartal (Kat. Nr. 23) veya Trident (Kat. Nr. 97) olduğu durumlarda da sağda veya solda küçük sembol olarak yer aldığı tipleri de mevcuttur.

5.1.2.4. Lir

Lir, antik çağda Yunanlar tarafından çalınan bir telli müzik aleti olup, Yunan dünyasında en önemli enstrümanlardan biridir. Antik kaynaklarda liri Hermes'in bulduğu ve ona kızmış olan Apollon'a hediye ettiğine değinilmektedir.³⁰⁴

Halikarnassos'un Hellenistik ve Roma İmparatorluk dönemi sikkelerinin arka yüzünde kullanılan lir, beş farklı tipte görülmektedir. Hellenistik dönem sikkelerinde ilk olarak noktalı bordür içinde betimlenen lir (Kat. Nr. 103), ikinci bir tipte salt olarak betimlenmiş (Kat. Nr. 112) ve üçüncü tipte ise Trident'in ana sembol olduğu tipte Trident'in sol yanında (Kat. Nr. 150) yer almıştır.

Roma İmparatorluk döneminde ise lir, Hadrianus, Commodus, Caracalla-Geta ve III. Gordianus dönemlerinde basılan Apollon'un ana sembol olarak yer aldığı sikkede Apollon'un sol elinde (Kat. Nr. 167-189-197-203) görülmektedir. Lir, Antoninus Pius, Marcus Aurelius ve Lucius Verus dönemlerinde ise sikkelerin arka yüzünde salt olarak betimlenmiştir (Kat. Nr. 180-181-184).

Halikarnassos sikkelerinde çokça görülen lir ve kithara genellikle şekil itibariyle birbirine benzemektedir. Sikkelerde göze çarpan en belirgin farklılıkları lirin gövdesinin yuvarlak, kithara'nın ise kareye daha yakın bir gövdesi oluşudur. Ayrıca kithara'nın gövdesinin iç bölgesinden tellerine doğru hafifçe kıvrımlar bulunmaktadır.

---

³⁰⁴ Hesiodos, **a.g.e.**, s. 395-401.

5.1.2.5. Pegasus

Perseus ve Bellerophonates efsanelerinde öne çıkan Pegasus, Medusa'nın kanından doğma kanatlı bir at olarak bilinmektedir.³⁰⁵ Hesiodos, Perseus'un Medusa'nın kafasını kestiğinde kanından Khrysaor ile Pegasus'un çıkıverdiğinden bahsetmektedir.³⁰⁶ Yunanca "page" sözcüğünden türemiş olduğu düşünülen Pegasus'un adı, kaynak anlamına gelmekte olup, çeşme başlarında olmaktan hoşlandığı bilinmektedir.³⁰⁷

Akdeniz dünyasında sıkça görülen Pegasus figürü Halikarnassos dışında diğer Karia kentlerinden Alinda ve Alabanda gibi şehirlerde de görülmektedir.³⁰⁸ Halikarnassos'ta ele geçen ve "Salmakis Yazıtı" olarak adlandırılan yazıtta Pegasus'tan³⁰⁹ bahsedilmektedir. Yazıtta adı geçen Pegasus'un kent için anlamı değerlendirilirken; 5. ve 4. yüzyıllarda kent gurur verici bir at ile karşılaştırılarak tanımlanmaktadır ve aynı yüzyıllarda sikkelerde de kullanılmıştır.³¹⁰ Pegasus, yazıtta göre Halikarnassos kentinin kurulma efsanelerinde de rol oynamıştır. Yazıtta bahsedildiğine göre Athena, Pegasus aracılığıyla Halikarnassos'a ilk kolonistleri getirmiştir ve daha sonra Pedasa topraklarının sınırlarını çizmiştir.³¹¹

Sadece Klasik dönem sikkelerde sıkça kullanılan Pegasus genellikle uçar vaziyette tasvir edilmiştir. Farklı sikke tiplerinde kullanılan Pegasus, sadece ön yüzlerde kullanılmış olup, genellikle sola bakan (Kat. Nr. 2) ve sağa bakan (Kat. Nr. 3) şekillerde rastlanmaktadır.

5.1.2.6. Sadak, Yay ve Gürz

Halikarnassos kent sikkelerinin arka yüzünde ana sembol olarak yerini alan sadak, yay ve gürz noktalı bir bordür (Kat. Nr. 82) çevrelemektedir. Herakles'in

³⁰⁵ Erhat, **a.g.e.**, s. 239.

³⁰⁶ Hesiodos, **a.g.e.**, s. 99-101.

³⁰⁷ Erhat, **a.g.e.**, s. 239.

³⁰⁸ Santini, **a.g.m.**, s. 112-115.

³⁰⁹ Santini, **a.g.m.**, s.111-112.: Παλλάς τε πτερόεντος ἐπηέριον δαματῆρα | Πηγάσου οικιστὴν ἐσθλὸν ἐπηγάγετο | ἔνθ' ὅτε δὴ στείψασα μετ' ἵχνεσι Βελλεροφόντεω | Πηδασίδος γαίης τέρμονας ἰδρύεται.

³¹⁰ Santini, **a.g.m.**, s. 125-126.

³¹¹ Isager, **a.g.m.**, s. 14.

atribüsü olan bu sembolün bulunduğu tipin ön yüzünde de aslan postu başlığı ile Herakles yer almaktadır. Üç ayrı tipte görülen bu sikkeler Hellenistik döneme aittir.

5.1.2.7. Trident

Trident, mitolojide Poseidon'un silahı olarak bilinmektedir. Üç dişli bir mızrak olan Trident ile Poseidon dünyayı sarsma gücüne sahiptir.³¹²

Halikarnassos kentinin Hellenistik dönem sikkelerinin arka yüzünde sıkça kullanılan Trident, çoğunlukla ana sembol olarak kullanılmış, dişleri arasında yunuslar ve her iki yanında volüt (Kat. Nr. 87) ile tasvir edilmiştir. Benzer diğer tiplerde görülen farklılık ise; her iki yanda volütün yerine bir yanda volüt, diğer yanda hilal (Kat. Nr. 93), baykuş (Kat. Nr. 94), kithara (Kat. Nr. 97), yıldız (Kat. Nr. 99), cornucopia (Kat. Nr. 98), bir salkım üzüm (Kat. Nr. 136), lir (Kat. Nr. 151), basileion (Kat. Nr. 155), kerykeion (Kat. Nr. 135) ve buğday tanesi (Kat. Nr. 101) gibi farklı sembollerin bulunmasıdır. Her iki yanında volüt yerine iki yanında piloi (Kat. Nr. 95) kullanılan tipte mevcuttur. Bu tiplerin ön yüzünde Trident ile özdeşleştirilen Poseidon yer almaktadır.

Hellenistik dönem sikkelerinin diğer tiplerinde Trident üzerinde duran baykuş (Kat. Nr. 70) ve noktalı bordür içinde Trident (Kat. Nr. 126) görülmektedir.

5.1.2.8. Tripod

Sikkelerde üç ayaklı kazan şeklinde görülen Tripod, sadece Hellenistik dönem sikkelerinde tasvir edilmiştir. Noktalı bordür içinde yer alan Tripod (Kat. Nr. 77), tek olarak tasvir edilen Tripod (Kat. Nr. 73) ve Holmos ile tasvir edilen Tripod (Kat. Nr. 74) gibi sikke tipleri mevcuttur. Tripod'un betimlendiği sikkelerin ön yüzünde Apollon ve Poseidon görülmektedir.

5.1.3. İmparatorlar, Kişiler ve Personifikasyonlar

5.1.3.1. Herodotos

---

³¹² Hamilton, 2003, s. 29.

Halikarnassos kenti için önemli bir şahsiyet olan Herodotos, M.Ö. 490 yıllarında Halikarnassos'ta dünyaya gelmiş ve M.Ö. 425'e doğru vefat etmiştir. Dokuz kitaptan oluşan Historia eseri onun tanınmasını sağlamış ve bu eser günümüzde önemli Antik kaynaklar arasında yer almaktadır. Historia adlı eserinde, tiran Lygdamis tarafından Halikarnassos'tan sürülmesinde sonra Samos'a gitmiş ve ardından büyük keşif yolculuklarına çıkmış, tanık olduğu olayları ve devrin önemli olaylarını anlatmıştır.³¹³

Halikarnassos sikkelerinde betimlenen Herodotos, kentin önemli yazıtı olan Salmakis yazıtında yer almaktadır. Yazıt, yazarların kataloğu ile devam etmekte ve listenin ilk sırası, 5. yüzyılda Herodotos ile başlamaktadır.³¹⁴

Halikarnassos'un Roma İmparatorluk dönemi sikkelerinin arka yüzünde betimlenen Herodotos, Traianus, Antoninus Pius ve III. Gordianus dönemlerine ait sikkelerde görülmektedir. Bu tiplerde sakallı büstü sağa doğru (Kat. Nr. 164-168-174-176-204) olarak tasvir edilmiştir.

5.1.3.2. Homonoia

Homonoia, uyum, anlaşma ve fikir birliği anlamlarına gelmekte olup, Latince karşılığı Concordia'dır. Antik çağda bireyler ve kentler arasındaki sosyal ve politik anlaşmazlıkların çözümü için Homonoia teması kullanılmıştır. Roma İmparatorluk döneminde de imparatorların, orduların ve hanedan üyelerinin arasında uyum sağlanması istenildiği zamanlarda bu sikkelerde Homonoia olarak gösterilmektedir.³¹⁵

Halikarnassos'un Roma İmparatorluk dönemi sikkelerinde Homonoia iki farklı tipte görülmektedir. Commodus dönemine ait ilk tipte, Distyle tapınak içinde modius giymiş, elinde patera ve cornucopia tutan Homonoia ve önünde sunak (Kat. Nr. 188) görülmektedir. İkinci tip ise III. Gordianus dönemine ait olup, Tetrastyle tapınak içinde modius giymiş, elinde patera ve cornucopia tutan Homonoia ve önünde sunak (Kat. Nr. 202) olarak betimlenmiştir.

---

³¹³ Herodotos, viii-xi.

³¹⁴ Isager, **a.g.m.**, s. 15.

³¹⁵ Yacı, A., "Sestos: Tarihi ve Sikkeleri", **Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, s. 147.

5.1.3.3. İmparatorlar

Roma İmparatorluk dönemi sikkelerinin hemen hemen hepsinin ön yüzünde İmparatorlar betimlenmiştir. Kent sikkelerinin ön yüzünde ilk olarak imparator Nero kullanılmıştır. Onun dönemine ait iki farklı tipte sikke bulunmakta, ilkinde defne çelenkli başı ile Nero (Kat. Nr. 158), ikincisinde annesi II. Agrippina'nın sağan bakan büstü (Kat. Nr. 160) yer almaktadır. Nero'yu takip eden İmparatorluk dönemi sikkelerinde ikinci sırada imparator Traianus'a ait sikkeler görülmektedir. Traianus dönemine ait dört farklı sikke serisinin hepsinin ön yüzünde imparatorun defne çelenkli başı sağa (Kat. Nr. 161-164) doğru betimlenmiştir. İmparator Hadrianus ile devam eden Halikarnassos sikkelerinde Hadrianus dönemine ait sekiz farklı tipte sikke serisi görülmektedir. Tüm tiplerin ön yüzünde Hadrianus'un defne çelenkli başı sağa (Kat. Nr. 165-172) doğru betimlenmiştir. İmparator Antoninus Pius dönemine ait sekiz tipte var olan sikkelerin hepsinin ön yüzünde betimlenen imparator üç farklı şekilde tasvir edilmiştir. Defne çelenkli başı sağa (Kat. Nr. 173), zırhlı ve paludamentum giysili, defne çelenkli büstü sağa (Kat. Nr. 174) ve çıplak başı sağa (Kat. Nr. 175-180) şeklinde görülmektedir. Marcus Aurelius defne çelenkli başı sağa (Kat. Nr. 181) olarak dönemde tek tip sikkede görülmekte ve Lucius Verus ile birbirlerine bakan büstlerini içeren (Kat. Nr. 182) başka bir tipte de ortaya çıkmaktadır. İmparator Lucius Verus ise dönemine ait iki farklı tipin de ön yüzünde çıplak başı sağa (Kat. Nr. 183-184) olarak betimlenmiştir. İmparator Commodus döneminde beş farklı tipte sikke serisi görülmekte ve Commodus bu tiplerde iki farklı şekilde görülmektedir. İlk olarak zırhlı ve paludamentum giysili, defne çelenkli büstü sağa (Kat. Nr. 186-188) ve diğer tiplerde defne çelenkli başı sağa (Kat. Nr. 189-190) şeklinde tasvir edilmiştir. İmparator Septimius Severus dönemine ait üç farklı tipte Septimius Severus, defne çelenkli büstü sağa (Kat. Nr. 192-193) ve zırhlı ve pludamentum giysili, defne çelenkli büstü sağa (Kat. Nr. 191) olarak betimlenmiştir. Caracalla dönemine ait üç farklı sikke tipinin ilkinde Caracalla defne çelenkli ve sakallı büstü sağa (Kat. Nr. 194) ve diğer iki tipte imparator Geta ile defne çelenkli birbirlerine bakan büstleri (Kat. Nr. 196-198) yer almaktadır. Geta dönemine ait bir sikkede Geta paludamentumlu (Kat. Nr. 199) olarak tasvir edilmiştir. İmparator Maximinus ise defne çelenkli başı ve paludamentumlu (Kat. Nr. 200) olarak betimlenmiştir. Halikarnassos kentine ait Roma

İmparatorlarının betimlendiği sikkeler imparator III. Gordianus ile son bulmaktadır. İmparator III. Gordianus dönemine ait beş farklı tipte sikke serilerinin hepsinde imparator, defne çelenkli, zırlı ve palumadentum giysili (Kat. Nr. 201-205) olarak tasvir edilmiştir.

5.1.3.4. Kadın Figürü

Hellenistik dönem M.Ö. 150-50 yılları arasına ait sikkelerin arka yüzünde noktalı bordür içinde ayakta örtülü kadın figürü, sağ elinde patera ve sol elinde cornucopia tutar vaziyette (Kat. Nr. 91) görülmektedir. Kadın figürünün kime ait olduğu ya da kimi temsil için betimlendiği tespit edilememiştir.

5.1.3.5. Figürler

Halikarnassos kentinin M.Ö. 150-50 yıllarına ait iki farklı sikke tipinin arka yüzünde, kare incus içinde, uzun chiton giyinmiş ayakta bir figür görülmekte, sağ kolunu uzatmış ve sol kolu asanın üzerinde durmaktadır (Kat. Nr. 127,137). Figürün kim olduğu tespit edilmemiş olmasına rağmen muhtemelen kent için önem arz eden bir figür, kişi veya tanrıça olabileceği düşünülmektedir.

Başka bir figür ise Roma İmparatorluk döneminde, İmparator Maximinus'a ait bir sikkede görülmektedir. Ön yüzünde Maximinus'un yer aldığı sikkenin arka yüzünde ayakta iki figür, sağdaki togalı elinde meşale ve soldaki kısa giysili (Kat. Nr. 200) olarak tanımlanmıştır. Bu figürlerin de kent için önem arz eden kişiler, tanrı ya da tanrıçalar olduğu düşünülmektedir.

5.1.4. Hayvanlar

5.1.4.1. Baykuş

Baykuş, mitolojide tanrıça Athena'nın kuşu ve sembolü olarak bilinmektedir.³¹⁶ Baykuş simgesi, Athena gibi bilgelik ve zekayı temsil etmekte olup, kutsallığı sembolize etmektedir.

---

³¹⁶ Hamilton, 2003, s. 30.

Baykuş, Hellenistik dönem sikkelerinin arka yüzünde ana sembol olarak ayakta hafifçe sağa ya da sola (Kat. Nr. 61-86) şeklinde görülmektedir. Farklı bir tipte ise Trident üzerinde ayakta sağa doğru durmakta (Kat. Nr. 70) ve Trident'in ana sembol olduğu bazı sikke tiplerinin arka yüzünde sol altta küçük sembol olarak (Kat. Nr. 94) yerini almaktadır.

5.1.4.2. Kartal

Yunan mitolojisinde Zeus'un kuşu ve habercisi olarak bilinen Kartal, güç ve otoriteyi simgelemektedir.³¹⁷ Kentin Klasik dönem sikkelerinde karşılaştığımız Kartal sembolü, kanatları açık uçar vaziyette sağa veya sola (Kat. Nr. 18-24) şeklinde görülmektedir. Bu tiplerin hepsinde Kartal'ın ayaklarında zeytin dalı (Kat. Nr. 18), kithara (Kat. Nr. 23), yıldız (Kat. Nr. 19), yay (Kat. Nr. 20), gibi küçük semboller yer almaktadır. Bu tiplerden farklı olarak Kartal'ın pençelerinde sağa doğru kafası uzanmış bir yılan (Kat. Nr. 22) yer almaktadır.

5.1.4.3. Keçi

Keçi protomu, kentin M.Ö. 490-480 yıllarına tarihlenen ilk sikkelerinin arka yüzünde düzensiz incus içinde sağa doğru (Kat. Nr. 1) olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece klasik dönem sikkelerinde tasvir edilen keçi protomu sağa ve sola doğru tasvir edilmenin dışında boynuna doğru bir ip/halat ve çevresinde üç küçük nokta (Kat. Nr. 2) şeklinde de görülmektedir. M.Ö. 460 yılından itibaren çevresinde yer alan üç küçük nokta kullanılmamış ve boynuna doğru bir ip/halat yer alarak sağa doğru (Kat. Nr. 5) betimlenmiştir. M.Ö. 450'den 400'e kadar olan sikke tiplerinde ise daire incus veya noktalı kare incus içinde keçi protomu sadece sola veya sağa (Kat. Nr. 10-14) şeklinde görülmektedir.

5.1.5. Bitkiler

5.1.5.1. Defne Çelengi

Defne çelengi, antik çağda sadakat, zafer, asalet ve sonsuz hayatı temsil eden bir sembol olup, daire şeklinde olması ile gökyüzüne ve sonsuzluğa atıf yapmaktadır.

---

³¹⁷ Hamilton, 2003, s. 27.

Antik çağda cenaze, düğün, dini tören ve festivaller gibi önemli günlerde sıklıkla kullanılmaktadır.³¹⁸

Halikarnassos kent sikkelerinin tüm dönemlerinde sıkça rastlanan defne çelengi tek başına kullanılmamıştır. Sikkelerde betimlenen tanrı, tanrıça, sembol ve imparator tasvirlerinin etrafını sarmaktadır.

5.1.6. Diğer Tipler

5.1.6.1. Yıldız Rozet

Kentin klasik dönem sikkelerinin iki tipin arka yüzünde kare incus içinde sekiz ışınlı yıldız rozet (Kat. Nr. 7-8) bulunmaktadır. Diğer bir tipte ise daire incus içinde merkezi bir noktadan yayılan dört ışın ve iki noktasal bordürlerden oluşan elmas şeklinde bir rozet (Kat. Nr. 9) görülmektedir. Bu tiplerin ön yüzünde ise Ketos tasvir edilmiştir.

5.2. Birimler

5.2.1. Klasik Dönem Sikkeleri

Halikarnassos'un Klasik Dönem sikkeleri ağırlıklı olarak gümüş olmakla birlikte az miktarda seri bronzdur. Gümüş sikkelerin ağırlıkları 15.76 gram ile 0.32 gram arasında ve bronz sikkelerin ağırlıkları 1.81 gram ile 0.53 gram arasında değişmektedir.

Klasik Dönem sikkelerinde genellikle Attika, Miletos, Rhodos ve Aigina standardı kullanılmıştır.³¹⁹ Özellikle Rhodos standardının kullanıldığı ve drahmi birimlerinde sikkeler basıldığı bilgisine pek çok kaynaktan ulaşılabilmektedir.³²⁰ Halikarnassos'un Attika standardını ise Pers kralı Kserkses'in M.Ö. 480'deki yenilgisinden sonra kentin Attika-Delos Deniz Birliği'ne üye olmasıyla birlikte bu

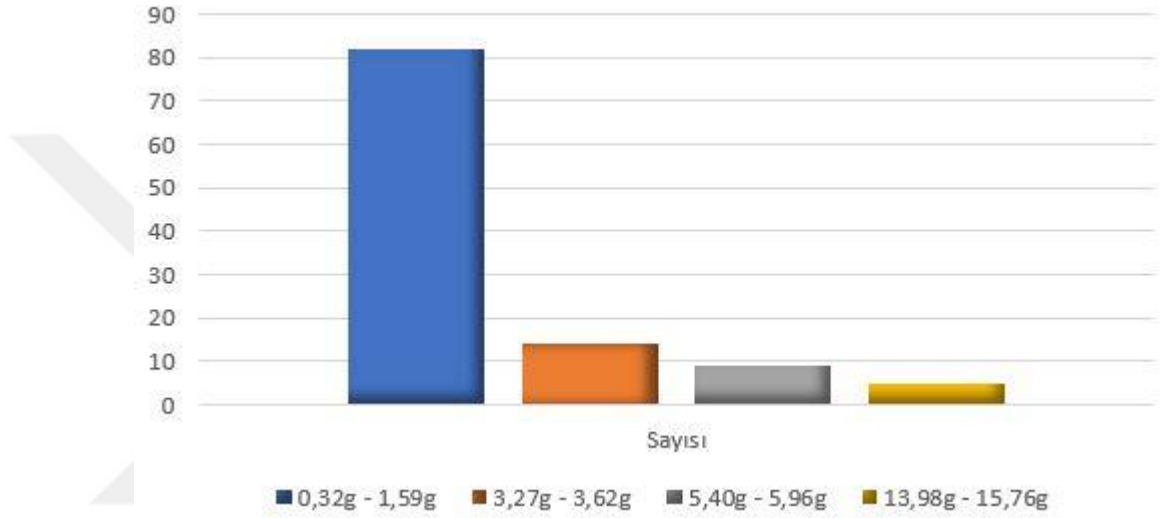
³¹⁸ Güzel, S., "Syedra Tarihi ve Sikkeleri", **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, s. 79.

³¹⁹ <http://hno.huma-num.fr/browse> (15.08.2019)

³²⁰ Head, a.g.e., s. liv.; Babelon, a.g.e., s. 424.; Konuk, K., **Karun'dan Karia'ya, Muharrem Kayhan Koleksiyonundan Erken Anadolu Sikkeleri**, İstanbul, 2003, s.89.

sistemi kullanmaya başladığı düşünülmektedir.³²¹ Attika standardındaki sikkeler obol biriminde, Miletos standardındakiler tetrobol ve hemihekon birimlerinde, Rhodos standardındakiler ise drahmi, tetradrahmi ve hemidrahmi birimlerinde basılmıştır. Aigina standardındaki sikkeler ise hemiobol ve hemistater birimlerinde basılmıştır.

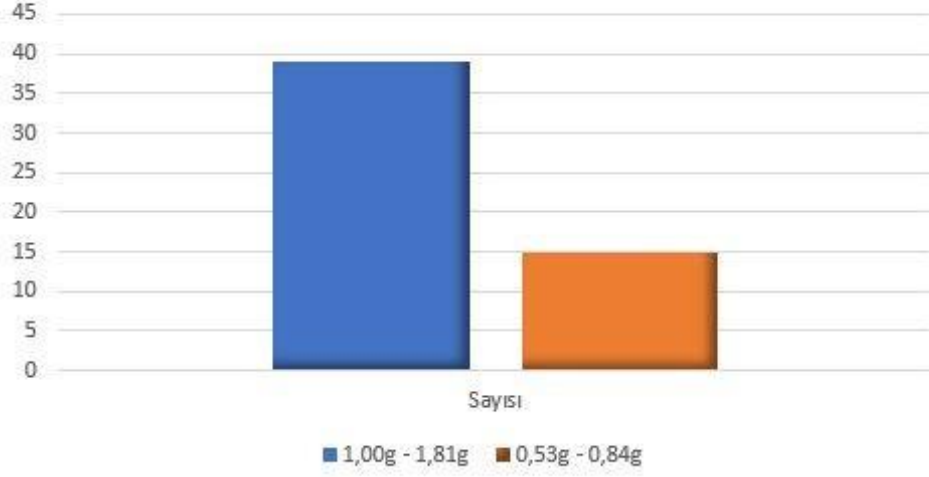
Grafik 1: Klasik dönem gümüş sikkelerin ağırlık aralıklarına göre sayısal dağılımı.

Grafikte de görüldüğü üzere sikkelerin çoğunluğu düşük grama sahiptir. Aşağıda sikke çaplarının bulunduğu grafiği de incelediğimizde gümüş sikkelerin gramları arttıkça orantılı olarak çapları da artmaktadır.

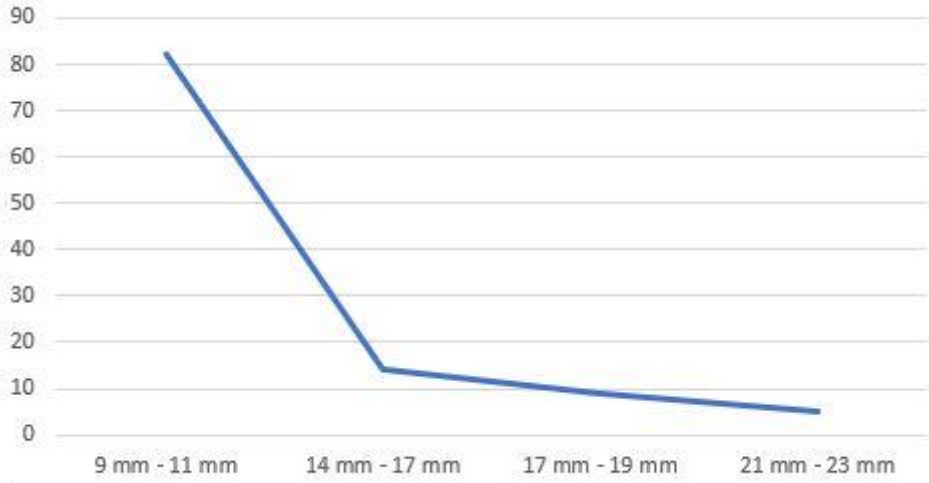
³²¹ Babelon, a.g.e., s. 424

Grafik 2: Klasik dönem bronz sikkelerin ağırlık aralıklarına göre sayısal dağılımı.

Klasik dönem gümüş sikkelerin çapları ise 7 mm ile 23 mm arasında değişirken, bronz sikkelerin çapları 9 mm ile 13 mm arasında değişmektedir.

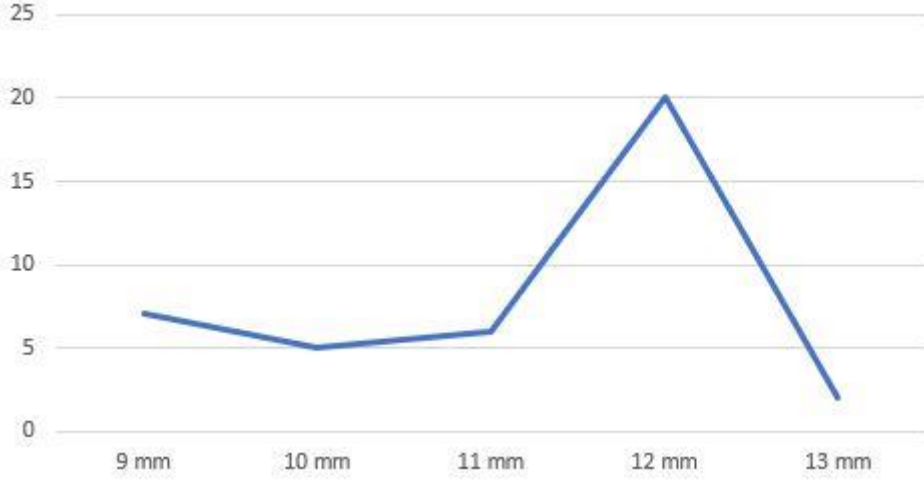
Grafik 3: Klasik dönem gümüş sikkelerin çaplarının aralıklarına göre sayısal dağılımı.

Grafikte gösterilen gümüş sikke çaplarının aralıkları yukarıda verilen gümüş sikke ağırlık aralıkları baz alınarak oluşturulmuştur.

Grafik 4: Klasik dönem bronz sikkelerin çaplarına göre sayısal dağılımı.

Az miktarda bulunan bronz sikkelerin ağırlık birimlerine dair bilgiler, çaplarına dair bilgilere göre daha ulaşılabilir durumda olduğundan, sikkelerin çaplarına göre sayısal dağılımı, ağırlıklarına dair sayısal veriler ile bu nedenle örtüşmemektedir. Fakat bronz sikke tiplerinin ağırlıkları arasında büyük farklar olmadığından çapları da birbirlerine yakın konumdadır.

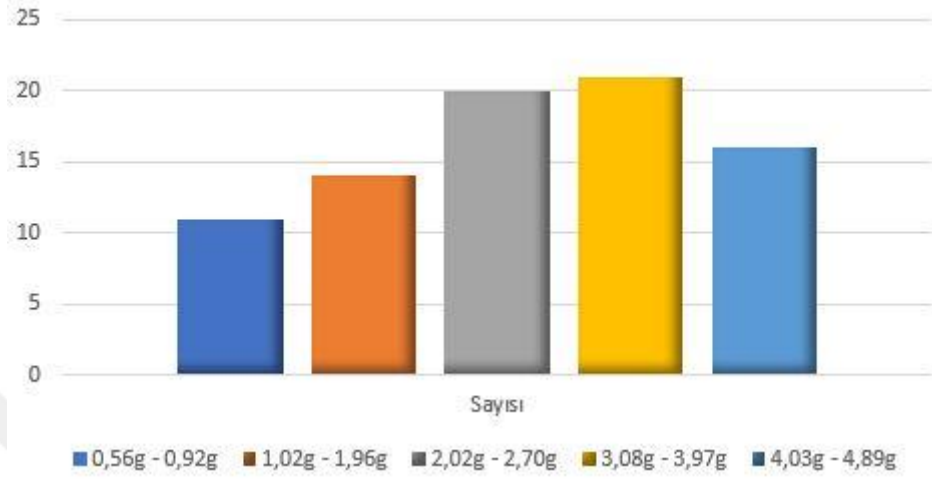
5.2.2. Hellenistik Dönem Sikkeleri

Katalogda yer alan toplamda 133 adet tipte bulunan Hellenistik dönem sikkelerinin 42 tanesi gümüş ve 91 tanesi bronz sikke tipinden oluşmaktadır. Hellenistik dönemde, Klasik döneme oranla bronz sikke basımında artış olmuştur. Katalogda yer alan Hellenistik dönem gümüş sikkelerin ağırlıkları 0.56 gram ile 4.89 gram arasında değişmektedir. Bronz sikkelerin ağırlıkları ise 0.72 gram ile 11.60 gram arasındadır.

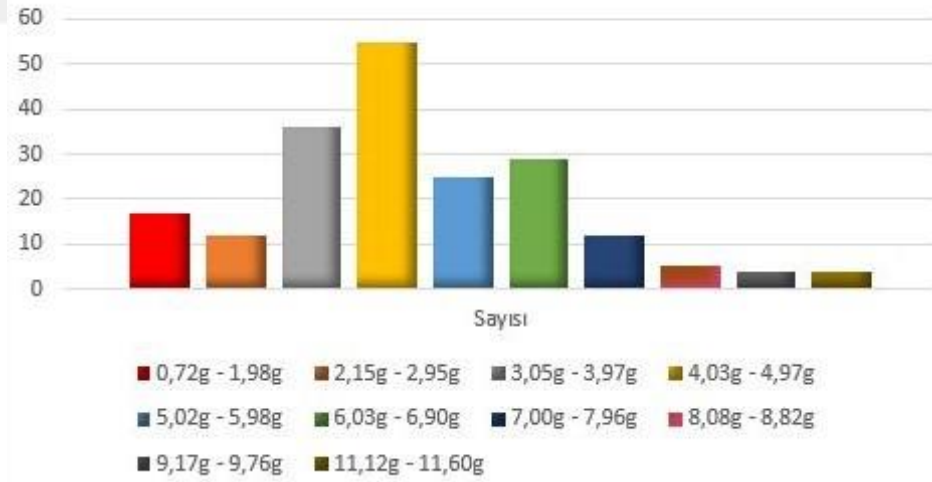
Hellenistik dönem gümüş sikkeler, Attika standardında ve hemidrahmi biriminde başlar ve M.Ö. 220-180 tarihlerine kadar bu birimde sikkeler basılmıştır. Bu tarihlerden sonra Attika standardı drahmi ve obol birimlerinde kullanılmaya devam edilmiştir. M.Ö. 200-150 tarihleri itibariyle bronz sikkeler basılmaya başlanmış ve bu durum Hellenistik dönemin sonuna kadar devam etmiştir.³²²

³²² <http://hno.huma-num.fr/browse> 16.08.2019

Grafik 5: Hellenistik dönem gümüş sikkelerin ağırlık aralıklarına göre sayısal dağılımı.

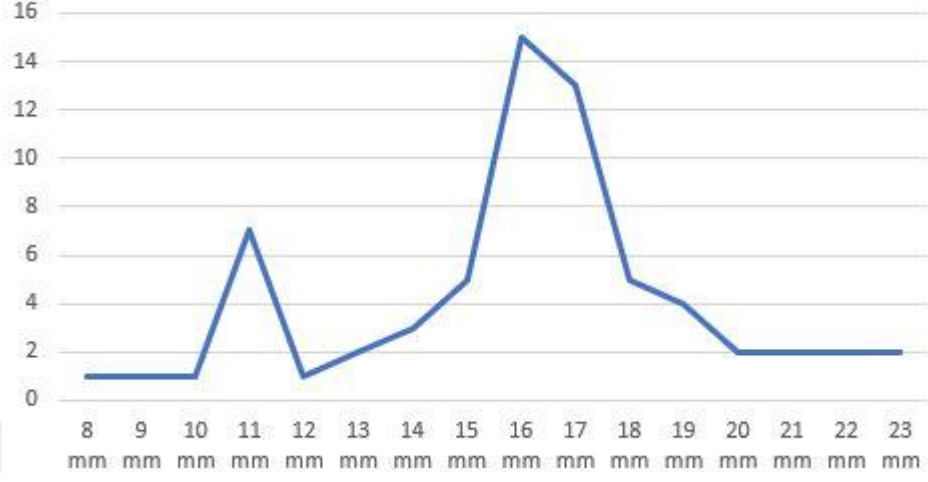

Grafik 6: Hellenistik dönem bronz sikkelerin ağırlık aralıklarına göre sayısal dağılımı.

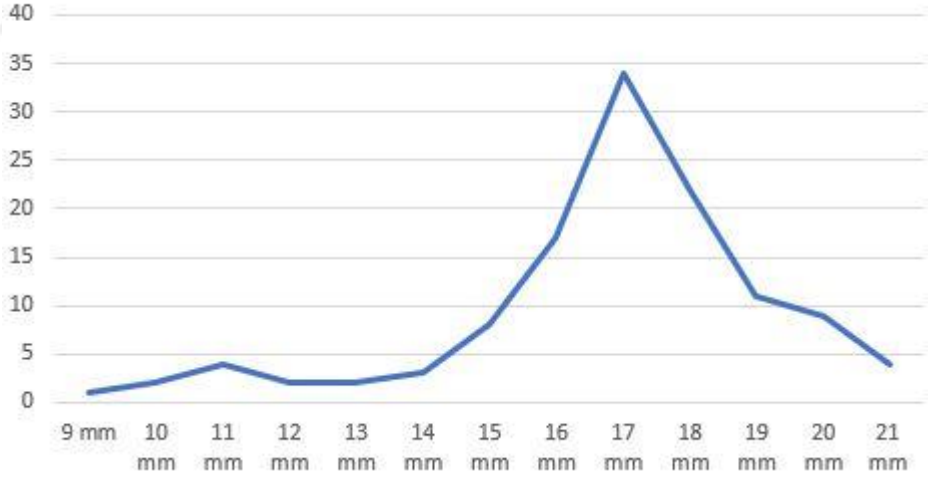

Hellenistik dönem gümüş sikkelerin çapları ise 8 mm ile 23 mm arasında değişmekte ve bronz sikkelerin çapları 9 mm ile 21 mm arasında değişmektedir.

Grafik 7: Hellenistik dönem gümüş sikkelerin çaplarına göre sayısal dağılımı.

Grafik 8: Hellenistik dönem bronz sikkelerin çaplarına göre sayısal dağılımı.

5.2.3. Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri

Katalogda yer alan Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinin Hadrianus dönemine ait ve arka yüzünde COS III lejandı bulunan (Kat. Nr. 175) gümüş sikkenin dışında tamamı bronzdur. Sikkelerin ağırlıkları 1.91 ile 35.75 gram arasında değişmektedir. En düşük ağırlığa sahip olan 1.91g'lık sikke Lucius Verus dönemine,

en yüksek ağırlığa sahip olan sikke ise ön yüzünde Caracalla ve Geta'nın yer aldığı Kos ile Homonoia sikkesidir. Sikke çapları ise 14.05 mm ile 39 mm arasında değişmekte olup, çapı en küçük olan sikke Hadrianus dönemine ve çapı en büyük olan sikke yine ön yüzünde Caracalla ve Geta'nın yer aldığı Kos ile Homonia sikkesidir.

Roma İmparatorluk Dönemine ait ilk sikkeler Nero dönemi ile başlamaktadır. Nero dönemindeki sikkeler düşük ağırlıkta olup, 3.77g ile 5.72g arasında değişmektedir. Traianus dönemi sikkeleri orta-yüksek ağırlıkta olan sikkelerden oluşmakta, en küçük ağırlığa sahip sikke 5.97g ve en yüksek ağırlığa sahip olan sikke 19.60g'dır. Hadrianus dönemi sikkeleri düşük-orta ağırlığa sahiptir. En düşük sikkenin ağırlığı 2.46g ve en yüksek ağırlık ise 12.78g'dan oluşmaktadır. Antoninus Pius dönemi sikkeler orta-yüksek ağırlıkta olup, 3.98g ile 15.03g arasında değişmektedir. Ön yüzünde Faustina Junior'un büstü bulunan ve Antoninus Pius veya Marcus Aurelius dönemine ait olduğu düşünülen tek seri sikke örnekleri küçük birimde darp edilmişlerdir. Marcus Aurelius dönemine ait tek tipte basılan sikkenin ağırlığı 2.13g'dır. Marcus Aurelius ve Lucius Verus'un birbirine bakan büstlerinin yer aldığı sikke serisi de düşük ağırlıktadırlar. Lucius Verus dönemi sikkeleri küçük birimde basılmış olup, İmparatorluk dönemi sikkelerinin en küçük birimini olan 1.91g'lık sikke bu döneme aittir. Antoninus Pius veya Marcus Aurelius dönemi sikkelerinin de ağırları küçük birimlere sahiptir. Bu dönem sikkeler, 2.86g ile 3.58g arasında değişmektedir. Commodus dönemine ait beş farklı tip serisine sahip olan sikkeler, orta-yüksek ağırlığa sahip olup, 6.27g ile 21.20g arasında değişiklik göstermektedir. Üç farklı tipte bulunan Septimius Severus dönemi sikkeleri 9.37g ile 16.19g arasındadır. Caracalla dönemine ait tek tipte bulunan sikke yüksek birimde olup, 22.10g'dır. Ön yüzünde Caracalla ile Geta'nın birbirlerine bakan yüzlerinin yer aldığı ve Kos ile Homonoia sikkesi olan sikke, 35.75g olup, en yüksek birime sahiptir. Ön yüzü aynı olup, farklı tipte olan diğer bir sikke serisi ise yine yüksek ağırlıkta olup, 20.68g ile 21.16g arasındadır. Beş farklı tipte olan III. Gordianus sikkeleri, İmparatorluk dönemine ait sikkeler içinde en fazla örnek barındıranlardır. III. Gordianus sikkelerin ağırlıkları 19.19g ile 3.30g arasında değişmektedir.

Tablo 1: İmparator ve hanedan üyelerinin sikkelerin ön yüzündeki tip çeşitliliği.

Ön Yüz	Nero (54-68)	Agrippina II	Traianus (98-117)	Hadrianus (117-138)	Antonius Pius (138-161)	Marcus Aurelius (161-180)	Marcus Aurelius ve Lucius Verus	Lucius Verus	Faustina Junior	Commodus (177-192)	Septimius Severus (193-211)	Caracalla (198-217)	Caracalla ve Geta	Geta (209-212)	Maximinus (236-238)	Gordianus III (238-244)
Büst Tipleri																
Büst		x			x			x	x			x	x	x		
Defne çelenkli büst	x		x	x	x	x				x	x					
Defne çelenkli ve paludamentumlu							x						x		x	
Defne çelenkli, zırlı ve paludamentumlu büst					x					x	x					x
Defne çelenkli büst ve sakallı												x				
Defne çelenkli ve zırlı büst																x

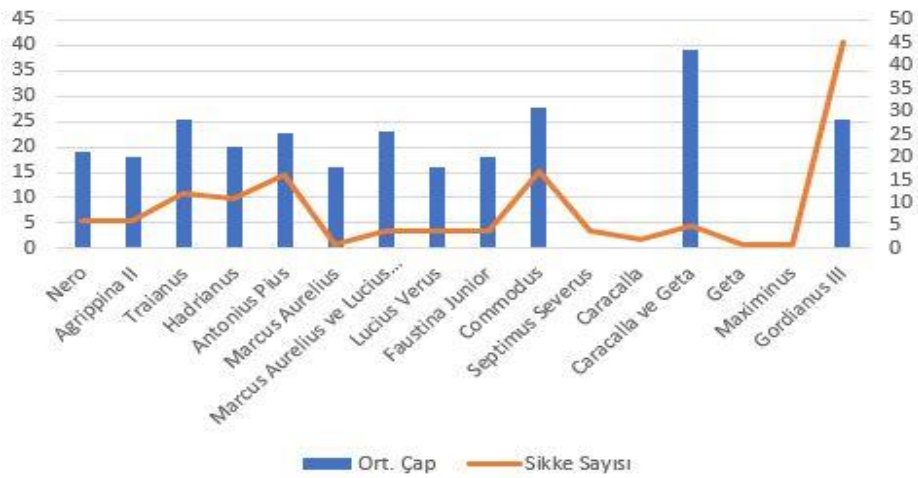
Halikarnassos sikkelerinin ön yüzlerinde imparator ve aile üyeleri genellikle sade büstleri, defne çelenkli büstleri ile tasvir edilmişlerdir. Bu betimlemelerin dışında defne çelenkli ve paludamentumlu olarak veya bunlara ilaveten zırlı olarak görülmektedirler. Tablo 1’de görüldüğü üzere İmparator ve hanedan üyelerinin ön yüz tasvirlerine yer verilmiştir.

Yukarıda da bahsedildiği üzere Halikarnassos’un Roma İmparatorluk Dönemi’ne ait sikkeleri İmparator Nero’dan (54-68) başlayarak İmparator III. Gordianus’a (238-244) değin devam etmekte ve toplam 44 farklı tipte sikke serisi bulunmaktadır. Tablo 2’de görüldüğü üzere bu sikkelerin hangi İmparator veya aile üyesine sahip olduğu ve arka yüz tiplerine yer verilmiştir.

Tablo 2: İmparator ve hanedan üyelerine ait sikkelerin ön ve arka yüz tip listesi.

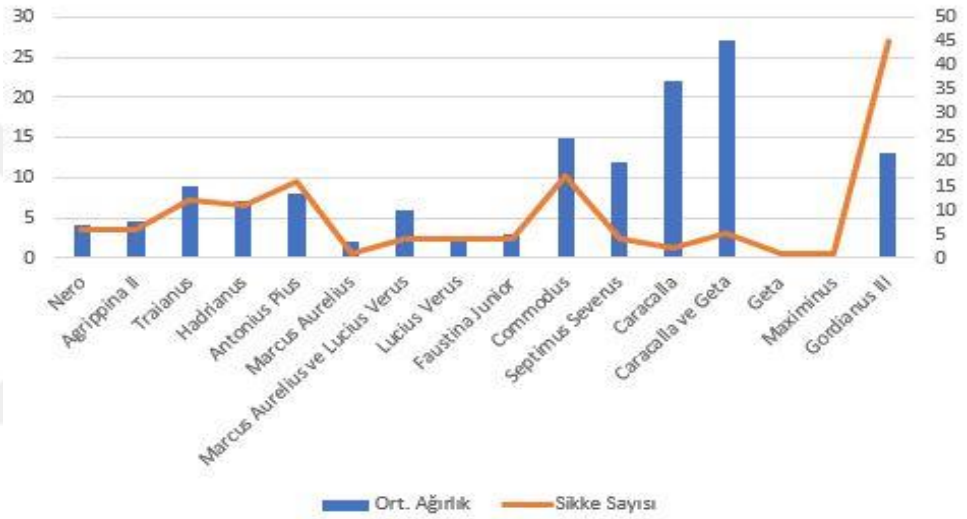
Ön Yüz	Nero (54-68)	Agrippina II	Traianus (98-117)	Hadrianus (117-138)	Antonius Pius (138-161)	Marcus Aurelius (161-180)	Marcus Aurelius ve Lucius Verus	Lucius Verus	Faustina Junior	Commodus (177-192)	Septimius Severus (193-211)	Caracalla (198-217)	Caracalla ve Geta	Geta (209-212)	Maximinus (235-238)	Gordianus III (238-244)
Athena ayakta	2			1	1				1			1				1
Zeus Akraios		1	1	2	2					2	2	1	1			1
Sorguçlu miğferi ile Athena büstü			1	1												
Nike		1					1			1						
Herodotos			1	1	2											1
Üç yüzlü Hekate				1												
Apollon ayakta, elinde Lir ve Plektrum-Patera				1						1						1
Apollon Telmiseus, elinde defne dalı				1	1											
Athena büstü					1			1								
Lir					1	1										
Asklepios								1								
Homonoia										1						1
Tyche											1					
Apollon ve Asklepios													1			
Ayakta iki figür															1	
Zeus Labrandos														1		
Asklepios ve Hygeia													1			

Grafik 9: Sikkelerin çaplarının aritmetik ortalaması.

Grafik 9 ‘da Septimius Severus ve Caracalla dönemlerine ait sikkelerin çapları belirtilmediğinden tabloda da yer verilmemiştir. Tablodan da anlaşıldığı üzere İmparatorluk dönemi sikkeleri içerisinde en büyük boyutlu olanlar Caracalla ve Geta dönemine ait olan Kos ile Homonia sikkeleridir. Marcus Aurelius ve Lucius Verus dönemine ait olan sikkeler ise en küçük boyutları oluşturmaktadır.

Grafik 10: Sikkelerin ağırlıklarının aritmetik ortalaması.

Sikkelerin ağırlıklarının aritmetik ortalamasının hesaplandığı Grafik 10’da en ağır sikkeler, çapları da büyük olan Caracalla ve Geta sikkeleridir. Bu sikkeleri Caracalla dönemi sikkeleri ile Commodus ve III. Gordianus sikkeleri takip etmektedir. Kalan diğer sikkeler genellikle orta-küçük ağırlığa sahiplerdir.

5.3. Lejantlar

5.3.1. Klasik Dönem Sikkeleri

Halikarnassos’un Klasik dönem sikkelerinin ön yüzlerinde kentin ethnikonu yer almaktadır. Kentin ethnikonu daha erken dönemlerde A, AA, AAI şeklinde yer alırken, ilerleyen dönemlerde AAIKAP veya bütünüyle AAIKAPNAΣΣΕΩΝ şeklinde yer almıştır. Bazı sikkelerde ise AAIKAPNAΣ şeklinde görülmekte, bu durumun da sikke üzerinde yer kalmamasından ya da darp esnasında sikkede kayma

yaşanmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Birkaç örneğin dışında tüm ethnikonlar sikkelerin arka yüzündedir.

Klasik dönem sikkelerinde ethnikon dışında bir sikkede ΑΠ - ΟΛ - ΛΩ – ΝΟΣ lejantı yer almaktadır.

5.3.2. Hellenistik Dönem Sikkeleri

Hellenistik dönem sikkelerinin arka yüzünde ethnikon ve magistrat isimleri bulunmaktadır. Sikkelerde ethnikonlar ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΝ, ΑΛΙΚΑΡΝΑ, ΑΛΙΚΑΡΝ, ΑΛΙΚΑΡ, ΑΛΙ, ΑΛΚΙ ve ΑΛΙΚ şeklinde görülmektedir. Birkaç sikke örneğinin ön yüzünde de ΑΛΙ lejantına yer verilmiştir.

Kent lejantlarının yanı sıra Hellenistik dönem sikkelerinin hemen hepsinde magistrat ismi yer almaktadır.

5.3.3. Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri

Roma İmparatorluk dönemi sikkelerinin ön yüzünde Roma imparatorları ve aile üyelerinin isimleri yer almaktadır. İsimlerle birlikte unvanlar da ön yüz lejantlarında görülmektedir. ΣΕΒΑΣΤΟΣ, ΣΕΒΑΣΤΗ, ΚΑΙΣΑΡΟΣ, ΚΑΙΣΑΡ, ΚΑΙΣ ve ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ gibi unvanların yanında ayrıca ΑΥ, ΑΥΤ, ΑΥΡ, ΚΑΙ, ΑΥΤΟ ΚΑΙ, ΓΕΡ ΔΑΚΙ, ΑΥ Τ ΑΙ ΚΑΙ gibi kısaltmalar da neredeyse tüm İmparatorluk dönemi sikkelerinde kullanılmıştır.

Sikkelerin arka yüzlerinde kent ethnikonu genellikle ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΝ ve birkaç sikkede ΑΛΙΚΑΡΝΑ şeklinde kullanılmıştır. Ethnikonların dışında sikkelerin arka yüzünde kullanılan kişi ya da tanrıların lejantlarına yer verilmiştir. Bunlara örnek olarak Herodotos'un arka yüzde yer aldığı sikkelerde ethnikonun yanında ΗΡΟΔΟΤΟΣ lejantı yer almakta ve Apollon Telmieseus'un bulunduğu sikke de ethnikonun yanında ΤΕΛΜΙΣΕΥΣ lejantı yer almaktadır.

İmparator Hadrianus dönemine ait gümüş bir sikkenin ön yüz lejantında imparatorun ismiyle birlikte ΑΥΓΥΣΤΟΣ unvanı yer almakta ve arka yüzünde ise COS III lejantı görülmektedir.

Sikkelerin arka yüzünde magistrat isimleri de bulunmaktadır. Traianus dönemi üç ayrı sikke tipinde ethnikonla birlikte APCH, AP CE ve APCEMIA lejantları görünmekte ve aslında bunların doğru yazılışının APCE[] olduğu düşünülmektedir.³²³ Sikkelerde magistrat isimlerine Septimius Severus döneminde de ΕΥΠΤΚΑΜΥΓC TPATKA [ΕΟΥC]? şeklinde rastlanmaktadır. Caracalla döneminde ΕΥΦΡΑΝ[ΥΚ?]ΟΥY ve III. Gordianus döneminde T ΦΛ ΜΑΞΙΜΟΥY olarak magistrat isimleri görülmektedir. Magistrat isimlerinin başında APX lejantlarına yer verilmiştir.

Caracalla ve Geta'nın ön yüzünde birlikte yer aldığı Kos ile Homonia sikkesinin arka yüzünde ise yine ethnikon, ΕΥΦΡΑΝΤ/ΙΚΟΥΓ magistrat adı ve ΚΩ-ΩΝ ΟΜΟΝ lejantı bulunmaktadır.

---

³²³ <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/3/2152> 17.08.2019

ALTINCI BÖLÜM

KATALOG³²⁴

6.1. Klasik Dönem Sikkeleri

1 M.Ö. 490-480

Öy.: Pegasus protomu sağa.

Ay.: Düzensiz incus içinde keçi protomu sağa, çevresinde üç nokta.

- 1) Hemihekon AR 1.10 g HNO, 2059 (temporary) = CNG 61 (2002),737
- 2) AR 1.10 g **Wildwinds, 2³²⁵**

2 M.Ö. 480-470

Öy.: Pegasus protomu sola.

Ay.: Kare incus içinde keçi protomu sola, çevresinde üç nokta ve boynuna doğru bir ip/halat.

- 1) Hemihekon AR 1.05 g HNO, 2060(temporary).1=CNG 61 (2002), 736;
Spink 339 (2018), 376
- 2) *AR 1.02 g 9 mm HNO 2060.2 = Pecunem 27 (2015), 284
- 3) AR 0.78 g 9 mm HNO 2060.3 = New York, 1972.54.2
- 4) AR 0.69 g 9 mm HNO 2060.4 = Savoca, blue auction 2 (2017),
282
- 5) AR 1.02 g 8 mm HNO 2060.5=Savoca, Silver auction 22 (2018),
227
- 6) AR 1.05 g **Asiaminorcoins Online, 456**

³²⁴ Yıldız işaretli sikkelerin fotoğrafları levhalarda gösterilmektedir.

³²⁵ http://www.wildwinds.com/coins/greece/caria/halikarnassos/BMC_02cf.jpg 15.04.2019.

7) AR 1.05 g

Wildwinds, 1³²⁶

3 M.Ö. 480-470

Öy.: Pegasus protomu sağa.

Ay.: Kare incus içinde keçi protomu sağa, çevresinde üç nokta ve boynuna doğru bir ip/halat.

- 1) *Hemihektion AR 0.99 g 10 mm HNO, 2061 (temporary).
1=Numismatik Naumann 57 (2017), 287
- 2) AR 0.96 g HNO, 2061.2 = GM 212 (2013), 2047
- 3) AR 0.96 g 10 mm HNO, 2061.3 = Private
- 4) AR 0.90 g 10 mm HNO, 2061.4 = Roma EA12 (2014), 949
- 5) AR 1.11 g HNO, 2061.5 = Hirsch 264 (2009), 292
- 6) AR 1.13 g 9 mm HNO, 2061.6 = Lanz 131, Sammlug Karl (2006),
120; Hirsch 231 (2003), 330.
- 7) AR 1.03 g 9 mm HNO, 2061.7 = **SNG Kayhan II**, 1613.
- 8) AR 1.13 g 9 mm **Asiaminorcoins Online**, 8375

4 M.Ö. 470-460

Öy.: Pegasus protomu sağa.

Ay.: Kare incus içinde keçi protomu sola, çevresinde üç nokta ve boynuna doğru bir ip/halat.

- 1) *Obol AR 0.70 g 9 mm HNO, 975 (temporary). 1=**SNG Keckman I**, 919; Peus 321(1988), 179
- 2) AR 0.71 g HNO, 975.2 = MMD 35 (2011), 96

³²⁶ http://www.wildwinds.com/coins/greece/caria/halikarnassos/BMC_01cf.jpg 15.04.2019.

5 M.Ö. 460-450

Öy: Pegasus protomu sağa.

Ay: Kare incus içinde keçi protomu sağa ve boynuna doğru bir ip/halat.

- 1) Obol AR HNO, 63 (temporary). 1=Winterthur, 3351
- 2) AR 0.47 g 8 mm HNO, 63.2 = **SNG Cop.Caria**, 336
- 3) AR 0.69 g 8 mm HNO, 63.3 = **SNG Kayhan I**, 756
- 4) AR 0.72 g HNO, 63.4 = Paris, FG 573 (inv. M 5152)
- 5) AR 0.69 g 8 mm HNO, 63.5 = Lanz 131 (2006 (Sammlung Karl), 121; Heidelberger Münzhandlung 28 (1999), 288
- 6) AR 0.70 g 9 mm HNO, 63.6 = Lanz 131 (2006 (Sammlung Karl), 122; Hirsch 176 (1992), 296
- 7) AR 0.75 g 9 mm HNO, 63.7 = NN 11 (2013), 310; 2 (2013), 115
- 8) AR 0.74 g 9 mm HNO, 63.8 = NN 30 (2015), 224
- 9) AR 0.68 g 8 mm HNO, 63.9 = CNG EA311 (2013), 773
- 10) *AR 0.70 g 8 mm HNO, 63.10 = CNG EA354 (2015), 170
- 11) AR 0.71 g 8 mm HNO, 63.11 = CNG EA358 (2015), 145
- 12) AR 0.64 g 8 mm HNO, 63.12 = First Numismatic (Vcoins)
- 13) AR 0.59 g 8 mm HNO, 63.13 = Berlin, 1900 Imhoof-Blumer
- 14) AR 0.69 g 9 mm HNO, 63.14 = Private
- 15) AR 0.69 g 9 mm **Weber, Asia**, Pl.229, 6494
- 16) AR 0.64 g 8 mm **Asiaminorcoins Online**, 9249
- 17) AR **BMC Caria**, No.1
- 18) AR **BMC Caria**, No.2

6 M.Ö. 460-450

Öy: Pegasus protomu sağa, önünde AA lejandı.

Ay: Kare incus içinde keçi protomu sağa ve boynuna doğru bir ip/halat.

- 1) Obol AR 0.69 g 8 mm HNO, 2064 (temporary).1=SNG **Kayhan I**, 755; CNG 25 (1993), 32
- 2) *AR 0.76 g 8 mm HNO, 2064.2 = Savoca, blue auction 2 (2017), 381; 17 (2017), 226
- 3) AR 0.72 g 8 mm HNO, 2064.3 = EA399 (2017), 198
- 4) AR 0.76 g 9 mm HNO, 2064.4 =Solidus 27 (2018), 241; 21(2017), 173

7 M.Ö. 460-440

Öy.: Ketos başı sağa, çenenin altında AA lejandı.

Ay.: Kare incus içinde sekiz ışınlı yıldız rozet.

- 1) Hemiobol AR 0.52 g 7 mm HNO, 672 (temporary). 1=CNG EA207 (2009), 193
- 2) *AR 0.43 g 8 mm HNO, 672.2 = SNG **Kayhan II**, 1615
- 3) AR 0.39 g 7 mm HNO, 672.3 = Luynes, 2705
- 4) AR 0.40 g 8 mm HNO, 672.4 = Waddington, 2358
- 5) AR 0.46 g 7 mm HNO, 672.5 = Jencek HE 24 (2014), 3
- 6) AR 0.00 g HNO, 672.6 = Ebay, Failla Numismatics (2013)
- 7) AR 0.48 g HNO, 672.7 = *Notes:Ex Tom Vossen
- 8) AR 0.48 g 8 mm HNO, 672.8 = Private
- 9) AR 0.32 g 7 mm HNO, 672.9 = Obolos 10 (2018), 175

8 M.Ö. 460-440

Öy.: Ketos başı sağa.

Ay.: Kare incus içinde sekiz ışınlı yıldız rozet.

1) Hemiobol	AR 0.38 g	HNO, 2042 (temporary).1= HA 18 (2004), 258
2) AR 0.50 g	7 mm	HNO, 2042.2 = LAC 60 (2017), 69
3) *AR 0.46 g	7 mm	HNO, 2042.3 = LAC 51 (2016), 104
4) AR 0.49 g	8 mm	HNO, 2042.4 = Private
5) AR 0.44 g	8 mm	HNO, 2042.5 = Private
6) AR 0.38 g		HNO, 2042.5=Private: Kagan/Kritt 1995, pl.47,6
7) AR 0.42. g	7 mm	HNO, 2042.6 = CNG EA351 (2015), 328

9 M.Ö. 460-440

Öy.: Daire incus içinde çatallı kuyruk ve pelvik yüzgeçli tam boy Ketos sağa.

Ay.: Daire incus içinde merkezi bir noktadan yayılan dört ışınlı, iki doğrusal noktalı bordürlerden oluşan elmas şeklindeki bir çerçeve. Etrafında ΑΠ - ΟΛ - ΛΩ – ΝΟΣ.

1) *Hemistater	AR 5.96 g	18 mm	HNO, 2043 (temporary). 1=Roma 13 (2017), 332
2) AR 5.76 g	19 mm		HNO, 2043.2 = Roma EA33 (2017), 210; 14 (2017), 250
3) AR 5.84 g	18 mm		HNO, 2043.3 = Roma 14 (2017), 251
4) AR 5.96 g	18 mm		HNO, 2043.4 = Roma 13 (2017), 333
5) AR 5.66 g	17 mm		HNO, 2043.5 = Roma EA32 (2017), 437
6) AR 5.94 g	19 mm		HNO, 2043.6 = Roma 15 (2018), 259
7) AR 5.89 g	19 mm		HNO, 2043.7 = Roma 15 (2018), 260
8) AR 5.75 g			HNO, 2043.8 = Hirsch 194 (1997), 281

10 M.Ö. 450-430

Öy.: Pegasus protomu sağa.

Ay.: Daire incus içinde keçi sola.

1) Obol	AR 0.66 g	9 mm	HNO, 2063 (temporary).1 = Private

2)	AR 0.62 g	9 mm	HNO, 2063.2 = Private
3)	AR 0.67 g	9 mm	HNO, 2063.3 = Private
4)	AR 0.77 g	9 mm	HNO, 2063.4 = Private
5)	AR 0.72 g	8 mm	HNO, 2063.5 = Private
6)	AR 0.60 g		HNO, 2063.6 = Hirsch 306 (2015), 1829
7)	AR 0.66 g	8 mm	HNO, 2063.7 = Pecunem 27 (2015), 285; Roma 4 (2012), 1727.
8)	*AR 0.75 g	7 mm	HNO, 2063.8 = CNG EA286 (2012), 122.
9)	AR 0.67 g		HNO, 2063.9 = Mediterranean Coins (Vcoins).
10)	AR 0.69 g		HNO, 2063.10 = Ebay (04/2018).
11)	AR 0.57 g	8 mm	HNO, 2063.11=Ebay, Den of Antiquity (04/2018).

11 M.Ö. 450-400

Öy.: Pegasus protomu sola.

Ay.: Daire incus içinde keçi sola, solunda A lejandı.

1)	Obol	AR 0.62 g	8 mm	HNO, 64 (temporary). 1= SNG Kayhan I , 758
2)	AR 0.65 g	8 mm		HNO, 64.2 = SNG Kayhan I , 757
3)	AR 0.68 g	8 mm		HNO, 64.3 = SNG Keckman I , 39
4)	*AR 0.63 g	8 mm		HNO, 64.4 = CNG EA320 (2014), 158
5)	AR 0.66 g	8 mm		HNO, 64.5 = CNG EA334 (2014), 132
6)	AR 0.76 g			HNO, 64.6 = Rauch EA14 (2013), 52
7)	AR 0.33 g	9 mm		HNO, 64.7 = Private ³²⁷
8)	AR 0.69 g	7 mm		HNO, 64.8 = SNG Kayhan II , 1614
9)	AR 0.63 g	8 mm		Asiaminorcoins Online , 9248

³²⁷ <http://hno.huma-num.fr/browse?collection=Private%201> 24.04.2019.

12 M.Ö. 450-400

Öy.: Pegasus protomu sola.

Ay.: Noktalı kare incus içinde keçi protomu sola, solunda A lejandı.

- 1) AR 5.40 g HNO, 1654 (temporary) = Paris, FG 572 (inv. M 6651)

13 M.Ö. 430-400

Öy.: Pegasus protomu sağa.

Ay.: Daire incus içinde keçi protomu sağa, üstünde AΛI lejandı.

- 1) *Obol AR 0.71 g 9 mm HNO, 1964 (temporary).1=NN 56 (2017), 247
- 2) AR 0.74 g 9 mm HNO, 1964.2 = NN 57 (2017), 286
- 3) AR 0.71 g 9 mm HNO, 1964.3 = NN 55 (2017), 310
- 4) AR 0.44 g 7 mm HNO, 1964.4 = NN 52 (2017), 191
- 5) AR 0.70 g 8 mm HNO, 1964.5 = NN 53 (2017), 315
- 6) AR 0.65 g 8 mm HNO, 1964.6 = Waddington, 2359
- 7) AR 0.66 g 7 mm HNO, 1964.7 = Savoca, blue auction 4 (2017), 431
- 8) AR **BMC Caria, No.6**

14 M.Ö. 430-400

Öy.: Pegasus protomu sağa.

Ay.: Daire incus içinde keçi protomu sağa, AΛ lejandı.

- 1) *AR 0.61 g 9 mm HNO, 2278 (temporary)=Berlin: Imhoof-Blumer 1883, 466, n 44, Taf. J, 20; Traite, 423, n 697

- 2) AR **BMC Caria**, No.5, Ay: A lejandı
3) AR **Babelon**, Pl. XVIII, 5 (Kare incus)
4) AR 0.69 g 8 mm **Asiaminorcoins Online**, 7443 (Kare incus)

15 M.Ö. 400

Öy.: Daire bordür içinde Pegasus protomu sola, AAI lejandı.

Ay.: İki yanında defne çelengi ile Kithara.

- 1) AE 0.54 g 10 mm HNO, 1094 (temporary).1=**SNG Cop. Caria**, 337
2) *AE 0.84 g 9 mm HNO, 1094.2 = Pecunem 37 (2015), 275.
3) AE 1.00 g HNO, 1094.3 = Paris, FG 579.
4) AE 0.68 g HNO, 1094.4 = Paris, FG 580.
5) AE 0.80 g HNO, 1094.5 = Paris, FG 581.
6) AE 0.67 g 10 mm HNO, 1094.6 = Paris, FG 624.
7) AE 0.00 g 9 mm HNO, 1094.7 = Private
8) AE 0.75 g **Wildwinds**, 10³²⁸
9) AE 0,53 g **SNG Tübingen**, 3377
10) AE **BMC Caria**, No.7
11) AE **BMC Caria**, No.8
12) AE **BMC Caria**, No.9
13) AE **BMC Caria**, No.10
14) AE **BMC Caria**, No.11

16 M.Ö. 400

Öy.: Doğrusal daire içinde Pegasus protomu sağa, altında AAI lejandı.

³²⁸ http://www.wildwinds.com/coins/greece/caria/halikarnassos/SNGCop_337.jpg

Ay.: Dikdörtgen çerçeve içinde Kithara.

- 1) *AE 0.83 g 9 mm HNO, 2155 (temporary) =SNG **Kayhan II**, 1616
- 2) AE 0.58 g **Wildwinds**, 8³²⁹

17 M.Ö. 400-390

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sola.

Ay.: Kithara, sağında AΛI lejandı.

- 1) AE 0.75 g 11 mm HNO, 66 (temporary).1 = SNG **Kayhan I**, 761
- 2) AE 1.81 g 12 mm HNO, 66.2 = Pecunem 40 (2016), 286.
- 3) *AE 1.31 g 11 mm HNO, 66.3 = Pecunem 27 (2015), 287.
- 4) AE 1.16 g HNO, 66.4 = Künker 133 (2007), 7616.
- 5) AE 0.00 g 12 mm HNO, 66.5 = Private
- 6) AE 0.00 g 12 mm HNO, 66.6 = Private
- 7) AE 1.16 g **Asiaminorcoins Online**, 7446

18 M.Ö. 400-380

Öy.: Cepheden defne çelenkli Apollon başı hafifçe sağa.

Ay.: Kare incus içinde kartal sağa, önde zeytin dalı, AΛIKAP lejandı.

- 1) Drahmi AR 3.27 g 17 mm HNO, 65 (temporary).1=SNG **Kayhan I**, 759 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) *AR 3.50 g 15 mm HNO, 65.2 =SNG **Kayhan I**, 760; CNG 39 (1996), 587
- 3) AR 3.48 g 15 mm HNO, 65.3 = SNG **Keckman I**, 40; Peus 315 (1986), 103

³²⁹ http://www.wildwinds.com/coins/greece/caria/halikarnassos/Klein_516.jpg

- 4) AR 3.35 g 17 mm HNO, 65.4 = SNG **Keckman I**, 41; GM 30 (1984), 2419; Hecatombus hoard A2/P2
- 5) AR 3.62 g 15 mm HNO, 65.5 = Waddington, 2355; Ashton and al., 1 (A1/P1)
- 6) AR 3.35 g 14 mm HNO, 65.6 = Waddington, 2357; Ashton and al., 11b (A4/P12)
- 7) AR 3.27 g Konuk, 66, s.89.
- 8) AR **BMC Caria**, No.3. Ay: AΛI
- 9) AR **BMC Caria**, No.4. Ay: AΛI
- 10) AR 3.34 g **Asiaminorcoins Online**, 3775
- 11) AR 3.56 g **Asiaminorcoins Online**, 3776, Ay.: AΛIKA-[P]
- 12) AR 3.42 g **Asiaminorcoins Online**, 3777
- 13) AR 3.44 g **Asiaminorcoins Online**, 7445, Ay.: AΛIK-[AP]
- 14) AR 3.56 g **Wildwinds**, 13³³⁰. Ay.: AΛIKA

19 M.Ö. 400-380

Öy.: Cepheden defne çelenkli Apollon başı hafifçe sağa.

Ay.: Kare incus içinde kanatları açık kartal sağa, sağ altta yıldız, AΛIKAP-NAΣΣEΩN lejandı.

- 1) Tetradrahmi AR 15.24 g 22 mm HNO, 637 (temporary).1=CNG Triton XX (2017), 303; Roma 15 (2018), 261(son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AR 15.21 g HNO, 637.2 = Gemini XIII (2017), 80
- 3) *AR 15.76 g 21 mm HNO, 637.3 = Roma 13 (2017), 328; 15 (2018), 261

20 M.Ö. 400-380

³³⁰ http://www.wildwinds.com/coins/greece/caria/halikarnassos/SNGHel_40.jpg

Öy.: Cepheden defne çelenkli Apollon başı hafifçe sağa.

Ay.: Kare incus içinde kanatları açık kartal sağa, sağ altta yay, ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣ-ΕΩΝ lejandı.

- 1) Tetrarahmi AR 13.98 g HNO, 1853 (temporary) =New York Sale 27 (2012, Prospero coll.), 533; Sotheby's, 04.12.1990 (New York, Nelson Bunker Hunt coll.), 37; Leu 20 (1978), 131

21 M.Ö. 400-380

Öy.: Cepheden defne çelenkli Apollon başı hafifçe sağa.

Ay.: Kare incus içinde kanatları açık kartal sağa, önünde zeytin dalı, üstte A lejandı.

- 1) *Hemidrahmi AR 1.59 g 11 mm HNO, 1655 (temporary)=Waddington, 2356 (son erişim tarihi: 27.07.2019)

22 M.Ö. 400-380

Öy.: Cepheden defne çelenkli Apollon başı hafifçe sağa.

Ay.: Kare incus içinde kanatları açık kartal sağa, pençelerinde kafası sağa uzanan yılan, ΑΛΙΚΑΡΝΑΣ lejandı.

- 1) *Tetrarahmi AR 15.04 g 23 mm HNO, 1963 (temporary)=Heritage 3056 (2017), 30067 (son erişim tarihi: 27.07.2019)

23 M.Ö. 400-380

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sola,

Ay.: Kanatları açık kartal sola, önünde kithara, AΛI lejandı,

- 1) AE 1.35 g 12 mm HNO, 457 (temporary).1=**SNG von Aulock**, 8078 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 1.40 g 11 mm HNO, 457.2 = **SNG Ashmolean XI**, 184
- 3) AE 1.26 g 11 mm HNO, 457.3 = **SNG Ashmolean XI**, 185
- 4) AE 1.16 g 12 mm HNO, 457.4 = **SNG Ashmolean XI**, 186
- 5) AE 1.29 g 12 mm HNO, 457.5 = **SNG Kayhan II**, 1617; CNG Triton V (2002), 485
- 6) AE 1.53 g 12 mm HNO, 457.6 = **SNG Keckman I**, 50
- 7) AE 1.39 g 12 mm HNO, 457.7 = **SNG Cop. Caria**, 346
- 8) AE 1.21 g 12 mm HNO, 457.8 = **SNG Cop. Caria**, 347
- 9) AE 1.30 g 12 mm HNO, 457.9 = Luynes, 2706
- 10) AE 1.28 g 12 mm HNO, 457.10 = Waddington, 2366
- 11) *AE 1.30 g 13 mm HNO, 457.11 = Lanz 131 (2006 (Sammlung Karl), 133
- 12) AE 1.35 g 12 mm HNO, 457.12= Lanz 131 Sammlung Karl (2006), 134
- 13) AE 1.39 g 12 mm HNO, 457.13= Lanz 131 Sammlung Karl (2006), 135
- 14) AE 1.08 g 12 mm HNO, 457.14= Lanz 131 Sammlung Karl (2006), 136
- 15) AE 1.40 g 12 mm HNO, 457.15= Lanz 131 Sammlung Karl (2006), 137
- 16) AE 1.27 g **SNG Tübingen**, 3378
- 17) AE 1.25 g **SNG Tübingen**, 3379
- 18) AE **BMC Caria**, No.18
- 19) AE **BMC Caria**, No.19
- 20) AE 1.21 gr 12 mm **Sadberk Hanım Museum**, 265, Ay: Yazı belirsiz.
- 21) AE 1.55 g 12 mm **Weber, Asia**, Pl.229, 6496
- 22) AE 1.26 g 12 mm **Weber, Asia**, Pl.229, 6497

- 23) AE 1.35 g   **SNG Turkey 8 Muğla**, 93, Öy: Apollon başı
sağa,
- 24) AE 1.28 g   **Asiaminorcoins Online**, 457
- 25) AE 1.40 g   **Asiaminorcoins Online**, 3766
- 26) AE 1.40 g   **Wildwinds**, 11³³¹

24 M.Ö. 380-300

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sola.

Ay.: Kanatları açık kartal sağa, önünde kithara, ΑΛΙ lejandı.

- 1) AE 1.49 g   11 mm   HNO, 267 (temporary).1=**SNG von Aulock**,
2524 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 1.16 g   12 mm   HNO, 267.2 = **SNG Cop. Caria**, 348
- 3) AE 1.24 g   12 mm   HNO, 267.3 = **SNG Cop. Caria**, 349
- 4) AE 1.25 g   13 mm   HNO, 267.4 = **SNG Cop. Caria**, 350
- 5) AE 1.47 g   HNO, 267.5 = Paris, FG AA. GR. 12545
- 6) *AE 0.00 g   11 mm   HNO, 267.6 = Private

6.2. Hellenistik Dönem Sikkeleri

25 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa, omzunda yay ve kını içinde oklar.

Ay.: Dört telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı.

- 1) *Hemidrahmi AR 2.13 g   15 mm   HNO, 271 (temporary).1=**SNG
Von Aulock**, 2528=**SNG Von Aulock**, 8089

³³¹ http://www.wildwinds.com/coins/greece/carria/halikarnassos/SNGCop_346.jpg

- 2) AR 1.73 g 15 mm HNO, 271.2= **SNG Cop. Caria**, 339
- 3) AR 1.82 g 13 mm HNO, 271.3= **SNG Ashmolean XI**, 190;
Sotheby 11/12/1924, 68 part; Weber, 6504
- 4) AR 1.96 g 16 mm **Okray Collection**, 935, Ay: ΑΛΙΚΑ[P]-
ΝΑΣΣΕ[ΩΝ]
- 5) AR **BMC Caria**, No.48

26 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Beş telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑP-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı, üstte E/PM/Ω,
altta ΝΑΞ.

- 1) *Hemidrahmi AR 2.19 g 15 mm HNO, 571 (temporary) = SNG
Keckman I, 44

27 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Beş telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑP-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı, üstte ΛΕ

- 1) *Hemidrahmi AR 2.12 g 16 mm HNO, 572 (temporary) = SNG
Keckman I, 45; Hirsch 153 (1987), 121

28 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Artemis başı sağa, omzunda yay ve sadak.

Ay.: Noktalı bordür içinde dört telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑP-ΝΑΣΣΕΩΝ
lejandı, altta ANTI.

- 1) *Hemidrahmi AR 2.11 g 16 mm HNO, 573 (temporary) = SNG
Keckman I, 46; G. Hirsch

29 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Beş telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı.

- 1) Hemidrahmi AR 2.31 g 14 mm HNO, 1095 (temporary).1=SNG
Cop. Caria, 338
- 2) *AR 2.11 g 16 mm HNO, 1095.2 = Lanz 131 (2006, Sammlung
Karl), 145

30 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Dört telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı, üstte ve altta belirsiz harfler.

- 1) Hemidrahmi AR 2.04 g HNO, 1657 (temporary) = Paris, FG 585
- 2) *AR 2.17 g 16 mm **Weber, Asia**, Pl.229, 6503, Ay: üstte ΜΥΣ, altta
ΓΑΝΑ

31 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Dört telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı, üstte Β / ΑΣ,
altta ΕΠΙΙ.

- 1) *Hemidrahmi AR 1.80 g 15 mm HNO, 1658 (temporary).1=
Waddington, 2360
- 2) AR 2.14 g HNO, 1658.2 = Peus 369 (2001), 199

32 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde dört telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ
lejandı, üstte ΑΘΩ.

- 1) Hemidrahmi AR 0.69 g 9 mm HNO, 2062 (temporary).1=
Savoca, blue auction 2 (2017), 382
- 2) AR 1.02 g 8 mm HNO, 2062.2 = Savoca, Silver auction 22 (2018),
227
- 3) AR 2.54 g HNO, 2062.3 = Peus 368 (2001), 199
- 4) AR 2.54 g **Asiaminorcoins Online**, 3769

33 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Artemis başı sağa, omzunda yay ve sadak.

Ay.: Noktalı bordür içinde dört telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ
lejandı, altta ΑΘΝ.

- 1) *Hemidrahmi AR 2.20 g 17 mm HNO, 2095 (temporary) = SNG
Kayhan I, 767

34 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Beş telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı, altta ACKH.

- 1) *Hemidrahmi AR 2.12 g 16 mm HNO, 2204 (temporary) = Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 146
- 2) AR 2.12 g 16 mm **Asiaminorcoins Online**, 7441, Ay: üstte yıldız, altta ACKH[C]

35 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Dört telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı, üstte yıldız, altta ΙΕΡΟΚΑΗ.

- 1) *Hemidrahmi AR 2.22 g 17 mm HNO, 2205 (temporary) = Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 147; Hirsch 306 (2015), 1830

36 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde dört telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı, üstte ΑΣΚΑΗ, altta ΠΙΑΔ.

- 1) *Hemidrahmi AR 2.04 g 15 mm HNO, 2250 (temporary) = NN 27 (2015), 286
- 2) AR 2.08 g **Wildwinds**, 14³³², Ay: ΑΛΙΚΑΡ- ΝΑΣΣΕΩΝ, üstte ΤΑΔ, altta yazı yok.

³³² http://www.wildwinds.com/coins/greece/caria/halikarnassos/SNGHel_44.jpg

37 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Dört telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı, üstte ME.

- 1) *Hemidrahmi AR 2.10 g 14 mm HNO, 2255 (temporary).1 = CNG EA320 (2014), 159
- 2) AR 0.00 g HNO, 2255.2 = Roma 42 (2018), 177
- 3) AR 1.89 g SNG München, 212
- 4) AR Wildwinds, 18³³³

38 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde beş telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı, üstte monogram olarak APE.

- 1) Drahmi AR 2.02 g HNO, 2256 (temporary).1 = GM 169 (2008) 509
- 2) AR 2.17 g HNO, 2256.2 = GM 156 (2007), 1464

39 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Beş telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı, altta monogram.

- 1) Hemidrahmi AR 2.15 g HNO, 2257 (temporary) = Peus 395 (2008), 163

³³³<http://www.wildwinds.com/coins/greece/caria/halikarnassos/sg4876.jpg>

40 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde beş telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı, üstte monogram olarak ΠΑ.

- 1) Drahmi AR 2.26 g HNO, 2259 (temporary) = GM 122 (2003), 1429
- 2) AR 2.26 g **Asiaminorcoins Online**, 3778

41 M.Ö. 220-180

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde üç telli Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı, üstte monogram olarak ΑΓΡ.

- 1) *Hemidrahmi AR 2.05 g 17 mm HNO, 2261 (temporary) = cbg.fr, bgr_286753 (online in 2018)
- 2) AR 2.40 g **Asiaminorcoins Online**, 3774, Ay: ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ, üstte ΑΠΟΛΛΟΝΙΑΔ[ΕΣ?]

42 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Apollon veya Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΝ – ΜΟΣΧΙΩΝ.

- 1) *Drahmi AR 4.45 g 20 mm HNO, 67 (temporary) = **SNG Kayhan I**, 762; Leu 74 (1998), 238
- 2) AR 4.41 g **Wildwinds**, 15³³⁴

³³⁴ http://www.wildwinds.com/coins/greece/caria/halikarnassos/SNGKayhan_762.jpg

43 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Apollon veya Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΝ – ΕΡΜΩΝ lejandı.

- 1) Drahmi AR 4.15 g 20 mm HNO, 68 (temporary).1 = **SNG Kayhan I**, 763; CNG 51 (1999), 458
- 2) *AR 4.53 g 19 mm HNO, 68.2 = Lanz 131, Sammlung Karl (2006), 139; G. Hirsch 163 (1989),408
- 3) AR 3.94 g 18 mm HNO, 68.3 = Lanz 131, Sammlung Karl (2006), 140
- 4) AR **BMC Caria**, No.44, Ay: ΑΛΙΚΑΡΝ-ΕΡΜΩΝ
- 5) AR 3.87 g **Asiaminorcoins Online**, 6068
- 6) AR 3.78 g 17 mm **Asiaminorcoins Online**, 9659, Ay: ΑΛΙΚΑΡ- [...]ΜΩΝ

44 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Apollon veya Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡΝΑ...ΔΗΣ lejandı.

- 1) *Drahmi AR 3.34 g 17 mm HNO, 270 (temporary) = **SNG von Aulock**, 2527 (son erişim tarihi: 27.07.2019)

45 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, solda ΑΛΙΚΑΡ sağda ΑΝΑΞΙΑΑ lejandı.

- 1) *Drahmi AR 3.24 g 16 mm HNO, 1333 (temporary).1 = **SNG Ashmolean XI**, 189 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AR 3.82 g HNO, 1333.2 = Paris, FG 582
- 3) AR 3.40 g 16 mm HNO, 1333.3 = **SNG Kayhan I**, 764; Spink Numismatic Circular 94 (1986), 5906
- 4) AR 3.10 g 17 mm HNO, 1333.4 = **SNG Kayhan II**, 1619
- 5) AR 3.08 g 17 mm **Asiaminorcoins Online**, 9207, Ay: Yazı belirsiz.

46 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, solda ΑΛΙΚΑΡΝΑ sağda ΔΡΑΚΩΝ lejandı, altta iki kulplu vazo.

- 1) Drahmi AR 3.16 g 18 mm HNO, 465 (TEMPORARY).1= **SNG Keckman I**, 51; Münz Zentrum 56 (1985), 240 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AR 3.92 g 18 mm HNO, 465.2 = **SNG Cop. Caria**, 367
- 3) AR 4.03 g 16 mm HNO, 465.3 = **SNG Ashmolean XI**, 187; Naville I (1921) (Pozzi), 2607
- 4) AR 3.48 g 16 mm HNO, 465.4 = **SNG Ashmolean XI**, 188
- 5) AR 3.81 g 17 mm HNO, 465.5 = Waddington, 2363
- 6) *AR 3.91 g 19 mm HNO, 465.6 = Roma EA56 (2019), 402
- 7) AR 3.71 g 16 mm HNO, 465.7 = Roma EA56 (2019), 403
- 8) AR 2.70 g **SNG Tübingen**, 3388
- 9) AR 3.45 g **SNG München**, 207, Ay: ΑΛΙΚΑΡ[N?]-ΔΡΑΚΩΝ[N]

- 10) AR 3.86 g 16 mm **Weber, Asia**, Pl.229, 6502, Ay: ΑΛΙΚΑΡ-
ΔΡΑΚΩ[N]
- 11) AR **BMC Caria**, No.43, Ay: ΑΛΙΚΑΡ-
[Δ]ΡΑΚ[ΩΝ]

47 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Apollon veya Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, solda ΑΛΙΚΑΡΝΑ, sağda ΕΠΙΓΕΝΗΣ lejandı.

- 1) Drahmi AR 3.59 g 18 mm HNO, 466 (temporary).1 = **SNG von Aulock**, 8087 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) *AR 3.71 g 17 mm HNO, 466.2 = Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 142

48 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Apollon veya Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, solda ΑΛΙΚΑΡΝΑ, sağda ΜΟΧΟC lejandı.

- 1) *Drahmi AR 4.30 g 17 mm HNO, 467 (temporary) = **SNG von Aulock**, 8088 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AR 3.62 g **SNG München**, 208, Ay: [ΑΛ]ΙΚΑ[ΡΝΑCCEΩΝ?]-
ΜΟΧΟC
- 3) AR **BMC Caria**, No.46, Ay: ΑΛΙΚΑΡΝΑC-ΜΟΧΟC
- 4) AR 4.13 g **Wildwinds**, 6³³⁵

³³⁵ http://www.wildwinds.com/coins/greece/caria/halikarnassos/BMC_47.jpg

49 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, sağda ΑΛΙΚΑΡΝΑ, sağda ΜΗΝΟΔΩΡΟΣ lejandı.

- 1) *Drahmi AR 4.35 g 17 mm HNO, 653 (temporary) = Boston Suppl. 1950-1963, 193 (son erişim tarihi: 27.07.2019)

50 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, solda ΑΛΙΚΑΡΝΑ, sağda ΙΑΣΩΝ lejandı.

- 1) *Drahmi AR 4.00 g 16 mm HNO, 1656 (temporary)= Waddington, 2364 (son erişim tarihi: 27.07.2019)

51 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Apollon veya Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, solda ΑΛΙΚΑΡΝΑ, sağda ΘΕΟΔΩΡΟΣ lejandı.

- 1) Drahmi AR 4.48 g HNO, 2056 (temporary) = NYS XLII (2018), 209; (NYS XXVII (2012, Prospero coll.), 534 (son erişim tarihi: 27.07.2019)

52 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Apollon veya Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, her iki yanda ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩ - ΔΙΟΝΥΣΙ lejandı.

- 1) *Drahmi AR 4.30 g 21 mm HNO, 2201 (temporary) = Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 138; GM 46 (1989), 282 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AR 4.35 g **Asiaminorcoins Online**, 3770, Ay: ΑΛΙ-ΔΙΟΝΥΣΙΩΣ
- 3) AR 4.35 g **Wildwinds**, 17³³⁶, Ay: ΑΛΙ-ΔΙΟΝΥΣΙΩΣ

53 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Apollon veya Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, her iki yanda ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΝ - ΜΕΛΑΝΤΑΣ lejandı.

- 1) *Drahmi AR 3.97 g 18 mm HNO, 2202 (temporary) = Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 141 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AR 4.57 g **Wildwinds**, 5³³⁷

54 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Apollon veya Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, her iki yanda ΑΛΙΚΑΡ - ΝΑΣΣΕΩΝ, üstte ΦΑΝ, altta Trident.

³³⁶ <http://www.wildwinds.com/coins/greece/caria/halikarnassos/sg4875.jpg>

³³⁷ http://www.wildwinds.com/coins/greece/caria/halikarnassos/BMC_44v.jpg

- 1) *Drahmi AR 4.33 g 19 mm HNO, 2203 (temporary) = Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 143 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AR 4.89 g **Asiaminorcoins Online**, 3779, Ay: üstte ΘEO

55 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Apollon veya Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, sağda ΑΛΙΚΑΡΝΑ, solda ΜΟΧΧΟC.

- 1) *Drahmi AR 3.11 g 17 mm HNO, 2249 (temporary) = CNG EA346 (2015), 167 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AR **BMC Caria**, No.47, Ay: ΑΛΙΚΑΡΝΑC-ΜΟΧΧ
- 3) AR **BMC Caria**, No.45, Ay: [ΑΛΙ]ΚΑΡΝΑCCEΩΝ-ΜΟΧΧ ΟC

56 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Apollon veya Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, her iki yanda ΑΛΙΚΑΡΝΑCΣΣΕΩΝ-ΧΑΡΜΥΛΟC lejandı.

- 1) Drahmi AR 4.31 g HNO, 2260 (temporary) = CNG EA56 (2003), 16 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AR 4.31 g **Asiaminorcoins Online**, 1139
- 3) AR 4.31 g **Wildwinds**, 4³³⁸

³³⁸ http://www.wildwinds.com/coins/greece/caria/halikarnassos/BMC_43aVar.jpg

57 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, altında iki kulplu vazo, her iki yanda ΑΛΙΚΑΡΝΑ- ΔΡΑΚΩΝ lejandı.

- 1) *Drahmi AR 4.12 g 14 mm HNO, 2316 (temporary) = **SNG von Aulock**, 8086 (son erişim tarihi: 27.07.2019)

58 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Apollon veya Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, çevresinde ΑΛΙΚΑΡΝΑ ve ΑΡΤΕΜΙ lejandı. (son erişim tarihi: 27.07.2019)

- 1) *AE 6.03 g 22 mm HNO, 273 (temporary).1 = **SNG von Aulock**, 2530
- 2) AE 7.45 g 21 mm HNO, 273.2 = **SNG Keckman I**, 52
- 3) AE 7.40 g HNO, 273.3 = Paris, 1966.453.6174
- 4) AE **BMC Caria**, No.56, Ay: ΑΛΙΚΑΡΝ-ΑΡΤΕ..?

59 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Helios başı.

Ay.: Miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, solda ΑΛΙΚΑΡ, sağda yazı belirsiz.

- 1) AE 9.54 g HNO, 1669 (temporary).1= J. Pellerin, Recueil de medailles de peuples et des villes, II, 1763, pl. XLV, 5 (son erişim tarihi: 27.07.2019)

- 2) *AE 6.19 g 23 mm HNO, 1669.2 = Waddington, 2374
- 3) AE 6.90 g 23 mm HNO, 1669.3 = Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 144; Schenk-Berhens 74 (1997), 78

60 M.Ö. 200-180

Öy.: Noktalı bordür içinde, cepheden Apollon veya Helios başı, hafifçe sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde miğferli ve dökümlü giysisi ile Athena sağa, çevresinde ΑΛΙΚΑΡ – ΜΕΝΕΚΡΑ.

- 1) *AE 7.96 g 22 mm HNO, 2243 (temporary) = MMD 13 (2003), 415
(son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 7.96 g **Asiaminorcoins Online**, 3773, Ay: [ΑΛΙΚΑΡ]-
ΜΕΝΕΚΡΑ

61 M.Ö. 200-150

Öy.: Sorguçlu miğfer ile Athena başı sağa.

Ay.: Ayakta baykuş sağa, her iki yanda ΑΛΙ - ΜΗ lejandı.

- 1) Obol AR 0.88 g 13 mm HNO, 272 (temporary).1 = **SNG von Aulock**, 2529 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) *AR 0.80 g 10 mm HNO, 272.2 = Waddington, 2362
- 3) AR **BMC Caria**, No.49, Ay: ΑΛΙ-ΟΙΔ³³⁹
- 4) AR 0.91 g **SNG Tübingen**, 3389, Ay: ΑΛΙ- Π
- 5) AR 0.56 g **SNG München**, 213, Ay: ΑΛΙΚΑ-ΜΗΝΟ

³³⁹ <http://hno.huma-num.fr/browse?idType=272>

62 M.Ö. 200-150

Öy.: Sorguçlu miğfer ile Athena başı sağa.

Ay.: Ayakta baykuş sağa, her iki yanda ΑΛΙ - ΗΡΑ lejandı.

- 1) *Obol AR 1.18 g 11 mm HNO, 468 (temporary) = **SNG von Aulock**, 8090 (son erişim tarihi: 27.07.2019)

63 M.Ö. 200-150

Öy.: Sorguçlu miğfer ile Athena başı sağa.

Ay.: Ayakta baykuş sağa, her iki yanda ΑΛΙ- ΘΕ lejandı.

- 1) *Obol AR 1.06 g 11 mm HNO, 469 (temporary).1 = **SNG von Aulock**, 8091 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AR 0.90 g 11 mm HNO, 469.2 = **SNG Cop. Caria**, 369
- 3) AR 1.11 g 13 mm **Weber, Asia**, Pl.229, 6506, Ay: ΑΛΙΚΑΡ- ΘΕΟ

64 M.Ö. 200-150

Öy.: Sorguçlu miğfer ile Athena başı sağa.

Ay.: Ayakta baykuş sağa, her iki yanda ΑΛΙΚΑΡ- ΔΙΟΝΥΧ lejandı.

- 1) *Obol AR 1.04 g 11 mm HNO, 577 (temporary) = **SNG Keckman I**, 53 (son erişim tarihi: 27.07.2019)

65 M.Ö. 200-150

Öy.: Sorguçlu miğfer ile Athena başı sağa.

Ay.: Ayakta baykuş sağa, her iki yanda ΑΛΙΚΑΡ- ΔΡΑΚΟ lejandı.

- 1) *Obol AR 0.92 g 12 mm HNO, 2207 (temporary).1 = Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 148 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AR 0.85 g 11 mm HNO, 2207.2 = Lanz 131 (2006, Sammlung Karl), 149; G. Hirsch 198 (1998), 261
- 3) AR 1.12 g **Asiaminorcoins Online**, 3771
- 4) AR 1.12 g **Wildwinds**, 16³⁴⁰

66 M.Ö. 200-150

Öy.: Sorguçlu miğfer ile Athena başı sağa.

Ay.: Ayakta baykuş sağa, her iki yanda ΑΛΙ-KAP lejandı, üstte Trident? ve ΘΕΟ.

- 1) *Obol AR 0.69 g 11 mm HNO, 2248 (temporary) = NN 30 (2015), 225 (son erişim tarihi: 27.07.2019)

67 M.Ö. 200-150

Öy.: Sorguçlu miğfer ile Athena başı sağa.

Ay.: Ayakta baykuş sağa, her iki yanda ΑΛΙΚΑΡ - ΑΠΟΑ lejandı.

- 1) Obol AR 0.89 g HNO, 2258 (temporary) = Peus 376 (2003), 431 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AR 1.12 g **Asiaminorcoins Online**, 3772

68 M.Ö. 200-150

Öy.: Noktalı bordür içinde sorguçlu miğfer ile Athena başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde ayakta baykuş sağa, solda ΑΛΙ, sağda ΕΥΔ lejandı.

³⁴⁰ http://www.wildwinds.com/coins/greece/carla/halikarnassos/SNGLock_2904.jpg

- 1) AE 1.51 g HNO, 1660 (temporary) = Paris, FG 591 (inv. F 873) (son erişim tarihi: 27.07.2019)

69 M.Ö. 200-150

Öy.: Noktalı bordür içinde sorguçlu miğfer ile Athena başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde ayakta baykuş sağa, solda AΛI lejandı.

- 1) AE 1.19 g HNO, 1670 (temporary).1 = Paris, FG 617 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 2.16 g HNO, 1670.2 = Paris, 1966.453.6177
- 3) AE BMC Caria, No.68
- 4) AE BMC Caria, No.69
- 5) AE BMC Caria, No.70
- 6) AE BMC Caria, No.71, Ay: AΛIKA

70 M.Ö. 200-150

Öy.: Sorguçlu miğfer ile Athena başı sağa,

Ay.: Trident üzerinde duran baykuş sağa, her iki yanda AΛI- AP lejandı,

- 1) *AE 0.72 g 10 mm HNO, 2247 (temporary) = NN 34 (2015), 382

71 M.Ö. 200-150

Öy.: Sorguçlu miğfer ile Athena başı sağa,

Ay.: Trident üzerinde duran baykuş sağa, solda AΛKI lejandı,

- 1) *AE 0.98 g 10 mm HNO, 2251 (temporary) = NN 27 (2015), 288

72 M.Ö. 200-150

Öy.: Sorguçlu miğfer ile Athena başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde ayakta baykuş sağa, sağda ΑΛΚΙ lejandı.

- 1) AE 1.37 g HNO, 2252 (temporary) = MMD 41 (2014), 88

73 M.Ö. 200-100

Öy.: Noktalı bordür içinde Poseidon başı sağa.

Ay.: Tripod, her iki yanında ΑΠΟΛΛΩ - ΑΛΙΚΑΡ lejandı.

- 1) AE 2.35 g 16 mm HNO, 576 (temporary).1 = SNG Keckman I, 49
2) AE 3.13 g HNO, 576.2 = SNG Kayhan I, 765; CNG 53
(2000), 494
3) *AE 3.80 g 17 mm HNO, 576.3 = Waddington, 2369

74 M.Ö. 200-100

Öy.: Noktalı bordür içinde Poseidon başı sağa.

Ay.: Holmos ile Tripod, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı, üstte ΕΠΙ.

- 1) *AE 3.23 g 18 mm HNO, 1334 (temporary) = SNG Ashmolean XI,
191; Sotheby 16/07/1906, 47 part
2) AE BMC Caria, No.14, Ay: Üstte ΕΠΙ (?), altta Σ Ο
3) AE BMC Caria, No.15
4) AE BMC Caria, No.16
5) AE BMC Caria, No.17

75 M.Ö. 200-100

Öy.: Noktalı bordür içinde Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Holmos ile Tripod, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı.

- 1) AE 2.80 g 15 mm HNO, 1335 (temporary).1 = **SNG Ashmolean XI**, 192; Feuardent 08/07/1919 (Ready), 465 part
- 2) AE 3.71 g HNO, 1335.2 = Paris, FG 609
- 3) AE 3.66 g 15 mm HNO, 1335.3 = Waddington, 2368
- 4) AE 3.88 g HNO, 1335.4 = Florance-Ciani, 12-15 mai 1926, 29
- 5) *AE 3.93 g 15 mm HNO, 1335.5 = **SNG Kayhan II**, 1618
- 6) AE 3.05 g **Wildwinds**, 3³⁴¹

76 M.Ö. 200-100

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Tripod, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΑΠΟΛΛ lejandı.

- 1) AE 5.53 g HNO, 1667 (temporary) = Paris, FG 608 (inv. F 878)

77 M.Ö. 200-100

Öy.: Noktalı bordür içinde Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Tripod, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΑΡΙΣ lejandı.

- 1) AE 4.46 g HNO, 1668 (temporary) = J. Pellerin, Recueil de medailles des peuples et des villes, II, 1763, pl. LXV,6
- 2) AE 3.10 g **SNG München**, 209, Ay: [A]ΛΙΚΑΡ-[A?]ΠΙC

³⁴¹ http://www.wildwinds.com/coins/greece/caria/halikarnassos/BMC_14.jpg

78 M.Ö. 200-100

Öy.: Defne çelenkli Zeus başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Basileion, çevresinde ΑΛΙ-ΚΑ-ΡΝΑ lejandı.

1) AE 3.66 g HNO, 1671 (temporary) = Paris, FG 623 (inv. F 884)

2) AE BMC Caria, No.73, Ay: ΑΛΙΚ-ΑΡΝΑ

79 M.Ö. 200-100

Öy.: Noktalı bordür içinde Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde holmos ile Tripod, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı, üstte ΦΙΛ.

1) AE 4.26 g HNO, 1675 (temporary) = Paris, 1966.453.6172

80 M.Ö. 200-100

Öy.: Noktalı bordür içinde Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Tripod, solda ΑΛΙΚΑΡ sağda ΜΕΝΕC.

1) *AE 3.07 g 15 mm HNO, 2094 (temporary) = SNG Kayhan I, 766

81 M.Ö. 200-100

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Tripod, solda ΑΛΙΚΑ sağda ΜΕΝΕ.

- 1) *AE 3.11 g 15 mm HNO, 2262 (temporary) = CGB 31 (2007),
v31_0072

82 M.Ö. 200-50

Öy.: Aslan postu başlıklı sakalsız Herakles başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür, sadak ve gürz sağda AΛIK, solda HPAK.

- 1) AE 1.87 g 12 mm HNO, 1103 (temporary).1 = **SNG Cop. Caria**,
353
2) *AE 1.30 g 11 mm HNO, 1103.2 = **SNG Ashmolean XI**, 205
3) AE 1.64 g HNO, 1103.3 = Paris, FG 618

83 M.Ö. 200-50

Öy.: Aslan postu başlıklı sakalsız Herakles başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür, sadak, yay ve gürz sağda AΛIK, solda MENE.

- 1) *AE 1.04 g 11 mm HNO, 2254 (temporary) = NN 20 (2014), 323

84 M.Ö. 200-30

Öy.: Noktalı bordür içinde aslan postu başlıklı sakalsız Herakles başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür, sadak, yay ve gürz AΛI lejandı.

- 1) *AE 2.95 g 12 mm HNO, 1102 (temporary).1 = **SNG Cop. Caria**,
351 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
2) AE 1.47 g 11 mm HNO, 1102.2 = **SNG Cop. Caria**, 352
3) AE 1.59 g **SNG München**, 220, Ay: AΛI- KΛEI
4) AE **BMC Caria**, No:38, Ay: altta KΛEI
5) AE **BMC Caria**, No:39

- 6) AE **BMC Caria**, No:40
7) AE **BMC Caria**, No:41, Ay: altta ΔΠΑΚΩ[N]?
8) AE **BMC Caria**, No:42, Ay: üstte ΟΛΥΜ..?

85 M.Ö. 150-50

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Kithara, solda ΑΛΙΚΑΡ, sağda ΔΠΑΚΟΝ lejandı.

- 1) *Hemidrahmi AR 2.13 g 17 mm HNO, 1109 (temporary) = **SNG Cop. Caria**, 368 (son erişim tarihi: 27.07.2019)

86 M.Ö. 150-50

Öy.: Sorguçlu Korint miğferi ile Athena başı sağa.

Ay.: Ayakta baykuş sağa, her iki yanında ΑΛΙ-ΧΑΡ lejandı.

- 1) *Obol AR 0.85 g 11 mm HNO, 1110 (temporary) = **SNG Cop. Caria**, 370 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
2) AR 0.82 g **SNG Kayhan I**, 768, Ay: ΑΛΙΚ-Υαζı belirsiz.
3) AR **BMC Caria**, No.50, Ay: ΑΛΙΚ-ΧΑΡΜΗΝ?
4) AR **BMC Caria**, No.52, Ay: ΑΛΙΚ-ΧΑΡΜ?
5) AR **BMC Caria**, No.51, Ay: ΑΛΙΚ-ΧΑΡΜ? (Baykuş sola)

87 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, her iki yanında volüt, dişleri arasında yunuslar, iki yanında ΑΛΙΚ-ΜΕΛΑΝ lejandı.

- 1) AE 3.97 g 18 mm HNO, 268 (temporary).1 = **SNG von Aulock**, 2525 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 3.23 g 18 mm HNO, 268.2 = **SNG Cop. Caria**, 363
- 3) *AE 4.97 g 16 mm HNO, 268.3 = **SNG Ashmolean XI**, 199; Feuarent 08/07/1919 (Ready), 465 part
- 4) AE 4.23 g HNO, 268.4 = Paris, FG 596
- 5) AE 4.25 g **SNG München**, 215, Ay: ΑΛΙΚ-ΜΕΛΑΝ
- 6) AE 4.01 g 17 mm **Weber, Asia**, Pl.229, 6499, Ay: ΑΛΙΚ-ΜΕΛΑ
- 7) AE **BMC Caria**, No:31, Ay: ΑΛΙΚ-ΜΕΛΑΝ
- 8) AE **BMC Caria**, No:32, Ay: ΑΛΙΚ-ΜΕΛΑΝ
- 9) AE **BMC Caria**, No:33, Ay: ΑΛΙΚΑΡ-ΜΕΛΑ
- 10) AE **BMC Caria**, No:34, Ay: ΑΛΙΚΑ-ΜΕΛΑ

88 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, her iki yanında volüt, dişleri arasında yunuslar, iki yanında ΑΛΙΚΑ-ΜΕΛΑ lejandı.

- 1) AE 4.72 g 17 mm HNO, 269 (temporary).1 = **SNG von Aulock**, 2526 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 4.10 g 18 mm HNO, 269.2 = **SNG Cop. Caria**, 360
- 3) AE 3.87 g 16 mm HNO, 269.3 = **SNG Ashmolean XI**, 200; Feuarent 08/07/1919 (Ready), 465 part
- 4) AE 4.36 g HNO, 269.4 = Paris, FG 594
- 5) AE 4.02 g HNO, 269.5 = Paris, FG 595
- 6) AE 4.58 g HNO, 269.6 = Paris, FG AA.GR.12542
- 7) *AE 4.06 g 17 mm HNO, 269.7 = **SNG Kayhan I**, 774

89 M.Ö. 150-50

Öy.: Işın taçlı Helios başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Kithara, her iki yanında ΔIONYΣ- ΑΛΙΚΑ lejandı.

- 1) AE 5.38 g 21 mm HNO, 274 (temporary).1 = **SNG von Aulock**,
2531 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 3.62 g 17 mm HNO, 274.2 = **SNG Ashmolean XI**, 208
- 3) *AE 4.57 g 17 mm HNO, 274.3 = **SNG Ashmolean XI**, 209
- 4) AE 2.15 g HNO, 274.4 = Paris, FG 613 (inv. F 875)
- 5) AE **BMC Caria**, No.60, Ay: ΑΛΙΚΑ-[ΔΙ]ΟΝΥ

90 M.Ö. 150-50

Öy.: Işın taçlı Helios başı sağa.

Ay.: Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑ-ΔΙΟΝΥ lejandı.

- 1) *AE 3.60 g 16 mm HNO, 1339 (temporary) = **SNG Ashmolean XI**,
207 (son erişim tarihi: 27.07.2019)

91 M.Ö. 150-50

Öy.: Diademli Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde ayakta örtülü kadın figürü, sağ elinde patera, sol elinde cornucopia, her iki yanda ΑΛΙΚΑΡ-ΜΗΝΕΚ lejandı.

- 1) *AE 7.57 g 18 mm HNO, 275 (temporary).1 = **SNG von Aulock**,
2532 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 4.36 g 19 mm HNO, 275.2 = **SNG Cop. Caria**, 378
- 3) AE 8.82 g HNO, 275.3 = Paris, FG 598 (inv. F 879)
- 4) AE **BMC Caria**, No.78, Ay: ΑΛΙΚΑΡ-ΜΕΝ ΕΚ

92 M.Ö. 150-50

Öy.: Diademli Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde ayakta örtülü kadın figürü, sağ elinde patera, sol elinde cornucopia, her iki yanda ΑΛΙΚΑΡ- ΕΞΗΚΕ lejandı.

- 1) *AE 8.08 g 20 mm HNO, 1341 (temporary) = **SNG Ashmolean XI**, 212; Feuarent 08/07/1919 (Ready), 465 part (son erişim tarihi: 27.07.2019)

93 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, sağda volüt, solda hilal ay, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΔΑΜ lejandı.

- 1) *AE 6.19 g 17 mm HNO, 458 (temporary) = **SNG von Aulock**, 8079 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 6.85 g **Wildwinds**, 9³⁴², Ay: ΑΛΙΚΑ-ΔΑΜ

94 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, sağda volüt, solda baykuş, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΑΠΟΛΛΑ lejandı.

- 1) AE 6.08 g 17 mm HNO, 459 (temporary).1 = **SNG von Aulock**, 8080 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 6.38 g 18 mm HNO, 459.2 = **SNG Cop. Caria**, 354
- 3) *AE 4.79 g 18 mm HNO, 459.3 = **SNG Kayhan I**, 779
- 4) AE 6.33 g HNO, 459.4 = Slaveycoins March 2012

³⁴² http://www.wildwinds.com/coins/greece/carria/halikarnassos/Klein_518.jpg

- 5) AE 4.71 g **SNG Tübingen**, 3383, Ay: ΑΛΙΚ- ΑΠΟΛ
6) AE 4.60 g **SNG Tübingen**, 3382, Ay: ΑΛΙ- ΑΠΟΛΛΟΔΟ
7) AE 6.33 g **Wildwinds**, 11³⁴³, Ay: ΑΛΙΚΑ- ΑΠΟΛΛΩ

95 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, her iki yanında piloi, dişleri arasında yunuslar, iki yanında ΑΛΙΚΑ- ΑΡΤΕΜΙ lejandı.

- 1) AE 6.76 g 17 mm HNO, 460 (temporary).1 = **SNG von Aulock**, 8081 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
2) AE 6.59 g 17 mm HNO, 460.2 = **SNG Cop. Caria**, 355
3) AE 5.29 g 17 mm HNO, 460.3 = **SNG Cop. Caria**, 356
4) AE 4.85 g 16 mm HNO, 460.4 = **SNG Ashmolean XI**, 204
5) *AE 5.02 g 18 mm HNO, 460.5 = **SNG Kayhan I**, 770
6) AE 4.79 g **SNG Tübingen**, 3384, Ay: ΑΛΙΚΑΡ- ΑΡΤΕ

96 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, sağda volüt, solda baykuş, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΔΙΟΚΛ lejandı.

- 1) *AE 5.64 g 18 mm HNO, 1337 (temporary) = **SNG Ashmolean XI**, 202; Sotheby 27/11/1928, 219 part (from Egypt, Peckitt) (son erişim tarihi: 27.07.2019)

³⁴³ http://www.wildwinds.com/coins/greece/carica/halikarnassos/SNGCop_354.jpg

97 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, solda volüt, sağda kithara, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΔΙΟΔΩ lelandı.

- 1) *AE 6.05 g 17 mm HNO, 461 (temporary) = **SNG von Aulock**, 8082
(son erişim tarihi: 27.07.2019)

98 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, solda volüt, sağda cornucopia, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΔΙΟΔΩ(?) lelandı,.

- 1) *AE 5.05 g 17 mm HNO, 462 (temporary).1 = **SNG von Aulock**, 8083 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 5.81 g HNO, 462.2 = Paris, FG AA.GR.4931
- 3) AE 5.05 g HNO, 462.3 = Paris, 1966.453.6173

99 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, sağda volüt, solda yıldız, iki yanında ΑΛΙΚ- ΜΗΝΑ lelandı.

- 1) AE 6.05 g 17 mm HNO, 463 (temporary).1 = **SNG von Aulock**, 8084 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) *AE 6.88 g 19 mm HNO, 463.2 = MMD 13 (2003) (Righetti), 417
- 3) AE 6.88 g **Asiaminorcoins Online**, 3782, Ay: ΑΛΙΚΑ- ΜΗΝΑC

100 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, sağda volüt, solda hilal, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΝΙΚΙΑ lejandı.

- 1) AE 6.15 g 17 mm HNO, 464 (temporary).1 = SNG von Aulock, 8085 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) *AE 4.20 g 16 mm HNO, 464.2 = NN 4 (2013), 201

101 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, sağda volüt, solda buğday tanesi, iki yanında ΑΛΙΚΑ-Yazı belirsiz.

- 1) *AE 5.35 g 17 mm HNO, 569 (temporary) = SNG Keckman I, 42; Emporium 7 (1986), 82 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 5.70 g SNG Kayhan I, 778, Ay: ΑΛΙΚΑΡ-Yazı belirsiz,

102 M.Ö. 150-50

Öy.: Işın taçlı Helios başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Kithara, sağda ΑΛΙΚΑ, solda ΔΙΟΣΚ.

- 1) *AE 4.10 g 16 mm HNO, 574 (temporary).1 = SNG Keckman I, 47 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 4.40 g 16 mm HNO, 574.2 = SNG Cop. Caria, 373

- 3) AE 3.70 g HNO, 574.3 = Paris, FG 619
- 4) AE 3.11 g 16 mm **Weber, Asia**, Pl.230, 6508, Ay: ΑΛΙΚ- [Δ]ΙΟΚΚ
- 5) AE **BMC Caria**, No.61, Ay: ΑΛΙΚΑ-ΔΙΟΚΚ
- 6) AE 4.10 g **SNG Keckman**, 37, Ay: Yazı belirsiz - ΔΙΟΚΚ

103 M.Ö. 150-50

Öy.: Noktalı bordür içinde defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde beş telli lir, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı.

- 1) AE 2.75 g 15 mm HNO, 575 (temporary).1 = **SNG Keckman I**, 48
(son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 3.47 g 16 mm HNO, 575.2 = **SNG Ashmolean XI**, 211
- 3) *AE 1.70 g 13 mm HNO, 575.3 = Luynes 2707
- 4) AE 4.24 g HNO, 575.4 = Paris, FG 620
- 5) AE 2.92 g HNO, 575.5 = Paris, FG 621
- 6) AE 3.81 g HNO, 575.6 = Paris, FG 622
- 7) AE **BMC Caria**, No.64
- 8) AE 2.24 g **SNG Tübingen**, 3380

104 M.Ö. 150-50

Öy.: Noktalı bordür içinde defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde lir, solda ΑΛΙΚ, sağda ΑΙΕΝ lejandı.

- 1) *AE 2.89 g 14 mm HNO, 1340 (temporary) = **SNG Ashmolean XI**, 210 (son erişim tarihi: 27.07.2019)

105 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, her iki yanda volüt, dişleri arasında yunuslar, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ECTI lejandı.

- 1) AE 4.18 g 17 mm HNO, 654 (temporary).1 = Boston, 64.1375 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 3.60 g 17 mm HNO, 654.2 = **SNG Cop. Caria**, 357
- 3) AE 3.95 g 17 mm HNO, 654.3 = **SNG Ashmolean XI**, 196
- 4) AE 3.25 g 16 mm HNO, 654.4 = **SNG Ashmolean XI**, 197; Sotheby 16/07/1906 (Johnston), 47 part
- 5) AE 4.26 g HNO, 654.5 = Naville XII (1926), 1887 part
- 6) *AE 4.70 g 16 mm HNO, 654.6 = **SNG Kayhan I**, 773
- 7) AE **BMC Caria**, No:21, Ay: ΑΛΙΚΑ- ΕΕCTI
- 8) AE **BMC Caria**, No:22, Ay: ΑΛΙΚΑ- ΕCTI
- 9) AE **BMC Caria**, No:23, Ay: ΑΛΙΚΑΡ- ΕCT
- 10) AE **BMC Caria**, No:24, Ay: ΑΛΙΚΑΡ- ΕCT
- 11) AE **BMC Caria**, No:25, Ay: ΑΛΚΑΙ- ΕCTI
- 12) AE 6.58 g **Wildwinds**, 12³⁴⁴, Ay: ΑΛΙΚΑ- ECT
- 13) AE 4.37 g **Wildwinds**, 19³⁴⁵
- 14) AE 4.86 g **SNG Tübingen**, 3385, Ay: ΑΛΙΚΑΡ- Yazı belirsiz.
- 15) AE 5.34 g **SNG Tübingen**, 3386, Ay: ΑΛΙΚΑΡ- Yazı belirsiz.
- 16) AE 4.50 g **SNG Tübingen**, 3387, Ay: ΑΛΙΚΑΡ- Yazı belirsiz.

106 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

³⁴⁴http://www.wildwinds.com/coins/greece/caria/halikarnassos/SNGCop_357.jpg

³⁴⁵<http://www.wildwinds.com/coins/greece/caria/halikarnassos/sg4881.jpg>

Ay.: Trident, her iki yanda volüt, dişleri arasında yunuslar, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΔΙΟΚΚΟ lejandı.

- 1) *AE 4.41 g 19 mm HNO, 1336 (temporary) = **SNG Ashmolean XI, 195** (son erişim tarihi: 27.07.2019)

107 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, her iki yanda volüt, sol volüt'ün altında yıldız, dişleri arasında yunuslar, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΔΙΟΚΚΟΥ lejandı.

- 1) *AE 4.78 g 19 mm HNO, 1617 (temporary).1 = CNG EA395 (2015), 93 (son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 4.39 g 17 mm HNO, 1617.2 = Savoca, blue auction 13 (2018), 516

108 M.Ö. 150-50

Öy.: Noktalı bordür içinde Poseidon başı sağa.

Ay.: Tripod, her iki yanda ΑΛΙΚΑ- ΕΡΜΙ lejandı.

- 1) AE 3.56 g 19 mm HNO, 1096 (temporary) = **SNG Cop. Caria, 340** (son erişim tarihi: 27.07.2019)

109 M.Ö. 150-50

Öy.: Noktalı bordür içinde Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Tripod, her iki yanda ΑΛΙΚΑ- ΗΡΑΚ lejandı.

- 1) AE 2.47 g 17 mm HNO, 1097 (temporary) = **SNG Cop. Caria**, 341
(son erişim tarihi: 27.07.2019)

110 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Tripod, her iki yanda ΑΛΙΚΑ- ΜΟΛ lejandı.

- 1) AE 3.27 g 16 mm HNO, 1098 (temporary) = **SNG Cop. Caria**, 342
(son erişim tarihi: 27.07.2019)

111 M.Ö. 150-50

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde lir, altta kını, sağda ΑΛΙΚΑΡ, solda ΑΡΙΣΤΟ lejandı.

- 1) AE 1.98 g 15 mm HNO, 1099 (temporary) = **SNG Cop. Caria**, 343
(son erişim tarihi: 27.07.2019)

112 M.Ö. 150-50

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Lir, sağda ΑΛΙΚΑΡ, solda ΑΠΟΛΛ lejandı.

- 1) *AE 1.98 g 15 mm HNO, 1100 (temporary) = **SNG Cop. Caria**, 344
(son erişim tarihi: 27.07.2019)
- 2) AE 2.15 g **SNG Tübingen**, 3381, Kırık sikke, yazı belirsiz.
- 3) AE 2.26 g 14 mm **Weber, Asia**, Pl.230, 6509, Ay: solda ΑΛΙΚΑΡ-
sağda yazı belirsiz.

113 M.Ö. 150-50

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: lir, sağda ΑΛΙΚΑΡ, solda ΕΡΜΙ lejandı.

- 1) AE 1.95 g 13 mm HNO, 1101 (temporary) = **SNG Cop. Caria**, 345
(son erişim tarihi: 27.07.2019)

114 M.Ö. 150-50

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde lir, solda ΑΛΙΚΑ, sağda ΕΝΕ (?) lejandı.

- 1) AE 1.45 g HNO, 1677 (temporary) = Paris, 1966.453.6176

115 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, her iki yanda volüt, dişleri arasında yunuslar, iki yanında ΑΛΙΚ-ΜΕΛΛΑ lejandı.

- 1) AE 4.20 g 18 mm HNO, 1104 (temporary).1 = **SNG Cop. Caria**, 361
2) AE 4.22 g 18 mm HNO, 1104.2 = **SNG Cop. Caria**, 362
3) *AE 4.50 g 14 mm HNO, 1104.3 = NN 14 (2014), 343

116 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, her iki yanda volüt, dişleri arasında yunuslar, iki yanında ΑΛΙΚ-ΛΑΜΠΙΙ lejandı.

- 1) AE 4.83 g 20 mm HNO, 1105 (temporary).1 = **SNG Cop. Caria**, 358
- 2) AE 4.08 g 18 mm HNO, 1105.2 = **SNG Cop. Caria**, 359
- 3) AE 3.76 g 16 mm HNO, 1105.3 = **SNG Ashmolean XI**, 198
- 4) *AE 4.08 g 17 mm HNO, 1105.4 = Waddington, 2372
- 5) AE 3.47 g HNO, 1105.5 = Paris, FG AA.GR.12547
- 6) AE 3.93 g 17 mm HNO, 1105.6 = Savoca, blue auction 8 (2018), 413

117 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, her iki yanda volüt, dişleri arasında yunuslar, iki yanında ΑΛΙΚ-XAPMY lejandı.

- 1) AE 5.36 g 16 mm HNO, 1106 (temporary).1 = **SNG Cop. Caria**, 364
- 2) *AE 4.22 g 16 mm HNO, 1106.2 = Waddington, 2373
- 3) AE 4.03 g 16 mm HNO, 1106.3 = Lanz 131, Sammlung Karl (2006), 150
- 4) AE 4.43 g **SNG München**, 216
- 5) AE 4.08 g 17 mm **Weber, Asia**, Pl.229, 6500
- 6) AE **BMC Caria**, No:35, Ay: ΑΛΙΚ-XAPM
- 7) AE **BMC Caria**, No:36, Ay: ΑΛΙΚ-XAPM

118 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, her iki yanda volüt, dişleri arasında yunuslar, iki yanında ΑΛΙΚ-
ΑΕΑ lejandı.

- 1) *AE 3.77 g 17 mm HNO, 1107 (temporary) = **SNG Cop. Caria**, 365

119 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, her iki yanda volüt, dişleri arasında yunuslar, iki yanında ΑΛΙΚΑ-
ΑΑΜ lejandı.

- 1) *AE 3.54 g 18 mm HNO, 1108 (temporary) = **SNG Cop. Caria**, 366
2) AE 4.44 g **SNG München**, 214, Ay: ΑΛΙΚΑΡ-[Δ?]ΑΜ
3) AE 4.79 g **SNG München**, 217, Ay: ΑΛΙΚΑ-Yazı belirsiz.
4) AE 4.08 g 17 mm **Weber, Asia**, Pl.229, 6498, Ay: ΑΛΙΚΑ-Yazı
belirsiz.

120 M.Ö. 150-50

Öy.: Işın taçlı Helios başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde lir, solda ΑΛΙΚΑΡ, sağda ΑΙΘΩΝ lejandı.

- 1) *AE 5.26 g 21 mm HNO, 1111 (temporary).1= **SNG Cop. Caria**,
371
2) AE 5.08 g 18 mm HNO, 1111.2 = Waddington, 2370
3) AE 4.27 g 20 mm **Weber, Asia**, Pl.230, 6507
4) AE **Wildwinds**, 7³⁴⁶, Ay: ΑΛΙ...-...ΗΝΩΝ

121 M.Ö. 150-50

³⁴⁶ http://www.wildwinds.com/coins/greece/carria/halikarnassos/BMC_58v.jpg

Öy.: Işın taçlı Helios başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Kithara, sağda ΑΛΙΚΑ, solda ΑΠΟΛΛΟ lejandı.

1) *AE 4.63 g 18 mm HNO, 1112 (temporary) = **SNG Cop. Caria**, 372

122 M.Ö. 150-50

Öy.: Işın taçlı Helios başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Kithara, sağda ΑΛΙΚΑ, solda ΕΥΑΙΩΝ lejandı.

1) AE 4.22 g 17 mm HNO, 1113 (temporary).1 = **SNG Cop. Caria**, 374

2) *AE 3.49 g 17 mm HNO, 1113.2 = **SNG Ashmolean XI**, 206

123 M.Ö. 150-50

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Kithara, her iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΑΡΙΣΤΙ lejandı.

1) *AE 11.40 g 21 mm HNO, 1114 (temporary).1 = **SNG Cop. Caria**, 375

2) AE 7.47 g HNO, 1114.2 = Paris, FG 615

3) AE 7.06 g **Asiaminorcoins Online**, 7447, Ay: Yazı belirsiz.

4) AE 8.19 g **SNG München**, 221

124 M.Ö. 150-50

Öy.: Çelenk içinde diademli Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde ayakta örtülü kadın figürü, sağ elinde patera, sol elinde cornucopia, sağda ΑΛΙΚΑΡ, solda ΜΟΣΧΙ lejandı.

- 1) *AE 11.48 g 21 mm HNO, 1115 (temporary).1 = **SNG Cop. Caria**, 376
- 2) AE 6.63 g HNO, 1115.2 = Paris, FG 604
- 3) AE 6.50 g HNO, 1115.3 = Paris, 1966.453.6179
- 4) AE 6.61 g **SNG München**, 219, Ay: ΑΛΙΚΑ-ΜΟCΧΙ
- 5) AE **BMC Caria**, No.79
- 6) AE **BMC Caria**, No.80

125 M.Ö. 150-50

Öy.: Diademli Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde ayakta örtülü kadın figürü, sağ elinde patera, sol elinde cornucopia, solda ΑΛΙ, sağda ΝΕ lejandı.

- 1) *AE 5.75 g 19 mm HNO, 1116 (temporary).1 = **SNG Cop. Caria**, 377
- 2) AE 5.23 g HNO, 1116.2 = Paris, FG 599 (inv. F 880)

126 M.Ö. 150-50

Öy.: Noktalı bordür içinde sorguçlu miğferi ile Athena başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Trident, her iki yanında Α-ΛΙ lejandı.

- 1) *AE 1.65 g 9 mm HNO, 1663 (temporary).1 = Roma 4 (2012), 1728
- 2) AE 1.18 g 11 mm HNO, 1663.2 = Waddington, 2367
- 3) AE **BMC Caria**, No.66
- 4) AE **BMC Caria**, No.67

127 M.Ö. 150-50

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Kare incus içinde, uzun chiton giyinmiş ayakta figür, sağ kol uzatılmış, sol kol asanın üzerinde, solda ΑΛΙΚ, sağda ANTI lejandı.

- 1) *AE 7.38 g 20 mm HNO, 1117 (temporary).1 = **SNG Cop. Caria**, 379
- 2) AE 6.67 g HNO, 1117.2 = Paris, FG 607
- 3) AE 6.41 g 18 mm **Weber, Asia**, Pl.230, 6510, Ay: ΑΛΙΚ-ΩΛΟ
- 4) AE **BMC Caria**, No.74, Ay: sol elinde cornucopia?
ΑΛΙΚ-ΩΔ?

128 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, solda yıldız üzerinde pilos, sağda yıldız üzerinde iki piloi, solda ΑΛΙΚΑ, sağda] P[lejandı.

- 1) *AE 6.13 g 16 mm HNO, 1338 (temporary) = **SNG Ashmolean XI**, 203

129 M.Ö. 150-50

Öy.: Diademli Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde ayakta örtülü kadın figürü, sağ elinde patera, sol elinde cornucopia, her iki yanda ΑΛΙΚΑΡ- ΔΙΟΔΟ lejandı.

- 1) *AE 8.82 g 18 mm HNO, 1342 (temporary).1 = **SNG Ashmolean XI**, 213

- 2) AE 9.17 g 19 mm HNO, 1342.2 = **SNG Ashmolean XI**, 214;
Sotheby 16/07/1906 (Johston), 47 part

130 M.Ö. 150-50

Öy.: Diademli Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde ayakta örtülü kadın figürü, sağ elinde patera, sol elinde cornucopia, her iki yanda ΑΛΙΚΑΡ- ΑΡΙΣΤΟ lejandı.

- 1) *AE 5.90 g 20 mm HNO, 1343 (temporary).1 = **SNG Ashmolean XI**, 215
- 2) AE 6.23 g HNO, 1343.2 = Paris, FG 601 (inv. F 882)
- 3) AE 7.91 g 20 mm HNO, 1343.3 = Lanz 131, Sammlung Karl (2006), 152
- 4) AE 6.29 g **SNG München**, 218, Ay: ΑΛ-ΙΚΑ-ΑΡΙΣΤ-Ο
- 5) AE **BMC Caria**, No.76
- 6) AE 9.61 g **SNG Tübingen**, 3390, Ay: ΑΛΙ/ΚΑΡ-ΑΡΙΣΤΟ
- 7) AE **BMC Caria**, No.75, Ay: ΑΛΙΚΑΡ-ΑΠΟΛΛΟ
- 8) AE 8.42 g **SNG Tübingen**, 3391, Ay: ΑΛΙ/ΚΑΡ-ΑΠΟΛΛΟ

131 M.Ö. 150-50

Öy.: Diademli Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde ayakta örtülü kadın figürü, sağ elinde patera, sol elinde cornucopia, her iki yanda ΑΛΙΚΑΡ- ΙΕΡΟ lejandı.

- 1) *AE 7.03 g 18 mm HNO, 1344 (temporary) = **SNG Ashmolean XI**, 216; Sotheby 11/12/1924, 68 part
- 2) AE 7.00 g 18 mm **Weber, Asia**, Pl.230, 6512
- 3) AE **BMC Caria**, No.77

132 M.Ö. 150-50

Öy.: Diademli Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde ayakta örtülü kadın figürü, sağ elinde patera, sol elinde cornucopia, her iki yanda ΑΛΙΚΑΡ- ΝΑΣΣΕΩΝ lejandı.

- 1) *AE 5.88 g 19 mm HNO, 1345 (temporary) = SNG Ashmolean XI, 217

133 M.Ö. 150-50

Öy.: Noktalı bordür içinde sorguçlu miğferi ile Athena başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Trident, solda ΑΛΙ lejandı.

- 1) AE 1.28 g HNO, 1659 (temporary) = Paris, FG 590 (inv. F 872)

134 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, sağda volüt, solda kerykeion, her iki yanda ΑΛΙΚΑΡ- ΑΠΟΛΛ lejandı.

- 1) AE 5.55 g HNO, 1661 (temporary).1 = Paris, FG 592 (inv. F 876)
2) *AE 5.98 g 19 mm HNO, 1661.2 = Roma EA 12 (2014), 515
3) AE BMC Caria, No:20, Ay: ΑΛΙΚΑ-ΑΠΟΛΛ

135 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, sağda volüt, solda bir salkım üzüm, her iki yanda AΛIKAP- ΔHMH lejandı.

- 1) AE 5.58 g HNO, 1662 (temporary).1 = Paris, FG 593 (inv. F 877)
- 2) *AE 6.46 g 17 mm HNO, 1662.2 = SNG Kayhan I, 772

136 M.Ö. 150-50

Öy.: Diademli Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde ayakta örtülü kadın figürü, sağ elinde patera, sol elinde cornucopia, solda AΛIKA, sağda NEON lejandı.

- 1) AE 6.21 g HNO, 1664 (temporary) = Paris, FG 600

137 M.Ö. 150-50

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Kare incus içinde, uzun chiton giyinmiş ayakta figür, sağ kol uzatılmış, sol kol asanın üzerinde, solda AΛIK, sağda MENE lejandı.

- 1) AE 7.05 g HNO, 1665 (temporary) = Paris, FG 602 (inv. F 883)

138 M.Ö. 150-50

Öy.: Diademli Poseidon başı sağa, sağda AΛI.

Ay.: Noktalı bordür içinde ayakta örtülü kadın figürü, sağ elinde patera, sol elinde cornucopia, solda AΛIK, sağda NEON lejandı.

1) AE 4.93 g

HNO, 1666 (temporary) = Paris, FG 603

139 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, her iki yanda volüt, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΙΑΣΩΝ lejandı.

1) *AE 3.59 g 19 mm

HNO, 1672 (temporary) = Waddington, 2371

2) AE

BMC Caria, No:26, Ay: ΑΛΙΚ-ΙΑΣΩΝ

140 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, her iki yanda volüt, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-MΕΛΛΑ lejandı.

1) AE 4.43 g

HNO, 1674 (temporary) = Paris, FG AA.GR.12546

2) AE 3.97 g

Asiaminorcoins Online, 1916

141 M.Ö. 150-50

Öy.: Defne çelenkli Apollon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Kithara, sağda ΑΛΙΚΑ, solda ANTI lejandı.

1) AE 11.12 g

HNO, 1676 (temporary) = Paris, 1966.453.6175

2) AE

BMC Caria, No.62, Ay: ANTIF?- ΑΛΙΚΑΡ

3) AE

BMC Caria, No.63

142 M.Ö. 150-50

Öy.: Diademli Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde ayakta örtülü kadın figürü, sağ elinde patera, sol elinde cornucopia, sağda ΑΛΙΚΑΡ, solda belirsiz yazı (H...) lejandı.

- 1) AE 9.76 g HNO, 1678 (temporary) = Paris, 1966.453.6178
- 2) *AE 11.60 g 20 mm Weber, Asia, Pl.230, 6511, Ay: ΑΛΙΚΑΡ- Solda yazı belirsiz
- 3) AE 6.74 g SNG Kayhan I, 782, Ay: ΑΛΙΚ[- Solda yazı belirsiz

143 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, sağda volüt, solda belirsiz sembol kithara? iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΑΝΤΙΓ lejandı.

- 1) *AE 7.51 g 20 mm HNO, 2096 (temporary) = SNG Kayhan I, 769

144 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, sağda volüt, solda yıldız, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΑΡΤΕ lejandı.

- 1) *AE 6.19 g 18 mm HNO, 2097 (temporary) = SNG Kayhan I, 771

145 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, her iki yanda volüt, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-
]NE lejandı.

1) *AE 5.41 g 18 mm HNO, 2098 (temporary) = **SNG Kayhan I, 775**

146 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, her iki yanda pileus, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-
]TEY lejandı.

1) *AE 6.68 g 17 mm HNO, 2099 (temporary) = **SNG Kayhan I, 776**

147 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, solda volüt, sağda cornucopia, iki yanında
ΑΛΙΚΑΡ-]PI (?) lejandı.

1) *AE 5.41 g 17 mm HNO, 2100 (temporary) = **SNG Kayhan I, 777**

148 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, her iki yanda volüt, iki yanında ΑΛΙΚ-
ΑΠΟΛ lejandı.

1) *AE 3.87 g 17 mm HNO, 2101 (temporary) = **SNG Ashmolean XI,**
193; Naville V (1923), 2908 part

149 M.Ö. 150-50

Öy.: Diademli Poseidon başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde ayakta örtülü kadın figürü, sağ elinde patera, sol elinde cornucopia, sağda AΛIKAP, solda AΘHN lejandı.

1) *AE 6.15 g 20 mm HNO, 2102 (temporary) = SNG Kayhan I, 781

150 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, sağda volüt, solda lir, iki yanında AΛIKAP-APTE lejandı.

1) *AE 4.45 g 19 mm HNO, 2211 (temporary) = CNG EA234 (2010), 86; Lanz 131, Sammlung Karl (2006), 151

2) AE 5.70 g 20 mm Weber, Asia, Pl.229, 6501

151 M.Ö. 150-50

Öy.: Işın taçlı Helios başı sağa.

Ay.: Noktalı bordür içinde Kithara, sağda AΛIKA, solda ACPAC lejandı.

1) *AE 4.05 g 17 mm HNO, 2220 (temporary) = Savoca blue auction 10 (2018), 623

152 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, solda volüt, sağda lir, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ-ΑΡΤΕ lejandı.

- 1) *AE 5.34 g 17 mm HNO, 2222 (temporary) = Auctiones 60 (2018), 20

153 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, sağda volüt, solda baykuş, iki yanında ΑΛΙΚ- ΜΕΛΑΝ lejandı.

- 1) *AE 0.00 g 17 mm HNO, 2242 (temporary) = Aurea Numismatika, EA16 (2018), 108

154 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, sağda volüt, solda basileion, iki yanında ΑΛΙΚΑ- ΜΕΛΑΙΝΕ lejandı.

- 1) AE 4.75 g HNO, 2244 (temporary) = GM 247 (2017), 4023

155 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, sağda volüt, solda basileion, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΕΡΜ lejandı.

- 1) AE 4.94 g HNO, 2245 (temporary) = GM 247 (2017), 4024

156 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, her iki yanda piloi, iki yanında ΑΛΙΚΑ-APTE lejandı.

- 1) *AE 5.16 g 18 mm HNO, 2246 (temporary) = Roma EA32 (2017), 432

157 M.Ö. 150-50

Öy.: Poseidon başı sağa.

Ay.: Trident, dişleri arasında yunuslar, sağda volüt, solda kerykeion, iki yanında ΑΛΙΚΑΡ- ΟΛΑ lejandı.

- 1) *AE 5.98 g 19 mm HNO, 2253 (temporary) = Roma EA12 (2014), 515
- 2) AE 4.72 g SNG Kayhan I, 780, Ay: ΑΛΙΚΑΡ-Υαζı belirsiz, lamba?

6.3. Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri

Nero (54-68)

158 Öy.: ΝΕΡΩ[ ]ΣΤΟΣ + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑ + Kare incus içinde ayakta Athena Terminal figürü.

- 1) *AE 3.43 g 19 mm **RPC 1**, 2720.1=P 634 (=Wa 2375)
- 2) AE 4.38 g **RPC 1**, 2720.2=B 21194
- 3) AE 3.93 g 18 mm **RPC 1**, 2720.3=SNG Cop. Caria, 380 =HNO 1118

159 Öy.: ΝΕΡΩΝ ΣΕΒΑΣΣΤΟΣ + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΝ + Ayakta Athena Terminal figürü.

- 1) *AE 3.77 g 19 mm **RPC I, 2721.1=P 635 (=Wa 2376)**
- 2) AE 4.21 g **RPC I, 2721.2=L : BMC Caria, No.81**
- 3) AE 4.33 g **RPC I, 2721.3=P 636**
- 4) AE **RPC I, 2721.4=B (I-B=KM 311, no.62)**

160 Öy.: ΑΥΡΙΠΠΙΝΑ ΣΕΒΑΣΤΗ + Sağa bakan II. Agrippina büstü.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΝ + Zeus Akraios? kült heykeli.

- 1) *AE 4.03 g 18 mm **RPC I, 2722.1=Lindgren 648**
- 2) AE 3.83 g **RPC I, 2722.2=SNG Von Aulock, 17. Heft, 8092**
- 3) AE 4.16 g **RPC I, 2722.3=P 637(=Wa 2377)**
- 4) AE 3.85 g **RPC I, 2722.4=C McClean 8497 (pl. 297.7)**
- 5) AE **RPC I, 2722.5=B (Fox)**
- 6) AE **RPC I, 2722.6=Mabbott 1720**
- 7) AE 5.72 g **RPC I, 2722.7=L 1991-1-30-7**
- 8) AE 4.03 g **Asiaminorcoins Online, 4194**

Traianus (98-117)

161 Öy.: ΑΥΤΟ ΚΑΙ ΝΕΡΒΑΚ ΤΡΑ[ ] ΣΕΒΑΚ ΓΕΡ ΔΑΚΙ + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ + Uzun chiton, başında taç ve himation giyen sakallı Zeus Akraios, her iki tarafında dallarında kuş bulunan bir ağaç.

- 1) *AE 19.60 g 30 mm RPC Online, Vol 3.2149 = **BMC Caria**, 83

162 Öy.: ΑΥΤΟ ΚΑΙ ΝΕΡΒΑΚ ΤΡΑΙΑΝΟΚ ΣΕ (?) ΓΕ ΔΑ + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ ΑΡΧΗ + Sorguçlu miğfer ve aegis giyen Athena büstü sola, altında lejand.

- 1) AE 9.68 g RPC Online, Vol 3.2150.1=**BMC Caria**, 82
2) AE 11.20 g RPC Online, Vol 3.2150.2=Wa 2380
3) *AE 12.05 g RPC Online, Vol 3.2150.3=MM Deutschland 13, Righetti 3, 9 Oct. 2003, lot 418
4) AE 10.32 g RPC Online, Vol 3.2150.4=MM Deutschland 13, Righetti 3, 9 Oct. 2003, lot 419
5) AE 10.46 g RPC Online, Vol 3.2150.5=CGT coll., ex Naville 39, 29 Apr. 2018, lot 194

163 Öy.: ΑΥΤΟ ΚΑΙ ΝΕΡΒΑΚ ΤΡΑΙΑΝΟΚ ΓΕ ΔΑ + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ + Ayakta Nike sağa, sağ elinde çelenk, sol elinde palmiye, sağ alanda AP CE lejandı.

- 1) AE 9.56 g RPC Online, Vol 3.2151.1= Wa 2378
2) AE 8.54 g RPC Online, Vol 3.2151.2= Wa 2379
3) *AE 9.46 g RPC Online, Vol 3.2151.3=P 640
4) AE 8.38 g RPC Online, Vol 3.2151.4=B Fox

164 Öy.: ΑΥΤΟ ΚΑΙ ΝΕΡΒΑΚ ΤΡΑΙΑΝΟΚ ΓΕ ΔΑ + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ ΗΡΟΔΟΤΟC ΑΡΧΕΜΙΑ + Herodotos, sakallı başı sağa.

- 1) AE 5.97 g 23 mm RPC Online, Vol 3.2152.1=M. Staal coll, ex VCoins G. Rohde
- 2) *AE 7.14 g 23 mm RPC Online, Vol 3.2152.2=CNG 105, 10 May 2017, lot 375
- 3) AE 7.14 g **Asiaminorcoins Online**, 14724

Hadrianus (117-138)

165 Öy.: ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ [ ] ΑΔΡΙΑΝΟC ΚΑΙCΑΡ + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ + Uzun chiton, başında taç ve himation giyen ayakta Zeus Akraios, her iki tarafında dallarında kuş bulunan bir ağaç.

- 1) *AE 10.17 g RPC Online, Vol 3.2153.1=Göttingen CR 47.10
- 2) AE 12.78 g RPC Online, Vol 3.2153.2=Münz Zentrum 56, 6-7 Nov. 1985, lot 241

166 Öy.: ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΡΑΙΑΝ ΑΔΡΙΑΝΟC ΚΑΙC + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ + Üç yüzlü Hekate, ellerinde meşale.

- 1) *AE 10.59 g 25 mm RPC Online, Vol 3.2154.1=CNG The Coin Shop 862191
- 2) AE 7.99 g RPC Online, Vol 3.2154.2=P T980/ 241

167 Öy.: [ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΡΑΙΑΝ] ΑΔΡΙΑΝΟC ΚΑΙCΑΡ + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΝ + Apollon ayakta, sol elinde lir ve sağ elinde Plektrum.

1) *AE 6.91 g 24 mm RPC Online, Vol 3.2155 = **SNG Cop. Caria**, 381

168 Öy.: ΑΥ[ ] ΑΔΡΙΑΝΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΚΕΩΝ ΗΡΟΔΟΤΟΣ+ Herodotos büstü sağa, başlıksız ve sakallı.

- 1) AE 3.98 g RPC Online, Vol 3.2156.1=**BMC Caria**, 84
- 2) *AE 5.57 g 21.7 mm RPC Online, Vol 3.2156.2=P 642
- 3) AE RPC Online, Vol 3.2156.3=B: 18200643

169 Öy.: ΑΥ[ ] ΑΔΡΙΑΝΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑ[ΚΚΕΩΝ] + Sorguçlu miğfer ve aegis giyen Athena büstü sola.

- 1) *AE 5.19 g 21 mm RPC Online, Vol 3.2157.1=P 643
- 2) AE 6.03g RPC Online, Vol 3.2157.2=Lindgren 649

170 Öy.: ΑΥ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡ + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΚΕΩΝ + Athena ayakta, sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan.

- 1) *AE 2.46 g 15 mm RPC Online, Vol 3.2158.1=MG 311/62
- 2) AE 2.46 g 16 mm RPC Online, Vol 3.2158.2= Naville 39, 29 Apr. 2018, lot 195

171 Öy.: [ΑΥ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΑΔ]ΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡ + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΚΕΩΝ ΤΕΛΜΙΣΕΥΣ + Apollon Telmiseus ayakta, kafası sola, sağ elinde defne dalı.

- 1) *AE 2.68 g 14.5 mm RPC Online, Vol 3.2159 = C SNG, 4718 (Leake)

172 Öy.: HADRIANVS AVGVSTVS P P + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: COS III + Zeus Akraios, her iki tarafında dallarında kuş bulunan bir ağaç.

- 1) *AR 10.66 g 28 mm RPC Online, Vol 3.1321 = Yale, 2011.155.1

Antoninus Pius (138-161)

173 Öy.: [AY]ΤΟ [Τ ΑΙ ΚΑΙ?] ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΚΕΩΝ + Sakallı erkek figürü (Zeus Akraios?) her iki tarafında dallarında kuş bulunan bir ağaç.

- 1) *AE 15.03 g 31 mm RPC Online, Vol 4.2.890 (temporary).1=**BMC Caria**, 85
2) AE 14.62 g 30 mm RPC Online, Vol 4.2.890.2=B Löbb
3) AE 12.88 g 30 mm RPC Online, Vol 4.2.890.3= Mabbott 1721, illustrated
4) AE 16.58 g 30 mm RPC Online, Vol 4.2.890.4= **SNG Turkey 5**, 560
5) AE 10.99 g 29 mm RPC Online, Vol 4.2.890.5= Bloesch 2, no. 3359, ex coll. F. Imhoof-Blumer

174 Öy.:] ΑΙΑ ΑΔΡ ΑΝΤΩ[+ Defne çelenkli büstü sağa, zırhlı ve paludamentum giysili.

Ay.: Yazı belirsiz + Herodotos, sakallı ve dökümlü büstü sağa.

- 1) *AE 8.81 g 27 mm RPC Online, Vol 4.2.11527 (temporary)=Private coll. CGT = CNG Electronic Auction 350 (06/05/2015), 357

175 Öy.: [AV T?] AI KAI ANTΩNEIN[+ Çıplak başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ + Athena büstü sola, aegis giysili.

- 1) *AE 11.65 g 26 mm RPC Online, Vol 4.2.10504 (temporary)=Leypold I, no. 821 = G. Hirsch 188 (22/11/1995), 712

176 Öy.: AY TI AI KAI ANTΩNEINOC + Çıplak başı sağa.

Ay.: ΗΡΟΔΟΤΟC ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ + Herodotos, sakallı büstü sağa.

- 1) *AE 6.13 g 23 mm RPC Online, Vol 4.2.3148 (temporary).1=Schefold, Bildnisse, pp. 172-3, no. 23 (rev.) and p. 221
2) AE 6.55 g 21 mm RPC Online, Vol 4.2.3148.2=L:1893-12-24-461, under 'Unidentified'

177 Öy.: AY T AI KAI ANTΩ[N]EINOC + Çıplak başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝ[ΑΚΕΩΝ] + Sütunlu tapınak içinde ayakta sağa doğru Athena terminal heykeli, kalkan ve mızrak tutar vaziyette.

- 1) *AE 5.13 g 20 mm RPC Online, Vol 4.2.9232(temporary)= B Fox

178 Öy.: AV T AI KAI ANTΩNEINOC + Çıplak başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ + Ayakta Zeus Akraios?.

- 1) *AE 4.86 g 19 mm RPC Online, Vol 4.2.2720 (temporary)=Wa
2381

179 Öy.: AV T AI KAI ANTΩNEINOC + Çıplak başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ + Apollon ayakta sola, elinde defne dalı.

- 1) AE 5.53 g 18 mm RPC Online, Vol 4.2.2719 (temporary).1=P 644
2) *AE 4.54 g 17 mm RPC Online, Vol 4.2.2719.2=P 646
3) AE 4.53 g 16 mm RPC Online, Vol 4.2.2719.3=B I-B
4) AE 5.19 g 19 mm RPC Online, Vol 4.2.2719.4=B: 1905 /1584

180 Öy.: AV T AI KAI ANTΩNEINOC + Çıplak başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ + Lir.

- 1) *AE 3.98 g 16 mm RPC Online, Vol 4.2.2288 (temporary).1=L
1973-1-4-9
2) AE 4.07 g 16 mm RPC Online, Vol 4.2.2288.2=B:1915 / 703

Marcus Aurelius (161-180)

181 Öy.: AV [K?] ANTΩNEINOC + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ + Lir.

- 1) *AE 2.13 g 16 mm RPC Online, Vol 4.2.9720 (temporary)=Prowe
III, 1237, not illustrated

Marcus Aurelius ve Lucius Verus

182 Öy.: ΑΥΤΟΚ[ ] ΑΝΤΩΝΙΝΟC [ ] ΗΡΟC CE+ Defne çelenkli birbirlerine bakan büstleri, her ikisi de Paludamentum giyinmiş.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑCΕΩΝ + Nike, çelenk ve palmiye dalı ile.

- 1) *AE 6.90 g 23 mm RPC Online, Vol 4.2.2722 (temporary).1=P 648
- 2) AE 6.13 g 23 mm RPC Online, Vol 4.2.2722.2 = **SNG München**, 222
- 3) AE 6.72 g 22 mm RPC Online, Vol 4.2.2722.3 =V 27335 /135
- 4) AE 5.56 g 23 mm RPC Online, Vol 4.2.2722.4 = Private coll. CGT = Lars Rutten

Lucius Verus (161-169)

183 Öy.: ΑΥ Κ ΒΗΡΟΝ + Çıplak başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑCΕΩΝ + Asklepios ayakta, başı sola, elinde yılanlı asa.

- 1) AE 17 mm RPC Online, Vol 4.2.893 (temporary).1= SNG 4720, slightly misreading obverse legend = Leake 1828, Asiatic Greece, p. 64.7, in Leake obverse as 'Septimius Severus', broken, 1.85g
- 2) *AE 2.65 g 16 mm RPC Online, Vol 4.2.893.2=B: I-B

184 Öy.: ΑΥ Κ ΒΗΡΟΝ + Çıplak başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑCΕΩΝ-N + Lir.

- 1) *AE 2.70 g 16 mm RPC Online, Vol 4.2.2721 (temporary).1= Wa 2383, obverse as 'Marcus'
- 2) AE 1.91 g 16 mm RPC Online, Vol 4.2.2721.2= SNG Leipzig Museum, 130

Antoninus Pius veya Marcus Aurelius Dönemi (152-176)

185 Öy.: ΦΑΥΣΤΕΙΝΑ ΣΕΒΑΚ(?) + Faustina Junior Büstü sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ + Distyle tapınak, alınlıkta yıldız, spiral yivli sütunlar aralarında kalkan ve mızraklı Athena'nın terminal heykeli.

- 1) AE 3.09 g 17 mm RPC Online, Vol 4.2.892 (temporary).1=**BMC Caria**, 86, pl. XIX.4 (rev.)
- 2) *AE 2.86 g 16 mm RPC Online, Vol 4.2.892.2=P: 649
- 3) AE 3.42 g 20 mm RPC Online, Vol 4.2.892.3=B: Fox
- 4) AE 3.58 g 19 mm RPC Online, Vol 4.2.892.4=V: 28497

Commodus (177-192)

186 Öy.:] [M?] AYP KOM[+ Zırhlı ve paludamentum giyinmiş, defne çelenkli büstü sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ N + Işın taçlı, sakallı erkek figürü ayakta (Zeus Akraios?), her iki tarafında dallarında kuş bulunan bir ağaç.

- 1) *AE 11.87 g 30 mm RPC Online, Vol 4.2.11528 (temporary)= SNG Robert 514, bought at Selimiye [Mandalıya] / Caria

187 Öy.: ΑΥΤ ΚΑΙC Μ ΑΥΡ ΚΟΜΟΔΟC ΣΕ + Zırhlı ve paludamentum giyinmiş, defne çelenkli büstü sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ N + Işın taçlı, sakallı erkek figürü ayakta (Zeus Akraios?), her iki tarafında dallarında kuş bulunan bir ağaç.

- 1) *AE 21.20 g 33 mm RPC Online, Vol 4.2.896 (temporary).1=**SNG Von Aucklock**, 2533
- 2) AE 11.67 g 31 mm RPC Online, Vol 4.2.896.2=SNG 4721 = Leake 1829, Asiatic Greece, p. 64.8

- 3) AE 13.14 g 30 mm RPC Online, Vol 4.2.896.3= Wa 2384
- 4) AE 17.62 g 32 mm RPC Online, Vol 4.2.896.4=Ex private coll. R. Pudill, sold as part of lot by Fritz Rudolf Künker 288 (13/03/2017)
- 5) AE 14.96 g 31 mm RPC Online, Vol 4.2.896.5= CNG Electronic Auction 145 (09/08/2006), 211
- 6) AE 14.96 g **Asiaminorcoins Online**, 4195, Öy: Yazı belirsiz.

188 Öy.: AYT KAIC M AYP KOMOΔOC + Defne çelenkli büstü sağa, zırlı ve paludamentum giysili.

Ay.: AAIKAPNACCEΩN + Distyle tapınağı içinde kalathos giymiş, patera ve cornucopia tutan Homonoia, önünde sunak.

- 1) AE 13.04 g 27 mm RPC Online, Vol 4.2.894(temporary).1=**BMC Caria**, 87
- 2) AE 13.61 g 30 mm RPC Online, Vol 4.2.894.2=**SNG Cop. Caria**, 382
- 3) *AE 12.69 g 29 mm RPC Online, Vol 4.2.894.3=B Fox, Ay: ΩN
- 4) AE 11.70 g 28 mm RPC Online, Vol 4.2.894.4=V: 18346
- 5) AE 7.48 g 27 mm RPC Online, Vol 4.2.894.5= Private coll. CGT = Savoca Numismatik

189 Öy.: AYT KAIC M AYP KOMOΔOC + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: AAIKAPNACCEΩN + Apollon ayakta, başı sola, sol elinde patera, sağ elinde lir.

- 1) *AE 8.47 g 26 mm RPC Online, Vol 4.2.891(temporary).1=L 1937-6-6-45
- 2) AE 7.38 g 26 mm RPC Online, Vol 4.2.891.2=C SNG 4719 (Öy: Marcus Aurelius=Leake 7782, Suppl., p. 57.5, "Marcus Aurelius")

3) AE 9.26 g 26 mm RPC Online, Vol 4.2.891.3=B: 28810

190 Öy.: ΑΥΤ ΚΑΙC Μ ΑΥΡ ΚΟΜΟΔΟC + Defne çelenkli başı sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑCCEΩΝ + Nike sağa, elinde çelenk ve palmiye.

- 1) AE 7.91 g 25 mm RPC Online, Vol 4.2.895(temporary).1=SNG
Cop. Caria, 383
- 2) *AE 6.89 g 22 mm RPC Online, Vol 4.2.895.2= Wa 2385
- 3) AE 6.27 g 21 mm RPC Online, Vol 4.2.895.3=CNG Electronic
Auction 203 (28/01/2009), 310

Septimius Severus (193-211)

191 Öy.: ΗΡΟCCEΒ + Defne çelenkli büstü sağa, zırhlı ve paludamentum giysili.

Ay.: ΑΡ]Χ ΕΥΠΙΤΚΑΜΥΓC ΤΡΑΤΚΑ [ΕΟΥC]? [Α]ΛΙΚΑΡΝ + Zeus Akraios?.

- 1) AE **BMC Caria**, No.88

192 Öy.: ΑΥ Κ Λ ΣΕΠ ΣΕΥΗΡΟC ΣΕΒ + Defne çelenkli büstü sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑCΣΣΕΩΝ [ΑΡΧ?] ΣΤΡΑΤΟΚΛΕΟΥC + Zeus Akraios?.

- 1) AE 16.19 g **SNG Von Aulock**, 2534
- 2) AE 10.53 g **SNG Cop. Caria**, 384, Öy: ... Κ Λ...
ΣΕΥΗΡ... Ay: ΑΛΙΚΑΡΝΑCΣΣΕΩΝ, alтта ..ΤΡΑΤ..
- 3) AE **Wildwinds**, 20³⁴⁷

³⁴⁷ http://www.wildwinds.com/coins/ric/septimius_severus/halicarnassos_SNGCop_384.jpg

193 Öy.: ΑΥ Κ Λ ΣΕ ΣΕΥΗΡΟΝ ΠΕΡ Σ + Defne çelenkli büstü sağa.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΝ + Tapınak içinde Tykhe, önünde sunak ve elinde cornucopia.

- 1) AE 14.43 g **SNG Von Aulock, 2535**
- 2) AE 9.37 g **SNG Von Aulock, 2536**

Caracalla (198-217)

194 Öy.: ΑΥ Κ Μ ΑΥΡ ΑΝΤΩ[NΙΝΟΣ] + Defne çelenkli büstü sağa, sakallı.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΝ ΑΡΧ ΕΥΦΡΑΝ[ΥΚ?]ΟΥ + Zeus Akraios, her iki tarafında dallarında kuş bulunan bir ağaç.

- 1) AE 22.10 g **SNG von Aulock, 2537**

195 Öy.: [...] + Caracalla büstü.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΚΕΩΝ + Cippus üzerinde ayakta Athena, sağ elini uzatmış, solda mızrak ve ayaklarında bir kalkan.

- 1) AE **Mionnet III., 266**

Caracalla ve Geta

Kos ile Homonoia

196 Öy.: ΑΥ-Κ Μ ΑΥ-ΑΝΤ[...]? + Defne çelenkli, paludamentum giysili birbirlerine bakan büstleri.

Ay.: ΑΛΙ-ΚΑΡΝΑΚΚ-ΕΩΝ Κ ΚΩ-ΩΝ ΟΜΟΝ ΑΡΧ ΕΥΦΡΑΝΤ/ΙΚΟΥΓ+ Zeus Akraios, her iki tarafında dallarında kuş bulunan bir ağaç ve Hera.

- 1) AE 33.93 g **SNG München, 223**
2) *AE 35.75 g 39 mm **Franke-Nolle, 1997, 637**

197 Öy.: Defne çelenkli, paludamentumlu birbirlerine bakan büstleri.

Ay.: [...]ΑΛΙΚΑΡ[...] + Apollon ayakta, elinde lir ve Plektrum ile Asklepios ayakta, elinde yılanlı asa.

- 1) AE 21.16 g **SNG Cop. Caria, 386, Öy: Yazı belirsiz Ay:**
Yazı belirsiz.
2) AE 20.68 g **Wildwinds, 21³⁴⁸**

198 Öy.: ΑΥ Κ[...] ΑΝΤΩΝΙΝ[...] ΓΕΤΑΚ. ΚΕ + Her ikisinin büstü.

Ay.: Κ[...]ΩΝ ΑΡΧ Α Τ Β Κ ΜΑΡΚΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΕΩΝ + Asklepios ve Hygeia ayakta.

- 1) AE **Mionnet III., 267**

Geta (209-212)

199 Öy.: Yazı belirsiz + Paludamentumlu büstü.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΝ + Zeus Labrandos, tetrastyle tapınak içinde.

- 1) AE **Mionnet III., 268**

Maximinus (235-238)

---

³⁴⁸ http://www.wildwinds.com/coins/ric/caracalla/halikarnassos_SNGCop_386.jpg

200 Öy.: ΑΥΤ ΚΑΙC Γ ΙΟΥΛ ΒΗΡΟC ΜΑΞΙΜΕΙΝΟC + Defne çelenkli başı ve paludamentumlu.

Ay.: ΕΠΙ CΤΡΑ ΡΟΥΦΟΥ ΕΥΤΥΧΟΥC ΑΛΙΚΑΡΝΑCΣΣΕΩΝ + Ayakta iki figür, sağdaki togalı elinde meşale, soldaki kısa giysili.

1) AE **Mionnet III.**, 269

III. Gordianus (238-244)

201 Öy.: ΑΥΤ Κ Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟC + Defne çelenkli ve zırlı büstü sağa.

Ay.: ΑΡΧ Τ Β Τ ΦΛ ΜΑΞΙΜΟΥ ΑΥΡ ΑΛΙΚΑΡΝΑCΣΣΕΩΝ + Zeus Akraios, her iki tarafında dallarında kuş bulunan bir ağaç.

- 1) AE 19.19 g 33 mm RPC Online, Vol 7.1.598.1=SNG Cop. Caria, 385
- 2) AE 30 mm RPC Online, Vol 7.1.598.2=Schulman NY, 6 June 1969, lot 1725 (Mabbott)
- 3) AE 18.27 g 30.5 mm RPC Online, Vol 7.1.598.3=V: GR 18350
- 4) AE 18.00 g 30.5 mm RPC Online, Vol 7.1.598.4=B: Fox
- 5) AE 14.68 g 31 mm RPC Online, Vol 7.1.598.5=P: 661
- 6) AE 18.91 g 31 mm RPC Online, Vol 7.1.598.6=Warsaw: 88982
- 7) AE 18.81 g 35.7 mm RPC Online, Vol 7.1.598.7=B: Löbb
- 8) AE 12.00 g 32.2 mm RPC Online, Vol 7.1.598.8=B: I-B
- 9) AE 11.98 g 30 mm RPC Online, Vol 7.1.598.9=SNG Leypold II, 821.1=Gorny & Mosch 115, 5 March 2002, lot 1376 = Hauck & Aufhauser 14, 1998, lot 441
- 10)*AE 34 mm RPC Online, Vol 7.1.598.10=Leipzig
- 11) AE 18.60 g **SNG München**, 224

202 Öy.: ΑΥΤ Κ Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟC + Defne çelenkli büstü sağa, zırhlı ve paludamentum giysili.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΚΕΩΝ + Tetrastyle tapınağı içinde modius giymiş, patera ve cornucopia tutan Homonoia sola, önünde sunak.

- 1) AE 14.61 g 27.5 mm RPC Online, Vol 7.1.599.1=B: Löbb
- 2) AE 12.71 g 27.2 mm RPC Online, Vol 7.1.599.2=BMC Caria, 89
- 3) AE 11.74 g 27 mm RPC Online, Vol 7.1.599.3=O: Milne
- 4) *AE 11.27 g 25.6 mm RPC Online, Vol 7.1.599.4=V: GR 31893
- 5) AE 8.08 g 25 mm RPC Online, Vol 7.1.599.5=P: 665
- 6) AE 13.68 g 25 mm RPC Online, Vol 7.1.599.6=P: 667
- 7) AE 13.45 g 26.7 mm RPC Online, Vol 7.1.599.7=V: GR 18351
- 8) AE 10.01 g 26 mm RPC Online, Vol 7.1.599.8=P: 666
- 9) AE 8.79 g 26.2 mm RPC Online, Vol 7.1.599.9=SNG 4722
- 10) AE 10.18 g 25 mm RPC Online, Vol 7.1.599.10=Pecunem 33, 5 July 2015, lot 324
- 11) AE 10.18 g **Asiaminorcoins Online**, 126121
- 12) AE 9.11 g **SNG München**, 225

203 Öy.: ΑΥΤ Κ Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟC + Defne çelenkli büstü sağa, zırhlı ve paludamentum giysili.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΚΕΩΝ + Apollon ayakta, elinde patera, lir ve yanan sunak.

- 1) AE 9.14 g 22 mm RPC Online, Vol 7.1.600.1=**SNG Von Aulock**, 2538
- 2) AE 8.46 g 22 mm RPC Online, Vol 7.1.600.2= Wa 2389
- 3) AE 8.28 g 24.9 mm RPC Online, Vol 7.1.600.3=V: GR 29888
- 4) AE 8.24 g 24 mm RPC Online, Vol 7.1.600.4=B: I-B
- 5) AE 7.22 g 23.3 mm RPC Online, Vol 7.1.600.5=B: Fox
- 6) AE 7.03 g 23 mm RPC Online, Vol 7.1.600.6=Lindgren III, 427

- 7) AE 6.94 g 24 mm RPC Online, Vol 7.1.600.7=SNG Hunterian Museum, 1874
- 8) *AE 6.69 g 21.8 mm RPC Online, Vol 7.1.600.8=SNG Righetti, 965

204 Öy.: AYT K M ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC + Defne çelenkli büstü sağa, zırlılı ve paludamentum giysili.

Ay.: ΗΡΟΔΟΤΟC ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΚΕΩΝ + Herodotos sakallı başı sağa.

- 1) AE 5.90 g 20 mm RPC Online, Vol 7.1.601.1=Leipzig
- 2) AE 5.88 g 20.4 mm RPC Online, Vol 7.1.601.2=B: I-B
- 3) *AE 5.62 g 20 mm RPC Online, Vol 7.1.601.3=CNG Triton V, 15 Jan. 2002, lot 1731= Leu Apr. 1972, lot 250=Schulman NY, 6 June 1969, lot 1724 (Mabbott)
- 4) AE 5.32 g 19.6 mm RPC Online, Vol 7.1.601.4=L: T975,0411.122
- 5) AE 4.80 g 19 mm RPC Online, Vol 7.1.601.5= Wa 2390
- 6) AE 4.72 g 21 mm RPC Online, Vol 7.1.601.6=P: 664
- 7) AE 4.35 g 19.6 mm RPC Online, Vol 7.1.601.7=Zurich 896/10
- 8) AE 4.10 g 19.3 mm RPC Online, Vol 7.1.601.8=B: Löbb
- 9) AE 3.40 g 21 mm RPC Online, Vol 7.1.601.9=Roma Numismatics E-Sale 21, 31 Oct. 2015, lot 544
- 10) AE 3.30 g **Asiaminorcoins Online**, 13146
- 11) AE 5.60 g 19 mm **Wildwinds**, 22³⁴⁹

205 Öy.: AYT K M ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC + Defne çelenkli büstü sağa, zırlılı ve paludamentum giysili.

Ay.: ΑΛΙΚΑΡΝΑΚΚΕΩΝ + Athena ayakta, başı sola, elinde kalkan ve mızrak.

³⁴⁹ http://www.wildwinds.com/coins/ric/gordian_III/halicarnassus_AE19_BMC_84cf.jpg

SONUÇ

Bu çalışma, Karia Bölgesi kentlerinden Halikarnassos'un bilinen tarihine katkı sağlamak, kentin Klasik Dönem'den başlayarak Roma İmparatoru III. Gordianus Dönemi'ne kadar bastırıldığı sikkeleri değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada antik kaynaklar, numismatik, epigrafik, arkeolojik veriler ve modern kaynaklar kullanılmıştır.

Halikarnassos, günümüzde Muğla ilinin Bodrum ilçesinde yer almaktadır. Halikarnassos isminin tam olarak nereden geldiği bilinmemekle birlikte bu konudaki iki farklı görüş bulunmaktadır. İlkinde Luwi kökenli olduğu düşünülen ismin, ikinci bir kaynakta Luwi veya Karia dilinden geldiği ihtimali üzerinde durulmaktadır.

Kentin kalıntıları arasında günümüze en net haliyle kalabilen Antik Tiyatro'dur. Diğer kalıntılar, var olduğu yerde yıkık vaziyette veya müzelerde sergilenmektedir. Günümüze ulaşan kalıntılar arasında dünyanın yedi harikasından biri olarak bilinen Mausolleion'un az miktardaki kalıntıları, yer yer sur yapısı, Myndos Kapısı, Ares ve Apollon Kutsal Alanı, Antik Stadion ve Nekropoller'dir.

Halikarnassos'un ilk yerleşimcileri hakkında antik yazarlardan Herodotos ve Strabon Halikarnassoslular'ın Dor ırkı olup, Troizen'den geldiklerini aktarmaktadır. Pausanias, verilen bilgilerle benzerlik göstermekle birlikte kentin Troizen'den gelen Anthes'in oğlu Aetion'un soyundan gelenler tarafından kurulduğu söylemektedir. Ancak araştırmalarımızda Halikarnassos'ta ele geçen bir yazıtta Poseidon rahiplerinin listesinin bulunması ve listenin Poseidon'un oğlu Telamon ile başlaması ve Anthes'in ise yedinci sırada gelmesi kentin çok daha önceden kurulduğunu göstermektedir. Bunu destekleyen diğer bilgi ise Tacitus'un aktardığı Halikarnassoslular'ın M.S. 26 yılında İmparator Tiberius adına bir tapınak kurmak için başvurdukları zaman kentlerinin 1200 yıl boyunca hiç deprem yaşamadığını aktarmalarıdır. Strabon ise, Lelegler'in Kariyalılar'dan ayrı bir halk olduğunu ve Achilleus tarafından toprakları işgal edilince Karia'ya göç ederek Halikarnassos olarak adlandırılan bölgeyi ele geçirdiklerini aktarmaktadır ve bu olayın tahmini olarak M.Ö. 13. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleştiği bilinmektedir. Dor göçlerinin ise M.Ö. 10. yüzyılda gerçekleştiği

bilindiğine göre Dorlar'ın Halikarnassos'a göçünden önce Lelegler'in bölgeye yerleştiği ve Dorlar'ın gelişinden sonra bir kısmının halen orada kaldığı ve Dorlar ile birleşerek homojen bir ırk oluşturdukları düşünülmektedir. Ancak yine Strabon'un aktardığına göre ise; Atina kralı Kodros'un ölümünde (M.Ö. 11. yüzyılın başları) Knidos ve Halikarnassos kentleri henüz kurulmamıştır ki bu durumda kentin Halikarnassos adını Dor göçünden sonra aldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Kent, Pers hakimiyetine girmeden önce tiranlar tarafından yönetilmiş ve bilinen ilk hanedan da Lygdamis hanedanıdır. Lygdamis'ten sonra sırayla kızı Artemisia ve ondan sonra da onun oğlu II. Lygdamis tiran olmuştur. Tiranlık yönetiminin olduğu bu döneme ait bilgiler oldukça sınırlı olmakla birlikte kent muhtemelen ilk sikkelerini bu dönemde basmıştır.

Karia Bölgesinin M.Ö. 395 yılında Pers yönetimi altına girmesiyle Halikarnassos kenti de Pers kralı tarafından atanan satraplar tarafından yönetilmeye başlanmış ve bu dönem Hekatomnoslar Dönemi olarak bilinmektedir. Hekatomnoslar Döneminin en önemli satrap'ı Mausolos'tur. Mausolos, Karia başkenti olan Mylasa'yı Halikarnassos'a taşımış ve kentin pek çok yapısı onun döneminde yapılmıştır. Başkenti Halikarnassos'a taşınmasının nedenleri arasında; kentin jeostratejik konumu, doğal bir limana sahip olması, ticaret için elverişli ve savunulmasının kolay olması gibi nedenler bulunmaktadır. Kentin Hekatomnoslar döneminde hem siyasi anlamda hem de yapılan pek çok yapı nedeniyle de ekonomik anlamda diğer dönemlere kıyasla refah düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca tez kapsamı dışında tutulmuş olsa da bu dönemde kenti yöneten satraplar kendi adlarına pek çok tipte sikke bastırılmış ve kentin ekonomik anlamda iyi durumda olmasının kanıtı sayılabilecek altın sikke tipleri de sadece Hekatomnoslar dönemine aittir.

Persler, M.Ö. 334 yılında Büyük İskender'e yenilmiş, uzun süren ve zorlu bir kuşatma sonucunda kenti ele geçiren İskender, Halikarnassos'un yönetimini sürgüne gönderilen ve Alinda kentine yerleşen Ada'ya bırakmıştır. Kent, Büyük İskender adına iki farklı tipte sikke bastırılmıştır. M.Ö. 323 yılında Büyük İskender'in ölümünden sonra M.Ö. 321 yılında diadokhlar imparatorluğu kendi aralarında paylaşmışlardır. Halikarnassos'un M.Ö. 196 yılına kadar yönetimi sürekli değişmiş ve bu durum büyük

olasılıkla kentin ekonomik ve sosyal durumunu da etkilemiştir. M.Ö. 196'da ise Roma Cumhuriyeti'nin Makedonya'ya karşı Anadolu topraklarını savunması ile kentin özgür kaldığı bilinmektedir.

M.Ö. 129'da Asia Eyaleti'nin kurulmasıyla, Halikarnassos da Asia Eyaleti içinde yer almıştır. Roma Cumhuriyeti Döneminde sürekli olarak savaşların gerçekleşmesi Asia Eyaleti'ndeki kentleri zor duruma sokmuştur. Halikarnassos'un da bu kentler arasında olduğu ve Roma tarafından atanan valiler tarafından kötü yönetildiği konusunda bilgilere ulaşılmaktadır.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde eyaletlerin ihtiyaçları giderilmeye başlanmış ve özellikle sıkıntılı günler geçirmiş olan Karia'ya büyük yardımlar yapılmıştır. Halikarnassos'un da içinde bulunduğu kentler "Roma Halkının dostu ve yandaşı" olarak tanımlanarak, kendi içlerinde özgür hareket etme hakkını elde etmişlerdir. İmparatorluk Dönemine ait tarihi hakkındaki bilgilerin sınırlı olduğu kentte M.S. 1. yüzyılın başlarında Drakon veya onun soyundan gelen güçlü ve varlıklı bir ailenin olduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca yine Roma İmparatorluğu Dönemi yazıtlar aracılığı ile aydınlatılmaya çalışılmakta ve Halikarnassoslular'ın imparator aileleri onuruna heykeller diktiği, tanrı ve tanrıçalara ithaf edilen heykel ve yapılar yaptıkları bilgilerine ulaşılmaktadır. M.S. 2. yüzyıla tarihlenen bir kabartmada ise kentteki gladyatör oyunlarından bahsedilmektedir. İmparatorluğun ilerleyen tarihlerinde M.S. 293'te İmparator Diocletianus tarafından Karia, ayrı bir eyalet statüsü almıştır.

Kent Klasik dönemlerden (M.Ö. 5. yüzyıl) itibaren ve M.Ö. 150-50 tarihlerine kadar sikke darp etmiştir. Roma İmparatorluk Döneminde İmparator Nero (54-68) ile başlayan sikke darbu ise M.S. 238-244 yılları arasında III. Gordianus döneminin sonuna kadar aralıklarla devam etmiştir.

Kentin Hekatomnoslar Dönemi olarak adlandırılan Pers satraplarının yönetiminde olan dönemine ilişkin sikkelerine çalışmada yer verilmemiştir. Ayrıca Büyük İskender adına bastırılan sikkeler de çalışmanın dışında tutulmuştur.

Klasik dönem sikkeleri ağırlıklı olarak gümüş ve az miktarda seri ise bronzdur. Gümüş sikkelerin ağırlıkları 0.32 ile 15 gram ve çapları 7 ile 23 mm arasında

değişkenlik göstermektedir. Bronz sikkelerin ise ağırlıkları 0.53 ile 1.81 gram ve çapları 9 ile 13 mm arasında değişmektedir. Bu dönem sikkeleri Attika, Miletos, Rhodos ve Aigina ağırlık sistemlerine göre basılmışlardır. Attika standardındaki sikkeler obol biriminde, Miletos standardındakiler tetrobol ve hemihekon birimlerinde, Rhodos standardındakiler ise drahmi, tetradrahmi ve hemidrahmi birimlerinde basılmıştır. Son olarak Aigina standardındakilerin hemiobol ve hemistater birimlerinde basıldığı görülmektedir.

Toplamda 133 tane olan Hellenistik dönem sikke tiplerinin 91 tanesi bronz ve 42 tanesi gümüş sikkeden oluşmaktadır. Gümüş sikkelerin ağırlıkları 0.56 ile 4.89 gram ve çapları 8 ile 23 mm arasında değişirken, bronz sikkelerin ağırlıkları 0.72 ile 11.60 gram ile çapları 9 ile 21 mm arasında değişmektedir. Attika ağırlık sistemine göre hemidrahmi biriminde basılmaya başlayan Hellenistik dönem sikkeleri M.Ö. 220-180 tarihlerine kadar devam etmiş ve bu tarihten sonra drahmi ve obol birimlerinde sikkeler basılmıştır. M.Ö. 200-150 tarihleri itibariyle bronz sikkeler basılmaya başlanarak bu durum Hellenistik dönemin sonuna kadar devam etmiştir.

Roma İmparatorluk dönem sikkelerinin Hadrianus dönemine ait ve arka yüzünde COS III lejandı bulunan gümüş sikkenin dışında tamamı bronzdur. Sikkelerin ağırlıkları 1.91 ile 35.75 gram arasında değişiklik gösterirken, çapları 14.05 ile 39 mm arasında değişmektedir.

Klasik dönem sikkelerinde görülen tipler sıklıkla Pegasus, Keçi Protomu, Ketos, Yıldız Rozet, Kithara, Apollon ve Kartal betimlemeleridir. Hellenistik dönemde ise ön yüzlerin tümünde Apollon, Artemis, Helios, Athena, Poseidon, Zeus ve Herakles gibi tanrı ve tanrıçalar defne çelenkli, ışın taçlı, sorguçlu miğferli veya çıplak başlı olarak tasvir edilmişler ve arka yüzlerde onların atribüleri veya zaman zaman tanrı ve tanrıçalar da görülmektedir.

Roma İmparatorluk dönemi sikkelerinin ön yüzünde imparator veya hanedan üyeleri genellikle defne çelenkli başları, bazen paludamentum veya zırh giyimli olarak tasvir edilmiş ve arka yüzlerde ise Athena, Zeus Akraios, Nike, Herodotos, Hekate, Apollon, Iir, Asklepios ve Homonoia tasvirleri bulunmaktadır. Özellikle Zeus Akraios

sık görülen bir betimleme olup, tepelerinde kuş bulunan iki ağaç arasında görülmektedir.

Halikarnassos sikkelerinin lejantları dönemlere göre farklılıklar gösterse de neredeyse tüm dönem sikkelerde kentin ethnikon kısaltması veya tam ethnikonu görülmektedir. Klasik dönem sikkelerinde ethnikon genellikle A, ΑΛ, ΑΛΙ, ΑΛΙΚΑΡ şeklinde görülse de bazı tiplerde bütünüyle ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΝ olarak da yer almıştır. Hellenistik dönem sikkelerinin hemen hepsinde magistrat isimlerine yer verilmiştir ve kentin ethnikonu da ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΝ, ΑΛΙΚΑΡΝΑ, ΑΛΙΚΑΡΝ, ΑΛΙΚΑΡ, ΑΛΙ, ΑΛΚΙ ve ΑΛΙΚ şeklinde görülmektedir.

Roma İmparatorluk dönemi sikkelerinin lejantlarında imparatorların veya hanedan üyelerinin isimlerinin yanı sıra ΑΥ, ΑΥΤ, ΑΥΡ, ΚΑΙ, ΚΑΙCΑΡ, ΚΑΙC, ΣΕΒΑCΤΟC, ΣΕΒΑCΤΗ, ΚΑΙCΑΡΟC ve ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ gibi unvan ve unvan kısaltmaları yer almaktadır. Hadrianus'un bulunduğu bir sikkede imparatorun adıyla birlikte ΑΥΓΥCΤΥC unvanı bulunmaktadır. Arka yüzlerde ise kent ethnikonu genellikle ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΝ ve birkaç sikkede ΑΛΙΚΑΡΝΑ şeklinde görülmektedir. Ethnikon ile arka yüzlerde ΗΡΟΔΟΤΟC ve ΤΕΛΜΙCΕΥC lejantları ile ΑΡ CΕ, ΕΥΠΤΚΑΜΥΓC, ΤΡΑΤΚΛ [ΕΟΥC]?, ΕΥΦΡΑΝΤ/ΙΚΟΝΓ, ΜΑΡΚΟΥ, ΡΟΥΦΟΥ ΕΥΤΥΧΟΥC ve ΤΦΛΜΑΞΙΜΟΥ magistrat isimleri bulunmaktadır.

Bu tezin yazılma amacı Halikarnassos'un tarihini ayrıntılı bir şekilde ele almak ve sikkelerinin dönemselsel çeşitliliği ile kentle olan kült ilişkisini kavramaya çalışmaktır. Klasik, Hellenistik ve Roma İmparatorluk dönemlerindeki sikke betimlemeleri ve birim farklılıkları bize kentin içinde bulunduğu süreçler hakkında bilgi vermektedir. Klasik dönemde basılan Ketos betimlemesinin yer aldığı sikkelerin kentin Persler'e karşı askeri ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bastırıldığı bilinmektedir. Hellenistik dönemde sikkelerde görülen pek çok tanrı ve tanrıçaların Halikarnassos'ta kültü bulunmaktadır. Sikkelerde en çok karşılaşılan Apollon'un bir yazıttan öğrenildiğine göre kentte en az bir tane tapınağı bulunmakta ve Athena'nın da yine yazıtlarda yer aldığına göre Halikarnassos'a ilk kolonistleri getirerek kentin kuruluş efsanesinde rol oynamıştır. Roma İmparatorluk dönemi sikkelerinde sıkça betimlenen Zeus, Halikarnassos için önemli bir tanrıdır. Salmakis yazıtında Zeus'un

Halikarnassos'ta doğduğu ve babası Kronos'tan Halikarnassoslular tarafından kurtarıldığı geçmektedir. Bu ve sikkelerdeki benzer kültler, kentin köklerine ne denli bağlı olduğunu göstermektedir.

Günümüzde Halikarnassos kentinde arkeolojik ile epigrafik buluntular ve çalışmalar devam etmektedir; ileriki dönemlerde yeni çalışmalar ile kent ile alakalı daha pek çok bilginin gün yüzüne çıkacağı ve soruların cevaplanacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar:

- Arrianos: **İskender'in Seferleri**, (Çev. Meriç Mete), İdea Yayınevi, İstanbul, 2005
- Cicero: **Cicero, The Verrine Orations**, Vol. I. Book VII.
(translated by L.H.G. Greenwood) Harward University Press, London, 1928.
Letters to Quintus and Brutus to Octavian, Book XXVIII.,(translated and Ed. D.R. Shackleton Bailey) Harward University Press, London, 2002.
- Diodoros Sikulus: **Diodorus of Sicily in Twelve Volumes**, Vol. VI-VIII.,
(transleted by C. Bradford Welles), Harvard University Press, London, 2004.
- Herodotos: **Tarih**, (Çev. Müntekim Ökmen), İş Bankası Kültür yayınları, İstanbul, 2012.
- Hesiodos, **The Homeric Hymns and Homerica**, (translated by Hugh G. Evelyn – White) London: William Heinemann; New York: The Macmillan Co. 1914.
- Homeros: **Homer, Iliad**, Books 1-12, (translated by Augustus T. Murray), Harvard University Press, London, 2003.

- Isokrates: **Isocrates, Panegyricus - To Philip**, Vol I. (translated by George Norlin), Harvard University Press, London, 2000.
- Livius: **Livy, History of Rome**, (translated by Evan T. Sage), Book 31-34, Harvard University Press, London, 2004.
- Pausanias: **Description of Greece**, Book II. III. VII. XVI. (Çev. W.H.S. Jones), Harvard University Press, London, 2006.
- Plinius: (the Elder), Pliny, **Natural History**, (translated by H. Rackham), Harvard University Press, London, 2004.
- Plutarkhos: **Plutarch, Lives, Alexander, X**, (translated by Bernadotte Perrin), Vol. VII. Harvard University Press, London, 2005.
- Strabon: **Geographika**, (Çev Adana Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2012.
- Tacitus: **The Annals**, Book IV.(translated by John Jackson), Harvard University Press, London, 2006.
- Thukydides: **The History Peloponnesian War**, (translated by Richard Crawley), Heritage Press, 1974.
- Vitruvius: **Mimarlık Üzerine**, (Çev. Çiğdem Dürüşken), Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Modern Kaynaklar:

- Akurgal, Ekrem: **Anadolu Uygarlıkları**, Phoenix Yayınevi, İstanbul, 2007.
- Akarca, Aşkıldil: **Yunan Arkeolojisinin Ana Çizgileri I. – Şehir ve Savunması**, TTK, Ankara, 1998.
- Ashmole, Bernard: **Architect and Sculptor in Classical Greece**, New York University Press, 1972.
- Ashton, R. – Konuk, K.: “The Ketos Coins of Karia”, **Karia Arkhaia; la Caria, des origines a la periode pre-hekatomnide**, (Ed. Olivier Henry-Koray Konuk), İstanbul, 2019, pp. 257-288.
- Atlan, Sabahat: **Roma Tarihi'nin Ana Hatları: I. Kısım Cumhuriyet Devri**, TTK, Ankara, 2014.
- Bayburtluoğlu, Cevdet: **Erythrai: Coğrafya-Tarih-Kaynaklar-Kalıntılar**, TTK, Ankara, 1975.
- Bean, E. George – Cook, J. Manuel: “The Halicarnassus Peninsula”, **The Annual of the British School at Athens Vol. 50**, 1955, pp. 85-171.
- Bean, E. George: **Karia**, (Çev. Burak Akgüç), Cem Yayınevi, İstanbul, 1987.

- Bean, E. George: **Eskiçağ'da Lykia Bölgesi**, (Çev. Hande Kökten), Arion Yayınevi, İstanbul, 1998
- Bean, E. George: **Eskiçağ'da Menderes'in Ötesi**, (Çev. Pınar Kurtoğlu), Arion Yayınevi, İstanbul, 2000.
- Bosworth, Albert, B.: **Büyük İskender'in Yaşamı ve Fetihleri: Fetih ve İmparatorluk**, (Çev. Hamit Çalışkan), Dost Kitabevi, Ankara, 2005.
- Boysal, Yusuf: "Millî Eğitim Bakanlığı Müsgebi Kazısı 1963 Yılı Kısa Raporu", **TÜRKAD 13/2**, 1964, ss.81-85.
- Boysal, Yusuf: "Müsgebi Kazıları Hakkında Kısa Rapor", **TÜRKAD 14**, 1965, ss. 123-126.
- Boysal, Yusuf: **Grek Klasik Devir Heykeltıraşlığı – İ.Ö. 5. ve 4. Yüzyıllar**, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara, 1966.
- Carstens, A. Marie: "Tombs of the Halikarnassos Peninsula – The Late Bronze and Early Iron Age", **Halicarnassian Studies V**. (Ed. Poul Pedersen), Denmark, 2008, pp. 52-118.
- Carstens, A. Marie: **Karia and the Hekatomnoss – The Creation of a Dynasty**, BAR International Series 1943, Oxford, 2009, s. 65-74.

- Carstens, A. Marie: “The Sepulchral Landscape of the Halikarnassos Peninsula in Hellenistic Times”, **Hellenistic Karia**, (Ed. R.V. Bremen-J. M. Carbon), Bordeaux, 2010, pp. 331-352.
- Cook, J. Manuel: “Cnidian Peraea and Spartan Coins”, **JHS Vol.81**, The Society for the Promotion of Hellenic Studies, 1961, pp. 56-72.
- Cook, J. Manuel: **The Greeks in Ionia and the East**, Thames and Hudson, London, 1970.
- Cook, F. Brian: **Relief Sculpture of the Mausoleum at Halicarnassus**, Oxford University Press, 2005.
- Cramer, J. Anthony: **Asia Minor II: A geographical and historical description of Asia Minor**, Oxford University Press, 1971.
- Crossland, Ronald, A.: “Immigrants from the North”, **Early History of the Middle East, CAH Vol.I., Part.II.**, Cambridge University Press, 2008, pp. 824-875.
- Çelik, Serkan: “Apollon ve Müzik”, **Doktora Tezi**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, İzmir, 2008.
- Demircioğlu, Halil: **Roma Tarihi. 1/1. Menşelerden Akdeniz Havzasında Hakimiyet Kurulmasına Kadar**, TTK, Ankara, 1953.

- Diler, Adnan: “Damlıboğaz/Hydai ve Leleg Yarımadası Araştırmaları 2001”, **AST 20**, 2003, ss. 11-22.
- Diler, Adnan: “Bodrum Yarımadası Leleg yerleşimleri, Mylasa/Damlıboğaz ve çevresi yüzey araştırması 2002”, **AST 21**, 2004, ss. 143-154.
- Diler, Adnan: “Bodrum Yarımadası Leleg Yerleşimleri Adalar, Aspat, Kissebükü (Anastasioupolis), Mylasa Damlıboğaz (Hydai), Pilavtepe ve Sedir Adası Yüzey Araştırmaları-2009”, **AST 28**, Cilt III., 2010, ss. 187-206.
- Diler, Adnan: **Muğla Kültür Envanteri I.: Bodrum Kentsel Sit Halikarnassos**, Muğla Üniversitesi, Karya Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2007.
- Diler, Adnan: “Olive Oil and Wine Production of the Halikarnassos Peninsula in Karia”, **Olive Oil and Wine Production in Anatolia During Antiquity, Symposium Proceedings**, Mersin, 2008, pp. 135-174.
- Dinsmoor, W. Bell: **Architecture of Ancient Greece: An Account of Its Historic Development**, London, 1950.
- Erhat, Azra: **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2018.

- Gabrielli, Marcel: “Büyük İskender ve Makedon Ordusu”, **Anadolu’nun Arkeoloji Atlası 2: Özel Sayı**, (Ed. Necmi Karul), İstanbul, 2012/01, ss. 266-279.
- Gates, Charles: **Ancient Cities: The Archaeology of Urban Life in the Ancient Near East and Egypt, Greece, and Rome**, Routledge, New York, 2011.
- Güzel, Sinem: “Syedra Tarihi ve Sikkeleri”, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.
- Hamilton, J. William: **Researches in Asia Minos, Pontus, and Armenia with Some Account of Their Antiquities and Geology**, Vol. I. London, 1842.
- Hamilton, Edith: **Mythology: Timeless Tales of Gods and Heroes**, Spark Pub., New York, 2003.
- Hansen, M.H.-
Nielsen, T.H.: **An Inventory of Archaic and Classical Poleis**, Oxford University Press, 2004.
- Hellström, Pontus: “Architecture. Characteristic building-types and particularities of style and techniques. Possible implications for Hellenistic architecture”, (Ed. Isager, J.), **Hekatomnos Caria and the Ionian Renaissance, Halicarnassian Studies I.**, (Acts of the International Symposium at the Department of Greek and Roman

Studies, Odense University, 28-29 Kasım 1991), 1994, pp. 36-56.

Hellström, Pontus: “The Maussolleion at Halikarnassos. Reports of the Danish archaeological expedition to Bodrum. Vol. 5.: K. Jeppesen, “The superstructure. A comparative analysis of the architectural, sculptural, and literary evidence”, **Gnomon, Kritische Zeitschrift für die gesamte Klassische Altertumswissenschaft**, Aarhus, 2002.”, Band 79, 2007.

Hornblower, Simon: **Mausolus**, Oxford University Press, Oxford, 1982.

Isager, Signe: “The Pride of Halicarnassus. Editio Princeps of an Inscription from Salmakis”, **Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik**, 1998, pp. 1-23.

Jenkins, Ian: **Greek Architecture and Its Sculpture**, Harvard University Press, Cambridge, 2006.

Jeppesen, Kristian v.d: “What did the Maussolleion look like?”, **Architecture and Society in Hecatomnid Caria**, (Ed. T. Linders-P.Hellström), Uppsala, 1989, pp. 15-22.

Jeppesen, Kristian: “The Mausoleum at Halicarnassus: sculptural decoration and architectural background”, **Sculptors and Sculpture of Caria and the Dodecanese**, (Ed. Jenkins – G.B. Waywell), British Museum Press, 1997, pp. 42-48.

- Jones, A. H. Martin: **The Cities of The Eastern Roman Provinces**, Oxford University Press, 1971.
- Kaya, M. Ali: “Eskiçağ’da Efes’in Bağımsızlığı”, **Birinci Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu**, 4-6 Eylül 1997, İzmir 1998, ss. 22-30.
- Kaya, M. Ali: “Anadolu’da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi”, **TAD**, XXIV, 2005, ss. 11-30.
- Kaya, M. Ali: “Anadolu’da Roma Egemenliği (M.Ö. 205-25)”, **Doğu-Batı Dergisi**, Sayı.49, 2009, ss. 195-234.
- Koca, F.-Akça, B.: “Antik Karya’nın Başkenti Halikarnassos’da Kent Planlama Anlayışı”, **Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi**, C. 18, S. 40, Muğla, 2017, s. 42-54.
- Konuk, Koray: “Coinage and Identities Under the Hekatomnoss”, **4th Century Karia Defining a Karian Identity Under the Hekatomnoss, Varia Anatolica XXVIII.**, (Ed. Oliver Henry), İstanbul, 2013, pp. 101-121.
- Küçükveren, Canan: **Ege’de Bir Anadolu Uygarlığı- Karia**, Ekin Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- LaBuff, Jeremy: **Polis Expansion and Elite Power in Hellenistic Karia**, London, 2016.

- Lloyd-Jones, Hugh., “The Pride of Halicarnassus”, **Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik**, 1999, pp. 1-14.
- Ludwig, Bürchner: “Halikarnassos” **RE**, VII 2, XIV. G-H, 1970, s. 2253-2264.
- Ma, John: **Antiochos III and the Cities of Western Asia Minor**, Oxford University Press, 1999.
- Magie, David: “Rome and the City-States of Western Asia Minor from 200 to 133 B.C.”, **AnSt.** (presented to William Hepburn Buckler), Manchester, 1939, pp. 161-185.
- Magie, David: “Egyptian Deities in Asia Minor in Inscriptions and Coins”, **AJA**, Vol. 57, 1953, pp.163-187.
- Magie, David: **Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ I-II.**, Princeton University Press, 1950.
- Magie, David: **Anadolu’da Romalılar II: Batı Anadolu ve Zenginlikleri**, (Çev. Nezh Başgelen – Ömer Çapar), Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul, 2002.
- Magie, David: **Anadolu’da Romalılar III.** (Çev. Ömer Çapar-Nezh Başgelen), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.

- Magie, David: **Anadolu'da Romalılar: M.Ö. III. ve II. Yüzyıllarda Batı Anadolu**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2007.
- Mansel, A. Müfid: **Ege ve Yunan Tarihi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1947.
- McNicholl, Anthony, W. : **Hellenistic Fortifications From the Aegean to the Euphrates**, (additional chapter by N.P. Milner), Clarendon Press, Oxford, 2007.
- Mellink, M. Johanna: "Anatolia", **The Persian Empire, CAH Vol.IV.**, Part.I., Cambridge University Press, 2008, pp. 211-233.
- Momford, Mark, P.O.- **Classical Mythology**, Oxford University Press, 2007
Lenardon, Robert, J.:
- Newton Charles.T.- **A History of Discoveries at Halicarnassus, Cnidus and Branchidae**, Day and Son, London, 1862.
Pullan Richard, P.:
- Newton, C. Thomas: **Travels and Discoveries in the Levant**, Day and Son, London, 1865.
- Öncü, Emre: "M.Ö. 4. Yüzyıl Karia İmar Programında Mimarlar ve Mimari Atölye", **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, 8(3), Ordu, Kasım 2008, ss. 677-690.

- Özden, Senem – Aksan, Mete: **Yunan-Roma/Psidia-Karia, TAY 7.**, Ege Yay., İstanbul, 2007.
- Özkan, Gülşen: “Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanılarak Golf Sahaları İçin Yer Seçimi; Bodrum Yarımadası Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Isparta, 2018.
- Özsait, Mehmet: “Anadolu’da Hellenistik Dönem”, **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi II.**, İstanbul, 1982, ss. 282-288.
- Paton, W.R. – Myres, J.L.: “Karian Sites and Inscriptions” **JHS 16**, The Society for the Promotion of Hellenic Studies, 1896, pp.188-271.
- Pedersen, Poul: “Town Planning in Halicarnassus and Rhodes”, **Archaeology in the Dodecanese**, (Ed. by Soren Dietz – Ioannis Papachristodoulou), Copenhagen, 1988, pp. 98-103.
- Pedersen, Poul: “The Ionian Renaissance and Some Aspects of its Origin within the Field of Architecture and Planning”, **Hekatomnos Caria and the Ionian Renaissance, Halicarnassian Studies I.**, (Acts of the International Symposium at the Department of Greek and Roman Studies, Odense University, 28-29 Kasım 1991), 1994, pp. 11-35

- Pedersen, Poul: “Excavations and Research in Halikarnassos 1994”, **KST 17 II.**, Ankara, 29 Mayıs-2 Haziran, 1995, ss. 241-244.
- Pedersen, Poul: “The City Wall of Halikarnassos”, **Hellenistic Karia** (Ed. R. Van Bremen – J. Mathieu Carbon), Bordeaux, 2010, pp. 270-316.
- Pedersen, P. – Isager, S.: “The Theatre at Halikarnassos – and Some Thoughts on the Origin of the Semicircular Greek Theatre. With an appendix ‘The Inscription from the Theatre at Halikarnassos’”, **The Architecture of the Ancient Greek Theatre**, Vol. 17 (Edited by Rune Frederiksen v.d.), Athens, 2015, pp. 293-318.
- Poulsen, Birte: “Halikarnassos during the Imperial period and Late Antiquity”, **Labraunda and Karia: Proceeding of the International Symposium Commemorating Sixty Years of Swedish Archaeological Work in Labraunda**, Stockholm, November 20-21, 2008, pp. 426-444.
- Radt, Wolfgang: **Siedlungen und Bauten auf der Halbinsel von Halikarnassos: unter besonderer Berücksichtigung der archaischen Epoche**, Tübingen, E. Wasmuth, 1970.
- Reger, Gary: “The Relations Between Rhodes and Caria from 246 to 167 BC”, **Hellenistic Rhodes: Politics, Culture and**

Society, (Ed. V. Gabrielsen v.d), Aarhus University Press, 1999, pp. 76-98.

Ruzicka, Stephen: **Politics of a Persian dynasty: The Hecatomnids in the fourth century B.C.**, University of Oklohama,1992.

Santini, Marco, “Bellerophontes, Pegasos and the Foundation of Halikarnassos. Contributions to the Study of the Salmakis Inscription”, **Studi Classici E Orientali, LXIII.**, Pisa University Press, 2017, pp. 109-143.

Sevin, Veli: **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, TTK Yayınları, Ankara, 2001.

Shear, T.Leslie: **Kallias of Sphetos and the revolt of Athens in 286 B.C.**, Hesperia Supplements Vol. 17, American school of Classical Studies at Athens, 1978.

Sherwin-White, Susan, M., **Ancient Cos: An historica study from the Dorian settlement to the Imperial period**, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1978.

Taşdöner, Kevser: “Karia Kenti Halikarnassos: Hellenistik Dönem ve Öncesi Siyasal Tarihi”, **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.1, S.1, Adıyaman, Aralık 2008, s. 96-106.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı: **Muğla (Bodrum) Gümbet Mahallesi Asarlık Mevkii, İskele (Denize Girme ve Güneşlenme) Amaçlı**

Uygulama İmar Planı Plan Açıklama Raporu, Mart 2018.

Tekin, Oğuz: **Antik Nümismatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağlar)**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1977.

Tekin, Oğuz: **Eski Yunan Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

Tekin, Oğuz: **Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

Tekin, Oğuz: “Satraplar Anadolu’su”, **Anadolu’nun Arkeoloji Atlası 2: Özel Sayı**, (Ed. Necmi Karul), İstanbul, 2012/01, ss. 226-237.

Texier, Charles: **Küçük Asya: Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi**, Cilt.III, (Çev. Ali Suat), Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2002.

Thomson, George: **Tarih Öncesi Ege I.**, (Çev. Celal Üster), Payel Yayınları, İstanbul, 1988.

Tırpan, A. Adil: “Myndos ve Theangela”, **AST 5 I**, Ankara, 6-10 Nisan 1987, ss. 167-190.

Türe, Altan: **Karia’dan Bugüne Bodrum**, Yapı Endüstrisi Yay., 2006.

Umar, Bilge: **Karia**, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1999.

Varinlioğlu, Ender: “Karia’da Araştırmalar 1998”, **AST 17 I.**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 24-28 Mayıs, 1999, s. 235-236.

Waywell, B.Geoffrey: **The Free-Standing Sculptures of the Mausoleum at Halicarnassus in the British Museum**, Published by British Museum, 1978.

Woodard, Roger, D., (Ed.) **The Cambridge Companion to Greek Mythology**, Cambridge University Press, 2009.

Yacı, Arif: “Sestos: Tarihi ve Sikkeleri”, **Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, s. 147.

Zgusta, Ladislav: **Kleinasiatische Ortsnamen**, Carl Winter Universitatsverlag, Heidelberg, 1984.

Sikke Kaynakları:

Ashton: “The Pseudo-Rhodian Drachms of Mylasa”, **NC 152, pl.1-10**, 1992, pp. 1-39.

BMC Caria: **A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum: Caria, Cos, Rhodes, Etc.**, (haz. Barclay V. Head), Bologna, 1964.

Babelon, Head: **Traité des monnaies grecques et romaines**, C.2, Parte 2, Bologna, 1907.

- Franke-Nolle: **Die Homonoia-Münzen Kleinasiens und der thrakisch Randgebiete I.** Katalog, Saarbrücken, 1997.
- Hirsch: **La collection Lucien de Hirsch**, Brussels, 1959.
- Luynes: **Catalogue de la collection de Luynes**, Vol. III. Paris, 1930.
- Konuk, Koray: **Karun'dan Karia'ya Muharrem Kayhan Koleksiyonundan Erken Anadolu Sikkeleri**, (haz. Koray Konuk), Ege Yay., İstanbul, 2003.
- Okray Collection: **Greek Coin Hoards in Turkey, The Antalya Archaeology Museum and The C.S. Okray Collection**, (haz. Arslan, M. – Lightfoot C.), Ankara, 1999.
- RPC: **Roman Provincial Coinage, Vol. I /Part I**, (haz. A. Burnet - M. Amandry -P.P. Ripolles), Paris, 1992.
- Sadberk Hn. Museum: **Sadberk Hanım Müzesi Antik Sikkeler Kataloğu**, (haz. Oğuz Tekin), İstanbul, 2003.
- SNG Aulock Heft 17: **Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland Sammlung V. Aulock Nachtrage III. Ionien-Karien-Lydien**, 17. Heft, Berlin, 1968.
- SNG Cop. Caria: **Sylloge Nummorum Graecorum Danish National Museum, Caria, Part I. Alabanda- Orthosia**, Copenhagen, 1947.
- SNG Hunterian Museum: **Sylloge Nummorum Graecorum, The Hunterian Museum University of Gşlasgow, Vol. XII., Part I. Roman Provincial Coins, Spain – Kingdoms of Asia Minor**, (Haz. John Goddard), New York, 2004.

- SNG Keckman: **Sylloge Nummorum Graecorum Finland, The Erkki Keckman Collection, Part I. Karia**, (haz. Ulla W. And Richard A., Skopbank), Helsinki, 1994.
- SNG Leake: **Fitzwilliam Museum, Leake and General Collections, Great Britain Part VI. Asia Minor – Phrygia**, London, 1965.
- SNG München: **Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland Staatliche Münzsammlung, Karien**, 22. Heft, München, 2006.
- SNG Muğla Museum: **Sylloge Nummorum Graecorum Turkey 8, Muğla Museum, Vol. 1, Caria**, (haz. Oğuz Tekin – Aliye Erol Özdizbay), İstanbul, 2012.
- SNG Kayhan I: **Sylloge Nummorum Graecorum, Turkey I., The Muharrem Kayhan Collection**, (haz. Korak Konuk), İstanbul- Bordeaux, 2002.
- SNG Kayhan II: **Sylloge Nummorum Graecorum ,Turkey I, Part 2, The Muharrem Kayhan Collection**, (haz. Korak Konuk- Oğuz Tekin-Aliye Erol Özdizbay), İstanbul- Bordeaux, 2015.
- SNG Tübingen: **Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland Münzsammlung Der Universität Tübingen, Karien und Lydien**, 5. Heft, München, 1994.
- SNG von Aulock: **Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland: Sammlung von Aulock, Karien, Nachtrage I.**, 7. Heft, Berlin, 1967.

- Mionnet III: **Description de medailles antiques grecques et romaines**
Tome III. M.DCCC. VIII. (Haz. Théodore Edme Mionnet) Paris.
- Waddington: “Medailles frappees au Ve siecle en Carie et en Ionie”, **RN**,
1856, pp. 47.62.
- Weber, Asia: **The Weber Collection, Greek Coins, Asia**, Vol.III, Part
I. (haz. L. Forrer), London, 1926.

Online Kaynaklar:

Asia Minor. <https://www.asiaminorcoins.com/gallery/index.php>

HNO: Historia Numorum Online. <http://hno.huma-num.fr/browse>

RPC Online: Christopher Howgego, Jerome Mairat, Volker Heuchert, Roman

Provincial Coinage Online: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/>

Wildwinds. <http://www.wildwinds.com/>

EKLER

EK 1. MEMUR/MAGİSTRAT İSİMLERİ LİSTESİ Hellenistik Dönem

ΑΕΛ	Ael[...]
ΑΙΕΝ	Aien[...]
ΑΘΗΝ	Athen[...]
ΑΙΘΩΝ	Aiton
ΑΝΑΞΙΛΑ	Anaxilas
ΑΝΤΙ	Anti[...]
ΑΠΟΛΛΩ	Apollon[...]
ΑΡΕ	Are[...]
ΑΡΙΣΤΙ	Aristi[...]
ΑΡΙΣΤΟ	Aristo[...]
ΑΡΤΕΜΙ	Artemi
ΑΣΚΗ	Aske[...]
ΑΣΚΛΗΠΙΑΔ	Asklepiades
ΑΣΠΙΑΣ	Aspas
ΒΑΣ	Bas[...]
ΔΑΜ	Dam[...]
ΔΗΣ	Des[...]
ΔΗΜΗ	Deme

ΔΙΟΔΩ	Diodoros
ΔΙΟΚΛ	Diokl[...]
ΔΙΟΝΥΣΙ	Dionysios
ΔΙΟΚΚΟΥ	Diosko[...]
ΔΡΑΚΩΝ	Drakon
ΕΔΗΣΡΜΩΝ	Hermon
ΕΞΗΚΕ	Exeke[...]
ΕΠΙΓΕΝΗΣ	Epigenes
ΕΡΜΙ	Hermi[...]
ΕΡΜΩΝΑΞ	Hermonax
ΕΣΤΙ	Esti[...]
ΕΥΑΙΩΝ	Euaion
ΕΥΔ	Eud[...]
ΗΡΑΚ	Herak[...]
ΘΕΟΔΩΡΟΣ	Theodoros
ΙΑΣΩΝ	Iason
ΙΕΡΟΚΛΗ	Hierokles
ΛΑΜΠΙ	Lampi[...]
ΛΕ	Le[...]
ΜΕΛΑΙΝΕ	Melaine[...]

ΜΕΛΑΝΤΑΣ	Melantas
ΜΕΝΕΚΡΑ	Menekra[...]
ΜΕΝΕΚ	Menestheus
ΜΗΝΕΚ	Menekles
ΜΗΝΟΔΩΡΟΣ	Menodoros
ΜΟΛ	Mol[...]
ΜΟΣΧΙΩΝ	Moskhion
ΜΟΣΧΟΣ	Moskhos
ΝΕΟΝ	Neon
ΝΙΚΙΑ	Nikias
ΦΑΝ	Phan[...]
ΦΙΛ	Phil[...]
ΧΑΡΜΥΛΟΣ	Kharmylos

Roma İmparatorluk Dönemi

Trainanus: ΑΡΧΕ[ ]	Arse[...]
Septimus Severus:	
ΕΥΠΤΚΑΜΥΓΣ ΤΡΑΤΚΛ [ΕΟΥΣ]?	Eupt Kamou Stratokl [eous]
Caracalla: ΕΥΦΡΑΝ[ΥΚ?]ΟΥ	Euphrantakou
Caracalla ve Geta: ΜΑΡΚΟΥ	Markou
Maximinus: ΡΟΥΦΟΥ ΕΥΤΥΧΟΥΣ	Rouphou Eutukhous

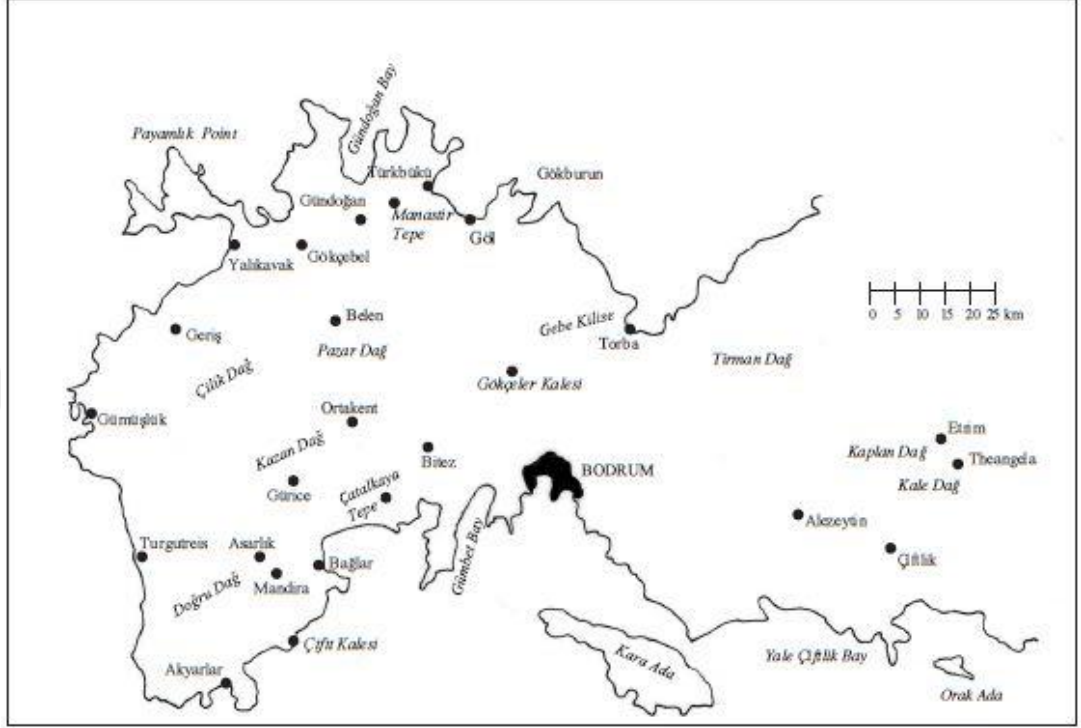

LEVHALAR

Levha 1

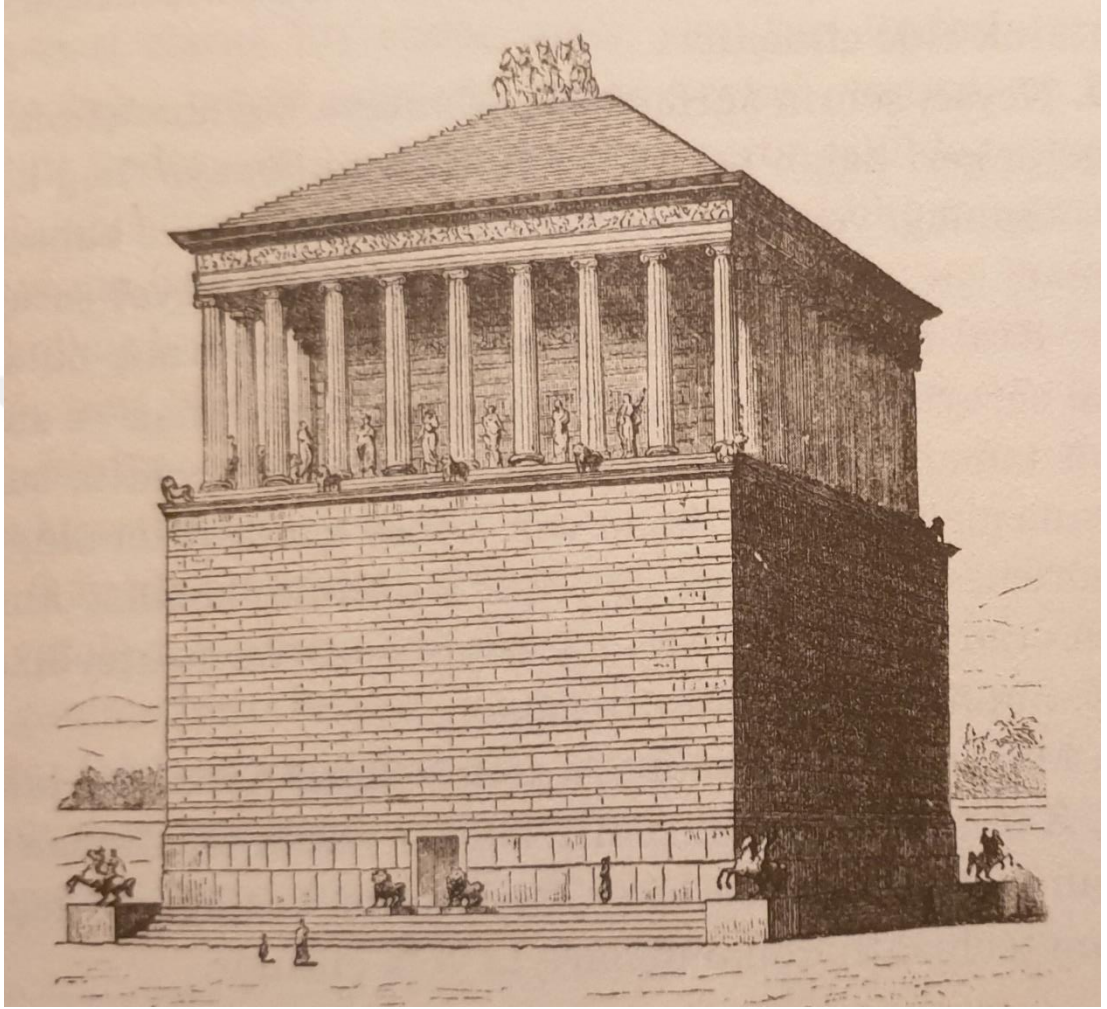
Harita 1

Harita 2

Plan 1

Çizim 1

Resim 1

Resim 2

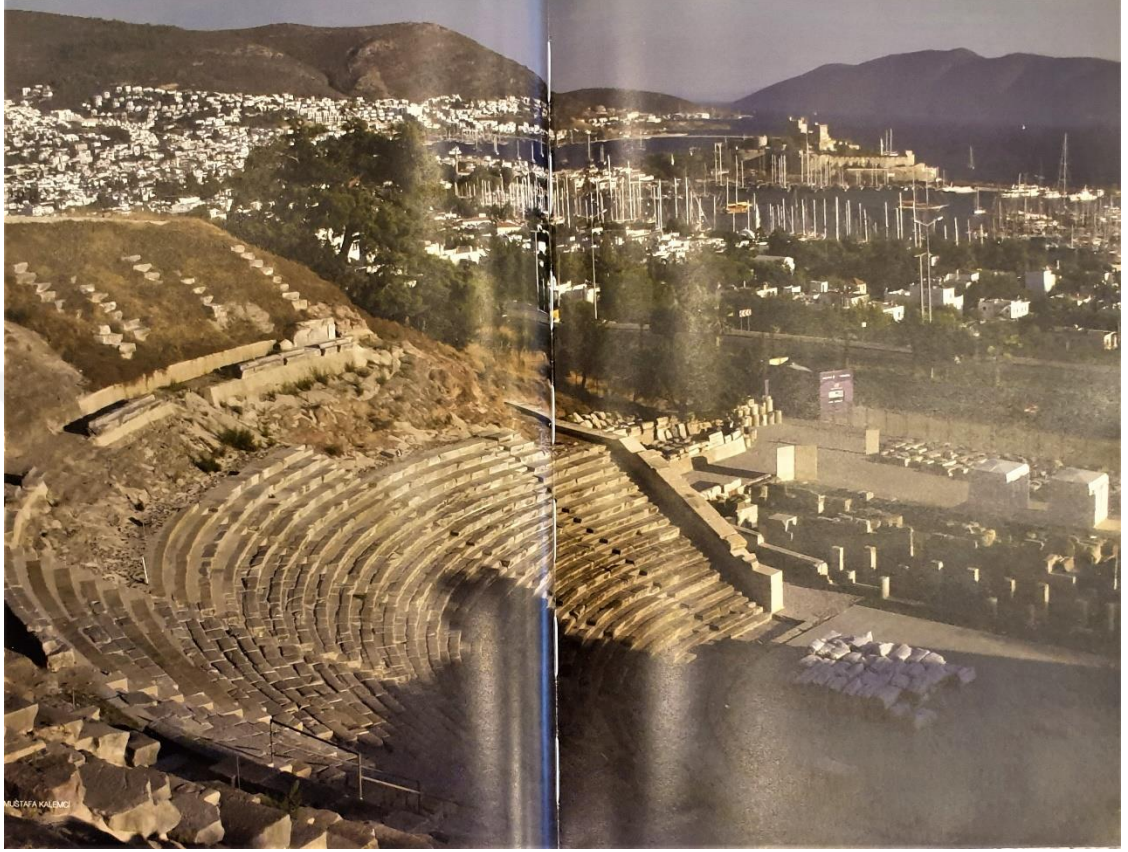

Resim 3

Resim 4

Resim 5

Levha 10

S2.2

S3.1

S4.1

S5.10

S6.2

S7.2

S8.3

S9.1

S10.8

S11.4

S13.1

S14.1

S15.2

S16.1

S17.3

S18.2

S19.3

S21

S22

S23.11

S24.6

Hellenistik Dönem Sikkeleri

S25.1

S26

S27

S28

S29.2

S30.2

S31.1

S33

Levha 12

S34.1

S35

S36.1

S37.1

S41.1

S42.1

S43.2

S44

S45.1

S46.6

S47.2

S48.1

Levha 13

S49

S50

S52.1

S53.1

S54.1

S55.1

S57

S58.1

S59.2

S60.1

S61.2

S62

Levha 14

S63.1

S64

S65.1

S66

S70

S71

S73.3

S74.1

S75.5

S80

S81

S82.2

S83

S84.1

S85

S86.1

Levha 15

S87.3

S88.7

S89.3

S90

S91.1

S92

S93.1

S94.3

S95.5

S96

S97

S98.1

Levha 16

S99.2

S100.2

S101.1

S102.1

S103.3

S104

S105.6

S106

S107.1

S112.1

S115.3

S.116.4

Levha 17

S117.2

S118

S119.1

S120.1

S121

S122.2

S123.1

S124.1

S125.1

S126.1

S127.1

S128

Levha 18

S129.1

S130.1

S131.1

S132

S134.2

S135.2

S139.1

S142.2

S143

S144

S145

S146

Levha 19

S147

S148

S149

S150.1

S151

S152

S153

S156

S157.1

Roma İmparatorluk Sikkeleri

S158.1

S159.1

S160.1

Levha 20

S161

S162.3

S163.3

S164.2

S165.1

S166.1

Levha 21

S167

S168.2

S169.1

S170.1

S171

S172

S173.1

S174

S175

S176.1

S177

S178

S179.2

S180.1

S181

S182.1

S183.2

S184.1

S185.2

S186

S187.1

S188.3

S189.1

S190.2

S196.2

S201.10

S202.4

S203.8

Levha 25

S204.3

S205.4

